

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет
Навчально-науковий інститут бізнес-технологій «УАБС»

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВО-КРЕДИТНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

**Збірник матеріалів
III Всеукраїнської науково-практичної
on-line конференції
(Суми, 22-23 листопада 2018 року)**

Суми
Сумський державний університет
2018

УДК 336.71(477)
П78

Редакційна колегія:

- І. О. Школьник*, д-р екон. наук, проф.
(головний редактор);
І. І. Рекуненко, д-р екон. наук, проф.;
С. В. Леонов, д-р екон. наук, проф.;
Т. Г. Савченко, д-р екон. наук, проф.;
І. І. Д'яконова, д-р екон. наук, проф.;
І. В. Белова, д-р екон. наук, доц., проф.;
О. О. Синявська, канд. екон. наук, ст. викл.;
В. В. Койбічук, канд. екон. наук, ст. викл.

*Рекомендовано до видання
вченою радою Сумського державного університету
(протокол № 7 від 13 грудня 2018 року)*

П78 **Проблеми** та перспективи розвитку фінансово-кредитної системи України : збірник матеріалів III Всеукраїнської науково-практичної on-line конференції (Суми, 22–23 листопада 2018 року) / Навчально-науковий інститут бізнес-технологій «УАБС» Сумського державного університету. – Суми : Сумський державний університет, 2018. – 331 с.

Збірник містить тези доповідей учасників III Всеукраїнської науково-практичної on-line конференції «Проблеми та перспективи розвитку фінансово-кредитної системи України» (м. Суми, 2018 р.).

Розраховане на фахівців фінансової та банківської систем, керівників і спеціалістів підприємств усіх форм власності, науковців і студентів закладів вищої освіти.

УДК 336.71(477)

© Сумський державний університет, 2018

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1. ПУБЛІЧНІ ФІНАНСИ: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РЕФОРМУВАННЯ.....	9
Бойко О. І. Особливості запровадження пенсійної реформи.....	9
Дехтяр Н. А. Основні напрями підвищення дієвості бюджетної політики.....	14
Іванчук К. В., Бухтіарова А. Г. Недоліки кошторисного фінансування бюджетних установ.....	17
Пономаренко О. С. Фінансова спроможність як фактор сталого розвитку територіальних громад.....	19
Рекуненко І. І. Рівень монетизації як показник розвитку економіки України.....	24
Соловей І. В., Мордань Є. Ю. Проблеми та перспективи розвитку інвестиційного менеджменту в Україні.....	28
Журавка О. С., Соловей І. В., Іванчук К. В. Страхування життя в Україні: реалії та перспективи.....	31
Трипольська Т. Г. Публічні фінанси в забезпеченні системи освіти.....	34
Хорішок В. В., Бухтіарова А. Г. Проблеми дефіцитності державного бюджету України.....	38
Боронос В. Г., Циганок А. А. Теоретичні аспекти бюджетної політики у забезпеченні соціально-економічного розвитку регіону.....	41
Чічік В. О., Бухтіарова А. Г. Корупція як економічне, соціальне та політичне явище.....	46
Шкільник І. О. Від державних до публічних фінансів.....	50
Журавка О. С., Пасько К. Є. Необхідність впровадження обов'язкового медичного страхування в Україні.....	53
СЕКЦІЯ 2. КОРПОРАТИВНІ ФІНАНСИ: СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ТА ВИКЛИКИ.....	58

Іщенко І. О., Бухтіарова А. Г. Сучасні підходи до управління запасами підприємства.....	58
Клименко А. В., Пігуль Н. Г. Фінансова стійкість підприємства: сутність та фактори впливу на неї.....	61
Мордань Є. Ю., Коротенко В. О. Управління дебіторською заборгованістю підприємства: проблеми та шляхи їх вирішення.....	65
Дехтяр Н. А., Кучкова А. О. Методичні засади системи управління оборотним капіталом підприємства.....	68
Дейнека О. В., Чечель С. І. Економічна сутність категорій «оборотні активи» та «оборотний капітал».....	72
Дейнека О. В., Олійник Н. В. Теоретичні аспекти управління ліквідністю підприємства.....	76
Бондаренко А. Ф., Дехтяр Н. А., Моїсеєнко М. А. Теоретико-методологічні засади визначення кредитоспроможності підприємства в ринкових умовах.	81
Пігуль Н. Г., Пігуль Є. І. Аналіз стану та перспективи розвитку підприємств машинобудівної галузі.....	85
Мордань Є. Ю., Подлозна Є. Ю. Оборотні кошти підприємства: сутність та класифікація.....	89
Семенець В. П., Пігуль Н. Г. Прибуток як внутрішнє джерело фінансування.....	93
Швидько І. О., Бухтіарова А. Г. Забезпечення рентабельності діяльності підприємства.....	97
Краснолуцька Л. М., Обдуллаєва О. М. Короткострокове кредитування у фінансуванні оборотних активів аграрних підприємств.....	100
СЕКЦІЯ 3. ФІНАНСОВИЙ РИНОК В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ.....	105
Журавка О. С., Висоцька Я. В. Інноваційний розвиток страхової діяльності в Україні.....	105
Журавка О. С., Дмитрієв Д. С. Теоретичні підходи до оцінювання рівня ринкового позиціонування банків України на основі аналізу їх конкурентної позиції.....	109

Семенов А. Ю., Доброгорська В. П. Переваги та недоліки краудфандингу як виду фінансування малого та середнього бізнесу.....	114
Забіла К. І. Безпаперові технології на ринку фінансових послуг.....	117
Рекуненко І. І., Бочкарьова Т. О., Кононенко С. В. Науково-методичні засади забезпечення фінансової стійкості держави.....	121
Малиш Д. О. Фінансовий та реальний сектори економіки України: взаємодія та співвідношення.....	125
Обод О. М., Соколенко К. О. Сучасні тенденції розвитку ринку венчурного капіталу України у загальній структурі фінансового ринку.....	129
Пахненко О. М. Ризики та переваги використання криптовалют в сучасній економіці.....	132
Polishchuk O. I., D'yakonova I. I. Blockchain technology on global financial market: an alternative view.....	136
Слободянюк О. М., Діденко І. В. Система гарантування вкладів в Україні: огляд та основні тенденції.....	140
Стьоба Т. Ю., Похилько С. В. Аналіз перспектив розвитку ринку деривативів в Україні.....	144
Shirinian A. A., Murashko O. V. Scale factor at insurance service market.....	148
Литвиненко А. В., Школьник І. О. Зелені облігації, як один з інструментів забезпечення розвитку «зеленої» економіки в Україні.....	150
СЕКЦІЯ 4. БАНКІВСЬКА СИСТЕМА В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ.....	154
Діденко І. В., Гаврилко В. С. Присутність іноземного капіталу в банківському секторі: загрози та виклики.....	154
Галич М. Л., Діденко І. В. Систематизація факторів банкрутства банків та їх вплив на банківську систему країни.....	158

Черкашина К. Ф., Глінкіна І. І. Аналіз стану грошової маси в Україні.....	162
Гребенюк А. П., Гриценко Л. Л. Сутність кризи банку та фактори її виникнення.....	167
Сисоєва Л. Ю., Деньгуб В. І. Організація процесу управління проблемними кредитами в банках України....	172
Савченко Т. Г., Джолос А. В. Рейтингове оцінювання банку як засіб забезпечення прозорості його діяльності...	177
Макаренко М. І., Друженець М. О. Банки з іноземним капіталом в банківській системі України.....	181
Павленко Л. Д., Дяченко Ю. О. Фактори впливу на процес банкрутства банків в Україні в умовах євроінтеграції.....	186
Белова І. В., Зимогляд А. В., Тарасов С. Р. Проблемні кредити в умовах економічних циклів.....	191
Кремень В. М. Оцінювання дотримання вимог діяльності у банківському секторі.....	196
Кривич Я. М., Литвиненко Т. О. Економічна сутність поняття «ощадна поведінка населення»: теоретичні аспекти.....	200
Павленко Л. Д., Лук'яненко А. В. Взаємозв'язок банківських та небанківських фінансових установ в умовах конкуренції.....	204
Лучко І. В., Гриценко Л. Л. Стрес-тестування як інструмент оцінки фінансової стійкості банків.....	209
Макаренко М. І. Проблеми гнучкості інфляційного таргетування в Україні.....	213
Малишевська О. О., Мордань Є. Ю. Електронний банкінг: сутність та ризики.....	217
Онищенко Ю. І. Банківська діяльність в умовах цифрової економіки.....	222
Підпригора Л. С. Удосконалення системи управління ліквідністю ПАТ КБ «ПриватБанк» шляхом введення додаткових інструментів оцінки ліквідності.....	226

Буряк А. В., Сердечна В. В. Нефінансові детермінанти суспільної довіри до банків та їх оцінювання.....	230
Стадник А. С., Качала Т. М. Інструментарій державного антикризового регулювання банківської системи.....	234
Павленко Л. Д., Сухомлин А. А. Порівняльний аналіз банківської системи України з респектабельними банківськими центрами Європи в умовах світової трансформації.....	238
Сисоева Л. Ю., Цанкова Т. Ю. Дослідження стану та модернізація механізму рефінансування НБУ банків України.....	244
Завадська Д. В. Актуальні проблеми формування джерел фінансування модернізації та інноваційного розвитку економіки.....	248
Шмуратко Я. А. Тенденції розвитку світового ринку похідних фінансових інструментів.....	254
Крухмаль О. В., Зленко Я. В. Управління конкурентоспроможністю в банку.....	259
СЕКЦІЯ 5. ОБЛІК І ОПОДАТКУВАННЯ В УМОВАХ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ТА ІНСТИТУЦІОНАЛЬНИХ ЗМІН.....	262
Бурденко І. М. Значення та методи оцінки людського капітала в системі обліку людських ресурсів.....	262
Гриценко О. І. Основні передумови започаткування креативного обліку в бізнесі.....	267
Єскіна В. О. Облікова політика як інструмент управління на підприємстві.....	271
Острівний В. Г., Бухтіарова А. Г. Актуальні зміни у процедурі розмитнення автомобілів в Україні.....	276
Мірошніченко О. В., Попович А. О. Особливості організація обліку торгівельної діяльності підприємства..	279
Мірошніченко О. В., Турчик А. В. Облікова політика підприємства в контексті МСФЗ.....	284

Ярошина А. П., Бурденко І. М. Аутсорсинг: сутність та види.....	289
Бояджян М. М., Яровенко Г. М. Оцінка впливу макроекономічних факторів на формування схильності до шахрайства в банківській сфері.....	294
Олійник В. М., Вовк В. В. Впровадження електронної комерції в роздрібний бізнес.....	298
Яровенко Г. М., Клімов С. В. Система виявлення шахрайських операцій з банківськими картками.....	303
СЕКЦІЯ 6. СУЧАСНІ ЕКОНОМІКО-МАТЕМАТИЧНІ МЕТОДИ ТА ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ФІНАНСОВО-КРЕДИТНІЙ СИСТЕМІ.....	308
Пластун О. Л. Чи є у страха на фінансових ринках пам'ять?.....	308
Кузьменко О. В., Попова З. В. Визначення та аналіз факторів для економетричного моделювання корупційних правопорушень та шахрайства у банківському секторі України.....	311
Гриценко К. Г., Посканна А. М. Оцінювання ефективності діяльності відділень банку з використанням теорії нечітких множин.....	317
Гриценко К. Г., Сахно В. І. Метод оцінювання рівня життєздатності банку.....	322
Синявська О. О., Халімончук І. В. Прогнозування динаміки курсів криптовалют на основі причинно-наслідкових зв'язків із ключовими індикаторами.....	327

СЕКЦІЯ 1
ПУБЛІЧНІ ФІНАНСИ: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ
РЕФОРМУВАННЯ

УДК 336

Бойко Олена Іванівна,
аспірант,
Сумський державний університет, Суми

ОСОБЛИВОСТІ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ПЕНСІЙНОЇ
РЕФОРМИ

Пенсійна реформа, яка триває в Україні вже протягом 14 років спрямована на створення такої системи захисту населення, яка з одного боку сприяла б підвищенню рівня життя людей пенсійного віку, з іншого боку - надавала б додаткові фінансові ресурси, які можливо інвестувати. Як відомо, чинна система пенсійного забезпечення не в змозі самостійно виконувати функції, які на неї покладені. Причиною цього є багато факторів, які впливають на наповнення пенсійного фонду. По-перше, це демографічна ситуація, яка склалась в країні. По-друге, це низький рівень заробітних плат та високий рівень безробіття. З іншого боку, це макро- та мікроекономічні процеси, які відбуваються в країні.

Пенсійна реформа, яка відбувається має на меті забезпечити умови для створення справедливих пенсій та міцних соціальних гарантій. Для цього було прийнято Закон України від 09.07.2003 № 1058-IV "Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування". Він передбачає створення та діяльність трирівневої пенсійної системи.

I-й рівень — це реформована солідарна пенсійна система. Вона передбачає участь громадян, які сплачують внески на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування.

II-й рівень — це обов'язкова накопичувальна система. Учасниками накопичувальної системи пенсійного страхування є особи, які станом на 1 січня 2019 року підлягають загальнообов'язковому державному пенсійному страхуванню згідно з цим Законом, тобто особи, на заробітну плату яких нараховується та сплачується роботодавцем єдиний соціальний внесок. При цьому застраховані особи, яким на 1 січня 2019 року залишилося менше ніж 10 років до досягнення пенсійного віку, що передбачено статтею 26 цього Закону, мають право прийняти рішення не сплачувати страхові внески до накопичувальної системи пенсійного страхування. Проте для введення в дію цього рівня необхідне схваленням Верховною радою законопроекту №6677. Згідно даного проекту закону спочатку застраховані особи будуть відраховувати на індивідуальні рахунки 2% від заробітної плати. Потім кожного року буде додаватись по 1% до відрахувань поки досягне 7%. Та навіть при введенні даного рівня в дію значне підвищення пенсій не слід очікувати, тому що ці відрахування будуть незначними. Хоча позитивним моментом даного рівня є те, що дані кошти будуть зараховуватись на індивідуальні рахунки та успадковуватись.

III рівень— система добровільного недержавного пенсійного забезпечення, яка здійснюється трьома фінансовими інститутами, а саме: страховими компаніями, що мають ліцензію на здійснення довгострокового страхування життя; банками, шляхом укладення договорів про відкриття пенсійних депозитних рахунків для

накопичення пенсійних заощаджень та недержавними пенсійними фондами.[1]

Система недержавного пенсійного забезпечення має на меті принцип додаткового пенсійного забезпечення.

Відповідно до Закону банківські установи можуть відкривати банківські депозитні вклади лише в розмірі фонду гарантування вкладів фізичних осіб. Страхіві компанії пропонують укласти договір страхування, відповідно до якого страхувальник здійснює відрахування в розмірі, який вказаний в договорі та має право на індексацію власних внесків. Недержавні пенсійні фонди теж працюють відповідно до договорів, укладених з клієнтами. В системі роботи є як переваги, так і недоліки роботи даних фінансових інституцій. Найголовніша перевага страхових компаній в порівнянні з НПФ полягає в тому, що перші мають можливість виплачувати довічні пенсії та застраховані особи мають страховий захист в розмірі страхових сум, а другі -забезпечують лише строкову пенсію на визначений строк та повернення сплачених внесків у випадку передчасної смерті власника накопичувального рахунку. [2]

Закон України "Про недержавне пенсійне забезпечення" від 09.07.2003 № 1057-IV [2] та Закон України "Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування" від 09.07.2003 № 1058-IV змінюють систему пенсійного забезпечення. Варто звернути увагу на те, що Закон України "Про недержавне пенсійне забезпечення" був прийнятий раніше ніж Закон України "Про загальнообов'язкове пенсійне страхування". Це забезпечило правове регулювання діяльності фінансових інститутів у сфері накопичувального пенсійного забезпечення. Дані закони набули чинності 1 січня 2004 р. Перший закон регулює функціонування третього рівня пенсійної системи. Поряд з

цим, пенсійне законодавство регламентується більше ніж 30 законодавчими та нормативно-правовими актами.

Впровадження пенсійної реформи триває. Закон України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвищення пенсій” від 03.10.2017 № 2148 запровадив значні зміни. Це нові правила розрахунку пенсій, зміна страхового стажу та пенсійного віку, коригування формули розрахунку пенсій для пенсіонерів, які мали великий страховий стаж та низьку пенсію, автоматичний перерахунок пенсій, відповідно до нових правил [3] .

Загальна формула розрахунку пенсії має такий вигляд: $\text{Пенсія} = \text{ЗПпен} \times \text{Кзар} \times \text{Кс}$, де Зпен - це середньорічна зарплата (дохід) в Україні, Кзар - загальний коефіцієнт заробітку, Кс - коефіцієнт страхового стажу. Важливою складовою є те, що для розрахунку пенсії беруться середньорічні показники за три останні роки перед виходом на пенсію.[4] Це говорить про те, що не буде прийматись до уваги розмір заробітної плати та розмір відрахувань, який був протягом всього періоду роботи. Відрахування будуть зараховуватись лише як страховий стаж.

Перший рівень пенсійної системи гарантує виплату пенсій, які громадяни, сплачуючи внески, заробили протягом працездатного періоду. Другий та третій рівні системи пенсійного забезпечення в Україні становлять систему накопичувального пенсійного забезпечення на засадах добровільної участі громадян в формуванні власних пенсійних накопичень та дають змогу сформувати такі пенсійні заощадження, які дадуть змогу жити гідно.

Можна говорити про те, що розвиток недержавного пенсійного забезпечення є стратегічним для національної економіки. Це пояснюється тим, що активи II та III рівнів пенсійної системи є джерелом довгострокових інвестицій в національну економіку. Перевага таких інвестиційних

коштів полягає в тому, що вони є «довгими», тобто їх можливо використовувати протягом тривалого проміжку часу (до моменту досягнення їх власником пенсійного віку або до закінчення договору страхування). Стосовно громадян України — це система забезпечення фінансовими ресурсами, які залежать від умінь керувати власними фінансами, знань законодавства та в здатності аналізувати процеси, які відбуваються в країні та відповідно приймати зважені рішення.

Список використаних джерел

1. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування [Електронний ресурс]: Закон України від 09.07.2003 № 1058-IV. — Режим доступу: <http://sfs.gov.ua/arhiv/podatkova-baza-do-nabrannya-chinnosti-podatkovim-kodeksom/normativno-pravova-baza/zakoni-ukraini/arhiv-zakoniv-ukraini/zakoni-ukraini-za-2003-rik/print-60052.html>

2. Про недержавне пенсійне забезпечення [Електронний ресурс]: Закон України від 09.07.2003 № 1057-IV. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1057-15>

3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвищення пенсій [Електронний ресурс]: Закон України від 03.10.2017 № 2148. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2148-19>

4. Онищенко В. Пенсійна реформа [Електронний ресурс]: — Режим доступу: <https://www.golovbukh.ua/article/7443-pensyna-reforma>

УДК 336.14

Дехтяр Надія Анатоліївна,
к.е.н., доцент,
Сумський державний університет, м. Суми

ОСНОВНІ НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ДІЄВОСТІ БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ

Реалізація ефективної, прозорої та передбачуваної бюджетної політики України в умовах нестабільного фінансового середовища, вимагає подальшого запровадження нових дієвих управлінських рішень в системі бюджетного менеджменту, направлених на удосконалення організації бюджетного процесу, формування конструктивних механізмів взаємодії органів державної влади й місцевого самоврядування у сфері організації державних фінансових ресурсів, а також розробку інструментів посилення й підвищення рівня відповідальності суб'єктів бюджетних правовідносин за результати їх діяльності.

Як свідчать результати досліджень щодо формування та реалізації бюджетної політики в ЄС більшість країн-членів співтовариства проводять систему заходів, направлених на пошук результативних механізмів підвищення соціально-економічного розвитку, на основі скорочення бюджетних видатків, насамперед, через інструментарій фінансування соціального забезпечення та подальшого удосконалення системи оподаткування.

Забезпечення своєчасного та достатнього рівня фінансування поточних державних видатків і капітальних інвестицій, формування ефективного механізму міжбюджетних відносин є нагальними проблемами, які реалізуються бюджетною політикою країни на сучасному етапі. При цьому вагоме значення відіграє визначення

пріоритетів та ступінь забезпечення фінансування програм суспільного розвитку як в коротко так і довгостроковому періодах. Дієвим інструментом, що дозволяє сформувавши довгостроковий прогноз основних бюджетних показників, визначати ключові параметри реалізації бюджетної політики з урахуванням стратегічних цілей і завдань соціально-економічного розвитку країни є бюджетна стратегія. Бюджетну стратегію слід розглядати як сукупність організаційних, економічних і фінансових заходів органів державної влади з управління бюджетним процесом, які спрямовані на забезпечення реалізації бюджетної політики в довгостроковій перспективі з метою вирішення стратегічних завдань і цілей сталого економічного зростання.

Вагому роль в реалізації бюджетної політики повинні відігравати структурні чинники програмно-цільового методу бюджетування. Основними структурними факторами, які впливають на дієвість бюджетної політики є: чітке формування стратегічних завдань та цілей розвитку держави, окремих галузей економіки (сфер діяльності), окремих адміністративно-територіальних одиниць чи органів державної влади на наступні бюджетні періоди; якісне середньострокове прогнозування макроекономічних показників та показників бюджету; реалістичність визначення економічних і фінансових пріоритетів бюджетної політики у середньостроковій перспективі; дієві процедурні питання звітування та забезпечення відповідальності центральних органів виконавчої влади та головних розпорядників бюджетних коштів щодо результатів їх діяльності; оптимізація і раціональний розподіл бюджетних коштів та запровадження процедури аудиту ефективності їх використання.

Таким чином дієва бюджетна політика у сфері формування та використання бюджетних ресурсів

дозволить забезпечити реалізацію стратегічних загальнодержавних задач і цілей розвитку держави, здійснення ефективних галузевих реформ та підвищення рівня життя населення.

Список використаних джерел

1. Про схвалення Стратегії реформування системи управління державними фінансами на 2017–2020 роки. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 8 лютого 2017 р. № 142-р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=249797370>.

2. Боярко І. М. Державні видатки в економіці країни : монографія / І. М. Боярко, Н. А. Дехтяр, О. В. Дейнека. – Суми : Сумське видавництво ПВКП «Корпункт», 2013. – 109 с.

3. Чугунов І. Я. Бюджетна політика в умовах економічних перетворень / І. Я. Чугунов, В. Д. Макогон // Економічний часопис-XXI. – 2016. – № 3-4(2). – С. 66-69.

УДК 336.1

Іванчук Катерина Василівна,

студент,

Сумський державний університет, м. Суми

Науковий керівник:

Бухтіарова Аліна Геннадіївна,

к.е.н.,

Сумський державний університет, м. Суми

НЕДОЛІКИ КОШТОРИСНОГО ФІНАНСУВАННЯ БЮДЖЕТНИХ УСТАНОВ

На сьогоднішній день все більшого значення набуває проблема ефективного функціонування бюджетних установ, які створюються державою для досягнення освітніх, наукових, культурних та соціальних цілей, задоволення духовних і нематеріальних потреб громадян, захисту прав, законних інтересів громадян, а також інших цілей, які спрямовані на досягнення суспільних благ. Виконання всіх поставлених завдань бюджетних установ неможливе без наявності належного фінансового забезпечення [1].

У сучасних умовах процес фінансування бюджетних установ не є задовільним та потребує удосконалення і підвищення ефективності використання фінансових ресурсів.

Відповідно до Бюджетного кодексу України, бюджетні установи – це органи державної влади, органи місцевого самоврядування, а також організації, створені ними у встановленому порядку, що повністю утримуються за рахунок відповідно державного бюджету чи місцевого бюджету [2].

Фінансування бюджетних установ здійснюється за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів, які

надаються у вигляді кошторису. Складовими частинами кошторису є загальний і спеціальний фонд.

Словник бюджетної термінології дає таке визначення кошторисному фінансуванню – «виділення коштів на утримання закладів, установ і організацій, виконання певних програм і реалізацію певних заходів на підставі спеціального фінансового документа – кошторису»[3].

Кошторисне фінансування, як метод фінансового забезпечення має переваги та недоліки. Серед переваг кошторисного фінансування слід відмітити те, що за допомогою даного методу забезпечується відповідність доходної та видаткової частини кошторису, тобто фінансування планових витрат бюджетної установи відбувається в повному обсязі [4]. Також, до переваг можна віднести жорсткий та постійний контроль за витрачанням грошових потоків.

У той же час, кошторисне фінансування має ряд недоліків. Серед них – недостатність стимулів для ефективного та найбільш раціонального використання бюджетних коштів. Також, дана форма фінансування має обмеженість джерел формування бюджетних коштів та жорстоку регламентацію до напрямів їх використання. Тобто, спочатку фінансуються основні напрями бюджетних установ, а саме оборона, державне управління, а залишені кошти вже спрямовуються на інші види діяльності.

Варто зазначити, що фінансування на основі кошторису не враховує реальну потребу у грошових ресурсах бюджетних установ. Таким чином, іноді виділяють кошти, що перевищують реальні потреби установи. І в цій ситуації керівництво установи приймає рішення яким чином максимально витратити виділені кошти, адже при поверненні в наступних бюджетних періодах буде зменшено фінансування цієї установи.

Таким чином, ефективне функціонування бюджетних установ можливе лише за наявності чітко налагодженого фінансового механізму. Тому, на сьогодні головним завданням є вирішення найгостріших проблем кошторисного фінансування, що існують в Україні та встановлення чіткої нормативної та законодавчої бази.

Список використаних джерел

1. Пігуль Н. Г. Особливості реалізації фінансового механізму бюджетних установ / Н. Г. Пігуль, О. В. Люта – Режим доступу : zavantag.com/docs/300/index-1456600.html
2. Бюджетний кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon2.rada.gov.ua>
3. Словник бюджетної термінології [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://slovopedia.org.ua/50/53402/362569.html>
4. Опарін В. М. Фінанси (Загальна терія) : навч. посібник / В. М. Опарін. – К. : КНЕУ, 2001. – 240 с.

УДК 332.12:336.14

Пономаренко Оксана Сергіївна,

аспірант,

Сумський державний університет, м. Суми

ФІНАНСОВА СПРОМОЖНІСТЬ ЯК ФАКТОР СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Концепція сталого розвитку, у сучасному її розумінні, була проголошена на конференції ООН в 1992 р. у Ріо-де-Жанейро. Було сформульовано розуміння сталого розвитку, як "такого, що задовольняє потреби сучасного часу, але не ставить під загрозу здатність майбутніх поколінь задовольняти свої власні потреби". Також було визначено три

невід'ємні складові сталого розвитку, а саме: економічне зростання, соціальний прогрес та захист навколишнього середовища. О. Васильєва визначає сталий розвиток, як регульований процес гармонізації соціальних, економічних і екологічних складових продуктивних сил, спрямованих на використання, збереження та поетапне відновлення цілісності природного середовища, створення можливостей для досягнення високої якості життя людей [1].

Основою сталого розвитку країни має стати сталий розвиток на рівні територіальної громади, тобто забезпечення сталого розвитку повинно здійснюватися знизу, від конкретної територіальної одиниці до національного рівня. Для того ж, щоб задати регіону вектор сталого розвитку, необхідно вивчити ресурсну забезпеченість території, збалансувати економічні, соціальні та екологічні інтереси суб'єктів місцевого розвитку, проаналізувати ситуацію, що склалася в провідних секторах економіки конкретної території [2].

Обравши пріоритетом європейський вектор розвитку, Україна тим самим задекларувала намір щодо імплементації принципів сталого розвитку. Основні пріоритети державного розвитку знайшли своє відображення у «Стратегії сталого розвитку «Україна - 2020». Одним із першочергових завдань, спрямованих на забезпечення сталого суспільного розвитку стала децентралізація та реформа державного управління. Метою політики у сфері децентралізації є відхід від централізованої моделі управління в державі, забезпечення спроможності місцевого самоврядування та побудова ефективної системи територіальної організації влади в Україні [3].

Саме тому, особливої актуальності набуває питання забезпечення сталого розвитку територіальних громад в умовах децентралізації.

Починаючи з 2014 року, урядом було проведено значну роботу з реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади, а також внесено зміни до Бюджетного та Податкового кодексів України. Так, за період 2015-2018 рр. в Україні було створено 865 об'єднаних територіальних громад (далі за текстом ОТГ). Новоутворені адміністративні одиниці отримали ряд повноважень, серед яких: залучення інвестицій та розвиток підприємництва, планування розвитку, управління земельними ресурсами, розвиток міської інфраструктури, утримання та будівництво доріг, організація роботи громадського транспорту, благоустрій, надання житлово-комунальних послуг, пожежна охорона, громадська безпека, а також дошкільна та середня освіта, соціальна допомога, первинна медична допомога, культура та спорт, надання адміністративних послуг, тощо.

Формування спроможних територіальних громад, здатних ефективно забезпечувати сталий розвиток власних територій, передусім залежить від фінансової спроможності місцевого самоврядування. В квітні 2015 року постановою Кабінету Міністрів України була затверджена Методика формування спроможних територіальних громад з метою запровадження правових засад формування спроможних територіальних громад шляхом підвищення їх фінансової та економічної спроможності. Однак єдиного підходу до оцінки фінансової спроможності ОТГ ще так і не сформовано.

Більшість науковців займаються вивчення питань фінансової спроможності соціально-економічного розвитку регіонів, ці теоретичні напрацювання можна взяти за основу подальшого вивчення поняття фінансової спроможності територіальної громади. С. Я. Кондратюк пропонує визначати фінансову спроможність регіону як категорію, «що відображає на певний момент стан фінансових ресурсів у регіоні, кругообіг капіталу і ресурсну здатність регіону до

висхідного економічного розвитку», він включає до цього поняття інвестоспроможність; кредитоспроможність; бюджетоспроможність (податкоспроможність; позикоспроможність; видаткоспроможність), боргоспроможність.

В свою чергу, І. М. Камінська розглядає фінансову спроможність регіону з точки зору достатності фінансового потенціалу, результативності використання фінансових ресурсів і фінансової можливості самостійно забезпечувати соціально-економічний розвиток.

З нашої точки зору, більш комплексно пропонує розглядати фінансову спроможність територіальної громади Сембер С.В., а саме як комплексний показник, що включає бюджетну спроможність територіальної громади, фінансову спроможність домогосподарств та фінансову спроможність суб'єктів господарювання [4].

Наразі, в Україні моніторингом фінансової спроможності ОТГ займається експертна Група фінансового моніторингу Центрального офісу реформ при Мінрегіоні за сприяння Швейцарсько-українського проекту «Підтримка децентралізації в Україні» DESPRO, U-LEAD з Європою та проекту SKL International. Оцінка фінансової спроможності ОТГ за цією методикою пропонується за 4 основними критеріями оцінювання: власні доходи на 1-го мешканця; рівень дотаційності бюджетів (питома вага базової/реверсної дотації у доходах); питома вага видатків на утримання апарату управління у власних ресурсах ОТГ (без трансфертів з державного бюджету); капітальні видатки на 1-го мешканця (без субвенцій з державного бюджету) [5]. Проте така методика є дещо обмеженою, адже не враховує фінансову спроможність суб'єктів господарювання, потенціал розвитку територіальної громади.

Таким чином, поняття фінансової спроможності територіальної громади не має однозначного трактування в

наукових колах та потребує додаткового визначення. Подальших досліджень потребують питання сталого розвитку територіальних громад, перспектива подальших досліджень полягає у полягають у вдосконаленні підходів до оцінювання фінансової спроможності територіальних громад.

Список використаних джерел

1. О. І. Васильєва, Н. В. Васильєва. Концептуальні засади сталого розвитку територіальних громад. Інвестиції: практика та досвід. 2018. №8. С. 74–78.
2. Кравченко Т.А. Основа сталого розвитку територіальних громад – системний підхід до реалізації національних інтересів України. Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування. 2014. №1. URL : http://el-zbirn-du.at.ua/2014_1/24.pdf
3. Стратегія сталого розвитку “Україна-2020” від 12 січня 2015 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5/2015#n10>
4. Сембер С. В., Чубарь О. Г., Машіко К. С. Теоретичні підходи до визначення сутності фінансової спроможності та фінансових ресурсів територіальної громади. Регіональна економіка. 2015. №3. С.81-90.
5. Група фінансового моніторингу Центральний офіс реформ при Мінрегіоні. ОЦІНКА ФІНАНСОВОЇ СПРОМОЖНОСТІ 366 ОТГ ЗА 2017 РІК (у розрізі областей). Група фінансового моніторингу Центральний офіс реформ при Мінрегіоні. U-LEAD з Європою. 2018. URL: http://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/183/%D0%91%D1%80%D0%BE%D1%88%D1%83%D1%80%D0%B0_%D0%A0%D0%B5%D0%B9%D1%82%D0%B8%D0%BD%D0%B3_366_%D0%9E%D0%A2%D0%93.pdf

УДК 336.74

Рекуненко Ігор Іванович,
д.е.н., професор,
Сумський державний університет, м. Суми

РІВЕНЬ МОНЕТИЗАЦІЇ ЯК ПОКАЗНИК РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Одним з найважливіших макропоказників, що характеризують ступінь забезпеченості економіки грошима, необхідними для здійснення платежів і розрахунків є монетизація. Необхідність визначення рівня монетизації проявляється в тому, що показник відображає забезпеченість процесів виробництва й споживання відповідно грошової маси. Це інтегральний показник, який визначає довіру суспільства до національної валюти, до монетарної політики, а також рівень кредитної активності: чим вище рівень монетизації, тим більше попит на реальні гроші [1].

Для обчислення рівня монетизації економіки використовується коефіцієнт монетизації. Він визначається як відношення грошової маси (агрегату М2 або окремо агрегатів М0, М1) до ВВП країни. Таким чином, з його допомогою можна оцінити не тільки загальну забезпеченість економіки грошима, але і за рахунок яких агрегатів відбувається її зростання або падіння.

Динаміка рівня монетизації в Україні впродовж 2007-2017 років показана в таблиці 1.

Таблиця 1– Рівень монетизації України у 2007-2017

рр.

Роки	Агрегат М2, млн. грн.	Рівень монетизації, %
2007	261063	36,00
2008	396156	41,30
2009	515727	56,00
2010	487298	44,80
2011	597872	45,41
2012	685515	48,40
2013	773199	53,00
2014	908994	57,80
2015	956728	48,30
2016	1102317	46,20
2017	1208557	40,50

Нормативне значення коефіцієнта монетизації – 50 % і більше. При його фактичному значенні від 0 до 50 % в країні спостерігається нестача готівки, і велика ймовірність появи грошових сурогатів.

Як ми бачимо, найвищого рівня коефіцієнт монетизації досяг у 2014 році, склавши 57,8 %. З 2014 по 2017 роки спостерігається тенденція до зниження, у 2017 році даний коефіцієнт вже склав 40,50 %, при середньосвітовому рівні 125 %. Для розвинених країн характерне його значення від 150 % і вище.

Ми вважаємо, що рівень інфляції є найбільш об'єктивним чинником, який здійснює вплив на рівень монетизації економіки. Зазвичай, зі зростанням інфляції рівень монетизації знижується, а при зниженні темпів інфляції та досягненні фінансової стабільності, цей рівень стабілізується і підвищується.

Порівняння тенденцій динаміки рівня інфляції та коефіцієнта монетизації в Україні зображено на рисунку 1.

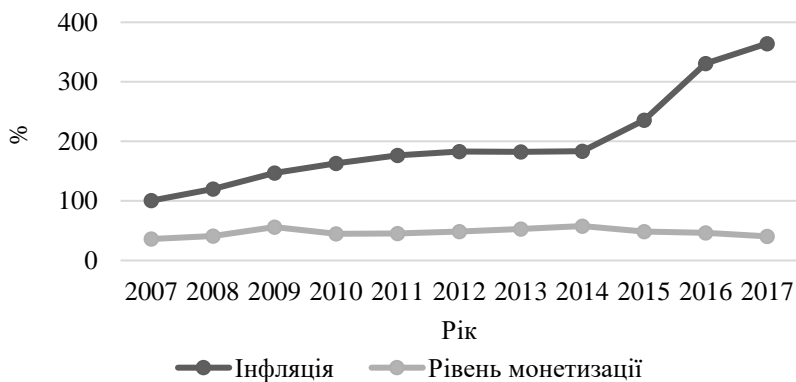

Рисунок 1 – Динаміка зміни рівня інфляція та монетизації в Україні у 2007-2017 роках

Ситуацію в Україні не можна охарактеризувати, як ідеальну, проте вона є допустима, оскільки рівень монетизації – не є причиною інфляції [4].

Монетизацію в Україні, також, не можна охарактеризувати, як високу, що спричиняє ряд проблем: змушує уряд дотримуватися жорсткої фіскальної політики через побоювання, що навіть невелика емісія буде негайно прискорювати інфляцію [2].

Низька монетизація робить країну вразливою для руху спекулятивного капіталу. Притік або відтік навіть декількох мільярдів доларів може дестабілізувати готівку. Низька монетизація також підриває ресурсну базу фінансового сектору та може перешкоджати перспективам зростання через надмірну залежність від короткострокових інвестицій. У разі занадто низької монетизації виникає штучний дефіцит грошей. Нестача грошей призводить до розвитку бартеру, тривалих криз збуту і платежів, стагнації товарного, фондового та валютного ринків, скорочення заощаджень і, відповідно, інвестицій, що обмежує економічне зростання [3].

В свою чергу, зростання монетизації сприятиме постійній тенденції до диверсифікації фінансового ринку та збільшення його розміру та ліквідності, а також забезпечить зниження ризиків і появи нових сегментів та інноваційних фінансових продуктів, що в свою чергу дуже добре позначиться на економіці в цілому.

Отже, монетизація є одним з найважливіших характеристик економічного розвитку, який визначається розвитком фінансової системи, фінансової глибини ринку й економіки в цілому.

Список використаних джерел

1. Жмурко Н. В. Аналіз грошово - кредитного ринку України в умовах зростаючої монетизації економіки [Електронний ресурс] / Н. В. Жмурко, С. І. Березна // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. - Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2014. – № 4. – Режим доступу: <http://www.vestnik-econom.mgu.od.ua> (дата звернення 10.12.2017 р.). - Назва з екрана.

2. Науменкова С. В. Науково-методичні підходи до визначення оптимального рівня монетизації економіки України / С. В. Науменкова // Вісник Національного банку України. – 2006. – № 1. – С. 19-20.

3. Chandavarkar A. G. Monetisation of developing economies. Staff Papers: International Monetary Fund, / A. G. Chandavarkar 1977. – 721 с.

4. World Economic Forum. 2011. Global Competitiveness Report 2011–2012. Geneva: World Economic Forum. Yi, G. 1991. The monetisation process in China during the economic reform. China Economic Review, 2(1): 75-95.

УДК 330.322.012

Соловей Інна Володимирівна,
студентка,
Сумський державний університет, м. Суми
Науковий керівник: Мордань Євгенія Юріївна,
к.е.н. ст. викладач,
Сумський державний університет, м. Суми

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ІНВЕСТИЦІЙНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ В УКРАЇНІ

Сьогодні інвестиційний процес є одним з основних механізмів зростання показників соціально-економічного розвитку, що включає формування привабливого інвестиційного клімату та іміджу країни, створення необхідних умов для залучення інвесторів, а тому одним зі стратегічних напрямків діяльності як на місцевому, так і на державному рівні має бути залучення інвестицій.

Розвиток соціально орієнтованої ринкової економіки в Україні об'єктивно обумовлює необхідність розроблення ефективного механізму інвестиційного менеджменту. Адже навіть за високої привабливості окремих галузей у діяльності суб'єктів господарювання наявні значні проблеми щодо залучення інвестицій.

Україна є водночас привабливим, перспективним і ризиковим об'єктом інвестування для іноземних інвесторів, бо хоч країна й має вигідне географічне положення, високий природно-ресурсний та трудовий потенціал, але існує цілий ряд факторів, які перешкоджають успішному веденню бізнесу та розвитку економіки України на мікро- і макрорівнях, серед яких інфляція, корупційні схеми, політична нестабільність, значні адміністративні бар'єри, високі податкові ставки, складність податкового законодавства, нестабільність урядів, ускладнений доступ

до фінансів, неефективна державна бюрократія, регулювання валютного ринку, недостатня освіченість працівників, погана етика робочої сили, недостатня здатність до інновацій, обмежувальне регулювання ринку праці, невідповідна якість інфраструктури, злочинність та крадіжки.

Сучасний стан інвестиційного клімату України є незадовільним. Про це свідчать індекси різних світових компаній, що складають міжнародні рейтинги країн відносно привабливості їх інвестиційного клімату чи загального становища (рейтинг журналу «Euromoney», Institutional Investor, Індекс Глобалізації, рейтинг центру Heritage Foundation, Global Competitiveness Index).

За 2017-2018 рр. Україні вдалося дещо покращити свої позиції за показником глобального індексу конкурентоспроможності Всесвітнього економічного форуму, посівши 81-е місце серед 137 країн [4]. Натомість згідно з даними дослідження, Україна погіршила свої позиції за складовою «Ефективність ринку праці», що негативно характеризує сучасний стан економіки країни [4].

Україна посіла 150 позицію з 180 у рейтингу «Індекс економічних свобод 2018», який щорічно складає американський фонд The Heritage Foundation. При цьому за рік Україна покращила свій результат на 3,8 бали. Автори доповіді оцінили стан економічної свободи в Україні як «в цілому невільний» [5].

Значення індексу України найнижче серед усіх країн Європи та не досягає середнього світового рівня. Країна належить до категорії «пригнічених» країн. Усе це лише погіршує інвестиційний клімат країни.

Для суттєвого покращення місця України у світових рейтингах актуальним на сьогодні є питання вдосконалення правової та організаційної бази для підвищення дієздатності механізмів забезпечення сприятливого інвестиційного

менеджменту й формування основи збереження і підвищення конкурентоспроможності вітчизняної економіки. Є й певні позитивні кроки, які уже здійснені в цьому напрямі. А саме: створене правове поле для інвестування та розвитку державно-приватного партнерства, підписано та ратифіковано Верховною Радою України міжурядові угоди про сприяння та взаємний захист інвестицій з більше ніж 70 країнами світу, створено Державне агентство з інвестицій та управління національними проектами України тощо.

Список використаних джерел

1. Бланк И. А. Инвестиционный менеджмент : учеб. курс / И. А. Бланк. – К. : Эльга, НикаЦентр, 2001. – 448 с.
2. Балака Є. І. Інвестиційний менеджмент : конспект лекцій / Є. І. Балака, О. Ю. Чередниченко, О. Л. Васильєв. – Х. : УкрДАЗТ, 2006. – 105 с.
3. Економіка логістичних систем : монографія / М. Васелевський, І. Білик, О. Дейнега, М. Довба та ін. – Львів : Видавництво університету «Львівська політехніка», 2008. – 596 с.
4. Позиція України в рейтингу країн світу за індексом глобальної конкурентоспроможності 2017-2018 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://edclub.com.ua/analitika/pozyciya-ukrayiny-v-reytingu-krayin-svitu-za-indeksom-globalnoyi-konkurentospromozhnosti-2>
5. Index of Economic Freedom / Heritage Foundation. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.segodnya.ua/economics/business/ryadom-s-kamerunom-stalo-izvestno-mesto-ukrainy-v-reytinge-ekonomicheskoy-svobody-1110826.html>

УДК 368.911

Журавка Олена Сергіївна,

к.е.н., доцент,

Сумський державний університет, м. Суми

Соловей Інна Володимирівна,

студентка,

Сумський державний університет, м. Суми

Іванчук Катерина Василівна,

студентка,

Сумський державний університет, м. Суми

СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ В УКРАЇНІ: РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Страховання життя має дуже важливе значення для держави та суспільства, адже резерви, що сформовані страховиками за рахунок внесків за договорами страхування життя, призначені виключно для виплат страхових сум, які носять у собі довгостроковий характер, і стають вагомим джерелом збільшення інвестицій у вітчизняній економіці. Таким чином, цей вид страхування забезпечує інвестування коштів у економіку на тривалий термін, а страховикам та страхувальникам – значні додаткові доходи.

Однією з найбільш суттєвих проблем ринку страхування життя, що гальмує його розвиток, є низька купівельна спроможність українців. На сьогодні витрати на придбання послуг накопичувального страхування є значно вищими за фінансові можливості середньостатистичного українця, тому частіше за все вибір робиться не на користь страхування. Вирішення цієї проблеми неможливе без проведення змін у всіх сферах економіки країни [1].

У нашій країні обсяг страхових премій зі страхування життя, що припадає на одну особу, який визначається як рівень «щільності» страхового покриття ризиків пов'язаних

із життям, в доларовому еквіваленті у 2017 році становив лише 2,3 дол. США, натомість його максимальне значення було у 2013 р. і дорівнювало 7,2 дол. США. Тобто цей показник попри свій невисокий рівень має тенденцію до подальшого зменшення. Перш за все, це спричинено девальвацією національної валюти та низьким попитом на страхові послуги зі страхування життя.

Другою проблемою розвитку ринку страхування життя, є низький рівень страхової культури в Україні. Більша частина населення країни вбачає необхідність у страхуванні власного життя, чи життя своїх близьких, і робить це тільки в крайньому разі, коли цього вимагає ситуація. Також спостерігається незначний рівень довіри до страхових компаній, спричинений негативним досвідом страхування у радянські часи, відсутністю реальних державних гарантій отримання страхових виплат у результаті банкрутства страховика, недобросовісної практикою агентів, низькою страховою культурою [4, с. 134].

Існує ще цілий ряд факторів, які негативно впливають на даний вид страхування, серед них такі: різкі коливання валютного курсу, політична нестабільність, недостатній рівень капіталізації страховиків, фінансова нестабільність, наявність високих інвестиційних ризиків та нерозвиненість фондового ринку.

Для вирішення проблем зазначених вище, необхідний комплексний підхід заходів, які сприятимуть підвищенню ефективності функціонування ринку страхування життя в Україні, а саме: оптимізація податкового законодавства, зокрема запровадження стимулів податкового характеру, що спонукатимуть страхувальників до придбання полісів страхування життя; удосконалення підходів до державного регулювання та нагляду за станом капіталу страховиків та його структурою відповідно до європейської практики (адаптація вимог

директиви ЄС Solvency II); запровадження нових страхових продуктів, прогресивних прийомів ризик-менеджменту; запровадження дієвої системи гарантування страхових виплат за договорами страхування життя; створення галузевого бюро зі страхування життя; оптимізація структури розподілу акумульованих страховиками коштів; підвищення рівня кваліфікації працівників страхових компаній, а також безумовно, макроекономічна стабілізація та зростання рівня життя населення, створення умов для активізації інвестиційної діяльності страховиків.

Список використаних джерел

1. Александрова М. М. Страхування : [навч.-метод. посіб.] / М. М. Александрова. – К.: ЦУЛ, 2002. – 208 с.
2. Базилевич В. Д. Новітні тенденції та протиріччя на страховому ринку України / В. Базилевич // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка. – 2012. – Вип. 133. – С. 5-8.
3. Інформація про стан і розвиток страхового ринку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://nfr.gov.ua>
4. Клапків Ю. М. Аналіз інституціонального розвитку ринку страхування життя в Україні / Ю. М. Клапків // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Економічні науки. – №25. – Частина 2. – Херсон, 2017. – С. 131- 134.

ПУБЛІЧНІ ФІНАНСИ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СИСТЕМИ ОСВІТИ

Важливість теми публічних фінансів на даний час полягає в тому, що в Україні сьогодні проводиться політика прозорості та відкритості дій уряду по відношенню до громадян, тому необхідною її частиною є забезпечення даної публічності у питанні фінансів.

За своїм призначенням фінанси України поділяються на: публічні, приватні, неприбуткового сектора та частково міжнародні. До публічних фінансів входять: державні фінанси, місцеві фінанси, фінанси політичних партій, державний кредит, податки і збори, платежі до державних спеціальних цільових фондів, державні страхові фонди, страхові внески за державним страхуванням [1].

У 2004 році було виокремлено публічні фінанси від державних та запропоновано таку систему публічних фінансів, притаманну Україні:

1) Публічні фінанси держави – складаються із суспільних відносин, які виникають з приводу утворення, управління, розподілу (перерозподілу) та використання публічних фондів коштів держави;

2) Публічні фінанси органів місцевого самоврядування – складаються із суспільних відносин, які виникають з приводу утворення, управління, розподілу (перерозподілу) та використання публічних фондів коштів органів місцевого самоврядування всіх видів;

3) Публічні фінанси суспільного (соціального) призначення – складаються із суспільних відносин, які

виникають з приводу утворення, управління, розподілу (перерозподілу) публічних фондів коштів, за рахунок яких задовольняються суспільні (соціальні) інтереси, визнані державою чи органами місцевого самоврядування, та які не є державною чи комунальною власністю [2].

Проаналізувавши думки вчених можна дійти висновку, що публічні фінанси треба розглядати у більш широкому розумінні, тобто це система фінансів державного та місцевого рівнів, яка складається із різних видів платежів до державного та місцевого бюджетів, а також інших фондів. Отже, термін “публічні фінанси” можна використати і в освітньої галузі, оскільки освіта – це публічна послуга, яка в більшості країн світу, надається саме державою та за рахунок публічних коштів.

В Україні державне фінансування освіти відбувається за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів. Відповідно до Бюджетного кодексу України розподіл коштів між рівнями бюджетної системи відбувається з урахуванням принципу субсидіарності, тобто базується на максимальному наближенні надання послуг до споживача:

— кошти *державного бюджету* спрямовуються на загальну середню освіту, професійно-технічну освіту, вищу освіту, післядипломну освіту, позашкільні навчальні заклади та заходи з позашкільної роботи з дітьми згідно з переліком, затвердженим КМУ, інші заклади та заходи в галузі освіти, що забезпечують виконання загальнодержавних функцій, згідно з переліком, затвердженим КМУ;

— кошти *обласних бюджетів* спрямовуються на загальну середню освіту для громадян, які потребують соціальної допомоги та реабілітації, професійно-технічну освіту, вищу освіту, післядипломну освіту, позашкільну освіту, інші державні освітні програми;

— кошти *районних бюджетів* і обласного значення витрачаються на дошкільну освіту, загальну середню освіту, навчальні заклади для громадян, які потребують соціальної допомоги та реабілітації, вищу освіту, позашкільну освіту;

— кошти *бюджетів сіл, об'єднаних територіальних громад, селищ, міст районного значення* спрямовуються на дошкільну освіту, загальну середню освіту.

Крім того, до видатків місцевих бюджетів, що не враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів, належать видатки на по-зашкільну освіту. Зазначений розподіл повноважень між бюджетами в Україні спричиняє пріоритетність місцевих бюджетів у фінансуванні освіти: близько 64 % обсягів державного фінансування освіти в Україні відбувається саме за рахунок коштів місцевих бюджетів. Кошти місцевих бюджетів, що виділяються на освіту, витрачаються переважно на фінансування дошкільної та загальної середньої освіти. Кошти ж державного бюджету — на фінансування вищої освіти [3].

Хоча в останні роки освітня галузь швидко розвивається але все одно існують наступні проблеми у публічному фінансуванні освіти в Україні:

1) Обмеження створення конкурентного середовища на ринку освітніх послуг, через те, що за рахунок публічних фінансів утримуються лише державні заклади, приватні установи не мають бажання до конкурування із ними.

2) Непрозорий механізм розподілу держзамовлення, що не дозволяє прослідкувати яким чином державою виділяється та чи інша кількість бюджетних місць та відповідно її фінансування.

3) Відсутність прозорого механізму цільового використання публічних коштів у освітньому секторі, тобто на сьогодні на сайті МОНу немає конкретних документів, у

яких би містилася інформація або звіт про використання держаних коштів саме на освітні потреби.

Таким чином, в освітній галузі публічні фінанси виконують важливу роль, яка для фінансування галузі відображається у системі розподілу державних коштів. В Україні є проблеми в ефективному управлінні фінансами в освіті, таким чином дивлячись на те, що фінансування йде у достатньому розмірі, нам варто лише змінити самі механізми розподілу коштів. Тому сьогодні стратегічним та пріоритетним завданням у даному напрямку має стати побудова та реалізація нової моделі фінансування освіти, а також впровадження заходів із забезпечення прозорості та ефективності використання даних коштів.

Список використаних джерел

1. Кравченко В.І. Фінанси України: сучасні виклики і проблеми розвитку / В.І. Кравченко // Економіка та держава. – 2013. – No 5 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.in.ua>
2. Нечай А. А. Проблеми правового регулювання публічних фінансів та публічних видатків : монографія / А. А. Нечай. – Чернівці : Рута, 2004. – 264 с. – С. 227-228
3. Комарова І.В. Фінансування освіти в Україні з бюджетів різних рівнів /І.В. Комарова// Гроші, фінанси і кредит. – 2011. – No 2 (14) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://old.bumib.edu.ua/sites/default/files/visnyk/24-2-14-2011.pdf>

УДК 336.1

Хорішок Вікторія Володимирівна,
студент,
Сумський державний університет, м. Суми
Науковий керівник:
Бухтіарова Аліна Геннадіївна,
к.е.н.,
Сумський державний університет, м. Суми

ПРОБЛЕМИ ДЕФІЦИТНОСТІ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ

На даний момент часу Україна переживає стан економічної кризи та соціальної нестабільності, а одним з найбільш гострих проблем є перманентний дефіцит державного бюджету.

На сьогоднішній день існує велика кількість праць вчених, які досліджували проблему дефіцитності бюджету. Серед них роботи В. Федосова, В. Андрущенко, В. Базилевича, О. Барановського, О. Сиви, Ю. Пасічника, Л. Швайка, С. Юрія, Ш. Бланкарта, Дж. Кейнса, П. Самуельсона, М. Фрідмена, Й. Шумпетера та ін. [1]. Можна стверджувати, що Україна стикається з проблемою управління бюджетним дефіцитом до якого неможливо повністю застосувати успішний досвід зарубіжних країн. Адже, розробка механізму регулювання та управління дефіцитності бюджету з врахуванням особливостей соціально-економічного розвитку зарубіжних країн є головною потребою у вирішенні поставленої задачі.

Основними причинами дефіцитності державного бюджету України є:

- недосконалість і неефективність податкового законодавства;
- тіньова економічна діяльність;

- воєнні дії на сході України та значні витрати на їх ведення;
- високий рівень безробіття;
- постійне зростання державного боргу, який має ризик невиконання власних боргових зобов'язань;
- інфляційні процеси;
- значний спад виробництва, що в свою чергу зумовлює зменшення обсягів ВВП;
- відтік робочої сили за кордон.

Ці чинники впливають на зменшення величини фінансових ресурсів держави, що відображається у показниках державного бюджету у вигляді довгострокового дефіциту, який покривається в основному за рахунок зовнішніх запозичень.

В Україні дефіцит бюджету дає змогу визначити, що економіка потребує негайних і значних реформ, фінансування розвитку інфраструктури та забезпечення високого рівня життя населення. Враховуючи вищесказане, буде доречним навести показники зведеного бюджету України.

Таблиця 1 – Виконання державного бюджету України в період 2008-2017 рр.(млн. грн.) [2]

Рік	Доходи		Видатки		Кредитування		Сальдо (дефіцит бюджету)	
	ВВП	%	ВВП	%	ВВП	%	ВВП	%
2008	231686,3	24,44	241454,5	25,47	2732,5	0,29	-12500,7	-1,32%
2009	209700,3	22,96	242437,2	26,54	2780,3	0,30	-35517,2	-3,89%
2010	240615,2	22,23	303588,7	28,04	1292,0	0,12	-64265,5	-5,94%
2011	314616,9	23,90	333459,5	25,33	4715,0	0,36	-23557,6	-1,79%
2012	346054,0	24,56	395681,5	28,08	3817,7	0,27	-53445,2	-3,79%
2013	339180,3	23,31	403403,2	27,73	484,7	0,03	-64707,6	-4,45%
2014	357084,2	22,79	430217,8	27,46	4919,3	0,31	-78052,8	-4,98%
2015	534694,8	27,01	576911,4	29,14	2950,9	0,15	-45167,5	-2,28%
2016	616274,8	25,86	684743,4	28,73	1661,6	0,07	-70130,2	-2,94%
2017	793265,0	26,59	839243,7	28,13	1870,9	0,06	-47849,6	-1,60%

Таким чином, можна побачити, що за період 2008-2017 рр. у державному бюджеті України сума видатків постійно перевищувала доходи. Необхідно зазначити, що постійне збільшення бюджетного дефіциту тягне за собою постійне

зростання державного боргу, при тому що додаткові витрати на його покриття та обслуговування будуть прописані в бюджеті на наступний рік [3].

Для вирішення даної проблеми можна застосовувати прогресивні ідеї щодо збалансування бюджету. Так, аби уряд зміг реалізувати нестандартну політику, при якій бюджет збалансовується протягом певного економічного періоду. Тобто, для підтримання економіки уряд повинен зменшити податки та збільшити державні видатки. При такій ситуації поліпшується підприємництво та ділова активність, а бюджетний дефіцит може покритися за рахунок надходжень від простимульованих галузей. Однак, в період невисокого підвищення цін, доречнішим буде підняти податкові ставки та зменшити видаткове фінансування. Тоді, при надлишкових обігових коштах, частину ресурсів можна віднести на покриття витрат бюджету під час спаду.

Проте, надходження до бюджету набагато доцільніше буде направляти на посилення інвестиційної діяльності країни, ніж на покриття споживчих витрат бюджету. Це може дати можливість розвитку економіки та мобілізувати нові надходження до державного бюджету України.

Список використаних джерел

1. Макеєнко Н.Ю. Дефіцит державного бюджету України та джерела їх покриття / Макеєнко Н. Ю. // Актуальні проблеми міжнародних відносин. Випуск 108 (Частина II). – 2012. – С. 154-162/
2. Виконання державного бюджету України [Електронний ресурс] Міністерство фінансів України. – Режим доступу: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/>. – Назва з екрану.
3. Бюджетний кодекс України [Електронний ресурс]: Закон України від 08.07.2010 № 2456-VI. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2456-17/print1477716050921893>. – Назва з екрану.

УДК 336.143.01

Науковий керівник:
Боронос Вікторія Георгіївна,
доктор економічних наук, професор,
Циганок Анастасія Андріївна,
студент,
Сумський державний університет, м. Суми

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ

У сучасних умовах нагальною є потреба пошуку ефективних механізмів безперервного розвитку економіки та добробуту громадян, як країни загалом, так і її окремих регіонів. За таких обставин бюджетна політика має стати одним з головних інструментів регулювання внутрішнього потенціалу зростання в країні.

Проблематика бюджетної політики, її вплив на економічне зростання та соціальну сферу перебуває у центрі уваги багатьох провідних економістів: Ю.М. Соловйової, О.Д. Василик, Ю. В. Петленко, О. Д. Рожко Н.В. Проць, Н. О. Шишпанової, І. Ю. Шатохіна, Ю. В. Пирожкової та інших.

Серед теоретичних підходів до сутності поняття «бюджетна політика» можна виділити такі:

1) бюджетна політика, як вид діяльність органів державної влади, державного управління та місцевого самоврядування;

2) бюджетна політика, як систематизовані цілі та завдання у фінансово-бюджетній галузі;

3) бюджетна політика, як сукупність пріоритетів (національних інтересів), конкретних наукових підходів

щодо вирішення економічних і соціальних завдань країни [4].

Бюджетна політика регіонального розвитку охоплює широке коло завдань. Серед головних завдань бюджетної політики соціально-економічного розвитку регіонів слід виділити:

1) формування стратегії та визначенні пріоритетів соціально-економічного розвитку регіонів на певний період;

2) формування та вибір критеріїв діяльності держави щодо бюджетної системи та сфери управління бюджетом;

3) знаходження найкращої пропорції податкових до неподаткових доходів бюджету;

4) контролювання та стабілізація дефіциту та профіциту бюджету;

5) налагодження міжбюджетних відносин;

6) стимулювання ефективності використання бюджетних коштів;

7) збільшенні обсягів розширеного відтворення бюджетної системи регіону.

До цілей бюджетної політики соціально-економічного розвитку регіонів належать:

1) наближення рівнів соціально-економічного розвитку нерозвинутих регіонів до регіонів з високим ступенем розвитку;

2) зниження ступеня фінансової залежності місцевих бюджетів від державного;

3) здійснення комплексної реорганізації соціально-економічної сфери депресивних регіонів;

4) підвищення рівня фінансової автономії місцевої влади, що дозволить ініціювати підприємливість, шляхом використання територіальних переваг регіону задля економічного зростання;

5) прискорення соціально-економічного розвитку регіонів України шляхом удосконалення діяльності Державного фонду регіонального розвитку[1].

Для формування бюджетної політики на місцевому рівні слід дотримуватися таких принципів, як субсидіарність, соціальна справедливість, об'єктивність, збалансованість, наступність (послідовність) звітність і неподільна відповідальність, еквівалентність фіскального обміну [3].

Одними з головних функцій, що має реалізовувати бюджетна політика місцевого рівня є:

1) регулююча, метою якої є розподіл фінансових ресурсів для забезпечення соціально-економічного розвитку території;

2) контролююча, покликана запобігати та протидіяти нецільовому використанню бюджетних коштів;

3) стимулююча, що сприяє придатному інвестиційному клімату за рахунок підвищення інтересу місцевих органів до росту власного фінансового потенціалу та розвитку місцевого бізнесу;

4) превентивна функція призначена попереджати негативні тенденції в формування, розподілі та використанні бюджетних коштів;

5) мотиваційна функція. Метою якої є породження інтересу фінансувати соціально-економічний розвиток регіону у зацікавлених осіб [5].

Бюджетна політика регіону та її реалізація зазнає впливу зовнішніх (екзогенних) та внутрішніх (ендогенних) факторів, що несуть за собою як позитивні, так і негативні наслідки. Такими факторами можуть бути політичні, економічні, демографічні, фінансові та інші.

Відповідно до цілей розвитку суспільно-економічного напрямку виокремлюють наступні типи бюджетної політики:

1) дохідний (мета - збільшення за допомогою дотацій, субвенцій, участі у регіональних програмах розвитку. доходів бюджету);

2) видатковий (мета – задовольняти максимум суспільних послуг);

3) контрольно-регулюючий (мета – використання штучного регулювання економіки задля підтримки рівноваги доходів та видатків);

4) комбінований (мета – збільшення кількості та підвищення якості послуг, що надаються муніципалітетами, а також стимулювання росту забезпечення власними джерелами доходів влади всіх рівнів.

Кожен с типів має свої переваги та недоліки, тому використання лише одного є недоречним.

В розрізі стратегічного спрямування виокремлюють стримуючу бюджетну політику (мета – застосування превентивних заходів для уникнення кризи перевиробництва товарів певних галузей, запобігання занадто високому рівню інвестицій в окремі галузі економіки) та протилежну їй стимулюючу бюджетну політику [2].

Отже, бюджетний політика соціально-економічного розвитку регіонів буде максимально ефективною, якщо всі, вище вказані, складові будуть ефективно працювати. Задля цього міжбюджетне регулювання має здійснюватися на основі науково обґрунтованої методології.

Список використаних джерел

1. Петленко Ю. В. Місцеві фінанси: конспект лекцій / Ю. В. Петленко, О. Д. Рожко . – К.: Кондор, 2011.- 282 с.
2. Пирожкова Ю. В. Бюджетна політика органів місцевого самоврядування як елемент управління

місцевими бюджетами: перспективи законодавчої модернізації / Ю. В. Пирожкова // Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки. - 2013. - № 1(2). - С. 177-182. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vznu_Jur_2013_1%282%29__31

3. Проць Н. В. Сутність та принципи формування бюджетної політики на місцевому рівні / Н. В. Проць // Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. - 2015. - № 3. - С. 56-62. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/echcenu_2015_3_12

4. Соловійова, Ю.М. Теоретичні засади та сутність бюджетної політики / Ю.М. Соловійова // Економічний часопис-XXI. — 2012. — № 5-6. — С. 10-12.

5. Шишпанова Н. О. Бюджетна політика регіону: теоретична концептуалізація / Н. О. Шишпанова, І. Ю. Шатохін // Modern economics. - 2017. - № 6. - С. 228-236. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/modecon_2017_6_28

УДК 343.35

Чічік Валерія Олексіївна,

магістр,

Сумський державний університет, м. Суми

Науковий керівник:

Бухтіарова Аліна Геннадіївна,

к.е.н.,

Сумський державний університет, м. Суми

КОРУПЦІЯ ЯК ЕКОНОМІЧНЕ, СОЦІАЛЬНЕ ТА ПОЛІТИЧНЕ ЯВИЩЕ

Політика України спрямована на розвиток відносин «України-ЄС» базується на Законі України від 2 липня 2010 року «Про засади внутрішньої та зовнішньої політики» [1]. Відповідно до якого, однією з ключових елементів зовнішньої політики нашої країни є «забезпечення інтеграції України в європейську політичну, економічну і правову сферу з метою отримання членства в ЄС». Однак, на сьогоднішній день однією з найголовніших проблем України, яка стоїть на заваді даного процесу залишається проблема боротьби з корупцією.

Закон України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року [2], визначає правові та організаційні засади в системі запобігання та механізми застосування антикорупційних методів, щодо усунення наслідків корупційних правопорушень.

Корупція – явище, пов'язане з багатьма різними аспектами, і тому важко дати точне і всеосяжне визначення. Однак, в основі більшості визначень корупції лежить ідея про те, що корупційний акт має на увазі зловживання довіреною владою для приватної вигоди. Класичні приклади включають хабарництво, клієнтелізм і розтрату.

Інші, часто більш тонкі, а іноді і законні, приклади корупції включають лобіювання і заступництво.

Неурядова організація Transparency International оцінює «Індекс сприйняття корупції», який є найбільш широко використовуваним показником корупції в усьому світі. Індекс сприйняття корупції оцінює країни за шкалою від 0 до 100, де 0 означає, що країна сприймається як сильно корумпована, а 100 означає, що країна сприймається як чиста від корупції. Показник відображає думку експертів, оскільки він будується шляхом урахування середніх різних стандартизованих експертних оглядів. Показник України станом на 2017 рік становить 30 [3], що порівняно з минулими роками на декілька балів краще, але все ще маємо позицію високо корумпованої країни.

Основні причини виникнення і поширення корупції в Україні полягають в наступному:

- на думку населення це найбільш ефективний спосіб досягнення цілей;
- особиста жадібність, яка веде до необмеженого прагнення до грошей або влади, без урахування моральних принципів;
- низька обізнаність або відсутність сміливості засуджувати корупційну поведінку і ситуації, що сприяють корупції;
- низький рівень оплати праці населення;
- культурні умови, які потурають корупції;
- ненадійні і повільні судові процеси;
- відсутність моральних критеріїв суспільства щодо проявів корупції;
- більш високий рівень бюрократії.

Політична корупція – це використання влади державними чиновниками за незаконну приватну вигоду. Незаконні дії з боку посадової особи являють собою політичну корупцію тільки в тому випадку, якщо акт

безпосередньо пов'язаний з їх службовими обов'язками, здійснюється через закон або передбачає торгівельним впливом.

Форми корупції розрізняються, але включають хабарництво, вимагання, кумівство, заступництво і розтрату. Корупція може полегшити злочинне підприємництво, таке як незаконний обіг наркотиків, відмивання грошей і торгівля людьми, але не обмежується цими видами діяльності.

Соціальні умови корупції – це соціальні, економічні, політичні, правові та інші процеси і явища, які існують на загальносуспільному рівні та сприяють поширенню корупції.

У загальному розумінні, корупцію важко подолати саме через її поширеність, адже люди сприймають її як природну економічну угоду: легше діяти корумповано, якщо є багато інших людей, які вважають, що це нормально, щоб бути корумпованими. Але, поширення корупції в Україні негативно позначається на її економічному зростанні. Корупція руйнує і погіршує культурні цінності країни. Негативний вплив корупції на рівень економічного росту і рівень національних культурних цінностей зумовлює необхідність переорієнтації людських цінностей для формування іміджу країни. Існує ряд рішень, які можуть застосовуватись для вирішення політичного, економічного і соціального аспекту корупції в Україні.

Так, починаючи від народження, батьки повинні прагнути привити своїм дітям цінності і манери, які б позитивно впливали на їх моральну і соціальну поведінку. Це можна зробити шляхом навчання своїх дітей адекватному моніторингу ситуації і розвивати в них самоконтроль при відсутності зовнішніх авторитетів.

Також необхідно створити таке антикорупційне бюро, яке не було б під контролем уряду та могло діяти незалежно.

Наша країна подолає корупцію, якщо сформує традицію державної відкритості, свободи преси, прозорості та доступу до інформації. Адже, саме доступ до інформації підвищує прозорість діяльності державних органів і одночасно має позитивний вплив на рівень участі громадськості в житті країни.

Дослідження виконане у рамках держбюджетної науково-дослідної роботи 0118U003585 «Формування системи забезпечення прозорості публічних фінансів як передумова боротьби з корупцією в Україні».

Список використаних джерел

1. Про засади внутрішньої та зовнішньої політики [Електронний ресурс] Закон України від 2 липня 2010 року № 2411-VI. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2411-17>. – Назва з екрану.

2. Про запобігання корупції [Електронний ресурс] Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>. – Назва з екрану.

3. Transparency International Ukraine [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://ti-ukraine.org/ti_format/doslidzhennya/cpi/. – Назва з екрану.

УДК 336.01

Школьник Інна Олександрівна,
д.е.н., професор,
Сумський державний університет, м. Суми

ВІД ДЕРЖАВНИХ ДО ПУБЛІЧНИХ ФІНАНСІВ

На сучасному етапі в теорії фінансів та і в практичній діяльності все більше відходять від поняття «державні фінанси» та активніше починають використовувати поняття «публічні фінанси». Досить часто відбувається просто заміна цих понять, хоча на наш погляд, ці поняття мають змістовно різне наповнення. Якщо говорити про державні фінанси, то цей термін був досить жорстко закріплений в теорії фінансів за радянських часів, що було обумовлено командно-адміністративною економікою, і по своєму змісту відображало ключову роль цієї сфери в розвитку всієї економічної системи. При цьому функції фінансів в інших сферах були досить обмежені, оскільки не було можливості використовувати механізми фінансового ринку, а функції банківської системи були підпорядковані власне функціям державних фінансів. «Державні фінанси» як категорія фінансової науки чітко узгоджується саме з командно-адміністративною економікою та авторитаризмом влади. В умовах формування демократичного суспільства та ринкової економіки змінюється саме розуміння та функції цієї сфери фінансової системи, суті яких більшою мірою відповідає термін «публічні фінанси». В умовах ринкових відносин держава для забезпечення виконання своїх функцій проводить державні закупівлі, змушена виходити на фінансовий ринок як емітент цінних паперів, для акумулювання необхідних їй фінансових ресурсів та здійснювати багато інших фінансових операцій.

Категорія «публічних фінансів» в першу чергу передбачає фінансування публічних послуг. Виходячи з цього змінюється сам контекст державного управління. Мова йде не просто про виконання певних функцій державою, а саме про те, що акумульовані кошти в суспільстві використовуються для фінансування послуг публічного характеру. Тим самим це означає, що суспільство делегує уряду країни, чи місцевим органам самоврядування повноваження щодо фінансування послуг, необхідних для суспільства з точки зору забезпечення різних видів безпеки держави – «воєнної, громадської безпеки та порядку, державної безпеки в частині захищеності державного суверенітету, територіальної цілісності і демократичного конституційного ладу та інших життєво важливих національних інтересів від реальних і потенційних загроз невоєнного характеру» [2].

Безперечно як «державні фінанси» так і «публічні фінанси» мають цілий ряд функцій, інструментів та механізмів, які є подібними, але в багатьох позиціях ці поняття відрізняються. Варто зазначити, що ці два поняття визначаються саме з точки зору відносин, що виникають при формуванні коштів, якими розпоряджається уряд країни для повноцінного виконання державою притаманних їй функцій. Більшою мірою як правило це стосується державного та місцевих бюджетів. Водночас в останньому випуску Бюджетного вісника Міжнародного валютного фонду [1] зазначено, що публічні фінанси крім бюджетів різних рівнів – державного та місцевих – повинні також включати і інформацію по публічним (державним) корпораціям.

Якщо розглядати відмінність між цими двома поняттями, то варто рухатись по шляху формування, розподілу, перерозподілу та використання відповідних фінансових ресурсів. На етапі формування, з точки зору в

першу чергу доходної частини бюджету фактично, що в контексті державних, що в контексті публічних фінансів, існують одні і ті ж механізми основна їх частина формується за рахунок податків та інших обов'язкових платежів і фіскальна функція в цьому випадку є однаковою. А вже починаючи з етапу перерозподілу починаються суттєві відмінності. Оскільки демократизація суспільства передбачає, в тому числі і в Україні, певну децентралізацію, то поряд із передачею частини повноважень, відбувається і передача частини фінансових ресурсів, акумульованих через фіскальну функцію, на місцевий (субнаціональний) рівень. В цьому випадку повинен спрацьовувати принцип субсидіарності, тобто розподілу влади по вертикалі з відповідним перерозподілом фінансових ресурсів, що не характерно для командно-адміністративної економіки. Крім того, функціонування публічних фінансів повинно відбуватись за принципом транспарентності, чим вищий рівень транспарентності публічних фінансів, тим вищий рівень довіри з боку суспільства до уряду як на державному так і на місцевому рівнях. Це також має важливе значення і з точки зору здійснення публічних закупівель, які є невід'ємною складовою публічних фінансів та відбуваються відповідно до Закону України «Про публічні закупівлі» від 25.12.2015 р. № 922-VIII [3], який прийшов на зміну Закону «Про державні закупівлі».

На нашу думку, найбільш важливого значення перехід від використання категорії «державні фінанси» до категорії «публічні фінанси» має для зміни свідомості громадян країни щодо ролі керівництва країни та місцевих органів самоврядування і сприйняття державних службовців саме як менеджерів, яким делеговані повноваження щодо використання коштів фондів, сформованих за рахунок коштів населення та суб'єктів господарювання на користь саме цього населення та цих

суб'єктів господарювання. Зміна в цьому підході є також основою для зниження рівня корупції, основою появи якої є саме публічні фінанси.

Список використаних джерел

1. International Monetary Fund (IMF). Fiscal Monitor. Managing Public Wealth. Washington. October 2018.
2. Про Національну безпеку. Закон України від 21 червня 2018 р. № 2469-VIII. Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19>
3. Про публічні закупівлі. Закон України від 25.12.2015 р. № 922-VIII. Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/922-19#n608>

УДК 368(045)

Журавка Олена Сергіївна,

к.е.н., доцент,

Сумський державний університет, м. Суми

Пасько Катерина Євгенівна,

студент,

Сумський державний університет, м. Суми

НЕОБХІДНІСТЬ ВПРОВАДЖЕННЯ ОБОВ'ЯЗКОВОГО МЕДИЧНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

В сучасних умовах фінансової, соціальної та політичної кризи в нашій країні держава не може забезпечити стабільність соціальної допомоги громадянам. Найважливішим аспектом соціальної допомоги є забезпечення права людини на доступну, кваліфіковану та якісну медичну допомогу, яке передбачено законодавством України та міжнародними стандартами.

В Україні з часів незалежності прийнята державна форма медичного фінансування, але вона об'єктивно себе не виправдовує. Тому існуюча система фінансування потребує нагального реформування – перехід на фінансування медичних послуг з урахуванням їх ринкової вартості.

На сьогоднішній день страхова медицина являється реальною альтернативою державній формі фінансування, яка не спроможна забезпечити право громадян на отримання повного медичного обслуговування.

Впровадження загальнообов'язкового медичного страхування сприятиме збільшенню фінансових надходжень у галузь охорони здоров'я в межах існуючого законодавчого поля, оптимізації їх використання, забезпеченню гарантування якісної медичної допомоги кожному громадянину, а також подальшому розвитку добровільного медичного страхування. Дане питання наразі є дуже актуальним для України з декількох причин: проведення медичної реформи є однією з умов євроінтеграції України до ЄС; Україна є однією з країн, що мають високий відсоток людей похилого віку в загальній структурі населення; Україна відноситься до країн з низьким рівнем суспільного здоров'я; фінансування медицини на страховій основі призведе до зменшення навантаження на національну економіку у секторі соціального забезпечення.

Впровадження страхової медицини - необхідний процес реалізації державної політики у сфері охорони здоров'я. В Україні розпочато процес розробки концептуальних напрямів з реформування системи охорони здоров'я, основні цілі якого закладені в Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020». Згідно якої до 2020 року в Україні повинна запровадитися державна програма медичних гарантій, яка покриватиме усі рівні медичних послуг, включно із стаціонарними. Паралельно з 2020 року в Україні має розпочатися активний розвиток медичного

страхування. Політика МОЗ України – забезпечити кожній людині в Україні гарантоване покриття основних медичних послуг первинної, спеціалізованої, екстреної допомоги через Національну службу здоров'я. І додатково – дати роботодавцям, державним установам, місцевій владі та пацієнтам усі можливості скористатися з переваг страхування.

В цьому контексті, активно опрацьовуються механізми удосконалення фінансування системи охорони здоров'я, у тому числі й такі, що базуються на впровадженні обов'язкового медичного соціального страхування.

Загальнообов'язкове соціальне медичне страхування – це вид обов'язкового страхування, спрямований на забезпечення конституційних прав громадян на охорону здоров'я та реалізацію державних гарантій на одержання безоплатної медичної допомоги та медичне страхування [1].

Обов'язкова форма медичного страхування координується державними структурами. Страхові платежі, які сплачують фізичні та юридичні особи, мають форму податку. Держава контролює витрачання коштів і якість медичних послуг. Страхові платежі концентруються в страховому фонді, яким керує держава. Обов'язкове медичне страхування охоплює майже все населення і задовольняє основні першочергові потреби, проте воно має певні обмеження як у фінансовому плані, так і щодо передбачення різних ризиків.

На сьогоднішній день в Україні існують кілька альтернативних проектів законів, що стосуються системи запровадження системи обов'язкового медичного страхування, проте поняття «обов'язкове медичне страхування» не є законодавчо визначеним і виступає предметом дискусій.

Законом України «Про страхування» визначено, що медичне є добровільним і обов'язковим видом страхування, хоча не визначено суті та механізмів реалізації останнього. Закон України «Основи законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» визначає медичне страхування як вид загальнообов'язкового державного соціального страхування. У найновішому представленому на громадське обговорення проекті закону «Про загальнообов'язкове державне соціальне медичне страхування» № 4981-2 від 02.08.2016 вказано лише, що загальнообов'язкове державне соціальне медичне страхування є складовою частиною системи загальнообов'язкового державного соціального страхування і формою соціального забезпечення населення у сфері охорони здоров'я [2].

Сьогодні в Україні здійснюється медична реформа, згідно якої заплановано повний перехід нашої держави до страхової медицини до 2020 року. Сутність реформи полягає у формуванні оптимальної моделі медичного страхування за рахунок поєднання обов'язкового й добровільного медичного страхування. В розрізі реформи було прийнято Закон України «Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення від 19 жовтня 2017 року № 2168-VIII. У цьому Законі зазначається програма державних гарантій медичного обслуговування населення як програма, що визначає перелік та обсяг медичних послуг (включаючи медичні вироби) та лікарських засобів, повну оплату надання яких пацієнтам держава гарантує за рахунок коштів Державного бюджету України. Обсяг коштів Державного бюджету України, що спрямовуються на реалізацію програми медичних гарантій, щорічно визначається в Законі України про Державний бюджет України як частка валового внутрішнього продукту (у відсотках) у розмірі не менше 5 відсотків валового внутрішнього продукту України. Видатки

на програму медичних гарантій є захищеними статтями видатків бюджету [3].

Підсумовуючи все вище сказане, можна констатувати, що цілісний комплексний підхід до реформування сучасного механізму фінансування вітчизняної галузі охорони здоров'я на засадах обов'язкового медичного страхування в Україні поки що відсутній. Впровадження обов'язкового медичного страхування довготривалий процес, що потребує вирішення низки проблем на державному рівні.

Медичне страхування має бути підтримано нормативно-правовою базою; удосконаленням податкової політики та державного нагляду; підвищенням фінансової надійності страховиків, страхової культури населення; підготовкою та перепідготовкою кадрів. Тому запровадженню обов'язкового медичного страхування в Україні має передувати певний період підготовки, вирішення існуючих проблем шляхом реформування системи охорони здоров'я та проведення ефективної соціальної політики держави.

Список використаних джерел

1. Про страхування [Електронний ресурс]: закон України від 07.03.1996. - Режим доступу: // <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/85/96-вр>
2. Про загальнообов'язкове державне соціальне медичне страхування [Електронний ресурс]: проект закону станом 02.08.2016 р. - Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=59862
3. Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення [Електронний ресурс]: закон України від 19.10.2017 року № 2168-VIII. - Режим доступу: // <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2168-19>

СЕКЦІЯ 2
КОРПОРАТИВНІ ФІНАНСИ:
СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ТА ВИКЛИКИ

УДК 658.5

Іщенко Ігор Олександрович,
магістр,
Сумський державний університет, м. Суми
Науковий керівник:
Бухтіарова Аліна Геннадіївна,
к.е.н.,
Сумський державний університет, м. Суми

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО УПРАВЛІННЯ ЗАПАСАМИ
ПІДПРИЄМСТВА

Постійне зростання товарообороту та необхідність підтримки попиту у найкоротші терміни з одного боку, та зростання витрат на зберігання продукції або товарів – з іншого, зумовлюють постійну необхідність в пошуку нових підходів до управління запасами підприємства з метою оптимізацією їх обсягу.

Традиційно підприємства використовують системи управління запасами з фіксованим розміром замовлення, щоб оптимізувати витрати на замовлення та зберігання, поповнюючи запаси до певного встановленого максимального рівня. Існують різні варіації даних моделей. Так, самою радикальною з них є система «максимум-мінімум», яка передбачає утримання мінімальних запасів, але суттєво підвищує ризики витрат від втрати замовлення через відсутність запасів у потрібний момент на складі.

Широко також використовуються різноманітні інструменти пріоритетизації управління запасами, зокрема ABC-аналіз та ABC-XYZ-аналіз. Які дозволяють розділити запаси за групами на основі обсягів їх обороту, а також мінливості попиту на них. Як справедливо зазначають Ярмоленко І.І. та Чумак Т.В. використання об'єднаних ABC та XYZ-аналізів дозволяє підвищити ефективність системи управління товарними запасами, підвищити частку високоприбуткових товарів без порушення принципів асортиментної політики, виявити ключові товари і причини, що впливають на кількість товарів на складі [3, с. 89].

Також дослідники пропонують використовувати різноманітні автоматизовані підходи до управління запасами на підприємстві, зокрема, Чуприна Л.В. та Намазова В.М., вказують на актуальність використання систем класу MRP-2 (Manufacturing resource planning – планування ресурсів виробництва). Такі системи, на їх думку, відрізняються такими перевагами як прогнозування попиту, потреби в матеріальних ресурсах, рівня запасів, а також вирішення комплексу завдань контролю і регулювання рівня запасів матеріальних ресурсів, обсягу незавершеного виробництва і готової продукції. У основні політики управління запасами покладено наступні завдання:

- вибір стратегії поповнення запасів,
- розрахунок критичних крапок і точок замовлення,
- аналіз структури запасів методом ABC,
- дослідження наднормативних запасів тощо [2, с. 787].

Наразі, на нашу думку, більш актуальними є програмні продукти з управління запасами на підприємстві, що базуються на машинному навчанні та використанні алгоритмів штучного інтелекту, оскільки вони передбачають врахування динаміки руху запасів конкретного підприємства, та постійно удосконалюються на основі отримання нової інформації про рух запасів на підприємстві.

Ще одним напрямом розвитку систем управління запасами є безпосередньо управління витратами, пов'язаними з ними. До таких витрат Прокопович Л.Б. та Стойкова І.М. відносять:

- витрати, пов'язані з іммобілізацією капіталу, інвестованого в запаси,
- складські витрати,
- витрати зі страхування,
- податок на майно,
- псування, старіння та розкрадання,
- витрати на розміщення замовлень,
- транспортні витрати,
- втрати обсягу реалізації,
- втрати від зниження гудвілу,
- витрати від неоптимального використання цінових дисконтів, що надаються постачальниками тощо [1, с. 1016].

Таким чином, сучасні системи управління запасами підприємства повинні інтегрувати як управління обсягами запасів, так і політики управління витратами, які виникають протягом всього процесу їх руху з використанням сучасних інформаційних технологій.

Список використаних джерел

1. Прокопович Л.Б. Аналіз виробничих запасів в системі управління ресурсним потенціалом підприємства / Л.Б. Прокопович, І.М. Стойкова // Молодий вчений. – 2017. – № 10. – С. 1014-1017.
2. Чуприна Л.В. Роль управління запасами у підвищенні ефективності управління підприємством / Л.В. Чуприна, В.М. Намазова // Молодий вчений. – 2017. – № 4. – С. 784-788.
3. Ярмоленко Л.І. Удосконалення системи управління запасами / Л.І. Ярмоленко, Т.В. Чумак // Академічний огляд. – 2017. – № 1. – С. 83-91.

УДК 658.14

Клименко Альона Вікторівна,
студент II курсу магістратури,
Сумський державний університет, м. Суми
Пігуль Наталія Георгіївна,
к.е.н., доцент,
Сумський державний університет, м. Суми

ФІНАНСОВА СТІЙКІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА: СУТНІСТЬ ТА ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА НЕЇ

У сучасних умовах розвитку економіки України фінансова стійкість підприємства відіграє дуже важливу роль, адже саме вона найкраще характеризує його фінансовий стан. Позитивні значення показників фінансової стійкості мають особливо вагомe значення для ефективного функціонування підприємства та постійного зростання його економічного потенціалу. Саме тому на сьогоднішній день необхідною передумовою стабільного розвитку підприємства та одним з головних елементів фінансового менеджменту є управління фінансовою стійкістю.

Трактуванні сутності поняття «фінансова стійкість підприємства» приділяли увагу багато українських та зарубіжних вчених: Крухмаль О.В., Савицька Г.В., Привалов В.П., Білик М.Д., Хелферт Е. та інші.

Аналіз праць вказаних авторів говорить про суперечність підходів до визначення сутності поняття. Деякі з вчених характеризують фінансову стійкість як довготривалу платоспроможність. Інші говорять про те, що це оптимальна структура та склад оборотних активів. Третя група вчених вважає, що це стабільна діяльність підприємства в довгостроковому періоді, яка визначається співвідношенням власного та позикового капіталу та його ефективним використанням.

Таке різноманіття підходів до визначення фінансової стійкості підприємства, безумовно, свідчить про багатогранність

поняття. З метою об'єднання ключових характеристик цієї економічної категорії пропонуємо під фінансовою стійкістю підприємства розуміти спроможність підприємства стабільно працювати та розвиватися, підтримуючи оптимальне співвідношення власного та пози кого капіталу і не зважаючи на зміни та ризики зовнішнього і внутрішнього середовища.

На фінансову стійкість впливають різні фактори, як внутрішнього, так і зовнішнього, щодо підприємства походження: структура та динаміка витрат, галузева належність, структура послуг, розмір статутного капіталу, стан майна і фінансових ресурсів, рівень платоспроможності, конкуренція, економічні умови господарювання, зовнішньоекономічні зв'язки, податкова, кредитна, фінансова, облікова, інвестиційна політика тощо. Та найважливішими факторами, від яких залежить фінансова стійкість підприємства, є саме внутрішні чинники, такі, як якість управління прибутком підприємства та структурою його позикових і власних коштів [1].

З метою підвищення рівня фінансової стійкості підприємства доцільно здійснювати її оцінку, використовуючи наступні групи показників:

- абсолютні, які відображають рівень забезпеченості запасів джерелами формування;
- відносні, які характеризують фінансову стійкість підприємства з точки зору структури і стану майна та джерел формування капіталу;
- поріг рентабельності та запас фінансової міцності [3].

Слід зазначити, що промисловість є однією з основних галузей економічної діяльності України, що, згідно із статистичними даними, налічує 42026 підприємств, серед них 0,5% - великих, 11,3% - середніх і 88,2% - малих підприємств промисловості. Ці підприємства забезпечують робочими місцями 2151,6 тис. осіб та реалізують продукції на 2817768,9 млн. грн. Показники діяльності промислового сектора є головним фактором

соціально-економічного розвитку, адже внесок промислових підприємств до валового внутрішнього продукту становить близько 20%, тоді як частка сільського господарства знаходиться на рівні 8%. Отже, використовуючи дані Державної служби статистики, нами була проведена оцінка фінансової стійкості промислових підприємств України [2]. Динаміку відносних показників фінансової стійкості підприємств промисловості наведено в таблиці 1.

Таблиця 1 – Динаміка відносних показників фінансової стійкості підприємств промисловості України за 2013-2017 рр.

Показники	Рік					Відхилення (+/-) за весь період
	2013	2014	2015	2016	2017	
Коефіцієнт автономії	0,38	0,29	0,21	0,19	0,17	-0,21
Коефіцієнт фінансування	0,62	0,71	0,79	0,81	0,83	0,21
Коефіцієнт фінансового важеля	0,63	0,41	0,25	0,23	0,21	-0,42
Коефіцієнт довгострокового залучення позикових коштів	0,34	0,45	0,55	0,52	0,52	0,18
Коефіцієнт короткострокової заборгованості	0,52	0,62	0,73	0,76	0,78	0,26
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	-0,43	-0,84	-1,41	-1,41	-1,48	-1,05

Отже, за даними таблиці 1, можна зазначити, що показники фінансової стійкості підприємств промисловості України протягом 2013-2017 рр. не відповідають нормативним значенням та мають негативну тенденцію до зменшення. Коефіцієнти автономії та фінансування говорять про те, що промислові підприємства мають значну залежність від позикових коштів. Так, у 2017 році частка власних ресурсів становила лише 17% у загальній сумі фінансових ресурсів суб'єктів

господарювання. Коефіцієнт фінансування протягом усього періоду збільшується, що свідчить про значну фінансову залежність підприємств від залучення позикових коштів. Коефіцієнт фінансового важеля зменшується та у 2017 році становить 0,21. Це означає, що на 1 грн. позикового капіталу припадає 0,21 грн. власного капіталу.

Коефіцієнт довгострокового залучення позикових коштів збільшувався протягом 2013-2017 рр. Це свідчить про посилення залежності підприємства від кредиторів у довгостроковій перспективі. Коефіцієнт маневреності власного капіталу зменшився протягом усього періоду на 1,05 і вказує на те, що частка власного капіталу підприємств, яка перебуває в мобільній формі значно знизилася.

Таким чином, проаналізувавши відносні показники фінансової стійкості, можна зробити висновок, що підприємства промисловості України мають підвищувати рівень фінансової стійкості. Насамперед цього можна досягти за допомогою збільшення обсягу реалізації якісної продукції, виконаних робіт чи наданих послуг, розмірів прибутку та підвищення рівня рентабельності підприємства в цілому.

Список використаних джерел

1. Міокова Г.І. Фактори впливу на фінансову стійкість підприємства / Г.І. Міокова // Наукові записки КНТУ. – 2011. – Вип. 11. Ч.1. – С. 12-15.
2. Показники балансу великих та середніх підприємств за видами економічної діяльності [Електронний ресурс] / Державна служба статистики України // Офіційний сайт. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
3. Школьник І.О. Фінансовий аналіз. Навчальний посібник./ За заг. ред. Школьник І.О. [І.О. Школьник, І.М. Боярко, О.В. Дейнека та ін.] – К.: «Центр учбової літератури», 2016. – 368 с.

УДК 658

Мордань Євгенія Юріївна,
к.е.н., ст. викладач,
Сумський державний університет, м. Суми
Коротенко Валентин Олександрович,
студент,
Сумський державний університет, м. Суми

УПРАВЛІННЯ ДЕБІТОРСЬКОЮ ЗАБОРГОВАНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

На сьогодні управління дебіторською заборгованістю є важливою складовою управлінського менеджменту на підприємстві. В умовах нестабільної політичної та економічної ситуації, нестійких суспільних зв'язків, проблема невчасного повернення або взагалі не повернення боргів підприємству постає досить гостро, оскільки за таких обставин грошові кошти втрачають першочергову вартість.

Основна мета управління дебіторською заборгованістю полягає в мінімізації її обсягу та скорочення строків інкасації боргу.

Відповідно до поставленої мети задачею управління дебіторською заборгованістю є встановлення з покупцями таких договірних відносин, які забезпечать повне та своєчасне надходження коштів від здійснюваних операцій. Для цього управлінські дії повинні включати:

- вивчення підприємств-партнерів, щодо можливості їх своєчасного розрахунку за контрактом;
- встановлення умов договору, що забезпечить швидке повернення грошових коштів;
- розрахунок майбутніх витрат;
- скорочення бюджетних боргів;

- встановлення націнок та знижок для різних груп покупців, залежно від дотримання ними платіжної етики;

- встановлення максимального рівня дебіторської заборгованості на підприємстві.

У структурі дебіторської заборгованості, що формується на підприємстві, найбільшу частку займає заборгованість покупців. На розмір дебіторської заборгованості впливають такі чинники як послідовність та якість роботи з цим боргом, платіжна дисципліна клієнтів, система взаєморозрахунків з клієнтами та кон'єктура ринку, які враховуються при формуванні кредитної та облікової політики підприємства. Для систематизування відносин з дебіторами потрібна правильно організована аналітична робота з дебіторською заборгованістю.

Дебіторську заборгованість прийнято вважати ліквідним активом, але на практиці трансформація боргу в грошові кошти не завжди можлива. Велике значення мають превентивні заходи, які функціонують ефективніше та мають меншу собівартість, а отже треба цілеспрямовано керувати дебіторською заборгованістю, бо потрібно не тільки швидко повернути грошові кошти, але й не допустити подальшого збільшення дебіторської заборгованості. Чим менша дебіторська заборгованість, тим швидше її будуть повертати, а значить, знижується необхідність підприємства в залученому оборотному капіталі і зростає рентабельність власного капіталу.

Виходячи з вище описаного, ми пропонуємо такі заходи поліпшення управління дебіторською заборгованістю на підприємстві:

- створення індивідуальних планів роботи з клієнтами, в яких зазначатимуться заходи за порушення умов договору, зокрема, строків повернення тощо;

- створення фінансового плану підприємства, до якого будуть внесені дані про заплановані суми погашення заборгованості, та контроль за його виконанням;
- створення та закріплення в обліковій політиці підприємства санкційних заходів за порушення умов договору контрагентами;
- розгляд альтернативних варіантів повернення заборгованості: векселями, товарами або послугами боржника, факторинг (продаж дебіторської заборгованості);
- страхування фінансових ризиків підприємства;
- перегляд граничної суми кредиту та можливість її зменшення;
- повний перегляд всіх клієнтів, та відмова від тих, що матимуть низький кредитний рейтинг;
- організація, за потреби, групи експертів з оцінки дебіторської заборгованості. Розробка та прийняття положень про мотивацію за результатами роботи експертів.

Усі перелічені вище способи оцінки та методи управління дебіторською заборгованістю сприятимуть зниженню ступеня ризикованості неодержання грошових коштів від боржників, допоможуть сформувати ефективно функціонуючу дебіторську та кредитну політику на підприємстві, що сприятиме одержанню більшого прибутку.

Список використаних джерел

1. Шепелевич В.В. Проблеми управління дебіторською заборгованістю та шляхи їх вирішення на підприємстві. / В.В. Шепелевич // Агросвіт. – 2016. – № 6. – С. 107-112.
2. Федорченко О.Є. Актуальність проблеми управління дебіторською заборгованістю на підприємстві. / О.Є.Федорченко // Економічна наука. – 2016. – № 6. – С. 60-63.

УДК 330.142.26

Дехтяр Надія Анатоліївна,

к.е.н., доцент,

Сумський державний університет, м. Суми

Кучкова Аліна Олександрівна,

студентка,

Сумський державний університет, м. Суми

МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ОБОРОТНИМ КАПІТАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА

У сучасних кризових умовах розвитку економіки України особливо актуальним постає питання щодо забезпечення ефективного функціонування підприємств, в тому числі за рахунок прискорення оборотності їх капіталу та оптимізації структури джерел його формування. Такі умови породжують необхідність у створенні певних організаційно-економічних передумов для ефективного управління оборотним капіталом, що дасть можливість раціонально використовувати фінансові та матеріальні ресурси, спрямовуючи їх певну частину на розвиток виробництва та його удосконалення.

Система управління оборотним капіталом (СУОК) підприємства повинна ґрунтуватись на глибокому розумінні природи поняття оборотного капіталу, як об'єкта управління, що вимагає попереднього вивчення його економічної сутності та змісту. У результаті критичного аналізу існуючих підходів до трактування сутності поняття «оборотний капітал» можна зауважити, що єдина точка зору щодо розуміння його сутності відсутня. У науковій літературі виділяють чотири підходи до розуміння сутності та змістовних особливостей оборотного капіталу: сума грошових коштів, що використовується для формування оборотних фондів та фондів обігу; сукупність мобільних активів, які використовуються протягом

операційного циклу; авансована вартість; інвестиції, що вкладені в оборотні активи.

Підсумовуючи вищевикладене, сформуємо власне визначення поняття оборотного капіталу як частину капіталу підприємства, яка вкладається в оборотні активи, що обслуговують виробничий та фінансовий цикл, з метою здійснення безперервного процесу виробництва, реалізації продукції та одержання прибутку. Запропоноване визначення, на нашу думку, дозволяє враховувати не тільки вартісну природу оборотного капіталу, а й виділяє його речове втілення. Зокрема, в ньому чітко окреслюється мета вкладання коштів – отримання прибутку підприємством, також зазначається, що оборотний капітал – це частина загального капіталу, тобто як власного, так і позикового капіталу, що забезпечує безперервність процесу виробництва та реалізації продукції.

Зважаючи на роль оборотного капіталу у забезпеченні стабільного функціонування підприємства постає необхідність у побудові та реалізації ефективної СУОК. Система управління оборотним капіталом – це сукупність узгоджених між собою принципів, завдань, елементів і методів, які регулюють процес розробки та реалізації управлінських рішень щодо напрямку руху оборотного капіталу в заданих параметрах для досягнення місії та цілей підприємства.

Вважаємо, що систему управління оборотним капіталом варто розглядати в розрізі управлінської, процесної та елементної складових. Саме такий підхід закладено в основу розгляду СУОК в працях вітчизняних науковців Швидкої О. П. та Давидової К. В. Аналіз зазначених підходів дозволив нам сформулювати основні характерні ознаки кожної складової СУОБ. Так, в основу управлінської складової СУОК покладено такі управлінських функцій як: планування, прогнозування, нормування, мотивації, організації, обліку, контроль та оцінювання ефективності, що дозволяє забезпечити дієвість та результативності функціонування даної системи та має на меті

зростання вартості капіталу підприємства, за рахунок отримання стабільного прибутку та задовільнить інтереси всіх зацікавлених осіб. Елементна складова СУОК пов'язана із необхідністю управління окремими елементами оборотного капіталу, а саме: запасами; дебіторською та кредиторською заборгованістю; грошовими коштами через визначення обсягу, складу та структури кожного елемента, вибору кредитної та платіжної політики, прогнозування грошового потоку для здійснення безперервного процесу виробництва і реалізації продукції. Послідовність дій у вигляді наступних етапів: планування потреби в оборотному капіталі; вибір політики формування оборотного капіталу; оптимізація складу та структури оборотного капіталу; вибір стратегія фінансування оборотного капіталу; прийняття та реалізація управлінських рішень; моніторинг та контроль за ефективністю використання оборотного капіталу представляє процесну складову системи управління на підприємстві.

Однак, на нашу думку, СУОБ повинна базуватися на комплексному підході, який поєднує в собі: об'єкти, суб'єкти, принципи управління; функціональну підсистему з виокремленням елементів управління (оптимізація обсягів, структури та джерел фінансування оборотного капіталу); методів управління (організація, аналіз, контроль, прогнозування стратегії УОК); результативна складова; система впливу факторів внутрішнього та зовнішнього середовища на результати діяльності підприємства.

Отже, запропонована СУОБ підприємства дозволить, на нашу думку, не лише оптимізувати склад, структуру та джерела формування оборотного капіталу, а й дозволить спрогнозувати вибір стратегії управління оборотним капіталом суб'єкта господарювання в довгостроковому періоді та підвищити загальну ефективність його функціонування. СУОК є невід'ємною складовою єдиного процесу загального управління та має діяти як єдиний механізм, в якому керуюча,

керована та функціонуюча підсистеми взаємопов'язані, і не функціонують окремо одна від одної.

Ефективне управління повинне забезпечити безперервний процес виробництва і реалізації продукції з найменшим розміром оборотних коштів, які мають бути оптимально розподілені по всіх стадіях кругообігу у відповідній формі та в мінімальному, але достатньому обсязі.

Список використаних джерел

1. Польова О. Л. Система управління оборотним капіталом підприємства / О. Л. Польова // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2016. – Випуск 21. – С. 92-95.

2. Швидка О. П. Управління оборотним капіталом підприємства : автореферат канд. екон. наук, спец. : 08.00.04 – Економіка та управління підприємствами / О. П. Швидка ; ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана». – Київ, 2009. – 21 с.

3. Бензерук М. Необхідність управління оборотним капіталом підприємства в сучасних умовах / М. Бензерук // Науковий вісник Одеського національного економічного університету. – 2016. – № 9 (241). – С. 15-29.

4. Давидова К. В. Система управління оборотним капіталом підприємства: елементна структура та ефективність / К. В. Давидова // Економічні науки. – 2017. – № 150. – С. 39-42.

5. Фінансовий аналіз : навчальний посібник. / За заг. ред. Школьник І. О. [І. О. Школьник, І. М. Боярко, О. В. Дейнека та ін.]. – К. : «Центр учбової літератури», 2016. – 368 с.

6. Фінансовий менеджмент : навч. посіб. / За заг. ред. Школьник І. О., Кремень В. М. [І. О. Школьник, В. М. Кремень, С. М. Козьменко та ін.]. – К. : «Центр учбової літератури», 2014. – 488 с.

Дейнека Ольга Валеріївна,
к.е.н., доцент,
Сумський державний університет, м. Суми
Чечель Світлана Ігорівна,
магістрант,
Сумський державний університет, м. Суми

ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ КАТЕГОРІЙ «ОБОРОТНІ АКТИВИ» ТА «ОБОРОТНИЙ КАПІТАЛ»

Для стабільного функціонування та досягнення високих результатів, будь-якому підприємству потрібна ефективна та виважена політика управління активами. Особливої уваги потребує механізм управління оборотними активами, який забезпечить оптимальний рівень ліквідності, оперативність виробничого і фінансового циклів діяльності, стійкий фінансовий стан підприємства, а також його інвестиційну привабливість.

З метою формування ефективної системи управління оборотними активами проведемо дослідження сутності понять «оборотні активи» та «оборотний капітал», які є взаємопов'язаними проте характеризують різні аспекти кругообігу ресурсів. Слід відмітити, що серед вітчизняних науковців відсутня узгодженість у визначенні понять «оборотні активи» та «оборотний капітал»: в одних наукових дослідженнях вони розглядаються як синоніми, в інших як окремі дефініції. Доцільно відмітити, що визначення оборотного капіталу в нормативно-правових актах України відсутнє, а відповідно до стандартів бухгалтерського обліку, оборотні активи – це грошові кошти та їх еквіваленти, що необмежені у використанні, а також активи призначені для реалізації чи споживання протягом операційного циклу чи протягом дванадцяти місяців з дати балансу [3].

Оборотні активи і оборотний капітал є поняттями, які характеризують одні й ті ж об'єкти: грошові кошти, дебіторську заборгованість, короткострокові фінансові інвестиції, запаси, тому «оборотний капітал» та «оборотні активи» тому і ототожнюються багатьма науковцями. Так, у своїх працях Чухно І. С. вважає ці поняття синонімами і пропонують наступне визначення: «оборотний капітал (оборотні активи, оборотні кошти) – грошові кошти, що вкладені для створення оборотних виробничих фондів та фондів обігу з метою забезпечення безперервного процесу виробництва і реалізації продукції» [5]. Бетехтіна Л. О. наводить таке трактування: «оборотний капітал (активи, кошти) – це активи, які поновлюються з певною регулярністю для забезпечення поточної діяльності, вкладення в які обертаються протягом одного року або виробничого циклу» [1]. Серед науковців, які ототожнюють ці поняття, також можна виділити Кірейцева Г. Г., Виговську Н. Г., Поддєрьогіна А. М., Благодатіна А. А., Пеняк Ю. С., В. В. Ковальова та ін.

Проте більшість вітчизняних науковців все ж таки відокремлюють «оборотний капітал» від «оборотних активів». Носань Н. С. та Мартінович В. Г. вважають, що поняття «оборотні активи» та «оборотний капітал» є самостійними економічними категоріями. При цьому оборотні активи є відображенням розміщення інвестованого у процес господарської діяльності капіталу підприємства. До того ж, автори зазначають, що оборотні активи функціонують лише у вартісній формі, а оборотний капітал має вартісну та матеріальну форми [4].

Такі вчені фінансисти, як Пархоменко О. П., Кулішов В. В., Румянцева Є. С., Ласенко О. А., Бензерук М. М. оборотний капітал розглядають як авансовану вартість, при цьому наголошуючи на відновлюваному характері вартості (яка в грошовому виразі повертається після кожного кругообігу). Веретенникова О. Б., яка також є прибічником даного підходу, зазначає, що «оборотний капітал – це авансована вартість в елементи оборотних виробничих фондів і фондів обігу на рік чи операційний цикл для

забезпечення безперервного процесу виробництва та реалізації продукції з метою досягнення достатнього рівня прибутковості підприємства» [2].

На нашу думку, не дивлячись на спільні характеристики, які притаманні, оборотним активам та оборотному капіталу, дані поняття розглядати як синоніми не можна. На основі порівняльного аналізу науково-методичних підходів до визначення сутності понять «оборотний капітал» та оборотні «активи» можна виділити наступні відмінні характеристики досліджуваних дефініцій:

- роль у забезпеченні операційної діяльності: оборотний капітал забезпечує формування оборотних активів, а оборотні активи споживаються та витрачаються у виробничій діяльності підприємства;

- форма виявлення: оборотний капітал може існувати як у матеріально-речовинній, так і у вартісній (грошовій) формі, тоді як оборотні активи функціонують лише у вартісній формі;

- склад основних елементів: оборотний капітал утворюється за рахунок власних ресурсів (zareєстрований, додатковий та резервний капітал, нерозподілений прибуток) та позикових (довгострокові та короткострокові кредити, кредиторська заборгованість), в той час як елементними складовими оборотних активів є оборотні виробничі фонди (сировина, допоміжні матеріали, паливо, тара, незавершене виробництво, напівфабрикати, витрати майбутніх періодів) та фонди обігу (готова продукція, гроші та їх еквіваленти, дебіторська заборгованість).

- кругообіг: оборотний капітал знаходиться в постійному кругообігу, а більша частина оборотних активів витрачається в процесі операційної діяльності впродовж кожного циклу;

- призначення: оборотний капітал призначений для інвестування вартості в складові оборотних активів для забезпечення здійснення операційної діяльності, а оборотні

активи характеризують речовий склад активів для обслуговування операційної діяльності;

- відображення в балансі: оборотний капітал є джерелом формування оборотних активів і тому фіксується в пасиві балансу, а оборотні активи, навпаки, відображають характер їх розміщення, і тому знаходяться в активі балансу.

Отже, поняття «оборотний капітал» та «оборотні активи» не є ідентичними. Не дивлячись на те, що вони характеризують одні й ті ж об'єкти, постійно рухаються, відновлюються, трансформуються з однієї форми в іншу протягом господарсько-операційного циклу, все ж таки ці поняття мають різне економічне призначення, форму виявлення, роль у забезпеченні операційної діяльності і по-різному відображаються у балансі підприємства.

Список використаних джерел

1. Бетехтіна О. О. Економічна сутність оборотного капіталу підприємства / Л. О. Бетехтіна // Бізнес-навігатор. – 2009. – №1 (16). – с.74-77
2. Веретенникова О.Б. Сущность оборотного капитала предприятия и его классификация / О. Б. Веретенникова, О. А. Лаенко // Вестник Омского университета. Серия «Экономика». – 2012. – №2. – с. 178-183.
3. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [Електронний ресурс] : Наказ Міністерства фінансів України № 73 від 07.02.2013. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>. – 12.11.2018. – Назва з екрана.
4. Носань Н. С. Сутність та генезис економічної категорії «оборотний капітал підприємства» / Н. С. Носань, В. Г. Мартінович // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2017. – № 15. – С. 272-275
5. Чухно І. С. Визначення економічної сутності поняття «оборотні активи підприємства» / І. С. Чухно // Регіональна економіка. – 2014. – № 6. – с. 62–69.

УДК 658.153

Дейнека Ольга Валеріївна,

к.е.н., доцент,

Сумський державний університет, м. Суми

Олійник Наталія Вадимівна,

магістрант,

Сумський державний університет, м. Суми

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ЛІКВІДНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА

Здійснення фінансово-господарської діяльності вітчизняних підприємств відбувається в нестабільному економічному середовищі, що обумовлює зростання дебіторської та кредиторської заборгованості, погіршення платоспроможності контрагентів, скорочення виробництва та значний дефіцит фінансових ресурсів. Отже, існує загроза безперервної діяльності підприємства та фінансового забезпечення його функціонування та розвитку. Тому все більш актуальним постає питання забезпечення належного рівня ліквідності та платоспроможності, дотримання основних вимог розрахунково-платіжної дисципліни.

При дослідженні наукової літератури щодо етимології поняття «ліквідність» було виявлено, що на сучасному етапі не існує єдиного підходу стосовно визначення даного поняття, проте є найбільш точне та поширене трактування, що надає І. А. Бланк, який пояснює ліквідність як спроможність окремих видів майнових цінностей бути швидко перетвореними у грошову форму без втрати своєї поточної вартості в умовах усталеної кон'юнктури ринку, характеризуючи її як функцію часу (строку можливого продажу) і ризику (можливої вартості майна за умов терміновості його продажу) [1].

Забезпечення поточної платоспроможності, своєчасне виконання всіх фінансових зобов'язань, недопущення

необґрунтованої кредиторської заборгованості, формування необхідного обсягу оборотних активів для забезпечення потреб поточної діяльності можливо за умови розроблення та реалізації на підприємстві дієвої системи управління ліквідністю.

На нашу думку, систему управління ліквідністю слід розглядати як частину загальної фінансової стратегії підприємства, яка спрямована на оптимізацію складу та структури оборотних активів та поточних зобов'язань, а саме визначення оптимальних обсягів запасів, дебіторської та кредиторської заборгованості, грошових коштів та раціоналізації структури джерел їх формування. Слід зазначити, що система управління ліквідністю як і будь-яка система управління економічними процесами має відповідати наступним характеристикам: складатися із певного складу елементів, які поєднано у підсистеми; елементи мають властиві їм характеристики; між елементами має існувати тісний взаємозв'язок; склад елементів системи має носити динамічний характер, залежно від змін зовнішнього та внутрішнього середовища.

Вважаємо за доцільне в системі управління ліквідністю виділити дві функціональні підсистеми: організаційну та реалізації заходів управління (рис. 1).

Організаційна підсистема націлена на досягнення основної мети управління ліквідністю, яка, перш за все, націлена на забезпечення платоспроможності підприємства в короткостроковій перспективі, на основі формування такого обсягу відповідних елементів оборотних активів, яких би вистачало для погашення поточних зобов'язань у встановлені терміни. Забезпечення виконання даної мети можливе за умови реалізації ключових завдань: формування окремих елементів оборотних активів у обсягах, які визначаються поточними потребами та сприяють забезпеченню безперервного виробничого процесу; досягнення підвищення показників оборотності оборотних активів в розрізі окремих складових;

встановлення обсягів поточних зобов'язань, які відповідають реальним потребам у короткострокових джерелах позикових коштів та можливості підприємства щодо їх погашення; забезпечення належного рівня ліквідності та платоспроможності.

В системі управління ліквідністю, перш за все, необхідно виділити суб'єктів (керуючу підсистему), якими можуть бути керівництво, фінансові менеджери та інші управлінці та об'єкт (керовану підсистему), яким виступають оборотні активи та поточні зобов'язання. Між цими двома елементами існує тісний прямий зв'язок, що іде від керуючої до керованої підсистем і полягає у визначенні мети, завдань, принципів та методів управління ліквідністю; планування оптимального обсягу оборотних активів та поточних зобов'язань.

Слід зазначити, що реалізація основних засад управління ліквідністю має здійснюватися з врахуванням основних принципів, якими є: взаємопов'язаність, своєчасність, координація, безперервність, оптимальність, раціональність [2].

Система управління ліквідністю підприємства передбачає управління як оборотними активами та поточними зобов'язаннями в цілому, так і в розрізі основних складових: управління запасами, управління дебіторською заборгованістю, управління грошима та їх еквівалентами, управління кредиторською заборгованістю та ін., при цьому можуть бути використані такі методи, як коефіцієнтний; планування (нормування); оптимізації (економіко-математичного моделювання).

Слід зазначити, що підсистема реалізації заходів управління спрямована на досягнення мети та основних завдань управління ліквідністю і включає такі основні напрями: аналіз оборотних активів та поточних зобов'язань в попередньому періоді, вибір політики формування оборотних виробничих фондів та фондів обігу, обґрунтування ефективних форм проведення розрахунків, оптимізацію складу та структури

оборотних активів, оцінку показників ліквідності, оптимізацію співвідношення оборотних активів та поточних зобов'язань, визначення рівня ризику втрати ліквідності та його мінімізацію, забезпечення необхідного обсягу чистого оборотного капіталу.

Рисунок 1 – Організаційна структура системи управління ліквідністю підприємства

Таким чином, забезпечення належного рівня поточної платоспроможності можливе за умови побудови та реалізації на підприємстві дієвої системи управління ліквідністю, яка на нашу думку є частиною загальної фінансової стратегії його розвитку. При цьому, основні складові елементи даної підсистеми повинні знаходитися у тісному взаємозв'язку, а їх склад відповідати потребам сучасного стану економічного розвитку.

Список використаних джерел

1. Бланк І.О. Фінансовий менеджмент: навчальний посібник / І. О. Бланк. – СПб.: Петербург. – 2002. –240 с.
2. Соколова Е. Проблеми управління ліквідністю та платоспроможністю підприємства [Електронний ресурс] / Е. Соколова, Г. Чернявська // Збірник наукових праць Державного економіко-технологічного університету транспорту. Сер. : Економіка і управління. - 2016. - Вип. 35. - С. 330-338. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Znpdetut_eiu_2016_35_37
3. Старостенко Г. Г. Управління ліквідністю малого підприємства: теоретичний аспект [Електронний ресурс] / Г. Г. Старостенко // Причорноморські економічні студії. - 2017. - Вип. 16. - С. 98-104. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bses_2017_16_23
4. Юрій Е. О. Місце управління ліквідністю в стабілізації діяльності підприємства/ Е. О. Юрій//Вісник ОНУ ім. І. І. Мечникова. – 2016. - №8 – С. 73-76.

УДК 336.274.3

Бондаренко Алла Федорівна,

к.т.н., доцент,

Сумський державний університет, м. Суми

Дехтяр Надія Анатоліївна,

к.е.н., доцент,

Сумський державний університет, м. Суми

Моїсеєнко Марія Андріївна,

студентка групи Ф. м- 71 а,

Сумський державний університет, м. Суми

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ВИЗНАЧЕННЯ КРЕДИТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА В РИНКОВИХ УМОВАХ

Кредитоспроможність — наявність у потенційного позичальника передумов для отримання кредиту і здатність повернути його. Інакше кажучи — це здатність підприємства в повному обсязі й у визначений кредитною угодою термін розрахуватися за своїми борговими зобов'язаннями. Кредитоспроможність позичальника визначається показниками, що характеризують його акуратність при розрахунках за раніше отриманими кредитами, його поточне фінансове становище, спроможність у разі необхідності мобілізувати кошти з різних джерел, забезпечити оперативну трансформацію активів у грошові кошти .

В умовах ринкової системи господарювання, коли підприємства набувають самостійності і при цьому несуть повну відповідальність за результати господарської діяльності перед їх засновниками, кредиторами, найманими працівниками та банком, виключно велика роль належить збереженню фінансової стійкості підприємства та оцінці його платоспроможності та кредитоспроможності [1].

Слід зазначити, що кредитоспроможність підприємства-

позичальника характеризує здатність погашати позикову заборгованість і є більш вузьким поняттям, аніж його платоспроможність, яке характеризує можливість підприємства погасити всі види заборгованості [3].

Фінансовими інструментами, які регулюють кредитні відносини, забезпечують їх ефективність, є величина плати за кредит, яка встановлюється у відсотках, так званих позичкових, або кредитних. При цьому кредитна організація-позичальник може встановлювати свої правила надання кредитів, їх повернення та плати за користування ними. Отже, для позичальника завжди є можливість обирати найкращі для себе умови кредитування.

Формування кредитних відносин в умовах ринкової економіки відбувається під впливом суперечливих факторів, які впливають на процеси формування вимог до кредитоспроможності позичальників. До таких факторів слід віднести:

- невизнання переваг ринкової системи господарювання;
- однозначність трактування економічних законів і його висвітлення в літературі з відповідною підготовкою фахівців, а відтак і брак належної кількості спеціалістів у сфері фінансово-кредитних відносин при переході від адміністративно-командної до ринкової економіки;
- хаотичність розвитку підприємницьких структур та брак інформації, яка характеризує їх діяльність;
- невідпрацьованість законодавчих актів, які регламентують і регулюють фінансово-кредитні відносини між кредитодавцями і позичальниками;
- нерозвиненість ринкової інфраструктури, включаючи фондові, фінансові, грошові ринки [2].

У новій економічній ситуації особливої актуальності набувають питання, пов'язані з розробленням державної фінансово-кредитної політики та механізмів її реалізації, які

повинні базуватися на чітких теоретико-методологічних основах, які забезпечують однозначне трактування її ключових положень, зокрема таких, як кредит, кредитний договір, кредитні операції, кредитоспроможність позичальника.

Виходячи з того, що в економічній літературі висловлюються різні погляди щодо визначення сутності таких понять, доцільно внести певні уточнення та сформулювати власну концепцію щодо сутності, ролі і функцій кредитоспроможності в забезпеченні ефективної фінансово-кредитної політики різних суб'єктів господарювання.

Результати аналізу кредитоспроможності використовуються не тільки для оцінювання ризику при виборі потенційних позичальників, а й уже наданого кредиту, визначення ступеня ймовірності виконання умов чинної кредитної угоди.

Суть методів аналізу і зміст показників впливають із самого поняття кредитоспроможності. Вони повинні відображати фінансово-господарський стан підприємств щодо ефективності розміщення та використання позикових коштів і всіх засобів узагалі, оцінювати здатність та готовність позичальника здійснювати платежі та виплачувати кредит у раніше визначені строки. Здатність своєчасного повернення кредитів оцінюється шляхом аналізу балансу підприємства на ліквідність, ефективного використання кредиту та обігових засобів, рівня рентабельності [4].

Оцінка кредитоспроможності підприємницьких структур на основі системи фінансових показників — один із найпоширеніших аналітичних методів, який надає можливість оцінити фінансовий стан та ефективність роботи суб'єкта господарювання.

Для аналізу кредитоспроможності підприємницьких структур у світовій та вітчизняній аналітичній практиці розроблено низку показників (коефіцієнтів), розрахунок яких базується на існуванні відповідних співвідношень між окремими статтями балансу та інших форм звітності, що відображають

наявність та використання фінансових даних: вартості основних засобів і витрат, величини власного та позикового капіталу, розміру кредиторської та дебіторської заборгованості. До того ж переваги використання коефіцієнтів полягають у тому, що вони елімінують вплив інфляції на аналізовані показники, що особливо важливо при аналізі в довгостроковому аспекті.

Таким чином слід зазначити, що більшість існуючих методів аналізу та оцінки кредитоспроможності підприємства розглядають фінансовий стан та ефективність його господарювання з погляду кредитора і характеризують ту чи іншу сторону діяльності позичальника. В Україні критерії оцінки діяльності та фінансового стану позичальника встановлюються кожним банком самостійно з урахуванням вимог Положення про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втраг по кредитних операціях комерційних банків та Рекомендацій Національного банку України щодо оцінки комерційними банками кредитоспроможності та фінансової стабільності позичальника.

Список використаних джерел

1. Галасюк В., Галасюк В.В. SGMCA – спрощений метод оцінки кредитоспроможності компаній на основі міжнародних стандартів бухгалтерського обліку // Вісник Національного банку України.- 2010.- № 10.- С.14-17.
2. Міщенко В., Кравець О.В. Удосконалення управління банківським кредитуванням на прикладі країн Центральної та Східної Європи // «Вісник НБУ» №9 – 2006.
3. Подік С. М., Ігнатенко В. І. Банківська справа: теорія і практика. — К.: Фада, ЛТД, 2006. — 642 с.
4. Прокопець О.В. Підходи до покращення кредитного забезпечення підприємницької діяльності // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. Т.15: Збірник наукових праць: Наукове видання.- Суми: УАБС НБУ, 2006.- 336 с.

УДК 338.012

Пігуль Наталія Георгіївна,

к.е.н., доцент,

Сумський державний університет, м. Суми

Пігуль Євгеній Ігорович,

бакалавр,

Сумський державний університет, м. Суми

АНАЛІЗ СТАНУ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ МАШИНОБУДІВНОЇ ГАЛУЗІ

В сучасних умовах розвитку України, провідну роль у забезпеченні зростання вітчизняної економіки відіграє промисловість. Промислове виробництво України є базою для створення науково-технічного, економічного і соціального прогресу. Від рівня ефективності діяльності підприємств цієї галузі залежить стан соціально-економічного розвитку держави. Отже, актуальним питанням є аналіз стану та перспектив розвитку суб'єктів господарювання машинобудівного комплексу України, що є складовими вітчизняної промисловості.

Слід зазначити, що в Україні розвинуте широкопрофільне машинобудування, підприємства якого формують складний, взаємопов'язаний машинобудівний комплекс. До його складу входять усі основні галузі машинобудування. Провідні місця посідають приладобудування, тракторне і сільськогосподарське машинобудування. Розвиваються автомобілебудування, промисловість металевих конструкцій, верстатобудівна та інструментальна. Основними центрами розташування галузей машинобудування є: Харків, Дніпро, Кременчук, Маріуполь, Київ, Львів, Одеса, Херсон.

Дослідити тенденції розвитку підприємств вітчизняного машинобудування можливо шляхом аналізу ключових показників діяльності промислових підприємств. Так, обсяги

реалізованої продукції підприємств всієї промисловості та галузі машинобудування наведені в таблиці 1 [3].

Таблиця 1 – Обсяг реалізованої промислової продукції (товарів, послуг) за 2011–2017 рр., млрд. грн.

	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.
Промисловість	1305,4	1367,9	1322,4	1428,8	1776,6	2158,0	2153,0
Машинобудування	130,8	140,5	113,9	101,9	115,3	131,4	150,4

Дані таблиці 1 свідчать, що за період 2011 – 2017 рр. обсяг реалізованої продукції промисловості в цілому збільшився на 847,6 млрд. грн. або на 65 %. В той же час обсяг реалізованої продукції підприємств машинобудування у 2017 році в порівнянні з 2011 роком має незначні зміни щодо збільшення, а саме на 19,6 млрд грн. або 15, %. Такі тенденції пов'язані передусім зі зміною кон'юнктури ринку та інфляційними процесами.

Частка машинобудування в структурі промисловості України за 2011–2017 рр. складає менше 11 % [3]. Це майже в 3-5 разів менше, ніж у країнах-лідерах галузі машинобудування. Так у Німеччині, Японії, Англії, Італії, Китаї яких частка машинобудування займає від 30–50% загального обсягу промислової продукції [1].

Одним із найважливіших показників, який визначає результати господарської діяльності підприємств є прибуток, що є внутрішнім джерелом для фінансування їх розвитку, а також забезпечує їх фінансову стійкість та платоспроможність. Аналіз динаміки обсягів фінансових результатів підприємств машинобудівної галузі за 2011 – 2017 рр. свідчить, що за даний період підприємства машинобудівної галузі отримали чистий прибуток протягом 2011 – 2013 рр. та у 2017 році. При цьому слід зазначити, що найбільший розмір прибутку спостерігається саме у 2017 році і його значення дорівнює 56124,0 млн. грн., що свідчить про покращення ситуації у машинобудівній галузі[3].

У 2014 – 2016 роках підприємства машинобудування отримали збиток. При цьому слід зазначити, що обсяг збитку за даний період зменшився на 91648,0 млн. грн., що є позитивною тенденцією. Така ситуація пояснюється кризовими явищами економічного характеру, що викликали падіння попиту і пропозиції, дестабілізувавши фінансово-економічну ситуацію в даній галузі.

З метою об'єктивної оцінки стану машинобудівного комплексу України доцільно здійснити PEST-аналіз (табл. 2) [2].

Таблиця 2 – PEST-аналіз галузі машинобудування України

Економічні фактори	Соціальні фактори
<ul style="list-style-type: none"> – нерозвиненість ринкової інфраструктури; – відсутність сталих продаж та тривалих підрядних коопераційних зв'язків; – високий рівень інфляції; – відсутність фахових менеджерів; – недостатній обсяг основних та обігових активів у підприємств; – падіння споживчого попиту; – високий рівень цін на продукцію; – висока вартість кредитних ресурсів; – високий рівень витрат; – недостатній обсяг інвестицій; – низька рентабельність виробництва 	<ul style="list-style-type: none"> – незадовільна мотивація персоналу машинобудівних підприємств; – скорочення працездатного населення; – зниження привабливості праці в машинобудуванні; – відтік кваліфікованих працівників
Політичні фактори	Технологічні фактори
<ul style="list-style-type: none"> – нестабільність політико-економічного становища України; – відсутність дієвої системи правового регулювання; – необхідність дотримуватись норм СОТ у зовнішньо-економічній діяльності підприємств; – військовий конфлікт на сході країни 	<ul style="list-style-type: none"> – недостатній вплив держави до девелопменту високотехнологічних галузей промисловості та відсутність стратегії сталого розвитку; – низький рівень фундаментальних та науково-практичних досліджень; – значне зношування активної частини основних фондів; – незадовільна якість продукції; – відсутність інноваційних розробок, надмірна енерго- та матеріаломісткість виробництва продукції

Серед основних проблем сучасного розвитку машинобудування в Україні слід відзначити: застарілість основних засобів на підприємствах, що негативно впливає на

конкурентоспроможність, якість та собівартість машинобудівної продукції; обмежений внутрішній попит на вітчизняну продукцію; низький рівень інноваційної активності вітчизняних підприємств; значна залежність вітчизняних підприємств від постачань вузлів, деталей та комплектуючих виробів з інших країн; неефективна політика держави щодо діяльності монополістів і посередників, що призводить до підвищення вартості матеріалів, енергоресурсів.

Таким чином, з метою підвищення ефективності функціонування підприємств машинобудівного комплексу України доцільно впроваджувати наступні заходи: відновлювати взаємозв'язки між науково-дослідними установами та підприємствами даної галузі; впроваджувати механізми державного замовлення на продукцію машинобудування; здійснювати переорієнтацію на виробництво конкурентоспроможної продукції; впроваджувати сучасні прогресивні технології; використовувати економічно ефективні важелі впливу на функціонування й управління машинобудівним комплексом в умовах нестабільних суспільних процесів.

Список використаних джерел

1. Вецепура Н. В. Питання відновлення машинобудівного комплексу України в умовах розвитку коопераційних зв'язків / Н. В. Вецепура, С. В. Прокоф'єва // Економічний вісник Донбасу. – 2016. – № 3(45). – С. 158 – 162.
2. Кривоконь М. О. Машинобудування України: стан, динаміка та перспективи розвитку з використанням ефективних концепцій антикризового управління / М. О. Кривоконь // Інтелект XXI. – 2016. – № 5. – С. 182 – 186.
3. Статистична інформація. Державна служба статистики [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

УДК 330.14

Мордань Євгенія Юріївна,
к.е.н., старший викладач,
Сумський державний університет, м. Суми
Подлозна Євгенія Юріївна,
студент,
Сумський державний університет, м. Суми

ОБОРОТНІ КОШТИ ПІДПРИЄМСТВА: СУТНІСТЬ ТА КЛАСИФІКАЦІЯ

Ефективність організації підприємства тісно пов'язана із формуванням та використанням оборотних коштів, яким належить особливе місце у структурі капіталу підприємства.

На сьогодні питання забезпеченості вітчизняних підприємств оборотними коштами є першочерговим з урахуванням їх визначальної ролі на виробничій та товарній стадіях.

Дослідженням економічної сутності оборотних коштів, як однієї з основоположних економічних категорій, забезпеченості ними підприємств, а також оцінки ефективності використання оборотних коштів детально розглядаються у багатьох наукових працях як вітчизняних та зарубіжних вчених.

Так, Поддєрьогін А. дає таке трактування оборотним коштам: «оборотний капітал (оборотні кошти) – це кошти, авансовані в оборотні виробничі фонди і фонди обігу для забезпечення безперервності процесу виробництва, реалізації продукції та отримання прибутку» [4].

Схоже визначення дає Іванілов О. С., який вважає, що оборотні кошти – це сукупність коштів підприємства, що авансовані на створення оборотних фондів і фондів обігу, та забезпечення їх неперервного кругообігу.

На думку Данілова О. Д., оборотні кошти – це кошти, що авансуються у оборотні виробничі фонди і фонди обігу, щоб

забезпечити безперервність процесу виробництва і реалізації продукції.

Азаренкова Г. М. дещо ширше трактує досліджувану категорію та пропонує розуміти оборотні кошти як грошові ресурси, що вкладено в оборотні виробничі фонди та фонди обігу для забезпечення безперервного виробництва та реалізації виготовленої продукції, які беруть участь у виробничому процесі один раз і повністю переносять свою вартість на собівартість продукції [1].

Гетьман О. О. вважає, що під оборотними коштами слід розуміти предмети праці, які повністю беруть участь у виробничому процесі і цілком переносять свою вартість на вартість виготовленої продукції (наданих послуг) протягом одного виробничого циклу, як правило, менше за 365 днів [2].

Щодо нормативно-правових джерел, то в Національному положенні (стандарті) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» оборотні активи визначаються як гроші та їх еквіваленти, що не обмежені у використанні, а також інші активи, призначені для реалізації чи споживання протягом операційного циклу чи протягом дванадцяти місяців з дати балансу.

У ст. 139 «Майно у сфері господарювання» Господарського кодексу України зазначено, що оборотними засобами є сировина, паливо, матеріали, малоцінні предмети та предмети, що швидко зношуються, інше майно виробничого і невиробничого призначення, що віднесено законодавством до оборотних засобів [3].

За результатами проведеного дослідження вважаємо, що оборотні кошти треба трактувати як кошти, що застосовуються для забезпечення безперервного виробничого процесу в результатом якого є отримання прибутку, та містять в собі виробничі фонди, фонди обігу.

Важливим етапом при аналізі оборотних коштів є їх групування відповідно до класифікаційних ознак. Класифікація дозволяє розподілити оборотні активи між певними групами ознак, що дає можливість підприємству ефективніше їх використовувати.

Варто відзначити, що у науковій літературі можна знайти більш розширену класифікація оборотних коштів підприємств. Так, зокрема, Роганова Г.О. пропонує групування класифікаційних ознак оборотних коштів підприємств [5].

Перша група класифікаційних ознак оборотних коштів, що визначає рівень їх організації, передбачає класифікацію оборотних коштів за: сферою функціонування; елементами сфери виробництва; елементами сфери обігу; стадією кругообігу; принципом організації; ступенем використання; рівнем достатності; безперервністю та стабільністю споживання.

Друга група ознак, що характеризує функціонування оборотних коштів, включає такі класифікаційні ознаки: вид діяльності підприємства; характер участі в операційному процесі; форма функціонування; період функціонування; місце функціонування; характер обслуговування діяльності; строк функціонування. З метою організації ефективного функціонування.

До третьої групи класифікаційних ознак оборотних коштів, що визначає джерела формування оборотних коштів та вартість залучення таких джерел, було віднесено класифікацію за: джерелами формування; формою джерел формування; правом власності; характером джерел формування; ступенем інфляційної захищеності; вартістю внутрішнього формування; вартістю трансакційних витрат; вартістю зовнішнього залучення оборотних коштів.

Четверта група ознак, яка характеризує рівень ефективності організації оборотних коштів, передбачає класифікацію оборотних коштів за: рівнем ліквідності, швидкістю обертання; рівнем прибутковості; ступенем ризику авансування; рівнем цінності; рівнем впливу на кінцевий результат; рівнем контролю.

Правильна організація та раціональне використання оборотних коштів мають велике значення для забезпечення безперервного процесу суспільного відтворення, стійкого фінансового стану підприємств, реального накопичення національного багатства країни. Тому питання раціональної

організації та ефективного використання оборотних коштів підприємств посідають важливе місце в управлінні їх фінансами в сучасних умовах розвитку економіки.

Загалом, оборотні кошти підприємств становлять істотну частку їх активів. Оборотні кошти, задіяні на підприємствах, служать для них найважливішим економічним ресурсом і впливають на результативність роботи. В цілому, класифікація оборотних коштів дає можливість підприємству визначити оптимальний склад і структуру, потребу та джерела формування оборотних коштів, для забезпечення стійкого фінансового стану та прибутковості підприємства.

Список використаних джерел

1. Азаренкова Г. М. Фінанси підприємств: навч. посіб. для самост. вивчення дисципліни. – 3-тє вид., випр. і доп. / Г. М. Азаренкова, Т. М. Журавель, Р. М. Михайленко. – К.: Знання-Прес, 2009. – 299 с.
2. Гетьман О. О. Економіка підприємства: навч. посіб. – 2-ге видання / О. О. Гетьман, В. М. Шаповал. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 488 с.
3. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV [Електронний ресурс] / Головний правовий портал України. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/ed_2003_01_16/an/433/T030436.html#433 – 04.04.2016. – Назва з екрану.
4. Поддєрьогін А. М. Фінанси підприємств: підручник / А. М. Поддєрьогін, М. Д. Білик, Л. Д. Буряк та ін.; наук. ред. проф. А. М. Поддєрьогін. – К.: КНЕУ, 2006. – 552 с.
5. Роганова Г. О. Удосконалення класифікації оборотних коштів підприємств / Г. О. Роганова // Бізнес Інформ. – 2014. – № 2. – С. 308–313.

УДК 336.672

Семенець Вікторія Петрівна,

магістр,

Сумський державний університет, м. Суми

Пігуль Наталія Георгіївна,

к.е.н., доцент,

Сумський державний університет, м. Суми

ПРИБУТОК ЯК ВНУТРІШНЄ ДЖЕРЕЛО ФІНАНСУВАННЯ

На сучасному етапі розвитку ринкових відносин дедалі вагомішого значення набуває саме управління фінансовим забезпеченням діяльності суб'єкта господарювання. Фінансові ресурси є важливим фундаментом, без якого неможливе функціонування й подальший розвиток учасника ринкових відносин. Підприємства можуть використовувати, як зовнішні так і внутрішні джерела фінансування.

Важливим і надійним внутрішнім джерелом фінансування підприємств залишається прибуток. Він є основним об'єктом, який характеризує фінансово-господарську діяльність та є реальним показником, який показує, наскільки ефективно працює підприємство і визначає можливості фінансування науково-технічного і соціального розвитку в цілому. Прибуток являє собою частину вартості прибуткового продукту, створеного працею, і є складовою частиною доходу суб'єкта господарювання [3].

Аналізуючи динаміку прибутковості вітчизняних підприємств за останні три роки, за даними Державної служби статистики України, хочемо зазначити, що у 2015 р. підприємства за видами економічної діяльності отримали збиток, що дорівнював 373516 млн. грн. Але вже у 2016 році отримали прибуток в обсязі 29705 млн. грн, а у 2017 р. –

168752,8 млн. грн [2]. Найбільший розмір прибутку демонструють підприємства сільського, лісового та рибного господарства. Це пов'язане безпосередньо з розвитком аграрного сектору та експортом сільськогосподарських продуктів. Крім того за цей період значно підвищився рівень лісозаготівлі та попит на твердопаливні матеріали на території України. Також промисловість та підприємства, що займаються оптовою та роздрібною торгівлею; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів (табл. 1). Загальний рівень прибутковості також мав тенденцію до збільшення, його величина зросла в 2017 році до 515460,6 млн. грн. Такі зміни мають позитивний характер і свідчать про платоспроможність, фінансову стійкість та ефективність діяльності підприємств.

Основними факторами, що впливають на формування величини та якості прибутку є обсяги та структура виробництва, обсяги реалізації, витрати, ціна та собівартість. А також: результати фінансово-господарської діяльності; сфера діяльності; галузь господарства та установлені законодавством умови обліку фінансових результатів.

Таблиця 1 – Динаміка розміру прибутку українських підприємств за видами економічної діяльності, 2015-2017¹ рр., млн. грн [2].

Види діяльності	2015 р.		2016 р.		2017 р.	
	Підприємства, які одержали прибуток		Підприємства, які одержали прибуток		Підприємства, які одержали прибуток	
	у % до їх загальної кількості	Фін. результат	у % до їх загальної кількості	Фін. результат	у % до їх загальної кількості	Фін. результат
Усього	73,3	352980,4	73,0	397147,6	72,4	515460,6
у тому числі сільське, лісове та рибне господарство	88,4	128592,3	87,7	103203,9	86,2	89411,9
промисловість	72,6	75334,3	72,3	116557,0	71,4	195352,2
будівництво	70,8	4877,4	70,3	7791,4	71,0	8925,9

Продовження таблиці 1

Види діяльності	2015 р.		2016 р.		2017 р.	
	Підприємства, які одержали прибуток		Підприємства, які одержали прибуток		Підприємства, які одержали прибуток	
	у % до їх загальної кількості	Фін. результат	у % до їх загальної кількості	Фін. результат	у % до їх загальної кількості	Фін. результат
оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	75,7	48155,0	75,3	60616,5	74,9	75740,6
транспорт, складське господарство, пошта та кур'єрська діяльність	70,5	18969,9	71,0	23823,0	71,1	23399,0
тимчасове розміщування й організація харчування	71,6	670,6	71,3	1494,8	69,3	4034,3
інформація та телекомунікації	70,4	9832,4	68,1	10043,8	67,7	19564,3
фінансова та страхова діяльність	62,5	14679,9	62,2	13228,1	62,8	25361,5
операції з нерухомим майном	60,1	38520,1	59,6	10689,4	61,2	17910,7
професійна, наукова та технічна діяльність	69,0	8830,4	67,9	42591,5	67,9	48091,7
діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	68,7	3379,6	69,1	4500,6	67,7	5872,8
освіта	70,7	203,2	66,5	222,9	64,6	218,8
охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	68,9	477,0	68,8	788,4	64,2	909,7
мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	62,3	85,4	61,1	1282,7	60,3	477,2
надання інших видів послуг	71,9	372,9	72,0	313,6	67,6	190,0

¹Без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м.Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях, банків, а також підприємств щодо яких необхідно з'ясувати факт правильності відображення ними даних у фінансовій звітності.

З метою підвищення в сучасних ринкових умовах, прибутковості вітчизняних підприємств, доцільно впроваджувати такі заходи:

- нарощення обсягів виробництва і реалізації продукції;

- поліпшення якості продукції;
- продаж зайвого устаткування та іншого майна або здача його в оренду;
- зниження собівартості продукції за рахунок більш раціонального використання матеріальних ресурсів, виробничих потужностей і площ, робочої сили і робочого часу;
- диверсифікація виробництва;
- постійне проведення наукових досліджень аналізу ринку, поведінки споживачів і конкурентів [1].

Таким чином, прибуток є однією з важливих економічних категорій, яка має значний вплив на фінансово-господарську діяльність підприємств, забезпечує їх фінансову незалежність, відображає рівень привабливості, економічної стабільності та конкурентоспроможності на ринку.

Список використаних джерел

1. Гаватюк Л.С. Шляхи підвищення рівня прибутковості вітчизняних підприємств у сучасних умовах господарювання/ Л.С. Гаватюк, Н.М. Перегіняк// Економіка і суспільство. - 2017. - № 9.
2. Статистична інформація / Державна служба статистики України [Електроний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/> – Назва з екрана.
3. Фатюха В. Управління структурою джерел фінансування підприємства / В. Фатюха, Ю. Сінякова // Економічний аналіз. - 2011. - №8. - С.50-52.

УДК 338.2

Швидько Ірина Олександрівна,

магістр,

Сумський державний університет, м. Суми

Науковий керівник:

Бухтіарова Аліна Геннадіївна,

к. е. н.,

Сумський державний університет, м. Суми

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕНТАБЕЛЬНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Для об'єктивної оцінки ефективності роботи підприємства на сьогоднішній день не достатньо лише знати абсолютну величину отриманого прибутку. Звичайно, прибуток є узагальнюючим показником діяльності підприємства, але він недостатньо точно відображає ефективність підприємницької діяльності. Так, найбільш точну оцінку функціонування підприємства дає показник рентабельності діяльності. Саме завдяки вибору шляхів підвищення рентабельності діяльності підприємства залежить досягнення максимально можливого позитивного фінансового результату, а, отже, і розвиток кожного окремого підприємства та країни в цілому.

Як правило, рентабельність діяльності в перші роки роботи підприємства дуже низька, хоча протягом наступних декількох років діяльності підприємства спостерігається її зростання.

Зростання рентабельності підприємства великою мірою залежить від темпів зростання чистого прибутку, що залишається у розпорядженні підприємства після сплати податків. Таким чином, з метою підвищення рентабельності діяльності підприємства необхідно нарощувати прибуток. Цього можна досягти наступними методами:

– збільшити обсяги випуску продукції та диверсифікувати виробництво;

- знижувати витрати на виробництво і реалізацію продукції;
- економно і раціонально використовувати кошти на оплату праці робітників та службовців;
- максимально використовувати потенціал підприємства;
- постійно проводити аналіз ринку, поведінки споживачів і конкурентів;
- обирати найприбутковіші напрямки розміщення одержаного прибутку для досягнення оптимального ефекту.

Загальновідомо, що реалізація продукту високої якості вимагає більших затрат, однак успіх в тому, щоб приріст ціни від збільшення якості був більший, ніж витрати на досягнення додаткової якості. Зниження витрат на виробництво продукції саме по собі не забезпечить високої рентабельності діяльності підприємства. Саме тому, існує необхідність скорочувати всі можливі витрати, якщо тільки ці скорочення не нашкодять тим додатковим перевагам продукції, за які покупці платять надбавку до середньої ринкової ціни. Тому, важливо забезпечити правильну збутову політику безпосередньо в точках продажів, тобто, розмістити товар так, щоб він призвів до зростання рентабельності діяльності підприємства.

Для підвищення рівня рентабельності діяльності велику роль відіграють трудові ресурси підприємства. Тому, кожному підприємству необхідно постійно удосконалювати роботу відділу кадрів, приділяти увагу професійним якість працівників, їх умінню працювати у колективі, відношенню до своїх функціональних обов'язків.

Основними напрямками підвищення рентабельності діяльності підприємства є:

- зосередження виробництва на якісній продукції та забезпечення високого рівня її конкурентоспроможності;
- впровадження сучасних технологій для зменшення собівартості продукції;

– уникнення втрати прибутку (сплата штрафів, пені, неустойок);

– вдосконалення маркетингової стратегії і тактики;

– своєчасне виконання угод з постачальниками продукції.

Зауважимо, що одним з найважливіших факторів зростання прибутку є зниження собівартості продукції, шляхом економії матеріальних, трудових та фінансових ресурсів, що є у розпорядженні підприємства.

Одержати додатковий прибуток і підвищити рентабельність діяльності підприємству також дозволяє висока ділова репутація на ринку. Тому вчасні розрахунки з постачальниками, якість та швидкість наданих товарів і послуг, прийнятна ціна дозволить підвищити рівень репутації підприємства, і як наслідок призведе до збільшення кількості покупців.

Таким чином, рентабельність діяльності підприємства є основною передумовою ефективності господарської діяльності для успішного розвитку підприємства в цілому. Для забезпечення зростання даного показника необхідно раціоналізувати витрати на виробництво та реалізацію продукції, налагодити систему збуту, підвищувати продуктивність праці, удосконалити управління якістю та конкурентоспроможністю продукції.

Список використаних джерел

1. Васильєв В. В. Шляхи підвищення результативності українських підприємств / В. В. Васильєв // Фондовий ринок. – 2009. – № 12. – С. 11-14.

2. Гавалешко С. В. Рентабельність підприємства та шляхи його підвищення [Електронний ресурс] / С. В. Гавалешко // Економікс. – 2012. – № 10. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/10_DN_2012/Economics/10_106158.doc

3. Горлачук В. В. Економіка підприємства: навч. посібник / В. В. Горлачук, І. Г. Яненкова. – Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2010. – 344 с.

УДК 336.77:631.11

Краснолуцька Людмила Миколаївна,

к.е.н., доцент,

Обдуллаєва Ольга Миколаївна,

студентка магістратури

Подільський державний аграрно-технічний університет,

м. Кам'янець-Подільський

КОРОТКОСТРОКОВЕ КРЕДИТУВАННЯ У ФІНАНСУВАННІ ОБОРОТНИХ АКТИВІВ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Сільське господарство є життєво важливою та однією з найбільш перспективних сфер економіки України. Разом із тим воно вважається досить консервативною галуззю і являє собою складну біоекономічну систему, у котрій кругообіг фінансових ресурсів визначається природно-кліматичними, технологічними та організаційними чинниками. Необхідність концентрації матеріальних, грошових і трудових ресурсів у певних періодах операційного циклу обумовлює додаткову потребу в обігових коштах, яка покривається зовнішніми джерелами. Серед них найбільш важливе значення мають кредити банків. Тому дослідження взаємодії банків із суб'єктами господарювання аграрної сфери є актуальним як у науковому, так і у практичному аспектах, особливо у сучасних умовах невизначеності та складної доступності кредитних ресурсів для сільськогосподарських товаровиробників.

Аналіз динаміки оборотних активів аграрних підприємств України за даними таблиці 1 демонструє збільшення їх вартості впродовж останніх 5 років. На кінець 2017 р. порівняно з кінцем 2013 р. вони зросли у 3,27 рази. Проте порівняно з попереднім 2016 роком залишки

оборотних активів підприємств сільського, лісового та рибного господарства зменшилися на 51,5%.

Структура джерел формування цих активів (рис. 1) характеризується значними коливаннями всіх складових.

Таблиця 1 – Динаміка фінансування оборотних активів підприємств сільського, лісового та рибного господарства, млн. грн.

Показники	Станом на 31.12				
	2013 рік	2014 рік	2015 рік	2016 рік	2017 рік
1. Оборотні активи	195021,3	267541,1	514624,6	1318667,2	639025,2
2. Власні обігові кошти	38877,7	40922,9	104156,8	150803,1	163824,0
3. Довгострокові зобов'язання і забезпечення	43031,6	62975,4	68127,2	61898,2	59080,5
4. Поточні зобов'язання і забезпечення	113181,0	163616,6	342359,0	1105991,9	416146,2
з них					
<i>короткострокові кредити банків</i>	22328,2	27629,9	27849,1	29058,0	46853,3
<i>кредиторська заборгованість</i>	84648,8	72116,0	136982,5	172120,3	186827,6
Всього джерел фінансування	195090,3	267514,9	514643,0	1318693,2	639050,7
Рівень рентабельності операційної діяльності, %	11,7	21,4	43,0	33,6	23,5

Складено авторами за даними [1]

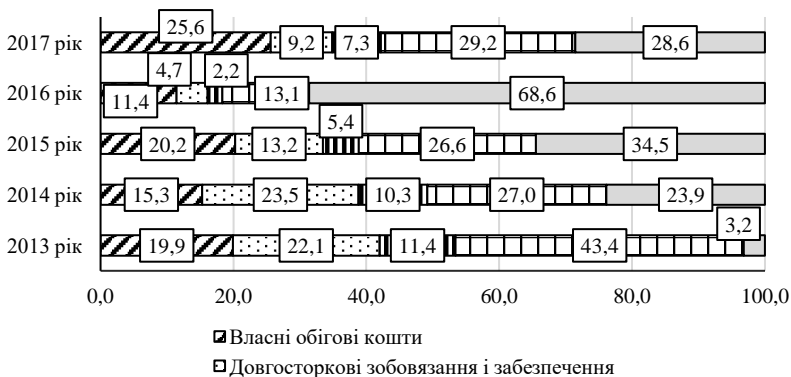

Рисунок 1 – Структура джерел фінансування оборотних активів аграрних підприємств

При цьому слід відзначити помітну тенденцію у скороченні частки стійких джерел фінансування, до яких належать власні обігові кошти та довгострокові зобов'язання і забезпечення. Вона становила на кінець 2013 р. 42%, а на кінець 2017 р. зменшилась на 7,2 в.п. до 34,8%,

З наведених даних також видно, що основним джерелом фінансування оборотних активів підприємств аграрної галузі є нестійкі та дешеві джерела, зокрема, кредиторська заборгованість та інші поточні зобов'язання і забезпечення, що створює високі ризики у стратегічній платоспроможності.

Частка короткострокових кредитів банків впродовж 2013-2016 рр. при незначних темпах їх абсолютного зростання у структурі джерел фінансування стабільно скорочувалась і на кінець 2016 р. зменшилась на 9,2 в.п. порівняно з 2013 р. Впродовж 2017 р. за рахунок зменшення оборотних активів і одночасного збільшення обсягів короткострокових кредитів банків в 1,6 рази проти попереднього року їх питома вага у джерелах фінансування зросла до 7,3%. Проте цей показник ще не досягнув рівня 2013 р., коли він становив 11,4%. Тобто використання кредитів банків як інструменту фінансування оборотних активів аграрних підприємств поки що явно недостатнє.

Певний інтерес викликає обґрунтований математичними розрахунками висновок О.Д. Вовчака, Л.І. Гальківа та М.Я. Демчини про те, що «...зміни залишків заборгованості за банківськими кредитами викликають пропорційні зміни продукції сільського господарства» [2, с. 34]. За офіційними даними НБУ серед банків, що працюють на фінансовому ринку України, лише незначна їх кількість продовжує кредитувати аграрний сектор. У сфері короткострокового кредитування банки пропонують кредити на поповнення обігових коштів за програмами, направлені на фінансування оборотного капіталу

сільськогосподарських підприємств, а саме на придбання добрив, ремонт техніки, виплату заробітної плати (найбільш поширеними є овердрафт, кредитні лінії, строкові кредити).

Одним із базових принципів кредитування є принцип забезпечення кредиту. З метою нівелювання ризиків неповернення кредитів банки використовують такий механізм вкладених коштів як заставу. В якості застави для більшості банків є ліквідне майно, а також товаророзпорядчі документи на сільськогосподарську продукцію. Ефективним інструментом залучення коштів в аграрний бізнес повинні стати аграрні розписки, які впроваджуються в Україні від 2014 р. за підтримки Міністерства аграрної політики та продовольства України, Міністерства юстиції України і Проекту ІФС «Аграрні розписки в Україні» [3]. Розписки використовуються також як забезпечення зобов'язань для банків. Вони слугують інноваційним та ефективним інструментом стимулювання кредитування в аграрному секторі.

На підставі розглянутих матеріалів можна зробити висновок про те, що у сучасних умовах особливу увагу банкам слід приділити заходам з істотного підвищення доступності кредитних ресурсів для аграрних підприємств. Вважаємо за необхідне розроблення на рівні конкретних банків певних заходів, що відповідають Державній цільовій програми підтримки фінансування оборотних активів в аграрному секторі. Формування таких заходів має бути прямо пов'язане із досягненням клієнтом обумовлених економічних результатів. Така результат-орієнтована політика призведе до позитивних наслідків за рахунок створення умов для забезпечення операційної стабільності та стратегічної стійкості сільськогосподарських товаровиробників.

Список використаних джерел

1. Діяльність підприємств / офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
2. Вовчак О.Д., Гальків Л.І., Демчина М.Я. Стан і проблеми розвитку банківського кредитування сільськогосподарських підприємств України // Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. 2018. Т. 3, № 26. с. 29-37. URL: <http://fkd.org.ua/article/view/143846>
3. Аграрні розписки в Україні: питання та відповіді. URL: <http://minagro.gov.ua/system/files/%D0%90%D0%B3%D1%BD.pdf>

**СЕКЦІЯ 3
ФІНАНСОВИЙ РИНОК
В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ**

УДК 368.01

Журавка Олена Сергіївна,
к.е.н., доцент,
Сумський державний університет, м. Суми
Висоцька Яна Володимирівна,
студент,
Сумський державний університет, м. Суми

**ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК
СТРАХОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ**

Останнім часом страхові компанії активно займаються пошуком нових методів ведення свого бізнесу, які повинні бути зручними, доступними, оперативними та більш ефективними, порівнюючи з існуючими підходами. Стимулом до активного введення інноваційних заходів є розвиток технологій, підвищення рівня фінансової освіченості та вимог клієнтів. Саме розвиток інноваційної діяльності вітчизняних страхових компаній дає змогу розширити масштаби і спектр надаваних страхових послуг, підвищити його ефективність і адресність та є головною необхідною умовою для забезпечення їх конкурентоспроможності як на вітчизняному, так і на світовому фінансовому ринку.

Вивченню проблем впровадження інновацій у діяльність страхових компаній присвятили свої праці вітчизняні й зарубіжні вчені, зокрема Л.А. Бернер, В.Д. Базилович, Н.В. Зозуля, Л.Ю. Сорока, Ф.С. Бикнелл, К. Борх, Б. Бюйвилер, Д. Дикинсон та інші. Проте, незважаючи на те, що теоретичним

основам діяльності страхових компаній присвячено чимало досліджень, але розвитку страхового бізнесу на інноваційній основі приділено недостатньо уваги.

Узагальнюючи різні підходи, які дають науковці до з'ясування сутності інновацій в економіці, можемо визначити, що інновації полягають у прогресивній зміні того, що вже існує. Інновації спричинюють економічний, соціальний, науково-технічний та інший ефект від їх впровадження, а необхідною умовою впровадження інновацій є додатковий дохід та зниження витрат. Таким чином, під інноваціями варто розглядати новостворені та вдосконалені конкурентоздатні технології, продукти або послуги, а також рішення виробничого, адміністративного, комерційного, правового або іншого характеру, що призводять до прогресивних змін у функціонуванні певного суб'єкта, сфери, системи чи держави загалом та їх розвитку.

Розглядаючи інновації в страховій системі, слід зазначити, що вони, на наш погляд, є різного роду новими рішеннями, новоствореними або вдосконаленими технологіями, продуктами або послугами, які призводять до прогресивних змін у страховій системі та її розвитку. У науковій літературі виокремлюють різні види інновацій, однак питання щодо їх видів у страховій сфері є малодослідженим та не знайшло належного відображення у вітчизняних наукових працях.

Перелічимо основні сучасні напрями інновацій у страхуванні в Україні: покращення перестраховування (автоматизація перестраховування, моніторинг ризику портфеля перестраховування); впровадження нових технологій масового продажу страхових полісів і автоматизація процесу обліку страхових випадків; впровадження нових каналів продажу страхових послуг; впровадження стандартів якості страхового обслуговування і механізму контролю за якістю роботи персоналу; створення оптимальних програм для аналізу рівня ризику компанії в цілому і окремих страхових послуг;

впровадження систем інтегрування інформаційних потоків у процесі страхування.

Проте, впровадження інновацій в діяльність вітчизняних страхових компаній відбувається доволі невисокими темпами, оскільки існує велика кількість факторів, які цьому перешкоджають, основними з яких є: обмеженість спектра надаваних вітчизняними страховиками послуг; недосконалість законодавчої бази у сфері регулювання діяльності страхового ринку; недовіра населення до страхових компаній; низький рівень страхової культури; низький рівень попиту на страхові інноваційні продукти; низький рівень витрат на інновації у структурі витрат страхових компаній; короткострокова орієнтація керівництва страхових компаній на прибуток; неефективний менеджмент; обмеженість механізму інвестування страхових резервів; недолік кваліфікованих кадрів інноваційної сфери й відсутність довгострокового стратегічного планування інноваційної діяльності в страхових компаніях; слабка розвиненість інфраструктури страхового ринку.

Про слабкий рівень інноваційної діяльності страхового ринку України свідчить те, що у 2016 році на страхові компанії, діяльність яких спрямована на розроблення та впровадження інноваційної продукції, у загальній структурі інноваційних підприємств припадало всього 3,0 % [2].

Вище зазначене свідчить про надзвичайну необхідність у визначенні перспектив та напрямків підвищення ефективності страхової діяльності на основі її інноваційного розвитку, а також активізації функціонування страхового ринку України як складової фінансової системи на інноваційній основі. Для запровадження та розвитку інноваційних процесів в страховій діяльності в Україні можна виділити такі основні напрями та заходи для забезпечення ефективної страхової діяльності:

1. Удосконалення інформаційно-технологічних та електронних засобів обслуговування клієнтів, перехід на ефективніше програмне забезпечення з метою скорочення часу

на звернення до страховика й отримання необхідної інформації у доступнішій формі (через планшетні комп'ютери, мобільні додатки, соціальні мережі, страхові портали, агрегатори тощо). Ними слугують асистанс-програми, web-інтерфейс та ін.

2. Поглиблення ролі банкострахування і запровадження новітніх кобрендингових продуктів – скриммінгу, спільного використання старт-карт;

3. Збільшення ролі Інтернету у продажі страхових продуктів (збільшення обсягів продажів, скорочення витрат на ведення діяльності, зручність для споживачів);

4. Утворення відповідної структури, що відповідатиме за якість, достовірність і прозорість інформації, викладеної в мережі Інтернет з метою недопущення шахрайських дій з боку учасників страхових відносин.

5. Використання хмарних технологій, saas рішень тощо, в процесі використання різних каналів продажу.

6. Автоматизація бізнес-процесів (андерайтингу, врегулювання збитків тощо) та збільшення частки прямих продажів [1].

Отже, розвиток страхування в Україні неможливий без належного інформаційного забезпечення інноваційної діяльності. Для того, щоб підвищити ефективність і конкурентоспроможність страхових компаній необхідна оцінка негативних факторів і нових можливостей, комплексу питань, рішення яких лежить у рамках розвитку інноваційної діяльності страховиків.

Список використаних джерел

1. Гайдамака І.М, Полчанов А.Ю. інноваційний розвиток страхової діяльності в Україні / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/12/551.pdf>

2. Наукова та інноваційна діяльність України [Електронний ресурс] // Державна служба статистики України. –

2018. – Режим доступу до ресурсу:
http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2018/zb/09/zb_nauka_2017.pdf.

3. Школьник І. О. Фінансовий ринок України: сучасний стан і стратегія розвитку : монографія. - Суми : ВВП "Мрія" ТОВ, УАБС НБУ, 2008. -348 с.

УДК 336.71

Журавка Олена Сергіївна,

к.е.н., доцент,

Сумський державний університет, м. Суми

Дмитрієв Денис Сергійович,

студент,

Сумський державний університет м. Суми

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНЮВАННЯ РІВНЯ РИНКОВОГО ПОЗИЦІОНУВАННЯ БАНКІВ УКРАЇНИ НА ОСНОВІ АНАЛІЗУ ЇХ КОНКУРЕНТНОЇ ПОЗИЦІЇ

На сучасному етапі розвитку економіки України банківський сектор перебуває на стадії трансформації. Це проявляється через реформування банківської системи та приведення її у відповідність до міжнародних вимог. У зв'язку з цим, спостерігається зменшення кількості комерційних банків шляхом виведення неплатоспроможних та ненадійних суб'єктів господарювання.

В результаті тривалих коливань та змін в банківській сфері рівень довіри населення все спадає, що негативно впливає і на результати діяльності комерційних банків. Саме в цих умовах виникає гостра потреба в чіткому ринковому позиціонуванні комерційних банків, що проявляється шляхом формування та утримання конкурентоспроможної

позиції. Це забезпечить стійке місце на ринку банківських послуг та сприятиме повноцінному задоволенню та захисту інтересів клієнтів та акціонерів.

Питанню ринкового позиціонування банків в аспекті аналізу конкуренції на ринку банківських послуг присвячено багато праць вітчизняних та зарубіжних науковців. Зокрема теоретичні основи конкуренції як економічної категорії досліджували в своїх працях Портер М., Хайек Ф.А., Макконел К.Р., Брю С.Л. тощо. Більш специфічні дослідження в сфері банківської діяльності присвячені Зарубі Ю.О., Лютому І., Котковському В.С., Мірошниченко О.В. тощо. Незважаючи на значні напрацювання в даній сфері, на нашу думку, питанню аналізу теоретичних та практичних підходів до оцінювання рівня ринкового позиціонування банків України на основі аналізу їх конкурентної позиції присвячено недостатньо уваги.

Визначаючи механізм забезпечення конкуренції банківських установ, доцільно визначити сутність понять «конкуренція» та «конкурентоспроможність» загалом.

В загальному розумінні, поняття «конкуренція» є одним із ключових в ринковій економіці, що сформувалося ще в давні часи. Деякі науковці пов'язують походження цього терміну з німецьким словом «konkurrenz», а інші вбачають англійське «competition». Однак і ті, й інші погоджуються, що ці поняття походять від латинського «conspicere», яке означає, з одного боку, злиття і взаємопроникнення, а з іншого – зіткнення, тобто відображення процесу взаємодії [2].

З позиції офіційного трактування терміну «конкуренція», базовим законодавчим актом є Закон України «Про захист економічної конкуренції», відповідно до якого, це «змагання між суб'єктами господарювання з метою здобуття завдяки власним досягненням переваг над

іншими суб'єктами господарювання, внаслідок чого споживачі, суб'єкти господарювання мають можливість вибирати між кількома продавцями, покупцями, а окремий суб'єкт господарювання не може визначати умови обороту товарів на ринку» [5].

Як бачимо, законодавчі визначення зводяться до суперництва та боротьби між окремими індивідами за досягнення певних переваг на ринку.

Перейдемо до поняття «конкурентоспроможність банку», що не має офіційного трактування в законодавчих актах, але широко досліджується в наукових колах.

Група авторів на чолі з Лютим І.О. визначає «конкурентоспроможність банку» як рівень їх готовності ефективно надавати конкурентні фінансові послуги, забезпечувати високу фінансову стійкість і динамічно розвиватися, враховуючи загальноекономічне і соціально-політичне становище держави та протидіючи різноманітним зовнішнім і внутрішнім ризикам [4].

На думку Заруби Ю.О., дане поняття можна розглядати як успішність функціонування банку в процесі набуття, утримання та розширення ринкових позицій, що передбачає здатність банківської установи забезпечувати відповідність власних послуг запитам споживачів та протистояти негативному впливу зовнішнього середовища [3]. Як бачимо, дане визначення тісно пов'язує ринкове позиціонування окремої установи з банківською конкуренцією та відносинами з клієнтами.

Враховуючи все вищенаведене, оцінити конкретний рівень ринкового позиціонування банку через аналіз його конкурентоспроможної позиції є досить складним завданням. Для цього використовують різні методики як опитування населення, проведення рейтингових оцінок (зазвичай, спеціальними агентствами), математичні

розрахунки щодо фінансового стану, надійності банківських установ тощо.

На нашу думку, в аспекті аналізу рівня конкуренції банківського сектору України доцільно розглянути сучасні міжнародні та вітчизняні рейтингові оцінки позиції банків та їх показники платоспроможності та надійності.

За оцінкою світових рейтингових агентств (зокрема, Рейтинг глобальних банківських брендів «Brand Finance», Рейтинг 100 найдорожчих глобальних брендів «Brand Z», Рейтинг найбільш шанованої компанії журналу Barron's, Рейтинг репутації глобальних брендів журналу Fortune, Рейтинг 100 кращих глобальних брендів «Interbrand» тощо) жоден із вітчизняних банків протягом 2013 – 2017 років так і не потрапив до міжнародних рейтингів найкращих банків. Це свідчить про низьку конкурентоспроможність українських банків в світовому вимірі та їх маловідомість для іноземних споживачів.

Розглядаючи вітчизняні рейтингові оцінки банків України, слід звернути увагу на експертний метод Міністерства фінансів України, що оцінює надійність фінансових установ. Зазначимо, що експертами виступали досвідчені аналітики різних компаній, зокрема IBI-Rating, ICU, Експерт-Рейтинг, Рюрик тощо.

На основі даного рейтингу за перший квартал 2018 року найвищий рівень конкуренції заслуговує Креді Агріколь Банк, який у 2018 році займає 3 місце за фінансовою стійкістю. Райффайзен банк Аваль, який за попередніми дослідженнями рейтингів вважається лідером, за рівнем конкуренції посів друге місце. В цілому за показниками фінансового стану, якості надання послуг та розглянутим рівнем конкуренції, на нашу думку в поточному році можна виокремити наступних лідерів, які спостерігаються у кожному списку найкращих: Креді

Агріколь Банк, Райффайзен Банк Аваль, УкрСиббанк, Укргазбанк, Приватбанк.

Підсумовуючи наведене зазначимо, що для оцінювання рівня ринкового позиціонування банків України на основі аналізу їх конкурентної позиції, менеджменту банків необхідно сконцентрувати зусилля на створенні дієвого механізму управління конкурентоспроможністю та розробленні необхідного методологічного та аналітичного апарату, який дозволить витримувати їм конкуренцію порівняно з аналогічними суб'єктами як на вітчизняному, так і на міжнародному ринку.

Список використаних джерел

1. Якому банку найбільше довіряють експерти. URL: <https://minfin.com.ua/ua/2018/05/11/33534617/>
2. Человек в процессе научного познания. Библиотека юного исследователя. URL: <http://www.nplit.ru/books/item/f00/s00/z0000030/st025.shtml>
3. Заруба Ю. О. Конкурентоспроможність комерційного банку. *Фінанси України*. 2001. № 2. С. 22–23.
4. Лютий І. О. Конкурентоспроможність банків в умовах глобалізації та лібералізації руху капіталу. *Вісник НБУ*. 2006. № 11. С. 18–25.
5. Про захист економічної конкуренції: Закон України від 11.01.2001 р. № 2210 – III . (Поточна редакція від 07.03.2018, підстава - 2269-VIII).

УДК 336.71

Семеног Андрій Юрійович,

к.е.н., доцент,

Сумський державний університет, м. Суми

Доброгорська Валентина Петрівна,

студентка,

Сумський державний університет, м. Суми

ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ КРАУДФАНДИНГУ ЯК ВИДУ ФІНАНСУВАННЯ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ

У сучасній ринковій економіці надзвичайно важливими є питання, що стосуються залучення фінансових ресурсів для старту та розвитку бізнесу, адже досі існуючі способи фінансування підприємницької діяльності часто є недоступних як за обсягами, так і умовами їх отримання. Актуальність краудфандингу, як досить нового, надзвичайно популярного та ефективного способу залучення необхідних фінансових ресурсів, інвесторів, власників малого бізнесу, творчих людей та тих, хто займається благодійністю, робить цей метод важливим для дослідження, бо він дає можливість оперативно, законним способом і з необхідною регулярністю мобілізувати капітал, необхідний для початку власної справи, розробки та продажу нових продуктів, фінансування різного роду комерційних та некомерційних проектів.

Краудфандинг, або ж партисипативне фінансування (англ. – crowdfunding, фр. – financement participatif) – це один з методів фандрайзингу, під яким розуміється колективна співпраця людей, які добровільно об'єднують свої грошові або інші ресурси, як правило, через спеціалізовані сайти, так звані краудфандингові платформи, щоб підтримати зусилля інших людей або організацій [3].

В Україні надання краудфіндингових послуг знаходиться у зародковому стані, але має можливості перетворитися у досить потужний сегмент ринку фінансових послуг. Потенціал цього виду фінансових послуг зумовлений з одного боку, обмеженістю фінансових ресурсів, доступних для новостворених бізнесів, з іншого боку, суттєвою потребою у наявності можливостей мікрофінансування нашими підприємцями. Також, у вітчизняному медіапросторі неодноразово наголошується на великому сукупному фінансовому потенціалі домогосподарств, який не завжди вдається акумулювати банками та іншими ощадними інститутами в силу недостатнього рівня довіри до їх діяльності.

Розвиток краудфіндингових технологій в Україні надасть можливість вплинути як на фінансову систему, так і на розвиток економіки в цілому. Це обумовлено не тільки виникненням значного соціального ефекту, який досягається допомогою розвитку малого бізнесу, але й значною інвестиційною привабливістю самого проекту розробки платформи. Доступ до дешевих ресурсів і більшого доходу безумовно стимулює малий бізнес і розвиває економіку в цілому.

Таким чином, можемо виділити основні особливості краудфіндингу, які роблять його привабливим інструментом фінансування:

- доступність та незалежність краудфіндингу на відміну від стандартного фінансування бізнесу;
- відсутність бюрократії та посередників;
- зниження трансакційних витрат на організацію фінансування;
- ліміт необхідної суми визначається безпосередньо автором ідеї;

- можливість оптимізувати ризики за рахунок попереднього аналізу успішності проекту ще на етапі збору коштів [2].

Разом з тим, крім переваг, краудфандинг має декілька суттєвих недоліків:

- не підходить для великих проектів, які вимагають істотних вкладень;

- слабка маркетингова та рекламна складова потенційно сильних проектів впливають на його фінансування;

- високий рівень шахрайства, та юридична незахищеність як інвестора, так і позичальника [1].

Водночас, є певні проблеми, які стримують розвиток ринку альтернативного фінансування і в Україні: проблеми із законодавчою базою; наявність менш ризикованих інструментів, які користуються більшою популярністю у інвесторів; відсутність великої кількості успішних кейсів; неправильне позиціонування (більшість майданчиків позиціонує цей інструмент, як інвестування для заможних людей); відсутність податкових пільг для інвесторів; незначна кількість якісних майданчиків; низька фінансова культура населення.

Отже, підсумовуючи можемо сказати, що краудфандинг як інноваційний спосіб фінансування бізнесу в Україні є досить актуальним та перспективним методом на початкових етапах створення бізнесу, адже його не можна визнати повноцінним заміном традиційних форм фінансування, зокрема, коштів інвесторів, бюджетних та кредитних коштів. У той же час, краудфандинг є сучасною та ефективною формою підтримки підприємців, він набирає популярності, водночас підтримка з боку держави, більш широке впровадження зарубіжного досвіду дасть можливість розвиватися цьому напрямку швидшими темпами та реалізувати більшу кількість бізнес-ідей, що

неодмінно позитивно вплине на загальний стан економіки та бізнес-імідж країни в цілому.

Список використаних джерел

1. Некрасова Л. А. Впровадження краудфандингу для стимулювання інноваційної діяльності підприємств України в ІТ-сфері / Л. А. Некрасова // Вісник ОНУ імені І. І. Мечникова. – 2014. – № 2/3.

2. Петрушенко Ю. М. Краудфандинг як інноваційний інструмент фінансування проєктів соціально-економічного розвитку / Ю. М. Петрушенко // Маркетинг і менеджмент інновацій. – 2014. – № 1. 13.

3. Фандрайзинг [текст] : нав. посіб. / Чернявська О. В., Соколова А. М. – К. : «Центр учбової літератури», 2013. – 188 с.

УДК 336.71

Забіла Катерина Іванівна,
студентка,

Сумський державний університет, м. Суми

БЕЗПАПЕРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ НА РИНКУ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ

Сьогодні, коли світ невпинно крокує вперед, застосування нових технологій є невід'ємною частиною для збереження конкурентоздатності на ринку, зокрема і на ринку фінансових послуг. Однією з актуальних ІТ-інновацій є застосування безпаперових технологій. Більшість фінансових установ переходять на електронний документообіг, оскільки він:

- підвищує продуктивність роботи на 30-40%;
- полегшує процес аудиторських перевірок;

- вищий рівень безпеки зберігання та обробки інформації;
- в електронному вигляді простіше відбувається сортування інформації;
- в електронних архівах швидше знайти необхідний документ;
- економія часу, місця та коштів;
- піклування про навколишнє середовище[4].

Насамперед, тенденцію до застосування paperless диктує держава шляхом прийняття відповідних постанов та положень.

Paperless – сервіс для компаній та підприємців з обміну документами між собою в електронній формі. Вперше термін було застосовано в 1970 р., саме тоді відбувалися перші кроки на шляху до безпаперового банкінгу. В 1980-ті він проявлявся у використанні терміналів, таких як клавіатура та монітор для доступу до банківської системи. Однак, сьогодні воно набуло ще більшого значення та актуальності [1].

Національний Банк України робить перші кроки в запровадженні paperless. Відтак, 17 серпня 2017 р. набула чинності постанова Правління НБУ №78 «Про затвердження Положення про застосування електронного підпису в банківській системі України», котра дозволила банкам перейти на електронний документообіг зі своїми клієнтами. Згідно даного положення банки мали розробити внутрішні документи, котрі регулюватимуть роботу з електронними документами, які завірени електронним підписом. Також, клієнтам, котрі вже мають рахунки в цьому банку, дозволяється відкривати подібні рахунки, але вже без обов'язкової фізичної присутності, їм необхідно було лише подати документи в електронному вигляді.

31 жовтня 2017 року набула чинності Постанова № 106 «Про затвердження змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України», згідно з якою клієнт може

відкривати банківський рахунок та банківський вклад в електронній формі. Вона повинна містити електронний підпис/електронний цифровий підпис клієнта (представника клієнта) та уповноваженої особи банку. Поряд з цим було скасовано обов'язок щодо використання суб'єктами господарювання печатки [3].

12 червня 2018 року набула чинності постанова Правління Національного банку України № 62 "Про затвердження Змін до Правил здійснення за межі України та в Україні переказів фізичних осіб за поточними валютними неторговельними операціями та їх виплати в Україні" від 07 червня 2018 року. Дана постанова дала можливість застосовувати безпаперові технології на ринку фінансових послуг. Банкам та їх клієнтам (фізичним особам-резидентам) надається можливість застосовувати сучасні комунікаційні технології Paperless під час переказів іноземної валюти [2].

Наразі, ще не всі банки перейшли до безпаперового документообігу, більшість перебуває на стадії її запровадження. Позитивним зарубіжним досвідом для нашої держави може слугувати запуск у Великобританії безпаперової іпотечної послуги за допомогою програми Natwest, де клієнти мають змогу подати заяву на отримання іпотечного кредиту онлайн.

Однак, поряд з рядом переваг, які отримують фінансові установи, виникає ряд проблем. По-перше це залежність від паперу. Працівникам та клієнтам необхідно буде звикнути та довіритись електронній системі. По-друге, це організаційний момент. В установах повинен відбутися процес реорганізації методів роботи. Також, працівникам необхідний час для навчання та адаптації в робочому процесі. Однією з причин є те, що компанії бояться застосовувати безпаперові технології через страх втратити документи шляхом збою електронних систем. До вищенаведеного можна віднести юридичну обізнаність та законодавчу базу [5].

Список використаних джерел

1. Банки стають paperless Христина Венгриняк [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://blog.liga.net/user/kvengrinyak/article/28770>

2. Національний банк України спростив порядок відкриття та ведення рахунків клієнтів банків і здійснення безготівкових розрахунків [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=57970201

3. Про затвердження змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0106500-17>

4. Тенденція e-docs: як не залишитися поза грою? [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://yur-gazeta.com/publications/practice/inshe/tendenciya-edocs-yak-ne-zalishitisa-poz-a-groyu.html>

5. Going paperless: 6 hurdles it's high time to overcome! [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.generixgroup.com/en/blog/going-paperless-6-hurdles-its-high-time-overcome>

УДК 336.012.23

Рекуненко Ігор Іванович,

д.е.н., професор,

Сумський державний університет, м. Суми

Бочкарьова Тетяна Олександрівна,

аспірантка,

Сумський державний університет, м. Суми

Кононенко Світлана Валеріївна,

аспірантка,

Сумський державний університет, м. Суми

НАУКОВО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ДЕРЖАВИ¹

Вплив глобалізаційних процесів на світовий фінансовий ринок збільшує можливість прояву кризових явищ між національними ринками. Одночасно зростає важливість оцінки та регулювання впливу фінансових інститутів на забезпечення фінансової стійкості країн світу. Обґрунтування економічної природи визначення стійкості фінансового сектора, системне дослідження механізмів оцінки індикаторів фінансової стійкості є науковим підґрунтям дослідження забезпечення фінансової стійкості країни.

У дослідженні цього питання вагомий внесок зробили вчені – науковці: Дж. Чант, Е. Крокет, Н. Веллінк, Р. Фергюсон, В. Кочетков, М. Шаповалова, Л. Примостка, О. Лаврушин, А. Тавасієва, В. Шелудько, О. Клименко та інші.

Незважаючи на значні здобутки у дослідженні забезпечення фінансової стабільності поняття стійкості фінансового сектора як у вітчизняних так і іноземних наукових школах школах остаточно не сформувалось. Водночас відсутнє

---

¹ Матеріал підготовлено в рамках НДР «Моделювання та прогнозування поведінки фінансових ринків як інформаційний базис забезпечення фінансової стійкості та безпеки держави» № державної реєстрації 0117U003936

універсальне визначення, яке б розкрило основні завдання, функції та механізми оцінки фінансової стійкості.

Під поняттям «фінансова стійкість» традиційно у широкому сенсі розуміють стійкість фінансової системи. Це поняття «фінансова стійкість» виникло та використовується через поширення у світі англomовного терміну «financial stability», який перекладається як фінансова стійкість, фінансова стабільність.

Серед вітчизняних дослідників варто відзначити праці Л. Стрельбицької, О. Барановського [8, 4]. На їхню думку, основне джерело небезпеки для фінансової стійкості є перш за все порушення фінансовими установами вимог щодо їх діяльності, встановлених чинним законодавством, що, в свою чергу, зумовлює появу ризиків. На думку В. Зінченка, «фінансова стійкість – це такий стан фінансової системи, при якому реалізується сутність і призначення фінансової системи в економіці, адекватно і ефективно виконуються її функції, а також забезпечується спроможність відновлювати цей стан після будь-яких відхилень від безпечних параметрів, викликаних дією кризових моментів» [6].

Відповідно до традиційного визначення сутності поняття «фінансова стійкість» основними її критеріями є [2]: наявність ефективних фінансових ринків, фінансових інституцій; стійкі ключові фінансові активи та ринки; наявність ефективної регуляторної інфраструктури; стабільне функціонування грошово-кредитної системи; природний рівень зайнятості; відсутність відносних коливань на нерухомість і фінансові ресурси; здатність фінансових установ відповідати за договірними зобов'язаннями; стійкий рівень цін, або відсутність інфляції/дефляції; відсутність макроекономічних втрат від шоків, які діють на систему фінансового обміну.

Для того щоб оцінити стан фінансової системи з позиції стійкості, необхідно враховувати ознаки фінансової стійкості. Основними ознаками фінансової стійкості є наступні [5]: спроможність фінансової системи протидіяти економічним

шокам та нівелювати ризики як у короткостроковому, так і у довгостроковому періодах; наявність впливових фінансових інструментів державного регулювання; наявність налагодженої взаємодії елементів фінансової системи; наявність ефективного комунікаційного механізму між окремими елементами фінансової системи; наявність якісного нормативно-правового та інформаційного забезпечення.

Інформаційне забезпечення фінансової стійкості представлено наступними нормативними та законодавчими документами: Керівництво Міжнародного Валютного Фонду по складенню показників фінансової стійкості; Програма оцінки фінансового сектору Міжнародного Валютного Фонду; Комплексна програма розвитку фінансового сектору України; Закон України «Про Національний банк України»; Методика розрахунку рівня економічної безпеки; Консультації щодо підвищення ефективності регулювання та нагляду за фінансовим сектором в Україні.

Основною метою застосування індикаторів фінансової стійкості є проведення макропруденційного аналізу. Індикатори фінансової стійкості (ІФС) – це індикатори, які використовуються для моніторингу загального стану і стабільності фінансових інститутів та ринків, а також, відповідно, їхніх клієнтів та учасників. Відповідно до Керівництва з компіляції індикаторів фінансової стійкості (МВФ, 2007) [7] було запропоновано 39 ІФС, які складаються з основного набору індикаторів (ядра) і додаткового набору, що відображають тенденції функціонування інститутів фінансової системи.

Комітет Кука використав термін «макропруденція» на засіданні в 1979 році, де обговорювалися стурбованість щодо стабільності фінансової системи та її зв'язок з макроекономікою [1]. Протягом цього часу стало очевидним, що регулювання лише окремих установ не було достатнім для забезпечення фінансової стабільності. Макропруденційна політика призначена для виявлення та зменшення ризиків системної стабільності, у свою

чергу, зниження витрат на економіку від зриву фінансових послуг, що є основою діяльності фінансових ринків, такими як надання кредитів, страхування та оплати послуг [3].

Інструменти макропруденційної політики: ліміти на приріст кредитування; динамічні резерви, контрциклічний буфер капіталу, динамічні обмеження коефіцієнта левериджу; обмеження на вкладення в окремі сектори, специфічні вимоги до капіталу і коефіцієнти ризику, LTV, DTI, DSTI і LTI в іпотечному кредитуванні; формування запасів високоліквідних активів, показники стабільного фондування, ліміти на відкриті валютні позиції; додаткові вимоги до капіталу і ліквідності для системно значимих інститутів, а також контроль взаємозв'язків в області фондування і на ринках деривативів; податки на фізичних осіб по операціях з нерухомістю, заходи щодо обмеження зовнішнього боргу нефінансових компаній.

Отже, дане дослідження має теоретичну цінність для вітчизняних науковців. Його результати можуть бути використані для подальшого практичного застосування інструментів макропруденційного нагляду при дослідженні природи фінансової стійкості та оцінки її рівня.

Список використаних джерел

1. Clement, Piet, "The Term Macroprudential: Origins and Evolution", BIS Quarterly Review, March 2010.
2. Financial Soundness Indicators: Compilation Guide [Electronic resource] / International Monetary Fund. – Washington, D.C., 2006. – Accessed mode: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/fsi/guide/2006/index.htm>
3. K. Alexander, R. Dhumale and J. Eatwell (2005), Global Governance of Financial Systems (Oxford Univ Press), pp. 41-42.
4. Барановський О. І. Банківська безпека: проблема виміру / О. І. Барановський // Економіка і прогнозування (укр.). – 2006. – № 1. – С. 7-26.

5. Варваренко Г. О. До питання визначення поняття «фінансова стабільність» / Г. О. Варваренко, В. В. Сінельник // Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. – № 1. – 2009. – С. 52-61.

6. Зінченко В. О. Сутність і поняття стійкості банківської системи / В. О. Зінченко // Вісник УАБС. – 2007. – № 2 (23). – С. 83–86.

7. Показатели финансовой устойчивости. Руководство по составлению – Вашингтон, округ Колумбия, США: Международный Валютный Фонд, 2007. – 324 с.

8. Стрельбицька Л. М. Основи безпеки банківської системи України та банківської діяльності: монографія: Наукове видання / Л. М. Стрельбицька, М. П. Стрельбицький. – К.: Кондор, 2004. – 600 с.

УДК 336.7/338.1

Малиш Дмитро Олексійович,

асистент,

Сумський державний університет, м. Суми

ФІНАНСОВИЙ ТА РЕАЛЬНИЙ СЕКТОРИ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ: ВЗАЄМОДІЯ ТА СПІВВІДНОШЕННЯ

Враховуючи мінливість ситуації в фінансовому секторі економіки та необхідність визначення взаємозв'язку між станом фінансового та реального сектору економіки, важливого значення набуває оцінювання фінансової ситуації, що склалась на підприємствах реального сектору економіки. Саме реальний сектор економіки відіграє провідну роль у формуванні валового внутрішнього продукту України. Варто зазначити, що досить детально аналіз дефініції «реальний сектор» проведено в роботі Волот О.І. та Пліско І.М. [1]. Враховуючи, що реальний сектор

економіки не є об'єктом нашого дослідження, ми беремо за основу визначення зазначених авторів, які під реальним сектором економіки розглядають «один з секторів національної економіки, до якого входять суб'єкти господарювання, що безпосередньо створюють валову додану вартість та формують валовий внутрішній продукт і національний дохід, виробляючи матеріальні та нематеріальні товари та послуги, які не відносяться до фінансового сектору економіки» [1].

Виходячи із структури валового внутрішнього продукту України, можна зробити висновок, що фінансовий сектор економіки має незначну частку у його формуванні – в середньому за період з 2010 по 2016 рік його частка становить 4%. При цьому негативною є тенденція щодо зменшення частки фінансової та страхової діяльності з 6 % у 2010 до 3 % у 2016 року. Така ситуація є наслідком як світової фінансової кризи 2008 року так і кризових явищ в політиці та економіці України.

Джерело: складено автором за даними Держстату

Рисунок 1 – Структура валового внутрішнього продукту України у фактичних цінах (виробничий метод)

Крім того, політика Національного банку України щодо очищення банківської системи призвела до стиснення кредитного ринку, в першу чергу, за рахунок зменшення обсягів депозитів, оскільки населення значно знизило рівень довіри до банків, а також за рахунок більш жорсткої політики банків щодо кредитування підприємств реального сектора економіки, що обумовлено вимогами Національного банку щодо покриття ризиків комерційними банками. З іншого боку, кількість підприємств, які є кредитоспроможними, суттєво скоротилась, що обумовлено не лише наслідками кризи у фінансовому секторі, але і політичними проблемами, зокрема, втратою економічних зв'язків з Росією та втратою ринків збуту продукції машинобудування, хімічної промисловості, тощо. Для переорієнтації підприємств на ринки інших регіонів потрібен не лише час, але і модернізація процесу виробництва та впровадження ресурсо- та енергозберігаючих технологій, щоб мати можливість конкурувати за цінами. При цьому стратегічним напрямом для економіки України є Європейська інтеграція а також переорієнтація на інновації в реальному секторі економіки.

Виокремивши частку фінансового сектора в структурі ВВП України, можна зазначити, що на сферу матеріального та нематеріального виробництва та надання послуг припадає більше 90 %. Для розуміння стану реального сектора економіки варто виокремити частку матеріального виробництва, до якого, на наш погляд, варто віднести наступні галузі: сільське, лісове та рибне господарство, добувну промисловість та розроблення кар'єрів, переробну промисловість, будівництво, а також галузі матеріальних послуг: транспорт, оптова та роздрібна торгівля, інформація та телекомунікації, постачання електроенергії, водопостачання. Сфера невиробничих послуг включає в себе операції з нерухомістю, освіту,

наукову діяльність, охорону здоров'я, мистецтво, спорт, державне управління тощо. Динаміка показника частки матеріального виробництва в структурі ВВП є досить нестабільною, так в 2010 році частка становила 58 %, а в 2011 – 59 %, а потім 2012 – 2014 роках частка дещо зменшилась до 56 %, за останні два роки частка повернулась до значення 2011 року. В структурі ВВП країни, як і в структурі матеріального виробництва поступово зростає частка сільського господарства – з 7 % в 2010 до 12 % в 2016 році, що відбувається за рахунок зменшення частки переробної промисловості та транспорту.

Якщо проаналізувати середнє значення окремих галузей сфери матеріального виробництва та послуг, то найбільшу частку становлять оптова та роздрібна торгівля – 14 %, переробна промисловість – 12 %, сільське, лісове та рибне господарство – 9 %, транспорт - 7 %. В структурі нематеріальних послуг найбільшу частку становлять операції з нерухомим майном – 6 %, державне управління та освіта – по 5 % відповідно. В цілому сфера нематеріального виробництва становить в середньому близько 35 % за період з 2010 по 2016 роки. Важливим для розвитку економіки країни є зростання в структурі ВВП частки переробної промисловості, в тому числі харчової, що буде засвідчувати зростання частки кінцевої продукції, а не лише реалізації сировини.

Список використаних джерел

1. Волот О.І., Пліско І.М. Реальний сектор економіки: сутність, складові та його роль в забезпеченні стійкого розвитку економіки держави. Науковий вісник Полісся. 2016. 1 (5). С. 23 – 29.

УДК. 330.142.2:334.012.61(477)

Обод Олена Миколаївна,
аспірант,
Соколенко Катерина Олександрівна,
аспірант,
Сумський державний університет, м. Суми

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ РИНКУ ВЕНЧУРНОГО КАПІТАЛУ УКРАЇНИ У ЗАГАЛЬНІЙ СТРУКТУРІ ФІНАНСОВОГО РИНКУ

Для світової економіки сучасності характерні істотні зміни у відносинах міжнародного руху капіталу. На ринку з'явилися нові суб'єкти – учасники міжнародного ринку капіталу – пенсійні фонди та страхові компанії, хедж-фонди, фонди прямих інвестицій, венчурні фонди. Особливої уваги заслуговують венчурні фонди які відіграють особливу роль у розвитку високотехнологічних та інноваційних компаній, які забезпечують розвиток науково-технічної революції. Аналіз і узагальнення інформації з проблем діяльності венчурних фондів на вітчизняному ринку капіталу набуває важливого значення для діяльності на міжнародному ринку інвестування.

Умови, що формує сьогодні економічний та правовий простір в Україні сьогодні відрізняються від умов держав Європейського Союзу (ЄС), тому використання наукового потенціалу інноваційного управління повинно максимально враховувати особливості практичної реалізації, традиції та специфіку всієї країни в цілому, кожного регіону і окремо трудового колективу. За даними Європейської Бізнес Асоціації індекс інвестиційної привабливості України, у III кварталі 2017 року досяг максимального значення (3,15 балів) за шість останніх років. Найменші значення індексу зафіксовано на рівні 2,5-2,65 балів у III-IV кв. 2014 та I-II кварталах 2015 рр. На зниження показника вплинули: політична дестабілізація країни, економічний спад, а

також початок активних бойових дій на сході України [1]. На кінець 2016 року індекс інвестиційної привабливості 2,85 балів, що вказує на позитивні тенденції для розвитку фінансового ринку.

На сьогодні науково-технічна сфера України виявилася не в повній мірі готовою до роботи в умовах ринкових реформ. Фінансування інноваційної діяльності підприємств за допомогою венчурного капіталу в Україні стикається з безліччю труднощів. Принципова відмінність венчурного капіталу від традиційного інвестування, полягає в тому, що його переважно інвестують в ідею, проект з підвищеним рівнем ризику. Адресати венчурного капіталу – венчурні фірми, які не зобов'язані ані виплачувати процентів, ані повертати отриманих сум.

Сьогодні в Україні відсутня система, яка сприяє комерціалізації результатів досліджень, а також їх пропозиції на ринку. Володіючи інтелектуальним і інноваційним потенціалами, підприємства намагаються реалізувати їх на свій страх і ризик шляхом обміну на інвестиції. При цьому вони діють самостійно, без ефективної інфраструктури та нормативно-правової бази, які необхідні для такого обміну. Активна підтримка інноваційних ідей є основним джерелом регіональної та національної конкурентоспроможності, економічного зростання країни стає.

Основною складовою інноваційного розвитку в сучасних ринкових відносинах виступає венчурний бізнес. Інноваційні процеси сучасного ринку України потребують обґрунтування можливостей залучення усіх імовірних джерел фінансування інноваційних проектів та їх диверсифікації основною метою яких є мінімізація ризиків. Щоб протиставити ризикам та мати привабливі прибутки в результаті комерціалізації в майбутньому, інновація повинна ступінь новизни. Інновація досягає відповідної визнаної ринком новизни, коли з'являється розуміння її практичної корисності, споживчих характеристик, серед яких обов'язково мають бути нові, нетрадиційні, більш привабливі порівняно з існуючими аналогами властивості. Але основний акцент використання венчурного капіталу припадає на комерційну

результативність реалізації інновацій [2].

Сьогодні ринок венчурного капіталу є невід'ємною частиною інноваційного розвитку економіки держави. Основним завданням нашої держави й уряду є створення національної інноваційної системи з відповідною правовою, організаційною, фінансовою інфраструктурою [3].

Отже, ефективному розвитку ринку венчурного капіталу як в країнах ЄС так і в Україні необхідне формування власної ієрархії та мережі національних елементів в конфігурації національної інноваційної системи, в межах якої відображаються її національні особливості, зокрема це поєднання державних та приватних інвестицій у фінансуванні інноваційної діяльності, співвідношення великих та малих компаній в інноваційному процесі, співвідношення фундаментальних та прикладних досліджень та розробок, динаміка розвитку та галузева структура інноваційної діяльності.

Система венчурного інвестування є універсальним механізмом фінансування створення інноваційного продукту на основі інтеграції інтелектуальної праці і капіталу, ефективною формою забезпечення реалізації глобальної стратегії соціально-економічного прогресу, заснована на наукових досягненнях і виведення їх результатів на ринок споживання.

Список використаних джерел

1. Україна найбільш приваблива для інвестицій за останні 6 років. URL: http://espresso.tv/news/2017/03/ukraina_sigodni_naybilsh_pryvablyva_dl_ua_investyciy_doslidzhennya (дата звернення: 10.09.2018).

2. Офіційний сайт Української Асоціації Інвестиційного Бізнесу (УАІБ). URL: <http://www.uaib.com.ua/analituaib> (дата звернення: 10.10.2018)

3. Манаснко І.М., Кравець А.І. Фінансування інноваційної діяльності підприємств: українські реалії та досвід ЄС/ Манаснко І.М.// Економіка та управління підприємствами.– 2018 – №15. С.79-82

РИЗИКИ ТА ПЕРЕВАГИ ВИКОРИСТАННЯ КРИПТОВАЛЮТ В СУЧАСНІЙ ЕКОНОМІЦІ

В сучасному світі технологічні інновації торкнулися всіх видів фінансових послуг. Навіть гроші самі по собі також почали пов'язуватися із кількістю інформації та обсягом переданих електронних даних. Майнінг таких віртуальних грошей, як біткоіни та інші криптовалюти, ґрунтується на використанні ресурсних потужностей комп'ютера для створення нових блоків в ланцюгу блокчейн. Зважаючи на те, що криптовалюти існують виключно в електронній формі і їх обіг дозволений в багатьох країнах світу, можна стверджувати, що емісія безготівкових грошей вже перестала бути привілеєм виключно банківської системи. Втім, справедливо зауважити, що в більшості країн статус криптовалют залишається невизначеним, а в деяких (зокрема, в Китаї) їх майнінг заборонений.

Особливості криптовалют створюють неоднозначність у визначенні їх економічної природи, тому можна зустріти їх трактування як валюти, електронних чи віртуальних грошей, товару чи сировини.

Криптовалюти за багатьма ознаками і виконуваними функціями можна віднести до категорії «валюта»: вони використовуються як засіб обігу, виступають еквівалентом вартості багатьох товарів і послуг, в оплату яких вони приймаються. Можливість застосування криптовалют для проведення розрахунків залежить від згоди продавця прийняти криптовалюту у якості засобу обігу та платежу. Біткоіни на сьогоднішній день приймаються до оплати багатьма суб'єктами

господарювання, задіяними у сфері електронної комерції: Amazon, Tesla, Reddit, Subway та іншими [3].

В Україні на сьогоднішній день правовий статус криптовалют не визначений. Відповідно до роз'яснення Національного банку від 2014 року біткоїн слід розглядати як грошовий сурогат, а отже відповідно до чинного законодавства криптовалюта не може використовуватися фізичними та юридичними особами на території України як засіб платежу. У 2017 році в іншому роз'ясненні заступника голови НБУ було зазначено, що біткоїн не має визначеного правового статусу в Україні. Іншими словами, пряма заборона на обіг криптовалют в Україні відсутня. З метою правового врегулювання питань використання криптовалют восени 2018 року було ініційовано формування концепції у сфері віртуальних активів, запровадження якої заплановано у два етапи до 2021 року.

Незважаючи на правову невизначеність, Україна у 2017 році увійшла в десятку країн з найбільшою кількістю користувачів віртуальних валют. Розмір сегменту майнінгу криптовалют в Україні оцінюється в понад 100 млн доларів на рік. Широке поширення і популярність використання криптовалют, передусім біткоїнів, потребує дослідження переваг та можливих загроз їх використання для окремих суб'єктів та економіки в цілому.

За рахунок відсутності регуляторного середовища і посередників при здійсненні транзакцій з криптовалютами, вони дозволяють проводити міжнародні платежі набагато швидше, порівняно з традиційними платіжними засобами. Нижчим є і рівень транзакційних витрат при використанні криптовалют. Так, за дослідженням ЕВА (The European Banking Authority) вартість транзакції в біткоїн дорівнює приблизно 1% від суми транзакції, в той час як даний показник для традиційних онлайн платіжних систем складає близько 2-4% [2].

Іншою важливою перевагою криптовалют є збереження особистих даних і анонімність операцій. При проведенні

розрахунків у віртуальних валютах, на відміну від традиційних платіжних інструментів, не потрібне надання особистих даних. З іншого боку, із анонімністю віртуальних валют пов'язаний і основний їх недолік – можливість використання у нелегальній та напівлегальній діяльності, такій як відмивання грошей, фінансування тероризму тощо [1]. Саме ця характеристика віртуальних валют стимулює уряди багатьох країн впроваджувати обмеження або заборони на операції з криптовалютами.

Інша група ризиків криптовалют пов'язана з їх використанням як інвестиційного або спекулятивного активу. В ряді досліджень обґрунтовується теза, що криптовалюти є фінансовими бульбашками. Курсоутворення криптовалют формується за співвідношенням попиту і пропозиції на них. Внаслідок децентралізації цих валют адміністративне втручання в процеси майнінгу та обігу криптовалют є неможливими, а раптові коливання курсу роблять криптовалюти високоризиковими активами для інвестування коштів.

Серед ризиків використання криптовалют також варто відзначити вразливість віртуальних криптогаманців та криптобірж до хакерських атак і шахрайських дій. Віртуальні валюти створюються на основі спеціальних алгоритмів, тому особа, яка володіє достатніми знаннями, може змінити цей алгоритм, впливаючи таким чином на курс віртуальної валюти чи інші її параметри [4]. Законодавча неврегульованість та практична відсутність важелів державного впливу на обіг криптовалют є однією з суттєвих загроз для фінансової системи та економіки в цілому. Виникнення кризових явищ у сфері обігу віртуальних валют може призвести до дестабілізації фінансових ринків на тривалий період часу.

Підсумовуючи сказане, можна відзначити, що криптовалюти потенційно можуть стати зручним платіжним засобом та використовуватися замість світових валют у міжнародних розрахунках. Технічними обмеженнями

використання криптовалют є необхідність доступу до мережі Інтернет та встановлення необхідного програмного забезпечення. Основний чинник, що обмежує використання криптовалют в сучасній економіці є правова незахищеність і неврегульованість цих процесів у більшості країн світу та на міжнародному рівні.

Список використаних джерел

1. Bitcoin virtual currency: Unique features present distinct challenges for deterring illicit activity [Electronic resource] // FBI Report. – 2012. – Access mode: https://www.wired.com/images_blogs/threatlevel/2012/05/Bitcoin-FBI.pdf

2. EBA opinion on ‘virtual currencies’ [Electronic resource] // European Banking Authority. – July 2014. – Access mode: <https://www.eba.europa.eu/documents/10180/657547/EBA-Op-2014-08+Opinion+on+Virtual+Currencies.pdf>

3. Lischke M. Analyzing the Bitcoin Network: The First Four Years [Electronic resource] / M. Lischke, B. Fabian // Future Internet. – 2016. – Vol. 8 : 7. – Access mode: <http://www.mdpi.com/1999-5903/8/1/7>

4. Virtual currencies – key definitions and potential aml/cft risks [Electronic resource] // FATF. – July 2014. – Access mode: <http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/Virtual-currency-key-definitions-and-potential-aml-cft-risks.pdf>

УДК 336.74:004.738.5

Поліщук Олександр Іванович,
студент магістратури,
Сумський державний університет, м. Суми
Науковий керівник:
Д'яконова Ірина Іванівна,
доктор економічних наук, професор,
Сумський державний університет, м. Суми

Oleksandr I. Polishchuk,
Magister Student,
Sumy State University, Sumy
Scientific supervisor:
prof. Iryna I. D'yakonova,
Doctor of Economic Sciences,
Sumy State University, Sumy

BLOCKCHAIN TECHNOLOGY ON GLOBAL FINANCIAL MARKET: AN ALTERNATIVE VIEW

The development of new models and systems based on blockchain technology leads to the conclusion that bitcoin is only small part of what this technology can provide for humanity. Nevertheless, bitcoin was first successful project generally approved by society in all over the world. Thus, It shown to people that decentralization is possible with blockchain. The popularity of bitcoin during its price increasing led to numerous new technological projects in 2012-2018 that implemented blockchain as core element. These technological projects resulted in other cryptocurrencies and more developed practices as it was realized in bitcoin. Mostly, new blockchain based products are cryptocurrencies. Correspondingly, while bitcoin had the most powerful users base, other cryptocurrencies had been doing transactions faster and mining cheaper. While bitcoin network increased by number of users, other

networks started to develop technology and make inventions in cryptosphere.

One of the biggest competitors of bitcoin on cryptocurrency market is Ethereum. Ethereum is digital coin. It is not cryptocurrency in classical frame, as Ethereum technology is based on smart contracts. Thus, the representative of Ethereum on money market is token. Ethereum first issue was dated on July, 2015 – 6 years later than Bitcoin. The fundamental difference between them is: Ethereum coins are not limited and more tokens can be issued over time, while bitcoin has limited number of coins to offer. Ethereum shows its possibility to be scalable and reflect the global economy needs (much like fiat money).

Talking about consumer, there are more points on advantages of Ethereum. The number of transactions per second is 15 what is 2 times higher than with Bitcoin. Talking about transaction fees, it is definitely that operations with Ethereum will be few times cheaper to realize. The minimum fee for one transaction as for 2018 taking the calculations in range between 20 and 100 USD will be: for Bitcoin average transaction fee is 0.3377%, minimum fee is 0.0307%, maximum fee is 4.7121%; for Ethereum average transaction fee is 0.2230%, minimum fee is 0.0443% , maximum fee is 0.3766%[1]. However, Ethereum's progress is admirable, locking it as a second largest mineable cryptocurrency nowadays.

Ether still develops itself by implementing in 2018 new proof-of-stake (PoS) consensus algorithm called Casper. Before, it had proof-of-work (PoW) algorithm as bitcoin has. Main difference between these is in basic factor for recognizing the block in the chain. In PoS the factor is highest amount of money on the account, while PoW is about highest computing capacity of particular user of the blockchain. It seems to be fairer and work faster for small transactions in the network.[2]

2017 became a turning point for the Bitcoin - its capitalization in relation to the overall capitalization has decreased from 87% of the market share to 33%. On the other hand, the market

share of Ethereum has grown almost 5 times more just in one year, showing market's growing diversification. In June 2017, Ethereum's capitalization was at its closest in comparison to Bitcoin, holding the 30% of the "crypto" market. Currently, Altcoins are increasing their market dominance as the next logical stage, Bitcoin market cap share should decrease and altcoins' capitalization will take the leading positions. [3]

As a time required per block is much longer for the Bitcoin in comparison to the Ethereum, as well as the number of transactions per second, the Ethereum right now is more suitable for payments and circulation, capable to carry tasks which are set by users demands. The last but not the least, Ethereum as a platform is able to support any token based on the ERC20 standard, making it more agile and convenient in terms of use.

Ethereum blockchain is more likely to be global leader in decentralization of money as it suits more to the growing needs of world economy.

In the same time there are risks connected with blockchain usage. As it was with burning of cryptocurrencies bubble in late 2017, it should be highlighted that - while reach people (who are 10% from total number of people in network) own 90% of Bitcoins, It is definitely risk for other participants of the chain to stay inside the network. Because, in this situation market was controlled by this 10% and was not decentralized as it is advertised to everybody. It was decentralized from government and national banking systems, but not from major Bitcoin investors, who possibly warmed up the market firstly and then sold out bitcoin stocks.[4]

However, from a general point of view, Bitcoin and Ethereum differ in purpose. While Bitcoin is created as an alternative to regular money and is thus a medium of payment transaction and store of value, Ethereum is developed as a platform which facilitates peer-to-peer contracts and applications via its own currency vehicle. While Bitcoin and Ether are both digital currencies, the primary purpose of Ether is not to establish itself as a payment alternative

(unlike Bitcoin) but to facilitate and monetize the working of Ethereum to enable developers to build and run distributed applications (DApps).

Thus, while blockchain technology is often associated with digital coins, financial services and payments, the possibilities are much more wide. Numerous sectors could use technology for simplifying management tasks in healthcare, elections, governance, transfer of property, land registers, domain name registers[5]. Its adoption appears to be secure especially with the global emergence of the Internet-of-Things.

List of references

1. Cryptofees Oleksandr Popov, 2017-2018 [Electronic resource]. – Mode of access: <http://cryptofees.net/> – Title from the screen.

2. What is Ethereum Casper Protocol? Crash Course [Electronic resource]. – Mode of access: <https://blockgeeks.com/guides/ethereum-casper/> – Title from the screen.

3. Top 100 Cryptocurrencies by Market Capitalization [Electronic resource]. – Mode of access: <https://coinmarketcap.com/> – Title from the screen.

4. The Bitcoin Wealth Distribution [Electronic resource]. – Mode of access: <https://blog.lawnmower.io/the-bitcoin-wealth-distribution-69a92cc4efcc> – Title from the screen.

5. World Bank Group (H. NATARAJAN, S. KRAUSE and H. GRADSTEIN), “Distributed Ledger Technology (DLT) and blockchain”, 2017, FinTech note, no. 1. Washington, D.C., [Electronic resource]. – Mode of access: <http://documents.worldbank.org/curated/en/177911513714062215/pdf/122140-WP-PUBLIC-DistributedLedger-Technology-and-Blockchain-Fintech-Notes.pdf> – Title from the screen.

УДК 336.71

Слободянюк Оксана Миколаївна,
студентка

Науковий керівник: Діденко І. В.,
Сумський державний університет, м. Суми

СИСТЕМА ГАРАНТУВАННЯ ВКЛАДІВ В УКРАЇНІ: ОГЛЯД ТА ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ

На сучасному етапі розвитку фінансової сфери України актуалізується питання залучення фінансових ресурсів до банківського сектору. Основними проблемами в цьому випадку є недостатня довіра населення до фінансових установ, зокрема, банків та впровадження надійної системи страхування депозитів, яка б могла повною мірою надати гарантії, щодо захисту інтересів фізичних осіб.

Функціонування системи гарантування вкладів значно впливає на фінансову стійкість країни, оскільки воно здійснює компенсацію вкладів, розміщених у проблемному банку та запобігає паніки серед населення. Зміни, які відбулись в системі гарантування вкладів, серед яких є: поширення гарантій на вклади фізичних осіб-підприємців, підвищення ефективності управління та збільшення вимог щодо інформування клієнтів неплатоспроможного банку були недостатніми, щоб забезпечити сталий внесок у фінансову стабільність.

Побудова надійної системи гарантування вкладів населення не можлива без запровадження певних кроків, серед яких вагоме місце займає перегляд гарантованої суми повернення коштів та перехід до диференціації внесків залежно від ризиків, які покладаються на банківську установу.

Розглядаючи вітчизняну діяльність системи гарантування вкладів, то варто зазначити, що вона також

зіткнулася із певними масштабними кризовими явищами в Україні, які призвели до негативних наслідків.

Після «очищення» банківської системи Фонд гарантування вкладів зіткнувся із проблемою нестачі достатньої кількості ресурсів, для того, щоб швидко відшкодувати потрібні суми вкладникам банків. Так, у серпні 2015 році балансова вартість активів проблемних банків становила близько 300 млрд грн, проте оціночна ринкова вартість була 50 млрд грн. Також велику роль грає тривалий термін реалізації цих активів, який вимірюється роками. Зрозуміло, що Фонд гарантування вкладів своєчасно та у повній мірі не зможе компенсувати кошти вкладникам, і тому періодично він змушений звертатися за допомогою до Уряду.

Дослідженню сутності поняття системи гарантування вкладів населення приділяється багато уваги, але в наукових колах немає єдиного підходу щодо його трактування.

Згідно з одним із підходів дане поняття ототожнюється із певними заходами, щодо захисту банківських вкладів у результаті банкрутства банку. Однак, зазначені автори не зазначають, які саме суб'єкти повинні здійснювати наведені заходи[1].

Розглядаючи другий підхід визначення, то варто зазначити, що дане поняття узагальнюється із сукупністю певних органів та відносин, які регулюють захист інтересів вкладників. Проте у зазначеному трактуванні не наводиться склад даних органів, і не пояснюється якими саме інструментами буде здійснюватись регулювання.

Розглянувши деякі підходи, щодо трактування поняття система гарантування вкладів, можемо навести власне визначення даного поняття. Отже, система гарантування вкладів - це певна впорядкована сукупність дій та складових, які спрямовані на захист прав та інтересів

вкладників, а також надання їм гарантій щодо повернення коштів у випадку фінансових проблем банку у встановленому законодавством розмірі[2].

Сьогодні, в умовах функціонування банківської системи України, виникає питання щодо підвищення ефективності діяльності системи гарантування вкладів, а саме Фонду гарантування вкладів.

Процеси «очищення» банківської системи України та економічна криза значно вплинули на стабільність фінансової сфери, а, отже, на умови подальшого функціонування Фонду гарантування вкладів. Так, протягом 2014-2018 років відбулося значне скорочення загальної кількості банків, які були передані до управління Фонду гарантування вкладів. Від початку фінансової кризи в Україні до Фонду гарантування вкладів було передано 98 неплатоспроможних банків.

Станом на 1 жовтня 2018 року у реєстрі Фонду нараховується 81 банк. Загальна сума коштів, яка була отримана вкладниками банків, які були передані до Фонду, у рамках виплати гарантованого відшкодування станом на 1 жовтня 2018 року становила 88 336,1 млн грн. На даний час, Фонд намагається відшкодувати витрати, в більшій мірі за рахунок продажу активів неплатоспроможних банків.

Розглянемо деякі показники діяльності Фонду гарантування вкладів (табл. 1). Згідно даних Фонду, сума вкладів фізичних осіб, за досліджуваний період коливалась. У період фінансової кризи вклади фізичних осіб зменшувались, що говорить про недостатній рівень довіри населення до банків. З початком 2017 року відбувається збільшення кількості вкладів, що свідчить про реабілітацію банківського сектору в очах вкладників.

Таблиця 2 – Дані про вклади фізичних осіб учасників Фонду гарантування вкладів протягом 2013-2018 років [3]

Дата	Сума вкладів фізичних осіб, млн. грн	Кількість вкладників, млн. осіб	Середній розмір вкладу, грн	Процент покриття кількості вкладників, %
01.01.2013	338,5	44,4	7 619	-
01.01.2014	402,6	47,4	8 486	99,4
01.01.2015	382,1	46,5	8 213	98,7
01.01.2016	362,3	44,7	8 104	98,8
01.01.2017	382,1	41,1	9 298	98,6
01.01.2018	413,8	41	10 104	98,5

Говорячи про кількість вкладників, то вони поступово зменшуються за аналізований період, так як і процент покриття кількості вкладників. Проте середній розмір вкладу кожного року збільшується.

На сьогоднішній день не всі банки в Україні є учасниками Фонду гарантування вкладів. Вклади в Ощадбанку гарантуються державою у повному обсязі, що суперечить нормам Європейського Союзу, які вимагають участі усіх кредитних установ у системі страхування вкладів. Збільшення ролі державних банків стає загрозою для економіки країни. Близько половини коштів залучених до банківської системи України знаходяться в обороті державних банків, які вона і контролює. Великі суми коштів, які могли б виділятися на дороги або в АТО, а у період фінансових криз, держава вкладає в державні банки. Держава створює додатковий механізм для фінансування дефіциту бюджету, через купівлю ОВДП.

Отже, зміни, які відбулись в системі гарантування вкладів є недостатніми, щоб забезпечити сталий внесок у фінансову стабільність. Першочерговими заходами залишається: підвищити гарантовану суму відшкодування, збільшити кількість застрахованих вкладників та зменшити роль держави у економіці країни. Реалізація даних заходів підвищить довіру до

банківської системи та збільшить фінансову стійкість до макрошоків в економічному середовищі.

Список використаних джерел

1. Маслобоєва Д. Страхування депозитів в Україні [Електронний ресурс] / Д. Маслобоєва, А. Фрідман // Архів наукових публікацій. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/33_NIEK_2008/Economics/37215.doc.htm. – Назва з екрана.
2. Алексійчук К. О. Фінансовий контроль у системі гарантування банківських вкладів // Митна справа. – 2012. – № 2(80). – С. 123–129
3. Офіційний сайт ФГВФО [Електронний ресурс]: – Режим доступу: <http://www.fg.gov.ua/> – Назва з екрану.

УДК 336.49

Стьоба Тетяна Юріївна,

магістрант,

Сумський державний університет, м. Суми

Науковий керівник:

к.е.н. Похилько Світлана Василівна,

Сумський державний університет, м. Суми

АНАЛІЗ ПЕРСПЕКТИВ РОЗВИТКУ РИНКУ ДЕРИВАТИВІВ В УКРАЇНІ

В умовах нестабільного економічного стану України виникає потреба в обмеженні високо ризикових фінансових ситуацій, які останнім часом помітно зросли (різкі коливання курсів валют, зміни процентних ставок для багатьох компаній і приватних інвесторів), та набуває актуальності питання хеджування економічних ризиків.

Одним із способів хеджування є використання похідних фінансових інструментів - деривативів.

Деривативи є однією з найскладніших економічних категорій, яка відображає відносини, що виникають у процесі перерозподілу фінансових ресурсів між суб'єктами господарювання, зокрема при визначенні цього поняття. При розгляді сутності похідних фінансових інструментів фігурують наступні терміни: договір, фінансовий актив, фінансові інструменти, стандартний документ, контракти, цінні папери, інструменти торгівлі фінансовим ризиком [1].

Дериватив - це похідний фінансовий інструмент від базового активу (базовим активом може бути будь-який продукт або послуга). Тобто фінансова угода між сторонами, яка ґрунтується на вартості базового активу в майбутньому. Також дериватив є інструментом строкових угод, коли сторони попередньо визначають свої права і обов'язки по відношенню до базового активу в майбутньому [2].

До основних властивостей похідних інструментів відносяться:

1. Залежність ціни деривативу від ціни на базовий актив;
2. Отримання прибутку при мінімальних інвестиційних вкладеннях, здійснюючи операції з деривативами;
3. Деривативи мають терміновий характер.

Діяльність на ринку деривативів регулюється низкою нормативно-правових актів та жорстко контролюється спеціальним органом державного регулювання – Національною комісією цінних паперів та фондового ринку (НКЦПФР). Однак на даний момент в Україні не публікується консолідованих даних про стан і зміну українського ринку деривативів.

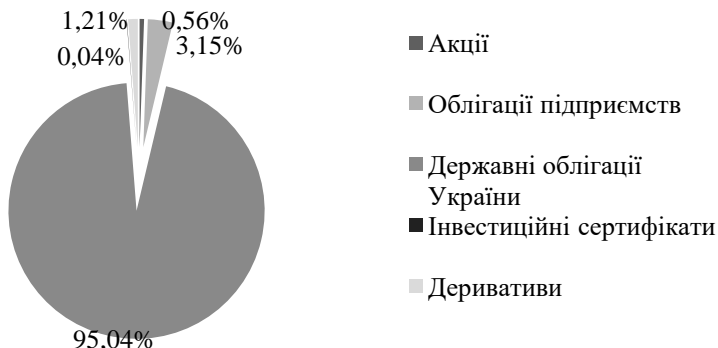

Рисунок 1 – Структура біржового ринку України за видом фінансового інструменту протягом січня-серпня 2018 року [3]

На сьогодні біржовий ринок за структурою обсягів торгів в розрізі фінансових інструментів фактично є ринком державних облігацій (95,04% загального обсягу) (рис. 1).

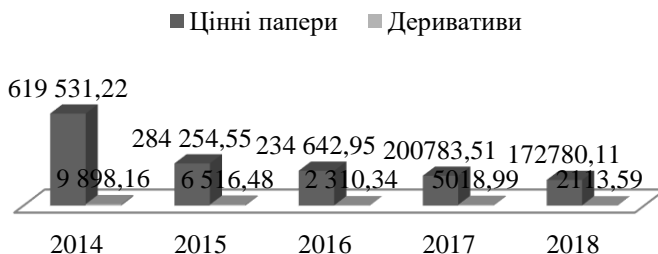

Рисунок 2 – Динаміка обсягів торгівлі деривативами на біржовому фондовому ринку України, млрд. грн. [3]

Ринок похідних цінних паперів (деривативів) у цілому характеризується низхідною тенденцією щодо обсягів операцій від 2014 до 2018 року, та в порівнянні з торгівлею цінними паперами ця частка все ще досить низька.

Зазначена ситуація була обумовлена наступними причинами: перш за все кризовими явищами 2014-2015 рр., а також відсутністю державної підтримки на фоні

політичної та соціально-економічної нестабільності, недосконалістю інфраструктури ринку цінних паперів і недоліками у законодавчому регулюванні.

Окреслимо основні характеристики та особливості українських деривативів:

1) серед активів, що можуть виступати базисними зазначено цінні папери, товари або кошти;

2) деривативи дозволено емітувати лише юридичним особам;

3) торгівлю ф'ючерсами та опціонами можна проводити лише на біржах;

4) на ринку повністю відсутні непокриті (незабезпечені) деривативи.

Можна зробити висновки, що діяльність ринку похідних фінансових інструментів (деривативів) дозволить підвищити ефективність біржового ринку, посилити рівень безпеки фінансових вкладень, сприяти розвитку фінансового ринку. Враховуючи вищевказані переваги від розвитку ринку деривативів, слід виявити необхідність у подальшому розвитку торгівлі деривативами через створення організаційно-економічних умов та імплементації нових видів деривативів. При цьому виникає потреба у об'єднанні всіх учасників біржового ринку як товарного, так і фінансового для подальшого виходу на світовий рівень.

Список використаних джерел

1. Головка В. І. Аналіз наукових підходів до трактування сутності та класифікації похідних фінансових інструментів та їх складових / І. В. Головка – Міжнародний науковий журнал «Інтернаука» // № 3(43), 2 т., 2018.

2. Кондратьев П. В. Правовое регулирование производных финансовых инструментов / П.В. Кондратьев // Электронный научный журнал. – №11 (31). - 2018. – С. 40.

3. Аналітичні дані щодо розвитку фондового ринку [Електронний ресурс] / Вебпортал Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку. — Режим доступу: <http://www.ssmc.gov.ua/fund/analytics>

4. Положення про вимоги до стандартної (типової) форми деривативів № 632 від 19 квітня 1999 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/632-99-п>

UDK 336+368+339.7

JEL CODES: D40, F41, G22, L11

Shirinian Artur Aramovych,

Ph. D. student, M.S. in Physics,

*Department of Insurance, Finance and Economics Faculty,
Kyiv National Economic University named aft. Vadym Hetman,
Prospect Peremohy, 54/1, 03057, Kyiv, Ukraine,
artur.shirinian@kneu.edu.ua*

Murashko Olena Volodymyrivna,

Ph D in Economics, Associate Professor,

*Department of Insurance, Finance and Economics Faculty,
Kyiv National Economic University named aft. Vadym Hetman,
Prospect Peremohy, 54/1, 03057, Kyiv, Ukraine,
murashko_e@ukr.net*

SCALE FACTOR AT INSURANCE SERVICE MARKET

The goal of the work is the investigation of influence of number of undertakings and sizes on level of the return on assets and size distribution of the Ukrainian insurers.

In our research we use the methodology of group of Prof. Lada Shirinyan [1]. The main input parameters related to

the size in our work are assets (A), premiums (Pr) and number of companies (N). Hereby, the main output characteristics are Herfindahl-Hirshman index (HHI) and the return on assets (ROA). Using the data for Ukrainian insurance market we estimate the relationships among variables due to regression models.

Result 1. Analysis shows the existence of the law of proportionate growth of insurers (also known as Gibrat's law [2]) which gives rise to a log-normal distribution and power law type distribution in premiums. The real distributions of companies on premiums are found to be exponential type with many companies having small annual premiums and assets and with few insurers with large values of assets and premiums.

Result 2. The interrelation of number of insurers (N) and Herfindahl-Hirshman index (HHI) is found in the form of regression $HHI = -1,61 \cdot N + 832$. It leads to the following result: the greater the number of undertakings, the lower the actual value of the Herfindahl-Hirshman index.

Result 3. The results showed that the effect of size on profitability (ROA) was significant. It is found the averaged negative effect for small assets insurers (from 4 million of hryvna up to 200 million of hryvna) and mainly the positive effect for big assets companies (from 200 million up to 3 milliard of hryvna).

References

1. Shirinyan L. Financial regulation of insurance market of Ukraine: theory and practice problems: monograph (*in Ukrainian with translated title and abstract*). / Publishing house: «Textbooks Center». – Kyiv, 2014. – 458p. ISBN 978-617-673-266-2.

2. Daunfeldt S.O. and Elert N. When is Gibrat's law a law? // *Small Business Economics*. – 2013. – Vol. 41. – №1. – P. 133-147.

Литвиненко Артем Вікторович,

аспірант,

Сумський державний університет, м. Суми

Науковий керівник: **Школьник Інна Олександрівна,**

д.е.н., професор,

Сумський державний університет, м. Суми

ЗЕЛЕНІ ОБЛІГАЦІЇ, ЯК ОДИН З ІНСТРУМЕНТІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ «ЗЕЛеної» ЕКОНОМІКИ В УКРАЇНІ

Зелені облигації – це вид боргових цінних паперів, який використовується для залучення інвестицій на фінансування капіталомістких екологічних проєктів. Виникнення даного фінансового інструменту пов'язана з необхідністю залучення значних об'ємів інвестицій на реалізацію екологічних проєктів в рамках реалізації концепції сталого розвитку. Емісію «зелених» облигацій можуть здійснювати компетентні державні або муніципальні органи, юридичні особи або міжнародні фінансові інституції. Перші облигації з маркуванням «зелені» були випущені Європейським інвестиційним банком у 2007 році.[1]

За своєю структурою даний вид боргових інструментів фінансового ринку є подібним до звичайних облигацій. Головною особливістю «зелених облигацій» є те, що вони мають чітку спеціалізацію на фінансування таких галузей як:

- відновлювальна енергетика;
- енергозберігаючі технології;
- управління відходами;
- екологічний транспорт. [2]

Основними видами «зелених» облигацій є:

1. Стандартні зелені облигації;
2. «Зелені» облигації забезпечені доходами (боргові зобов'язання без права регресу до емітента; кредитне положення

власника паперів забезпечується фінансовим потоком від інвестованого проекту);

3. Проектні «зелені» облигації (боргове зобов'язання, за правилами якого інвестор несе прямий кредитний ризик, пов'язаний з інвестуванням проекту);

4. «Секюритизовані зелені» облигації (боргове зобов'язання, забезпечене одним або декількома конкретним проектами, куди входять іпотечні та інші цінні папери).[3]

В світовій практиці емісії даних боргових цінних паперів важливими вимогами є прозорість процедури випуску, експертиза кредитоспроможності емітента та звітність про використання залучених коштів за відповідним призначенням. Для виконання цих вимог, які закріплені в «Принципах зелених облигацій», здійснюється незалежна оцінка проекту та надається відповідний кредитний рейтинг даним борговим інструментам.

В Україні актуальним є використання «зелених» облигацій, оскільки за їх допомогою можна залучити необхідне фінансування для реалізації проектів в галузях генерації енергії з відновлювальних джерел, енергозбереження, утилізації відходів. Для прикладу розглянемо сферу утилізації відходів. На сьогоднішній день в Україні перероблюється близько 6% побутових відходів, а 94% захоронюють на звалищах, площа яких понад 9 тис. гектарів. На сміттєвих полігонах розміщується більше 12 млн. тонн сміття. Близько 99% полігонів для захоронення відходів не відповідає європейським санітарним нормам, що загрожує екологічній безпеці країни.[4]

Переробка твердих побутових відходів є економічно вигідною оскільки забезпечує підприємства сировиною, яку не потрібно видобувати або імпортувати. Тому в європейських країнах перероблюється понад 90% побутових відходів, що дає значні дивіденди в екологічному та економічному плані. Вартість переробного комплексу потужністю переробки 80-100 тис. тон відходів на рік становить близько 1,36 млрд. грн. Один з таких

комплексів будується в м. Дергачі Харківська область фінансується проект з бюджетних коштів. [5]

Для ефективного вирішення проблеми утилізації відходів необхідно побудувати не менше 20 подібних комплексів. Загальна потреба інвестицій для реалізації цього проекту понад 27,2 млрд. грн.

В сучасних умовах перманентного бюджетного дефіциту в уряді України немає можливості виділити державне фінансування на побудову необхідної кількості таких комплексів, саме тому важливо використати міжнародний досвід в залученні інвестицій.

В світі активно поширюються використання «зелених» облігацій для фінансування таких капіталомістких проектів. Обсяги випуску даного виду облігацій на світовому фінансовому ринку за останні 10 років зросли майже в 10 разів до 155 млрд. дол. у 2017р., що вказує на швидкий розвиток використання цього фінансового інструменту. Так у 2016 році урядом Польщі було емітовано «зелених» облігацій на суму понад 700 млн. євро на реалізацію екологічних проектів, а у 2018р. вже випущено облігацій на загальну вартість близько 1 млрд. євро. За прогнозом агентства Moody's ріст ринку «зелених» облігацій буде на рівні в 20-30% до кінця 2018 року. [6]

Головними перевагами даного фінансового інструмента для емітента є: довгостроковий характер займу, оптимальний розмір дисконту або відсоткових ставок.

Перевагами «зелених» облігацій для їх власника є: надійність цінних паперів, можливість диверсифікації свого портфелю інвестицій, фіксований прибуток, «репутаційні» дивіденди.

Варто зазначити, що на даний час в Україні законодавчо не визначено такого виду облігацій, не врегульований порядок їх емісії та обігу, тому вся правова регламентація будується на принципах та нормах міжнародного права.

Отже для реалізації можливості використання «зелених» облігацій необхідно забезпечити правову регламентацію, їх емісії та

обігу шляхом внесення відповідних правових норм до законодавства України, зокрема до закону України «Про цінні папери та фондовий ринок». Також необхідним є розробка механізмів, заснованих на міжнародному досвіді незалежної кредитної оцінки даних боргових цінних паперів та моніторингу цільового використання коштів отриманих від їх розміщення.

Список використаних джерел

1. Звіт Світового банку «Зелені облигації» грудень 2017р. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://pubdocs.worldbank.org/en/554231525378003380/publicationpensionfundservicegreenbonds201712-rev.pdf>
2. Дослідження «Зелёное финансирование» компанії «Deloitte» [Електронний ресурс] . - Режим доступу: <http://www.amr.ru/upload/iblock/c67/c675c7e3c2e487faa7365e9cba83be21.pdf>
3. Дослідження державного агентства з енергоефективності та енергозбереження України «Запровадження зелених облигацій в Україні як інструмент залучення інвестицій» [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://sae.gov.ua/sites/default/files/Green_bonds_Ukraine.pdf
4. Звіт Антимонопольного комітету України за результатами дослідження ринків послуг у сфері поводження з побутовими відходами [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.amc.gov.ua/amku/doccatalog/document?id=139186&schema=main>
5. Розпорядження Кабінету міністрів України від 19.07.2017р. № 505-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.kmu.gov.ua/ua/npas/250180646
6. Дослідження рейтингового агентства Moody's «Зростання випуску «зелених» облигацій на глобальному ринку у 2 кварталі 2018 року» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.moody.com/research/Moodys-Global-green-bond-issuance-rises-in-second-quarter-of--PR_387338

СЕКЦІЯ 4
БАНКІВСЬКА СИСТЕМА
В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ

УДК 336.71

Діденко Ірина Вікторівна,
к.е.н., асистент,
Сумський державний університет, м. Суми
Гаврилко Вікторія Сергіївна,
студент,
Сумський державний університет м. Суми

ПРИСУТНІСТЬ ІНОЗЕМНОГО КАПІТАЛУ В
БАНКІВСЬКОМУ СЕКТОРІ: ЗАГРОЗИ ТА ВИКЛИКИ

Банком з іноземним капіталом, згідно з вітчизняним законодавством, є банк, у якому частка капіталу, що належить хоча б одному іноземному інвестору, становить не менше 10%. Поряд з поняттям «банк з іноземним капіталом» виділяють поняття «іноземний банк», головними ознаками якого є розташування центру прийняття стратегічних рішень за кордоном і контроль іноземних власників [4].

Відповідно до ст. 24 Закону України «Про банки і банківську діяльність» іноземні банки мають право відкривати філії та представництва на території України. Національний банк України здійснює акредитацію філій та представництв іноземних банків на території України, шляхом внесення відповідного запису до Державного реєстру банків та видачі банківської ліцензії. Акредитація філій та представництв іноземних банків є підставою для здійснення ними банківської діяльності відповідно до вимог, встановлених законами України для банків [5].

Криклій А. С., Васильченко М. О., Боровікова М. О. вважають, що у більшості європейських країн важливим джерелом підвищення капіталізації комерційних банків став приплив іноземного капіталу. Іноземний капітал сприяв розвитку банківських систем європейських країн [2].

Присутність іноземного капіталу в банківській системі країни по-різному відбивається на її загальному економічному становищі в першу чергу в залежності від рівня розвитку даної країни (табл. 1).

Таблиця 1 – Обмеження, які застосовуються до функціонування іноземного капіталу у різних країнах (складено автором на підставі [3])

Країна	Обмеження до функціонування іноземного капіталу
Бразилія	<ul style="list-style-type: none"> – заборонено збільшувати розмір та участь у статутному капіталі банків і в приватизації державних установ; – доступ іноземних компаній до фінансової національної системи може бути закритий центральним банком у разі порушення стійкості платіжного балансу
Росія	<ul style="list-style-type: none"> – банкам з іноземним капіталом забороняється обслуговувати рахунки нерезидентів – як юридичних, так і фізичних осіб; – капітал банків за участі нерезидентів у сукупному статутному капіталі російського банківського сектору не повинен перевищувати 12%
Мексика	<ul style="list-style-type: none"> – період не більше трьох років, починаючи з 2000 року, встановлюється можливість збереження максимальної питомої ваги участі в капіталі банку країни 25%; - дочірні фінансові установи, які контролюються нерезидентами, не можуть створювати філіали, агентства і дочірні структури за межами країни
Франція	<ul style="list-style-type: none"> – відносини з банками, що походять із країн – не членів ЄС, будуються на умовах взаємності; – у процесі приватизації інвесторам із країн – не членів ЄС не може бути реалізовано більш як 20% статутного капіталу установи

Продовження таблиці 1

Країна	Обмеження до функціонування іноземного капіталу
Туреччина	<ul style="list-style-type: none"> – визначено порядок створення філії або дочірнього банку нерезидентами; – кількість відкритих філій з іноземним капіталом не може перевищувати п'яти (два в Стамбулі та по одному в інших містах); – для першої філії встановлено мінімальний обсяг додаткового капіталу в розмірі 10 млн. дол. США; – діє принцип взаємності
Ісландія	– розмір прямих інвестицій в банки країни обмежений лімітом в 25% сукупного статутного капіталу усіх банків

За ступенем присутності іноземного капіталу у банківських системах можна поділити на три групи:

– розвинуті країни, у фінансових системах яких майже немає іноземних банків (наприклад, у США, Німеччині, Швейцарії, Японії частка активів іноземних банків не перевищує 5-8%);

– країни, де іноземний капітал домінує і можна говорити про повний контроль (Непал, Бахрейн, Йорданія, Ботсвана, Нова Зеландія);

– країни, у яких рівень присутності іноземних банків коливається від 15 до 80% [6].

Досвід багатьох держав з «перехідною економікою», де акцент був зроблений на зовнішні інвестиції, показав, що банківські системи цих країн майже повністю складаються з великих міжнародних банків. За цих умов банки з іноземним капіталом починають здійснювати вирішальний вплив на характер та пріоритети економічного розвитку в цих державах, контролювати там найбільш ефективні сфери діяльності. При цьому ці банки мають специфічні, частіше всього не співпадаючі з національними інтересами, стратегічні пріоритети. Більш того, рішення про умови надання кредитів можуть прийматися з урахуванням міжнародних клієнтів чи акціонерів материнського

банку, що в більшості випадків може означати відмову у фінансуванні конкурентних виробництв. Така схема розвитку банківської системи призведе до порушення цілісності економічних інтересів держави, суттєво гальмуючи розвиток національного виробництва, перш за все, малого та середнього бізнесу. Наслідок – зростання безробіття та інших соціальних проблем, з якими протягом останніх років зіштовхуються країни Східної Європи та Україна в тому числі [1].

Список використаних джерел

1. Дмитренко Г. Д. Вплив іноземного капіталу на розвиток банківського сектору України / Г.Д. Дмитренко //Фінансовий простір. 2015. – № 2 (18). – С. 14-2.
2. Криклій А. С., Васильченко М. О., Боровікова М. О. Компаративний аналіз закордонного та вітчизняного досвіду капіталізації банківських систем в умовах глобалізації// Економіка та держава – 2008. №2. – С. 12-14.
3. Нетудихата К.Л. Вплив іноземного капіталу на функціонування банківської системи України / К. Л. Нетудихата // Наукові праці. – 2014. – № 96. – С. 21-25
4. Офіційний сайт Національного банку України
URL: <http://bank.gov.ua>.
5. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000 № 2121-III URL : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T002121.html
6. Шпиг Ф. І. Банківська конкуренція під впливом іноземного капіталу: Монографія. - Суми: Ділові перспективи. – 2011. – 288с.

УДК 336.24

Галич М. Л.,
студент 2 курсу магістратури
Діденко І. В.,
к.е.н., асистент кафедри фінансів,
банківської справи та страхування,
Сумський державний університет, м. Суми

СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ФАКТОРІВ БАНКРУТСТВА БАНКІВ ТА ЇХ ВПЛИВ НА БАНКІВСЬКУ СИСТЕМУ КРАЇНИ

Фінансова криза, що виникла в країні, показала слабкі сторони банківської системи України. Нестабільність, яка була наслідком кризи, призвела до ще більшої недовіри з боку населення до банків, яка в свою чергу - до відтоку депозитів з банківської системи. Різке погіршення соціально-політичних, фінансово-економічних умов розвитку створюють прямі загрози щодо функціонування банківської системи країни.

Проаналізувавши дослідження науковців, нами було визначено, що банкрутство банку – це нездатність здійснювати банком фінансування поточної діяльності та відповідати за власними борговими зобов'язаннями перед кредиторами через нестачу активів в ліквідній формі.

Дослідження факторів, що визначають і характеризують стійке функціонування банків та банківської системи в цілому є важливим завданням, що має велику практичну значимість.

Тому станом на 01.01.201 р. платоспроможними були 82 банків. Однією з вагомих причин визнання банків неплатоспроможними, був недостатній рівень їх капіталізації та неспроможність акціонерів забезпечити належний рівень фінансової підтримки [1]. Серед багатьох

факторів, які вплинули на банкрутство банків за досліджуваний період, найбільший вплив мали махінації та зловживання серед власників та менеджерів. Найбільш болючою проблемою у банківському секторі залишається виведення грошей через банківську систему за кордон. Відтак фактори, що впливають на банкрутство банків можна представити на Рисунку 1.

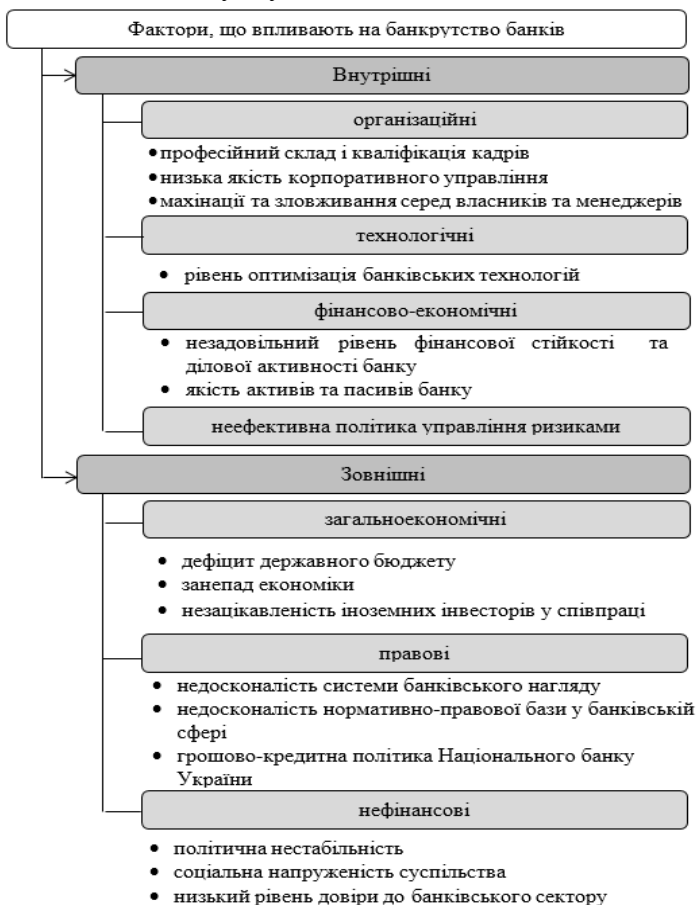

Рисунок 1 – Фактори, що впливають на банкрутство банків (складено автором на основі [2])

Згідно представленої схеми банкрутство банків найчастіше визначається зовнішніми і внутрішніми факторами. При цьому стає очевидним, що зовнішні чинники не залежать від роботи банку, а внутрішні, в свою чергу, є відображенням ефективності роботи самого банку.

Перша складова внутрішніх факторів - це організаційні чинники. Вони істотно впливають на стабільність діяльності кредитних організацій. До них відносяться: стратегія банку, ступінь управління (менеджменту), професійний склад і кваліфікація кадрів, взаємини з засновниками, якість корпоративного управління тощо. Найбільш болючою проблемою у банківському секторі залишається виведення грошей через банківську систему за кордон. Перш за все, мова йде про виведення саме банківських активів та часток співзасновників банку у випадку виявлення проблем в його діяльності.

Більшість стратегічних і тактичних помилок банків обумовлені недостатньо кваліфікованим банківським менеджментом. Політика банку повинна відповідати сучасним стандартам ведення економічної діяльності і бути спрямована на запобігання основних причин виникнення банкрутств: втрати частини активів, що виникають внаслідок прострочених позичок або зниження ринкової вартості цінних паперів; втрата ліквідності; збитки від основної фінансової діяльності; зростання витрат тощо.

Другою складовою внутрішніх факторів, що впливають на стійкість банку, відносяться технологічні чинники. Вони включають в себе політику банку, спрямовану на впровадження та оптимізацію банківських технологій. Пластикові карти, поширення банкоматів, термінали в торгових точках, системи «Клієнт-Банк», аутсорсинг, інтернет, можливість використання інтернет-банкінгу і безготівкових розрахунків за допомогою

смартфонів дозволили зробити значний крок у модернізації банківських операцій.

Розглянувши організаційні та технологічні чинники, можна зробити висновок про їх важливість при проведенні банками своєї внутрішньої політики та вирішенні проблеми забезпечення фінансової стійкості. Однак, вирішальна роль, належить фінансово-економічним чинникам. Вони відносяться до третьої складової групи внутрішніх факторів, що впливають на фінансову стійкість комерційного банку. До найбільш значущих фінансово-економічних чинників стійкості банку можна віднести: рівень фінансової стійкості, ділової активності банку, якість активів та пасивів банку тощо.

Слідом за внутрішніми факторами проаналізуємо другу групу факторів, що впливають на фінансову стійкість комерційного банку - це зовнішні фактори. Відзначимо, що вони є більш значущими для розгляду. Вже згадана група чинників так само може бути класифікована по ряду ознак на кілька основних складових. В першу чергу, це загальноекономічні фактори, до яких відносять: рівнем економічної стабільності в державі, інвестиційна привабливість країни, стан державного бюджету тощо. По-друге, правові чинники, тобто форми і методи правового регулювання банківської діяльності державними органами, а також грошово-кредитна політика Національного банку України. Третя складова зовнішніх факторів - це не фінансові чинники. Вони визначаються політичним та соціальним кліматом в країні, рівнем довіри до банківського сектору та ін.

Отже, на сучасному етапі однією з головних проблем фінансової стійкості як окремих комерційних банків, так і всієї банківської системи України є нестабільність економіки країни в цілому. В результаті, були виявлені фактори внутрішнього і зовнішнього середовища, які здатні

здійснювати як позитивний, так і негативний вплив. Реакція банку на негативний вплив факторів наочно показує, наскільки він готовий пристосовуватися до будь-яких змін зовнішнього і внутрішнього середовища, щоб продовжувати стабільно функціонувати в банківській сфері.

Список використаних джерел

1. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.bank.gov.ua/>
2. Шорохова И. В. Банкротство кредитных организаций: сущность, причины, факторы // Молодой ученый. — 2016. — №1. — С. 532-536

УДК 336.7

Черкашина Катерина Федорівна,

к.е.н., доцент,

Глінкіна Ірина Іванівна,

Університет державної фіскальної служби України,

м. Ірпінь

АНАЛІЗ СТАНУ ГРОШОВОЇ МАСИ В УКРАЇНІ

Грошово-кредитна політика займає важливу роль у досягненні сталого економічного розвитку. Формування та реалізація дієвої грошово-кредитної політики повинна забезпечуватися стабільністю грошового обігу. Тому важливим є аналіз грошової маси, адже зміни які відбуваються в її обсязі, складі та структурі впливають на безліч показників. До них відносять: швидкість обігу грошей, платоспроможний попит, розвиток ринкової кон'юнктури тощо.

Питанню організації грошово-кредитної політики та регулюванню грошової маси присвячено багато праць таких вітчизняних вчених, як: Гальчинського А.С., Ігнатова О. М., Міщенко В.І., Науменкової С.В.. У своїх дослідженнях науковці акцентують увагу на проблемах державного регулювання грошово-кредитної сфери та грошово-кредитної політики Національного банку України. Також стан та аналіз грошової маси досліджується у роботах вчених А. Гриценка, Р. Кисельова. Але через постійну динамічність грошової маси, актуальним є дослідження її тенденцій, змін та їх наслідків. У своїй праці Науменкова С.В. наполягає на тому, що ефективне функціонування економіки значною мірою залежить від збалансованого розвитку фінансової та грошової систем країни, які покликані забезпечити загальну макрофінансову стабільність і сталий розвиток [5].

Метою дослідження є аналіз зміни грошових агрегатів у період з 2010-2017 рр. та визначення факторів, які на них впливають.

Стабільне функціонування грошей у структурі грошового обороту забезпечується певною кількістю грошей. Стан грошового обігу розкривається системою кількісних показників, які характеризують збалансованість обсягу та структури грошової маси в країні. Структура грошової маси відображає рівень розвитку економіки країни і складається з активної та пасивної частини: активна частина (грошові кошти, які реальні обслуговують грошовий обіг); пасивна частина (грошові накопичення, залишки на рахунках, що можуть слугувати платіжними засобами) [1].

Таблиця 1 – Динаміка грошових агрегатів України за 2010-2017 рр.

Рік	Показники млн грн				Темпи зростання зниження до попереднього року, %			
	М ₀	М ₁	М ₂	М ₃	М ₀	М ₁	М ₂	М ₃
2010	182 900	289 984	596 841	597 872	116,53	124,02	123,12	122,69
2011	192 665	311 047	681 801	685 515	105,29	107,30	114,23	114,66
2012	203 245	323 225	771 126	773 199	105,49	103,92	113,10	112,79
2013	237 777	383 821	906 236	908 944	116,99	118,75	117,52	117,56
2014	282 947	435 475	955 349	956 728	119,00	113,46	105,42	105,25
2015	282 673	472 217	993 812	994 062	99,90	108,44	104,03	103,90
2016	314 392	529 928	1 102 391	1 102 700	111,22	112,22	110,93	110,93
2017	332 546	601 631	1 208 577	1 208 859	105,77	113,53	109,63	109,63

Результати аналізу показують, що показники зростають нерівномірно, а в деяких періодах зміна була асиметричною. У 2014 році спостерігаємо більше зростання готівкових та більш ліквідних грошей, ніж строкових та довгострокових вкладень, 2017 рік характеризується більш швидкими темпами зростання переказних депозитів, ніж інших показників, що може свідчити про більше використання безготівкових розрахунків. Загалом за 7 років зростання сукупної грошової маси склало 610 987 млн грн тобто в двічі.

Важливим також є аналіз співвідношення готівкової та безготівкової маси. В економічно розвинених країнах частка готівки в загальному обсязі грошової маси не перевищує 3-9% [3].

В Україні готівкові кошти в обороті посідають досить значне місце.

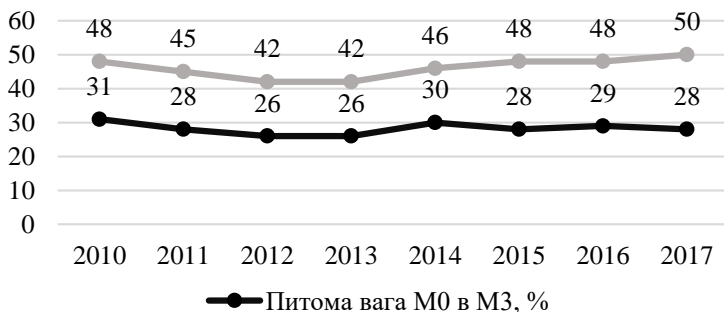

Рисунок 1 – Динаміка зміни питомої ваги агрегатів M_0 та M_1 в агрегаті M_3

Так, з 2010 по 2017 рік питома вага готівкових коштів (агрегату M_0) коливалася від 26 до 31%, тобто третина коштів обертається поза банками і не контролюється банківською системою, що є негативним явищем. Однією з причин наявності такої частки готівки в обороті є прагнення населення вести розрахунки в готівковій формі та втрата довіри до банківської системи. З 2010 року кількість готівкових грошей у грошовій масі почала скорочуватися (з 31% до 26%), це вважається позитивним явищем. Але через негативні політичні та соціальні події в державі питома вага готівки знову почала зростати. Це можна пояснити її універсальністю та легкістю використання, анонімністю проведення платежів, тощо.

Як показують розрахунки питома вага M_1 в країні на протязі семи років коливається. А з 2012 року починає зростати і в 2017 році складає 50%, це говорить про те, що значна маса грошей виступає у вигляді кредитного ресурсу.

Отже, аналіз ключових індикаторів монетарної політики НБУ показав, що незначні темпи зростання грошових агрегатів пов'язані з посиленням девальваційних процесів. Негативним явищем є зростання попиту на долар з боку населення. Але попри це економіка України має

значний потенціал для розвитку. Необхідні більш ретельні дослідження проблем монетизації та доларизації економіки, що сприятимуть розробки дієвого механізму наповнення економіки грішми з урахуванням нестабільності національної грошової одиниці.

Список використаних джерел

1. Гроші та кредит : компетентність і реалізація грошово-кредитної політики в Україні : монографія / В. С. Пономаренко, О. М. Колодізев, В. Ф. Тищенко та ін.; за заг. ред. докт. екон. наук, професора Пономаренка В. С.– Х. : ВД «ІНЖЕК», 2014. – 416 с.
2. Статистичні матеріали Національного Банку України. – Монетарний огляд [Електронний ресурс].– Режим доступу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=58037.
3. Божанова О. В. Аналіз стану грошової маси в Україні / О. В. Божанова // Молодийвчений. – 2016. – № 3(30). – С. 19-23.
4. Міщенко В.І. Центральні банки: організаційно-правові засади / В.І. Міщенко, В.Л. Кротюк. — К.: Т-во «Знання», КОО, 2004. - 372 с.
5. Науменкова С. Основні напрями координації грошово-кредитної та бюджетно-податкової політики /С. Науменкова, С. Міщенко // Вісник НБУ. – 2012. – №5. – С.13-21.

УДК 336.71:330.33.01

Гребенюк Аліна Петрівна,
студентка 2 курсу магістратури,
Сумський державний університет, м. Суми
Гриценко Лариса Леонідівна,
д.е.н., професор,
Сумський державний університет, м. Суми

СУТНІСТЬ КРИЗИ БАНКУ ТА ФАКТОРИ ЇЇ ВИНИКНЕННЯ

Економічний розвиток будь-якої країни значною мірою залежить від стабільності банківської системи, її стану в країні, фінансування та обслуговування нефінансових корпорацій банками. Фінансові кризи 2008-2009 та 2014-2015 рр. здійснили значний негативний вплив на банківську систему, фінансовий стан кожного окремого банку та економіку України в цілому. У розвинутих країнах світу антикризовому регулюванню банківської системи приділяється багато уваги, держави надають підтримку банківським установам в кризові періоди з метою відновлення їх нормального функціонування та довіри до них. Банківська система України постійно переживає кризи, є недостатньо стійкою та стабільною і потребує впровадження заходів для її зміцнення. Спостерігається обмежена здатність акумулювати кошти юридичних та фізичних осіб, які є важливими та необхідними для розширення обсягів кредитування і вкладення в матеріальне виробництво. Тому досить актуальними на сьогоднішній день є питання, пов'язані з дослідженням економічного змісту таких понять, як криза банку, антикризове управління банком, а також вивченням факторів, що впливають на виникнення кризових явищ в банку, і розробкою комплексу

антикризових заходів, спрямованих на попередження або мінімізацію впливу негативних наслідків кризи.

За результатами дослідження виділено такі підходи до розуміння сутності «криза банку»: 1) це загострення ситуації в банку, що характеризується погіршенням виконання своїх функцій; 2) зниження платоспроможності банку; 3) виявляється через причини та негативні наслідки кризових явищ.

На нашу думку, неаргументованою є точка зору щодо ідентифікації кризи банку тільки з погіршенням його платоспроможності, оскільки під час кризи в банку майже всі показники фінансового стану мають незадовільну тенденцію до зміни, знижується не тільки платоспроможність, але і ліквідність банку, якість його активів, достатність капіталу, ризикованість діяльності тощо. Ми вважаємо, що криза банку – це комплексне явище погіршення всіх фінансових показників, одним з яких є платоспроможність банку. Саме негативна тенденція динаміки показників фінансового стану спричиняє незадовільну якість виконання банком своїх основних функцій.

Найчастіше при визначенні сутності кризи банку науковці акцентують увагу на виявленні причин настання кризи та дослідженні можливих наслідків.

Криза банку розглядається нами як складне, непередбачуване явище швидкого та масштабного погіршення ефективності функціонування, що виникає під впливом факторів зовнішнього та внутрішнього середовища, має прояви нездатності банку виконувати певні функції та здійснювати банківські операції, забезпечити умови для подальшого розвитку, що призводить до припинення існування банку чи проведення його санації та реорганізації.

Для ефективного управління, передбачення та подолання негативних наслідків кризи банку необхідно дослідити причини та фактори її виникнення.

У науковій економічній літературі причини, які викликають появу криз, зазвичай, поділяють на дві групи – зовнішні та внутрішні, залежно від середовища, де вони виникають. Зовнішні причини пов'язані зі стратегією та тенденціями розвитку макроекономічної ситуації в країні чи, навіть, в світі, політичною та соціальною ситуацією в країні. До них можна віднести такі: нестабільність макроекономічної ситуації у країні, що спричиняється диспропорціями та надмірною відкритістю економіки, високими процентними ставками, неадекватним режимом курсу валюти у країні, «бульбашками» на ринку нерухомості, відсутністю чи неефективністю управління банківськими ризиками, недостатністю внутрішнього нагляду та контролю; конкуренцію, ступінь розвитку та стан фінансового ринку; ступінь довіри до банку з боку клієнтів; інфляцію; обсяги інвестицій; стан платіжного балансу країни; обсяги ВВП; високий розмір дефіциту державного бюджету; значний обсяг державного боргу та перевищення рівня безпечного для країни; політичну та соціальну нестабільність та інші [1].

До внутрішніх факторів виникнення кризи в банку можна віднести такі, як: недосконалість управління, прорахунки та недоліки в стратегії та тактиці діяльності та розвитку банку, низький рівень капіталізації банку; ризикову політику ведення банківського бізнесу; агресивну кредитну політику; неадекватну постановку аналітичної роботи та системи планування в банку; недиверсифікованість діяльності банку; надмірну кредитну діяльність; превальовання інтересів власників банківської установи над інтересами клієнтів; надмірні спекулятивні операції банку; шахрайство та недобросовісне виконання

свої посадових обов'язків власниками та менеджерами банку.

Деякі науковці наголошують на закономірному та об'єктивному характері криз у банку, вважають, що циклічний розвиток економіки підтверджує їх об'єктивний характер. Так, Дж. Кейнс в своїй праці «Загальна теорія зайнятості, відсотку та грошей» визначав кризу характерною рисою економічного циклу [2]. Цей підхід означає, що криза спричиняється економічними причинами – спадом в економіці.

У роботі В. Коваленко, О. Крухмаль [3] виділено такі основні фактори виникнення криз у банку: вплив зовнішньоекономічних чинників; фінансова глобалізація; надмірна кредитна експансія під час тривалого економічного підйому; недосконалість нагляду та регулювання банківської системи; інфляція; зменшення обсягів виробництва; різке коливання товарних цін, цін на фінансові активи, процентних ставок; погіршення платоспроможності позичальників та ін. Даний підхід не в повній мірі враховує внутрішні фактори, що впливають на виникнення кризових явищ в банківській установі. Окрім економічних факторів, необхідно також приділяти увагу аналізу політичних, соціальних, законодавчо-регулюючих, управлінських факторів тощо.

Отже, криза банку, яка виникає на рівні окремої банківської установи, але за відсутності механізмів її обмеження, має особливість до поширення на банківську, фінансово-кредитну та економічну системи країни загалом. Внутрішні фактори виникають в результаті недосконалості управління та неправильного ведення банківського бізнесу. Фактори, що впливають на виникнення кризи банку, є різноманітними, існує багато підходів до класифікації факторів та причин появи кризи. Форми впливу цих факторів також є специфічними для кожної країни.

Динамічні умови розвитку та функціонування глобальної, національних та регіональних економік потребують розробки комплексних та системних підходів до визначення та класифікації факторів настання кризи банку. При цьому важливо зазначити, що розробка механізму антикризового управління банком та дієвого плану санаційних заходів вимагає попереднього дослідження та ідентифікації внутрішніх та зовнішніх факторів виникнення кризових явищ, причин та основних симптомів з метою виявлення можливих наслідків та мінімізації негативного їх впливу на подальшу роботу банку в перспективі.

Список використаних джерел

1. Береславська О. І. Сучасні банківські кризи: причини та ймовірність повторення [Електронний ресурс] / О. І. Береславська // Науковий вісник Національного університету державної податкової служби України (економіка, право). – 2013. – № 3. – С. 78–84. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvnudpsu_2013_3_12.
2. Шпачук В. В. Криза банку та банківської системи: основні поняття, суб'єкти державного управління [Електронний ресурс] / В. В. Шпачук // Державне управління: удосконалення та розвиток. – 2010. – № 7. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2010_7_6.
3. Коваленко В. В. Антикризове управління в забезпеченні фінансової стійкості банківської системи : монографія / В. В. Коваленко, О. В. Крухмаль. – Суми : УАБС НБУ. – 2007. – 198 с.

УДК 336.67(477)

Сисоєва Лариса Юріївна,

к.е.н., доцент,

Сумський державний університет, м. Суми

Деньгуб Віта Іванівна,

студент,

Сумський державний університет, м. Суми

ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОЦЕСУ УПРАВЛІННЯ ПРОБЛЕМНИМИ КРЕДИТАМИ В БАНКАХ УКРАЇНИ

Ефективне функціонування української економіки на шляху євроінтеграції є неможливим без надійної роботи банківської системи, здатної забезпечити доступні фінансові ресурси для розвитку суб'єктів господарювання, а також зберегти і примножити заощадження громадян. Однак в роботі вітчизняних банків протягом останніх п'яти років спостерігалася висока нестабільність, погіршення результатів фінансової діяльності, падіння рівня довіри з боку вкладників та акціонерів.

Характеризуючи тенденції розвитку банківської системи України, слід відзначити зменшення кількості банків зі 180 у 2013 р. до 81 у III кв. 2018 р. через позбавлення регулятором (Національним банком України) ліцензій неплатоспроможних банків, недостатній рівень ліквідності активів та капіталізації. Чистий фінансовий результат діяльності банківського сектору зменшився з 1,44 млрд. грн. прибутку у 2013 р. до 26,47 млрд. грн. збитку у 2017 р. При цьому, найгіршим для українських банків був 2016 р., коли сукупний річний збиток становив 159,39 млрд. грн. [3]

І хоча у 2018 р. український банківський сектор демонструє певну стабілізацію ситуації (за результатами III

кв. 2018 р. українські банки отримали прибуток в розмірі 10,94 млрд. грн., тоді як у III кв. 2017. фінансовий результат становив 1,41 млрд. грн. [2]), наявність проблемних активів є істотним фактором ризику для фінансового ринку та економіки країни загалом.

Якість активів банківських установ, особливо якість кредитного портфелю, є своєрідним індикатором стану банківського сектору економіки. Тому особливо важливим є організація процесу управління проблемними активами у банківській системі України з метою покращення якості кредитних портфелів і фінансових результатів діяльності банків [1, с. 36].

Серед причин зростання частки проблемних активів в українській банківській системі протягом останніх кількох років слід виділити різке погіршення макроекономічної кон'юнктури через соціально-політичні проблеми (анексія Криму, початок воєнних дій на Сході країни, закриття російських ринків), послаблення ділової активності суб'єктів господарювання, відповідно – зниження реальних доходів населення та купівельної спроможності. Девальвація національної валюти негативно вплинула на доходи клієнтів банків, особливо для тих, хто залучав кредити у валюті, що і призвело до збільшення частки проблемних кредитів [5].

Основним джерелом формування проблемних активів банківського сектору України є непрацюючі кредити. Так, станом на 01.10.2018 р. частка непрацюючих кредитів становила 97,2% від загального обсягу непрацюючих активів та 54,31% від загального обсягу кредитних операцій. При цьому, 81,9% у непрацюючих активах вітчизняної банківської системи становлять непрацюючі кредити корпоративного сектору [2].

Усі сегменти з найбільшою абсолютною сумою проблемних активів належать до державного сектору – 64,3%

непрацюючих активів належать банкам з державною часткою (або 66,2% непрацюючих кредитів банківської системи загалом), що створює особливу загрозу, оскільки у державних банках акумульовано 52% власності активів банківської системи України. Станом на 01.10.2018 р., в українських банках з державною часткою непрацюючими є 69,4% кредитів [2], що пояснюється:

- наявністю кредитів ліквідованих банків на балансі ФГВФО;

- корпоративним портфелем ПАТ КБ «Приватбанк» із 83,31% непрацюючих кредитів (відбуваються судові розгляди між державою та колишніми акціонерами);

- корпоративним портфелем державних банків, де відсутня прозора інформація про позичальників.

У банках з приватним капіталом непрацюючими є лише 24,71% від обсягу кредитів, однак їм належать близько 13% власності активів банківської системи України. Банкам іноземних банківських груп належить 35% власності активів вітчизняної банківської системи, непрацюючими є 41,75% кредитів [2].

Подальша активізація української економіки неможлива без стійкості банківського сектору, що обумовлює необхідність управління проблемними активами, в першу чергу – за рахунок трансформації підходів до реструктуризації проблемних кредитів на базі міжнародного досвіду та із врахуванням національної специфіки.

В напрямку активізації процесів управління проблемними активами з боку регулятора (НБУ) слід відзначити запровадження у березні 2018 р. щорічного стрес-тестування стійкості банківського сектору, об'єктами якого виступають 25 банків із сукупною часткою більше 90% у активах банківської системи. В результаті має

формуватися висновок щодо достатності капіталу кожного банку в прогностичному періоді в залежності від макроекономічних сценаріїв на базі оцінки процентного та валютного ризиків.

Вивчення міжнародного досвіду свідчить про наявність кількох альтернативних підходів у роботі з проблемними активами [4, с. 9-10]:

- створення окремого підрозділу для роботи з проблемними активами всередині фінансової установи;
- передача проблемних активів спеціалізованій компанії з управління активами (державної, приватної або змішаної форми власності);
- створення «Поганого банку» або використання Фонду гарантування вкладів;
- створення «чистого» банку під приватизацію.

Застосування міжнародної практики управління проблемними активами за рахунок розвитку вторинного ринку купівлі непрацюючих кредитів та створення «Поганого банку» в українських реаліях стикається з відсутністю відповідного законодавчого регулювання, інструментів та механізмів переведення проблемних активів між фінансовими установами. Відкритими є питання щодо необхідності передачі пасивів за умови переведення проблемних активів до нової фінансової установи та джерел їх фінансування.

Істотним компонентом процесу вдосконалення управління проблемними активами є зміна існуючої в Україні судової практики, забезпечення прозорості та чіткого розуміння процесів стягнення, управління та подальшої реалізації проблемних активів. Врегулювання зазначених процедур дозволить підвищити ефективність роботи банків з непрацюючими активами, сприятиме розвитку вторинного ринку проблемних активів та приходу на цей ринок крупних міжнародних гравців. Водночас,

вкрай важливим є забезпечення балансу між законодавчим регулюванням роботи з проблемними активами та захистом інтересів громадян і суб'єктів господарювання, із врахуванням необхідності дотримання демократичних цінностей.

Список використаних джерел

1. Болгар Т.М. Сучасний стан проблемних активів у банківській системі України / Т.М. Болгар // Світ фінансів : наук. журн. Терноп. нац. екон. ун-ту. – Тернопіль : ТНЕУ, 2014. – Вип. 4. – С. 36-43.

2. Національний банк України. Обсяги активних операцій та частка непрацюючих активів. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=34661442&cat_id=34798593

3. Національний банк України. Огляд банківського сектору. Жовтень 2018. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=80799454>

4. Репко М. Як державним банкам позбутися поганих боргів / М. Репко, Т. Яблонська // Центр економічної стратегії. – 2018. – 14 с.

5. Федорів Ю. Погані активи банків: проблема VS можливість / Ю. Федорів. 22.03.2018. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://news.finance.ua/ua/news/-/422863/yurij-fedoriv-pogani-aktyvy-bankiv-problema-vs-mozhlyvist>

Савченко Т. Г.,
доктор економічних наук, професор,
Сумський державний університет, м. Суми
Джолос А. В.,
магістрант,
Сумський державний університет, м. Суми

РЕЙТИНГОВЕ ОЦІНЮВАННЯ БАНКУ ЯК ЗАСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОЗОРОСТІ ЙОГО ДІЯЛЬНОСТІ²

Нестабільність економічної та політичної ситуацій, військові дії на території України, високий рівень інфляції та девальвація гривні чинять негативний вплив на банківську систему України. Сучасні методики рейтингових оцінок надійності банківських установ переважно призначені для внутрішніх користувачів банку або для банків-контрагентів та не дають повної, достовірної та відкритої інформації про результати діяльності всім учасникам фінансового ринку. Внаслідок цього клієнти банку (переважно фізичні особи) мають складнощі у прийнятті рішень, оскільки у них відсутні дані про реальний фінансовий стан банку і тенденції розвитку банківської системи в цілому. Тому впровадження зрозумілої та прозорої системи рейтингування банків виконуватиме функцію оцінки ефективності та прозорості функціонування банків в цілому, те державних банків, як складової системи публічних фінансів, зокрема.

У результаті проведених досліджень розроблено модель рейтингової оцінки діяльності банків України, яка має дві істотні відмінності у порівнянні з методикою CAMELSO [1] Національного банку України. По-перше, використовуються лише

---

² Дослідження проведено у межах НДР «Формування системи забезпечення прозорості публічних фінансів як передумова боротьби з корупцією в Україні», номер державної реєстрації 0118U003585

публічні джерела інформації та конкретний напрям оцінки надійності банку прив'язується до певних джерел інформації, а по-друге, переважне використання кількісних показників, які мають науково обґрунтований оціночний рівень. У запропонованій системі рейтингування використано 14 показників. Дані показники та їх критеріальні рівні були обґрунтовані у нашій попередній роботі [5]. Одним із ключових завдань даного дослідження є апробація розроблених раніше підходів на основі поточної звітності банків [1] та визначення шляхів доопрацювання даної методики.

Головний критерій підбору показників – можливість розрахунку на основі синтетичних рахунків квартальних фінансових звітів банку [1; 5]. Розрахунок показників відбувався за такими напрямками як: достатність (адекватність) капіталу, якість активів, ліквідність, надходження, ми використовували дані квартальних звітів про фінансові стани (баланси), звітів про прибутки і збитки та сукупний дохід банків, а також їх примітки до фінансової звітності. Для обґрунтування окремих показників використовувалась Інструкція про порядок регулювання діяльності банків в Україні, затверджена постановою НБУ від 28.08.2001 № 368 [2], а інформаційною основою слугували показники фінансової звітності банків з офіційного сайту НБУ [4].

У подальшому для деталізації розрахунків плануємо використовувати інформацію з щомісячних оборотно-сальдових балансів банків, які з серпня 2017 року оприлюднюються на офіційному сайті НБУ [4]. Через недоступність відповідної інформації у фінансовій звітності банків, якість менеджменту у даному дослідженні не оцінювалась. Проте, починаючи із 2018 року банки також будуть складати Звіт про управління [3], що у перспективі дозволить також оцінювати менеджмент банку на основі публічної звітності.

Для апробації методики рейтингової оцінки діяльності банківських установ були обрані 5 найбільших за величиною активів банків України: ПАТ КБ «ПРИВАТБАНК»,

АТ «ОЩАДБАНК», АТ «Укресімбанк», АБ «УКРГАЗБАНК» та АТ «Райффайзен Банк Аваль». На початок 2018 року дані банки концентрували біля 60% чистих активів банківської системи. Чотири із п'яти банків є державними, що підтверджує нашу тезу про можливість використання розробленої методики для оцінки прозорості та ефективності діяльності саме державних банків, як елементу системи публічних фінансів.

Використавши інструменти програмних засобів MS Excel та PRIME Decisions для оцінки діяльності банківських установ за запропонованою методикою, ми отримали подібні результати: найбільш надійним банком протягом досліджуваного періоду був АТ «Райффайзен Банк Аваль», а найменш надійним – ПАТ КБ «ПРИВАТБАНК». Однак, протягом 2018 року ПАТ КБ «ПРИВАТБАНК» продовжує реформувати свою діяльність та укріплювати фінансовий стан (на жаль переважно за рахунок коштів державного бюджету, а не за кошти бувших акціонерів). Для більш достовірних та повних результатів необхідно у подальшому розширювати часовий інтервал дослідження та перелік аналізованих показників. Зокрема, доцільно більш ґрунтовно аналізувати банки за такими напрямками як менеджмент і корпоративне управління, чутливість до ринкових ризиків та операційний ризик.

Таким чином, отримані результати оцінки найбільших вітчизняних банківських установ за публічною системою рейтингової оцінки їх діяльності можна вважати в цілому адекватними реальній ситуації у банківському секторі економіки України за досліджуваний період. Однак, оціночні судження щодо ефективності функціонування банків не можна інтерпретувати як абсолютно достовірні, з огляду на недостатню практичну перевірку запропонованої методики. Однак, у перспективі запропонована рейтингова система може використовуватись не лише як ефективний інформаційно-аналітичний інструмент оптимізації функціонування банківської системи України, а також як засіб порівняльної оцінки ефективності та прозорості

функціонування державних банків. Зокрема, дану методику (за умови певного доопрацювання) доцільно буде застосовувати для аналізу діяльності державних банків у контексті протидії корупції у сфері публічних фінансів в Україні.

Список використаних джерел

1. Джолос А.В. Савченко Т.Г. Публічна система рейтингової оцінки банків України: призначення та інформаційна модель [Електронний ресурс] / А.В. Джолос, Т.Г. Савченко // Економіка та суспільство. – 2017. - №13. – Режим доступу : http://www.economyandsociety.in.ua/journal/13_ukr/224.pdf

2. Інструкція про порядок регулювання діяльності банків в Україні : [Постанова Правління Національного банку України від 28.08.2001 р. № 368] [Електронний ресурс] // Верховна Рада України : [сайт]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/ru/z0841-01>

3. Про затвердження змін до Інструкції про порядок складання та оприлюднення фінансової звітності банків України : [Постанова Правління НБУ від 04.04.2018 р. № 34] [Електронний ресурс] // Верховна Рада України : [сайт]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/v0034500-18/paran2#n2>

4. Про опублікування окремої інформації про діяльність банків України : [Постанова Правління НБУ від 31.08.2017 р. № 85 (втратила чинність на підставі Постанови НБУ №11 від 15.02.2018 р.)] [Електронний ресурс] // Верховна Рада України : [сайт]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0085500-17>. - Назва з екрана.

5. Савченко Т. Г. Публічна система комплексної оцінки діяльності банків як інструмент підвищення якості інформації про банки [Електронний ресурс] / Т.Г. Савченко // Вісник Національного банку України. – 2006. – № 10. – С. 40–45. – Режим доступу : <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=43580>

УДК 336.71(477)

Макаренко Михайло Ілліч,

д.е.н., професор,

Друженець Марія Олександрівна,

магістрант,

Сумський державний університет, м. Суми

БАНКИ З ІНОЗЕМНИМ КАПІТАЛОМ В БАНКІВСЬКІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ

Проникнення іноземного капіталу в національні банківські системи як промислово розвинених, так і країн із перехідною економікою набуло широких масштабів і стало прикметною рисою розвитку світового господарства. Розвиток банківської системи України тісно пов'язаний з інтеграційними процесами, що відбуваються у світовій економіці, тому проблеми доступу іноземного капіталу на внутрішній кредитно-депозитний ринок та його впливу на діяльність вітчизняних банків набувають особливої актуальності.

Використання іноземних коштів дозволяє збільшувати загальний обсяг фінансових ресурсів та рівень капіталізації банківської системи, сприяє залученню іноземних інвестицій та розширенню ресурсної бази для подальшого соціально-економічного розвитку. Водночас збільшення частки іноземного банківського капіталу призводить до таких фінансових ризиків, як втрата суверенітету в сфері грошово-кредитної політики, непередбачувані коливання ліквідності банків, можливість відпливу іноземних коштів та інші. Однак розвиток вітчизняної економіки в умовах глобалізації неможливий без інтеграції українських фінансово-кредитних структур у світову економіку [1].

Нині в Україні в умовах складного стану економіки звужується поле для основних видів діяльності банків, які приносять прибуток, тобто скорочується чисельність вкладників та позичальників. Ця проблема спричинила масову ліквідацію банків, і, якщо не приділити уваги подальшим умовам функціонування банків, це може мати гірші наслідки [2].

Як можна спостерігати з рис. 1, наведеного нижче, структура іноземного капіталу в банківській системі зазнала деяких змін: на 1 січня 2018 року в Україні функціонував 81 банк, причому 41 з них був з часткою іноземного капіталу, а 24 – зі стовідсотковим іноземним капіталом. Підставами для того, щоб визнати банк неплатоспроможним, є наявні проблеми банку з виконанням зобов'язань, недовірою на ринку, низьким власним капіталом та значним обсягом проблемної заборгованості.

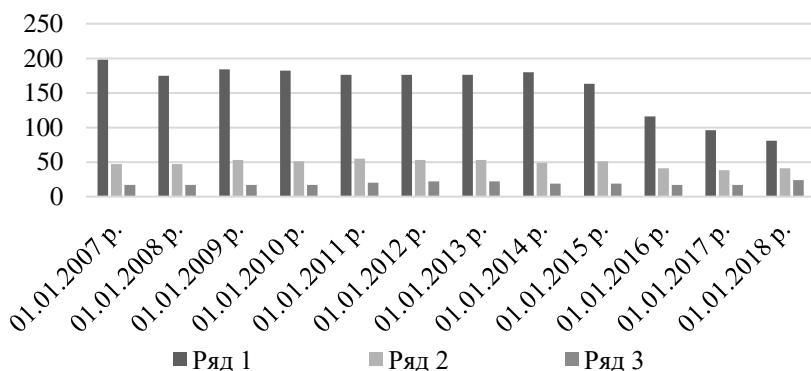

Рисунок 1 – Кількість банків в Україні за період 2007 – 2018 рр.

Одним з найважливіших факторів стабільності іноземних банків можна назвати міцну підтримку материнських компаній як у фінансовому плані, так і з боку стратегії розвитку та технологій загалом. Зокрема, це дало змогу українській фінансовій системі втриматися у період

фінансово-економічної кризи 2008-2010 років [3]. Але у 2014-2015 роках вітчизняна економіка відчула на собі впливи створених раніше дисбалансів, як зовнішніх, так і внутрішніх. Не менш згубною для економіки країни була так звана чистка банків, що проводилася широко, масштабно і, як і рефінансування, без загальних і однакових для всіх правил. Як наслідок, в період 2014-2018 років було закрито більш ніж 90 банків. Але, незважаючи на загальне скорочення банків майже вдвічі, кількість банків з іноземним капіталом залишилася відносно незмінною, зменшившись лише на 11 одиниць та вже протягом 2018 року маючи тенденцію до збільшення, що вказує на вищу стабільність банків з іноземним капіталом.

Частка іноземного капіталу в банківській системі впливає як на кількісні, так і на якісні показники, на відсоткові ставки, на тарифи банків та на якість послуг, що надаються банками. Лідерами рейтингу життєздатності найбільших банків, що працюють в Україні, який складено «Forbes» за результатами першого півріччя 2018 року, стали установи з іноземним капіталом. Банки оцінювалися за такими кількісними показниками надійності, як ліквідність, рентабельність, достатність капіталу, а також якісними факторами безперебійності платежів, підтримки акціонерів та ризиків країн їх походження. Було виділено 3 групи, відповідно до рівня життєздатності банку: А, В, С [5].

Серед найбільш прибуткових банків за підсумком минулого року (рис. 2) більшість склали банки з іноземним капіталом – 7 банків, також 2 банки з державною часткою («Ощадбанк», «Укргазбанк») та один з приватним капіталом («ПУМБ»). Тому можна стверджувати, що іноземні банки не тільки змогли пережити кризу з мінімальними збитками для балансу і репутації, але й продовжують утримувати стратегічний курс на збереження ринкових позицій в Україні [4].

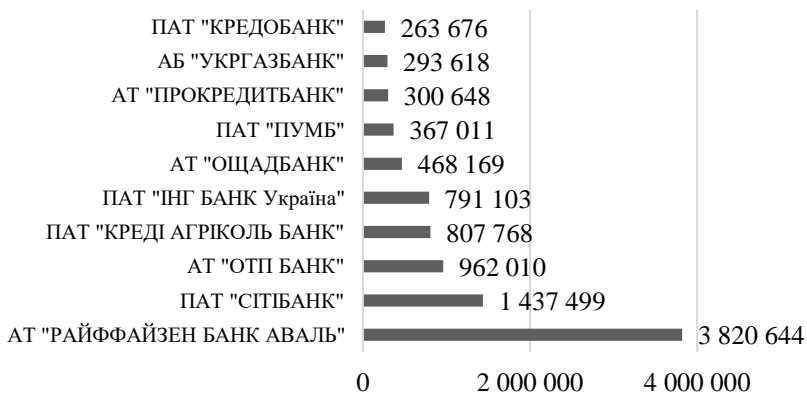

Рисунок 2 – Найбільш прибуткові банки України у 2017 р.

До головних причин більш високої стресостійкості іноземних банків можна віднести: фінансову підтримку материнських структур, більш високу лояльність вкладників, своєчасний вихід більшості іноземних банків з високомаржинального бізнесу споживчого кредитування, ефективну стратегію зниження витрат і реорганізації мережі.

На даному етапі економічного розвитку Україна перебуває у такій ситуації, коли власними силами їй неможливо досягти значних зрушень в соціально-економічному становищі, тому залучення іноземного капіталу в національну економіку є необхідним для сприяння цьому процесу. Існування і розвиток банків з іноземним капіталом на ринку України позитивно впливає на функціонування господарської системи загалом [2].

Таким чином, можна зробити висновок, що подальший моніторинг ситуації на кредитно-депозитному ринку України, очевидно, і надалі підтверджуватиме життєвість банків з іноземним капіталом, тому що в умовах різких коливань курсу національної валюти інвалютна

ресурсна база буде завжди надійнішою, в умовах поступального розвитку банківської справи зарубіжні технології надання послуг та банківський менеджмент – прогресивнішими, що робить перспективи діяльності цих банків на українських теренах досить обнадійливими.

Список використаних джерел

1. Дорошенко Г.О. Сучасні тенденції руху іноземного капіталу у банківському секторі України / Г.О. Дорошенко // Економічний аналіз. – 2013. – № 12. – С. 32-34.
2. Осадчий Є.С. Банки з іноземним капіталом на ринку України: проблеми та перспективи розвитку / Є.С. Осадчий // Стратегія економічного розвитку України. – 2013. – № 33. – С. 94-102.
3. Тарасевич Н.В. Оцінка впливу іноземного капіталу на функціонування банківської системи України / Н.В. Тарасевич, К.Е. Мазуренко // Регіональна економіка та управління. – 2016. – № 3 (10). – С. 74-77
4. Фінансовий портал Мінфіну [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://minfin.com.ua>
5. Forbes [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://forbes.net.ua>

УДК 336.71:005.344.4(477)

Павленко Людмила Дмитрівна,

к.е.н., асистент,

Сумський державний університет, м. Суми

Дяченко Юлія Олександрівна,

студент,

Сумський державний університет, м. Суми

ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА ПРОЦЕС БАНКРУТСТВА БАНКІВ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

В умовах євроінтеграції українські банки, як основні гравці на національному фінансовому ринку, стають важливими посередниками, які можуть забезпечити максимально ефективний розподіл та рух фінансових ресурсів як всередині країни, так і на міжнародній арені. Банки, відіграючи ключову роль на ринку, при взаємодії з іншими учасниками фінансового ринку роблять залежними майже всі галузі економіки. Тому банкрутство будь-якого банку має негативні наслідки для широкого кола суб'єктів і може призвести до депресивних процесів у всій економіці.

Євроінтеграція посилила процеси конкуренції в банківській системі, позитивно вплинувши на якість продуктів і послуг банків з одного боку, а з іншого – висока присутність іноземних банків знизила позиції регіональних, невеликих за обсягом активів банків, які, не маючи змоги на рівних конкурувати з іноземними банками, банкрутують. Виведення банків з ринку шляхом їх банкрутства також є результатом негативних економічних та політичних тенденцій в Україні, подолання яких можливе через процедуру швидкого реагування на ризики і кризові явища, що виникають. На сьогодні характерним для банківської системи є тотальне скорочення банків, зокрема з 2010 року банківську ліцензію втратив 121 банк, інформацію наведено

на рисунку 1. Протягом 2015 року відкликано банківських ліцензій – 44, що є максимальним значенням за весь аналізований період. Протягом дослідженого періоду 48 установ було виключено з Державного реєстру банків, 102 банки було визнано неплатоспроможними і вони або проходять стадію ліквідації, або вже є ліквідованими. Станом на 01.11.2018 року на сайті Фонду гарантування вкладів фізичних осіб розміщено інформацію про 92 банки, що перебувають у стані ліквідації, зокрема 3 великих банки – АТ «Дельта Банк», ПАТ «КБ «НАДРА» та АТ «Банк «Фінанси та Кредит» [3]. Для попередження відповідних кризових ситуацій банку необхідно вчасно виявляти фактори, що можуть стати причиною їх банкрутств.

Рисунок 1– Динаміка кількості банків України за період з 01.01.2010 р. по 01.07.2018 р. [1]

На сучасному етапі увага приділяється таким факторам впливу на діяльність банку, але більшість вчених їх поділяють за рівнем впливу на: зовнішні – ті, які не залежать від керівництва установи та її акціонерів та які практично дуже важко, а іноді і неможливо врахувати, та

внутрішні – ті, які безпосередньо залежать від форм, методів, організації роботи всередині банку.

Вагоме значення для попередження банкрутств банків відіграє своєчасне врахування впливу факторів середовища їх діяльності. Загалом фактори зовнішнього та внутрішнього середовища впливають на вчасність і доречність прийняття управлінських рішень, раціональність розподілу і використання ресурсів, ефективність і прибутковість банку загалом та окремо кожного його напрямку діяльності. Проблема банкрутства банків пов'язана з неузгодженістю системи управління використанням та розподілом коштів як на стратегічному, так і на операційному рівнях, та не достатнім врахуванням дії внутрішніх та зовнішніх факторів при здійсненні управління. Тому для забезпечення злагодженої діяльності, ліквідності, прибутковості, фінансової стійкості, стабільності та протидії можливим загрозам та банкрутствам, банкам доцільно детально вивчати вплив різних факторів на їх діяльність.

Дослідивши фактори впливу визначено необхідність удосконалення існуючої класифікації факторів з урахуванням сучасних глобалізаційних та інтернаціоналізаційних фінансових тенденцій, виокремивши внутрішні фактори впливу та зовнішні, в структуру яких варто віднести міжнародні та національні фактори впливу. Фактори, що впливають на ймовірність виникнення банкрутства з урахуванням сучасних глобалізаційних та інтернаціоналізаційних процесів наведено на рисунку 2.

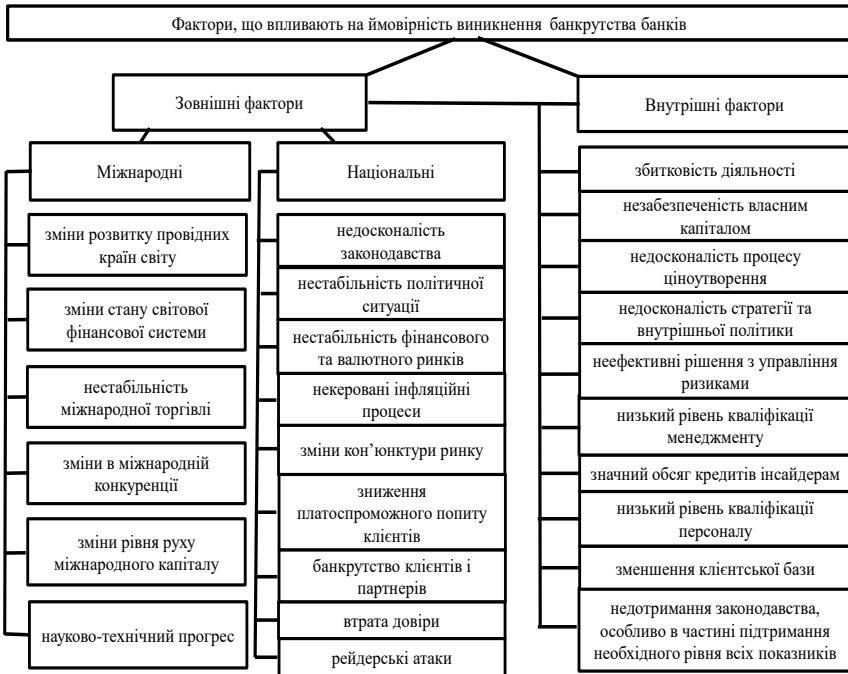

Рисунок 2 – Фактори, що впливають на ймовірність виникнення банкрутства банку з урахуванням інтернаціоналізаційних процесів [1, 2, 4]

Перелік факторів впливу на ймовірність виникнення банкрутства банку не є вичерпним, але відображає основні фактори впливу, що виділяються науковцями по досліджуваній тематиці. На нашу думку, до основних причин масових банкрутств банків України у 2014-2017 роках також можна віднести негативні зміни в структурі кредитного портфелю, збільшення необхідних обсягів резервування коштів під можливі втрати від активних операцій, махінації та зловживання власниками та менеджерами банків.

Банкрутство у більшій частині випадків є наслідком спільної дії як внутрішніх, так і зовнішніх факторів впливу. У країнах зі сформованою стабільною ринковою

економікою банкрутства на дві третини пов'язані із внутрішніми факторами та на одну третю – пов'язані із зовнішніми факторами. На перекір такій статистиці існують українські реалії, де значна частина банкрутств може бути пояснена дією зовнішніх факторів, для швидкого реагування і зменшення сили впливу яких, варто користуватися європейським досвідом, адаптованим до сучасних потреб української банківської системи.

Список використаних джерел

1. Кашка І. С. Банкрутство та фінансове оздоровлення банків / І. С. Кашка. // Ефективна економіка. – 2012. – № 7.
2. Мстоян К. В. Банкрутство банку: економічна сутність, види та причини / К. В. Мстоян // Науковий вісник: Фінанси, банки, інвестиції. – 2013. – № 6. – С. 66-73.
3. Фонд гарантування вкладів фізичних осіб [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Фонду гарантування вкладів фізичних осіб. – Режим доступу: <http://www.fg.gov.ua/> – Назва з екрану.
4. Шорохова И. В. Банкротство кредитных организаций: сущность, причины, факторы // Молодой ученый. – 2016. – №1. – С. 532-536.

УДК 336.276.23

Бєлова Інна Валеріївна,

д.е.н., доцент,

Зимогляд Аліна Володимирівна,

студентка групи БС.м- 81а,

Тарасов Сергій Романович,

студент групи БС.м- 71а,

Сумський державний університет, м. Суми

ПРОБЛЕМНІ КРЕДИТИ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНИХ ЦИКЛІВ

На сучасному етапі розвитку економічної системи України характерною рисою є збільшення обсягів проблемних кредитів.

Остання економічна криза показала, що методи оцінки кредитного ризику на основі моделей внутрішніх рейтингів, що враховують рекомендації угоди Базель II, схильні до проциклічності, тобто мають істотну залежність від фази економічного циклу (економічна активність, що періодично повторюється за певним сценарієм [1]).

Економічний цикл – рух виробництва від початку попередньої до початку наступної кризи; періодичне повторення протягом років піднесення та спаду в економіці.

Прийнято виділяти такі фази економічного циклу:

- підйом – зростання виробництва і зайнятості населення, попит зростає, запроваджують інноваційні проекти;

- пік – найвища точка економічного росту, ділова активність максимальна, майже відсутнє безробіття, ринки переповнені товарами, конкуренція зростає;

- рецесія – ділова активність падає, скорочується обсяг інвестицій і виробництва, як наслідок зростає безробіття, скорочується попит;

- дно – найнижча точка ділової активності, максимальне безробіття, неактивна торгівля, мінімальні обсяги виробництва [2].

Будь-яка економічна система, протягом свого життєвого циклу постійно перебуває у двох альтернативних режимах – функціонування або розвитку. Функціонування передбачає підтримку основних параметрів життєздатності та збереження функцій окремих складових економічної системи. На відміну від режиму функціонування розвиток передбачає постійне удосконалення параметрів діяльності економічної системи, що дає змогу перейти на якісно новий рівень її життєздатності.

На фазі підйому економіки кредитний ризик контрагентів банку буде низьким, як і вимоги до капіталу. Це означає, що банк буде здатний збільшити обсяги кредитування, що буде служити джерелом нового проциклічного імпульсу. У періоди економічного спаду, відбувається зворотний процес [3]. На «дні» циклу, коли економіка найбільше потребувала додаткового капіталу, банки різко скоротили обсяги кредитування.

Виявлено, що на обсяги проблемних кредитів впливають макроекономічні показники та показники ефективності функціонування банківської системи.

В Україні на обсяги збільшення проблемних («непрацюючих») кредитів в умовах циклічного розвитку економіки впливали:

- політична нестабільність;
- низька ефективність монетарної політики;
- недосконалість організації кредитування в країні;
- недосконалість в управлінні та хеджуванні кредитних ризиків.

Прослідкуємо динаміку ВВП. Так, негативний показник темпу росту ВВП України спостерігався в період

2008-2009 рр. (рис. 1). І вже з 2010 р. показник зріс на 19 млрд. дол. США, а це означає, що почався новий економічний цикл. Протягом наступних 4-х років спостерігалася тенденція до зростання - ознака фази росту економічного циклу. 2013 рік – рік «піку» економіки, після цього відбувся різкий спад, тобто наступила фаза спаду. Особливо це помітно в 2014 та 2015 рр., коли показник впав на 51 та 41 млрд. дол. США відповідно. Цей період можна вважати «дном» економічного циклу, а з 2016 р. почалася фаза поновлення економічної діяльності, починає зростати і ВВП [4].

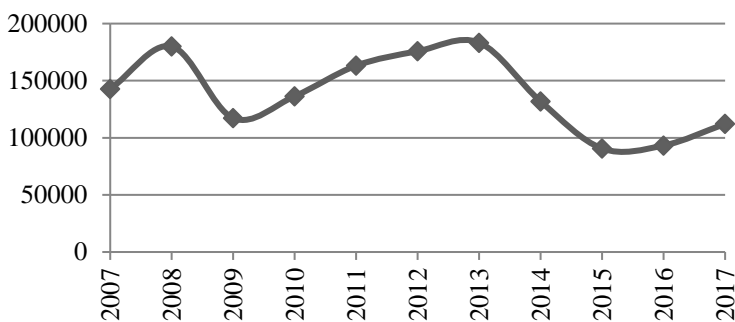

Рисунок 1 – ВВП України у 2007-2017рр. (за даними Світового банку <http://www.worldbank.org>), млн. дол США

Динаміка співвідношення недіючих кредитів до сукупних валових кредитів в Україні також характеризується фазами циклу. Зростання рівня недіючих кредитів відповідало суттєвому зниженню темпів росту ВВП (вони навіть були від'ємними). Частка проблемних кредитів у Пкв. 2017р. набула максимальних значень – майже 58% (рис. 2). Такою ж вона була на початку 2007р.

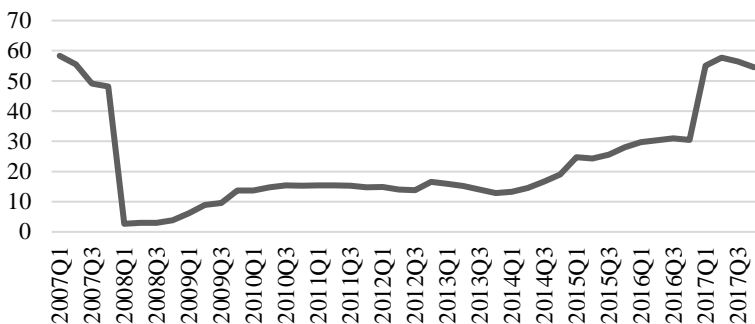

Рисунок 2 - Співвідношення недіючих кредитів до сукупних валових кредитів в Україні за період 2007 – 2017 рр., % [5]

Фази циклу характерні і для валових кредитів в економіці, які зменшуються при настанні кризи і зростають на піку циклу.

Проблема збільшення обсягів проблемних кредитів та циклічності їх динаміки є актуальною і для багатьох країн ЄС. Наприклад, Великобританія, як і інші країни, відчула на собі етап спаду економічного циклу в 2007 - 2009 рр. На це вказує негативний показник темпу росту ВВП. Проте внаслідок швидких оперативних рішень в країні вже з 2013р. почалося зростання ВВП і не лише в щорічному, а і у щоквартальному значенні, що дає право сказати, що у 2013 р. для Великобританії почався період підйому після кризи, період відновлення економічної і кредитної діяльності. Щодо кредитування у Великобританії, то у перший рік виходу із процесу рецесії відбувається поживлення кредитування, і сума валового кредитування стала майже дорівнювати сумі погашення кредитів.

Отже, частка проблемних кредитів, валові обсяги кредитування та ВВП характеризуються циклічністю розвитку, що справедливо не тільки для України, але й для багатьох країн світу.

Список використаних джерел

1. Components of a Sound Credit Risk Management program / Звіт Федерального резервного банку в Атланті за 2017 рік // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.frbatlanta.org/-/media/documents/banking/publications/components-of-a-sound-credit-risk-management-program.pdf>
2. Сайт аналітичної компанії Інсайдерс [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://insiders.com.ua/>
3. Brad Crombie: Principles for the Management of Credit Risk: What has changed since the Great Financial Recession // звіт аналітика Canadian Institutional Investment Network за серпень 2013 р. // [Електронний ресурс] – Режим доступу: [http://www.investmentreview.com/files/2013/08/Principles for the Management of Credit Risk CAD August-2013-COMPLIED-v2.pdf](http://www.investmentreview.com/files/2013/08/Principles%20for%20the%20Management%20of%20Credit%20Risk%20CAD%20August-2013-COMPLIED-v2.pdf)
4. Офіційний сайт Мінфін [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp/>
5. Офіційний сайт НБУ [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=50772>

УДК 336.74

Кремень Вікторія Михайлівна,

к.е.н., доцент,

Сумський державний університет, м. Суми

ОЦІНЮВАННЯ ДОТРИМАННЯ ВИМОГ ДІЯЛЬНОСТІ У БАНКІВСЬКОМУ СЕКТОРІ

За останні роки банківська система України пройшла усі фази економічного циклу, про що об'єктивно свідчать показники діяльності банків [1, с. 57], зокрема поступове їх зростання до 2008 р. та зміна тенденції на протилежну в 2009–2010 рр., відновлення діяльності у 2011–2014 рр. та черговий спад у 2015–2016 рр. В умовах нових викликів та зовнішніх загроз банки, балансуючи між прибутком і ризиком, починають трансформувати бізнес-модель своєї діяльності, не враховуючи можливість порушення базових вимог до здійснення банківської справи. Іноді менеджмент не повною мірою оцінює ризики і можливі збитки, наражаючи банк на нестабільність, погіршення фінансових результатів та втрату рівноваги. Аргументом на користь цієї тези є те, що в останні роки похитнулося фінансове становище навіть провідних вітчизняних банківських установ. Нестійка макроекономічна динаміка на тлі скорочення економічних циклів та перетворення банківського сектору на джерело фінансово-економічних криз вимагає від органів фінансового нагляду розроблення та реалізації пруденційної політики, яка має забезпечити стійкість функціонування та розвитку банківського сектору та пом'якшення його негативного впливу на інших фінансових посередників, нефінансові корпорації та домашні господарства. Розроблення такої політики, у свою чергу, вимагає постійного моніторингу дотримання вимог щодо діяльності у банківському секторі та їх оперативного

коригування.

Економічні нормативи діяльності банків в Україні розраховуються з 1993 р. та є важливою складовою безвизного фінансового нагляду. Економічні нормативи банківської діяльності є обов'язковими для розрахунку і дотримання усіма банками. Ст. 4 Закону України „Про банки і банківську діяльність” встановлює, що Національний банк України здійснює регулювання діяльності банків через економічні нормативи та нормативно-правове забезпечення здійснюваних цими банками операцій, у ст. 2 цього закону йдеться про те, що економічні нормативи являють собою показники, що встановлюються Національним банком України і дотримання яких є обов'язковим для банків [2].

Економічні нормативи діяльності банків мають встановлені нормативні значення, яких банки повинні дотримуватися. Відповідно до вітчизняної практики фінансового нагляду економічні нормативи банківської діяльності розраховуються для кожного банку та банківської системи. На жаль, економічні нормативи, обчислені для конкретного банку, не оприлюднюються НБУ. З одного боку, це спричиняє паніки у фінансовому секторі, проте, з іншого, боку, такі дії створюють підґрунтя для спекулювання інсайдерською інформацією, збільшення непередбачуваних збитків економічних агентів, виникнення чуток, що, в кінцевому рахунку, впливає на рівень довіри до фінансових посередників. Враховуючи обмеження на статистичну інформацію – оприлюднення НБУ економічних нормативів тільки для банківського сектору в цілому – пропонуємо дослідити виконання економічних нормативів на узагальнюючому рівні, тобто на рівні банківського сектору України в цілому.

Побудова інтегральної оцінки дотримання ключових вимог банківської діяльності країни з використанням інструментарію таксономічного аналізу включає декілька

етапів: відбір об'єктів та показників, що характеризують дотримання нормативів, з їх розподілом на стимулятори та дестимулятори; стандартизація показників; знаходження координат вектора-еталона; знаходження відстаней між вектором-еталоном та вектором значень кожного періоду; обчислення інтегрального показника дотримання вимог; аналітична інтерпретація результатів; оцінювання впливу факторів на формування інтегрального показника.

Відбір факторів проводиться виходячи із наявної статистичної бази економічних нормативів банківської діяльності, а також з урахуванням сили зв'язку між факторами. Для побудови інтегрального показника дотримання ключових вимог банківської діяльності нами попередньо визначено 10 економічних нормативів банківської діяльності: регулятивний капітал; норматив достатності (адекватності) регулятивного капіталу; норматив миттєвої ліквідності; норматив поточної ліквідності; норматив короткострокової ліквідності; норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента; норматив великих кредитних ризиків; норматив максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами; норматив інвестування в цінні папери окремо за кожною установою; норматив загальної суми інвестування. Розподіл економічних нормативів на стимулятори і дестимулятори пропонується здійснити у такий спосіб: стимулятори – Н1, Н2, Н4, Н5, Н6, дестимулятори – Н7, Н8, Н9, Н11, Н12. При здійсненні поділу ми виходили із логіки встановлених нормативних значень для економічних нормативів: нормативи з „не менше...” є стимуляторами, а з „не більше...” – дестимуляторами.

Періоди січень 2007 р. – грудень 2008 р., березень – грудень 2015 р. та січень 2016 р. – липень 2017 р. вважаються періодами незадовільного рівня дотримання вимог банківської

діяльності, відповідно, через економічні нормативи Н2 і Н9. Дуже низький рівень дотримання вимог банківської діяльності спостерігався у липні, листопаді і грудні 2003 р. У подальшому значення інтегрального показника дотримання банківських вимог перевищували позначку в 0,1. Низький рівень дотримання вимог банківської діяльності спостерігався у січні – червні, серпні – жовтні 2003 р., 2004 р., липні – грудні 2005 р., червні – листопаді 2006 р., березні – листопаді 2015 р. та лютому 2016 р. Високий рівень дотримання вимог банківської діяльності був характерним для червня 2009 р., березня – серпня 2010 р., листопада 2010 р. – травня 2011 р., грудня 2011 р. – січня 2012 р., серпня 2012 р. – листопада 2013 р., січня – лютого 2014 р. та січня 2015 р. У решті періодів спостерігався середній рівень дотримання вимог банківської діяльності. Дуже високий рівень дотримання вимог банківської діяльності також протягом досліджуваного періоду 2003–2017 рр. не було зафіксовано.

Враховуючи, що останнім часом в Україні спостерігається середній рівень дотримання вимог банківської діяльності, для досягнення його високого рівня органам фінансового нагляду при удосконаленні практики банківського нагляду слід враховувати реакцію банківських установ та банківської системи в цілому на зміну вимог до економічних нормативів банківської діяльності.

Список використаних джерел

1. Коваленко В. В., Гайдукович Д. С. Достатність капіталу банківської системи в умовах циклічного розвитку економіки // Стратегічні пріоритети. 2014. № 1 (30). С. 48–58.
2. Про банки і банківську діяльність: Закон України № 2121-III від 07.12.2000, зі змін. та доп. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>

УДК 336.7

Кривич Яна Миколаївна,

к.е.н., доцент,

Сумський державний університет, м. Суми

Литвиненко Тетяна Олексіївна,

студент,

Сумський державний університет, м. Суми

ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ «ОЩАДНА ПОВЕДІНКА НАСЕЛЕННЯ»: ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ

Аналіз накопиченого теоретичного матеріалу з зазначеної тематики показав, що на сьогоднішній день одного підходу до визначення сутності економічної категорії «ощадна поведінка населення» не існує. Переважна більшість робіт науковців зорієнтована на дослідження загальних теоретичних засад процесу заощаджень. Зокрема, варто виокремити праці зарубіжних науковців: Л. Вальраса, Ю. Вікселя, Дж.А. Гобсона, Дж. Дьюзенберрі, М. Кейнса, А. Маршалла, Дж. С. Міля, Ф. Модільяні, П. Самуельсона, Ж.Сея, А. Сміта, Д.Рікардо, Дж. Р. Харрода, М.Фрідмана та інших. Дослідженню теоретичних засад удосконалення процесів залучення коштів населення на банківські вклади, методологічних питань формування організованих форм заощаджень присвятили свої праці вітчизняних науковців. Значний внесок у розвиток цих проблем зробили науковці Т. Васильєва, О. Дзюблюк, В. Корнєєв, В. Огієнко, М.Савлук, Т. Смовженко. Разом з тим, дослідження питань присвяченим визначенню сутності та особливостям саме ощадної поведінки залишаються недостатньо дослідженими. Такий стан речей обумовлений, в першу чергу, тим що даний напрямок в економічній літературі

виник відносно нещодавно та перебуває на стику економіки та психології.

Методологія визначення сутності економічної категорії «ощадна поведінка» має базуватися на чіткому термінологічному визначенні більш загального поняття - «заощадження».

У економічній літературі різні автори трактують поняття «заощадження» по-різному.

Варто звернути увагу на те, що незважаючи на досить широке застосування даного поняття на практиці та в економічній літературі єдиного підходу до визначення категорії «заощадження» не існує. На основі проведеного аналізу нами було сформовано певні положення, що дозволять більш чітко зрозуміти сутність поняття «заощадження»:

- заощадження можуть формувати не лише домогосподарства, а і держава та фірми;
- при розрахунку варто враховувати сукупні доходи, а не їх частину (поточні доходи) або ж окремі види (заробітна плата);
- доходи, які отримують суб'єкти можуть бути не лише у грошовій формі.

Отже, заощадження – це певна частина доходів суб'єктів економіки, що не була використана на споживчі потреби, оплату податків та інших неподаткових платежів та призначена для використання в майбутньому для будь-яких потреб.

Далі розглянемо поняття «ощадна поведінка». Варто акцентувати увагу на тому, що ощадна поведінка є однією з форм поведінкових фінансів, яка бере свій початок від виконання особистістю своїх функцій. Загалом ощадну поведінку можна розглядати, як діяльність певного конкретного індивіда на фінансових ринках та вплив конкретних особистісних мотивів та конкретних умов на

формування заощаджень та ефективне їх інвестування в майбутньому.

Дослідженням питань ощадної поведінки займалися: А. А. Воронов, О. В. Кобяк, С. Л. Ревзина, Д.Х. Ібрагімова, Т.О. Кізима, Т.С. Колесникова та інші. Втім найбільше уваги саме ощадній поведінці приділяли такі сучасні економісти, як: О. К. Гаршина, Я.М. Рощина. Так, О. К. Гаршин у своїх працях стверджував, що ощадна поведінка це набір певних дій, щодо накопичення коштів із поточних доходів та, щодо їх ефективного використання в майбутньому. Автор ігнорував саму економічну сутність поняття «заощадження», оскільки, їх формування відбувається не лише з поточних доходів.

Трактування поняття «ощадна поведінка» у працях Я.М. Рощині подається в двох аспектах. Перш за все під ощадною поведінкою варто розуміти заощадження домашніми господарствами поточних грошових коштів для майбутніх споживчих потреб, а з іншої – ощадна поведінка – це накопичення активів у різноманітних формах.

На основі проведеного аналізу нами було сформовано певні положення, що допоможуть сформулювати чітке визначення «ощадної поведінки» як економічної категорії:

- дана категорія є комплексною та включає як економічні, так і психологічні аспекти;
- при визначенні даної економічної категорії необхідно враховувати сутність поняття «заощадження».

Отже, ощадна поведінка населення – це одна із форм поведінкових фінансів, що являє собою певну сукупність дій, що обумовлені особистими мотивами та певними умовами, як зовнішніми так і внутрішніми, щодо формування певних заощаджень із сукупних доходів для використання їх для будь-яких потреб в майбутньому.

Список використаних джерел

1. Белугин Ю. М. Сбережения и безналичные расчеты вкладчиков Сберегательного банка СССР / Ю. М. Белугин. – М. : Финансы и статистика, 1988. – 80 с.
2. Воронов А. А. Финансовое поведение населения в условиях недоверия к рынку банковских услуг / А. А. Воронов // Известия Саратовского университета. – 2009. – Т. 9, вып. 1. – С. 3–5. – (Сер.: Социология. Политология).
3. Гаршина О.К. Поведенческие финансы или между страхом и алчностью / Гаршина О.К. – М.: Изд. дом «Дело», 2015. – 270 с.
4. Долан Э. Дж. , Линдсей Д. Макроэкономика / пер. С англ. Лукашевича В. И др. ; под. Общ. Ред. Лисовика Б. И др. - СПб, 1994. - 405 с.
5. Ібрагімова Д. Х. Типы сберегательного и кредитного поведения / Д. Х. Ібрагімова // Мониторинг общественного мнения. – 2009. – № 2 (90) // [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://wciom.ru/biblioteka/zhurnal-monitoring/arkhiv/six-ten.html>.
6. Кашин Ю.І.: Принципы, проблемы и политика : в 2-х т. / Кашин Ю.І. . – М. : Финансы 1993. – Т. 2. – 400 с.
7. Кейнс Дж.М. Общая теория занятости, процента и денег. М.: Гелиос АРВ, 1999. - 352 с.
8. Кізіма Т.О. Фінансова поведінка домогосподарств: сутність, класифікація, чинники впливу / Тетяна Кізіма // Світ фінансів. – 2011. – № 4. – С. 19–26.
9. Кобяк О. В. Типология экономического поведения населения Беларуси в социологическом измерении / О. В. Кобяк // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. – 2011. – № 948. – С. 104–108.
10. Рацитський Б. В. та Шохін О. М. История экономических учений: Учебник для студентов вузов М., 1999.- 136 с.

11. Ревзина С. Л. Финансовое поведение населения как объект социологической науки / С. Л. Ревзина // Известия Саратовского университета. – 2008. – Т. 8, вып. 1. – С. 82–84. – (Сер.: Социология. Политология).

12. Рощина Я.М., Сухова А.С. Типологический анализ поведения российских домохозяйств в сфере частного сельскохозяйственного производства: Препринт WP4/2009/04. – М.: Изд. дом Государственного университета – Высшей школы экономики, 2009. – 80 с.

13. Сломан Дж., Сатклифф М. Экономикс: Экспресс-курс / Пер. с англ. — СПб: Питер, 2007. — 608 с.

УДК 336.7(477)

Павленко Людмила Дмитрівна,

к.е.н., ассистент,

Сумський державний університет, м. Суми

Лук'яненко Анастасія Владиславівна,

студент,

Сумський державний університет, м. Суми

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК БАНКІВСЬКИХ ТА НЕБАНКІВСЬКИХ ФІНАНСОВИХ УСТАНОВ В УМОВАХ КОНКУРЕНЦІЇ

В сучасних умовах розвитку послуг банківського сегменту все частіше переплітаються банківські та небанківські фінансові установи. У зв'язку з цим відбувається розвиток банківських продуктів. Для того, щоб контролювати дану сферу існує багато вимог на законодавчому рівні. Зокрема, нагляд у сфері як банківського, так і небанківського сегментів за фінансовими установами розвивається в Україні останніми роками шляхом прийняття все більшої кількості заборон та обмежень. Проте в той же час регулювання небанківського

сектору традиційно залишається суттєво менш жорстким в порівнянні із банківським.

Зазначене призводить до того, що найбільш популярні банківські операції – з кредитування, в тому числі мікрокредитування – стали розвиватися в небанківських установах. Так, з'явилися та активно є присутніми на ринку Alexcredit, MoneyVeo, «ШвидкоГроші», «СС ЛОУН», MyCredit, «Єврогроші», ін., що в основному організовані у формі товариств з обмеженою відповідальністю, що вплинуло на обсяги та якість розкриття ними інформації про свою діяльність. Появі таких компаній сприяли: чергове підвищення вимог до капіталу банків; «закон банку «Михайлівський», тобто заборона всім небанківським установам, крім кредитних спілок, залучати кошти фізичних осіб. А кредитувати дозволено тільки кредитним спілкам та фінансовим компаніям (серед них ломбарди).

Наведені данні свідчать, що для небанківського фінансового сектора з 2016 по 2017 рр. відбувається зменшення кількості кредитних спілок (КС) на 200 одиниць. Станом на 01.07.2018р. здійснює свою діяльність 372 КС, порівняно з 572 станом на 01.07.2016р., проте залишки кредитів наданих членам КС суттєво не змінилися: з 1778 млн.грн. до 2057 млн.грн. при наявному рівні заборгованості за неповерненими та простроченими кредитами близько 18% [1].

Операції з обміну валют зросли із 115 млн. грн. до майже 15 млрд. грн. за зазначений період. Так само стрімко зросли обсяги надання порук (поручительств) і гарантій [1]. Продовжують своє щорічне зростання у 1,5-2 рази обсягів операції з переказу грошових коштів через фінансові компанії. Більше ніж вдвічі зросли обсяги надання фінансових кредитів за рахунок власних і залучених коштів, аналогічно - вартість укладених договорів фінансового лізингу за той же період.

Для ломбардів які здійснюють діяльність з 2016-2018 рр. на фінансовому ринку України характерне зменшення загальної

кількості ломбардів. Їх загальна кількість за 2 роки зменшилась майже на 50 одиниць. Але сума наданих ними фінансових кредитів під заставу залишається майже незмінною – номінально це близько 4 млрд. грн. щоквартально. Середньозважена річна процентна ставка за ломбардним кредитуванням коливається: від 170 до 200% річних [1].

Зрозуміло, що обсяги небанківського ринку і досі незрівнянно менші за банківські показники за операціями з кредитування, за переказами [2], ін., але даний сегмент демонструє збільшення обсягів проведених операцій не зважаючи на зменшення кількісних показників. Крім того, з'являються принципово нові пропозиції, які неодмінно вплинуть на банківський ринок: депозити у Bitcoin, інтернет-банки (Monobank), ін. І яким буде майбутнє традиційного банкінгу – не може впевнено сказати ніхто.

Сьогодні постає питання про те, наскільки у світовому просторі є масштабним небанківський фінансовий сектор і як проявився його вплив.

Серед індикаторів, що публікує Світовий банк, є такі показники як: Private credit by deposit money banks and other financial institutions to GDP (%), а також Private credit by deposit money banks to GDP (%) [3]. Фактично, різниця між ними буде становити обсяги кредитування небанківськими фінансовими установами (у % до ВВП). Для абсолютної більшості країн світу цей показник має нульове значення, але є 48 країн, де цей показник відмінний від 0. Найбільший розвиток у 2016р. демонструють: Японія (58%), Південна Африка (77%), Сполучені Штати (127%). Для України цей показник 7,8% ВВП.

Для того, щоб з'ясувати основні тенденції та наслідки розвитку небанківського фінансового сектору, поставимо кілька гіпотез для перевірки наведено на рисунку 1.

Отримані результати :

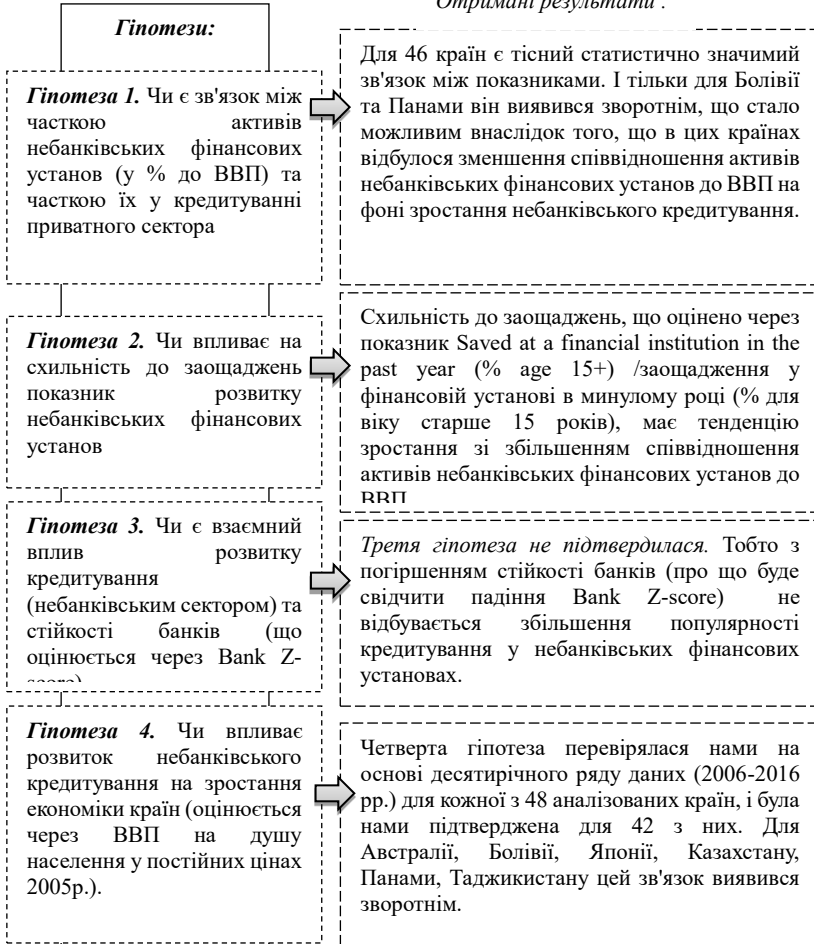

Рисунок 1 – Основні тенденції та наслідки розвитку небанківського фінансового сектору

Всі гіпотези були перевірені при $\alpha=0,05$. Значимість перевірялася за допомогою t-критерію. Все зазначене вказує, що в окремих питаннях розвитку банківські та небанківські фінансові установи мають спільні корені розвитку, але не завжди. Зростання вимог до капіталу та до ділової репутації ключових власників та менеджерів може ускладнювати розвиток

небанківського сегменту, зменшувати можливість його росту за рахунок пропозиції капіталу (в тому числі через непрацюючий механізм IPO).

Саме для подолання таких проблем запропонований для суспільного обговорення та прийняття найближчим часом проект Закону України № 2413а, що передбачить консолідацію у НБУ всіх функцій державного регулювання ринків фінансових послуг, а також висуває більш жорсткі вимоги для небанківської частини цього сектору, що однозначно вплине на зміну правил гри та стан взаємодії та конкуренції окремих елементів.

Отже, за результати досліджень свідчать, що існує тісний взаємозв'язок між банківськими та небанківськими фінансовими установами у конкурентному середовищі. Сучасний стан розвитку банківських та небанківських фінансових установ в Україні, дає можливість підкреслити важливу їх роль, як перспективних внутрішніх інвесторів, що сприятиме в подальшому прискоренню темпів економічного розвитку України. Банківський та небанківські сектори продовжують «переплітатися», створюючи нові форми взаємодії та конкуренції одночасно за споживача та за капітал, що вкладається.

Список використаних джерел

1. Огляд ринків фінансових послуг [Електронний ресурс] / Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг. – Режим доступу : <https://www.nfp.gov.ua/ua/Ohliad-rynki.html>
2. Показники банківської системи [Електронний ресурс] / Національний банк України. – Режим доступу : <https://bank.gov.ua/>
3. World bank. Indicators [Electronic resource]. - Access mode: <http://databank.worldbank.org/>

УДК 336.71

Лучко Ірина Володимирівна,
студентка 2 курсу магістратури,
Гриценко Лариса Леонідівна,
д.е.н., професор,
Сумський державний університет, м. Суми

СТРЕС-ТЕСТУВАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ОЦІНКИ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ БАНКІВ

Зважаючи на нестабільність економічної, соціально-політичної ситуації в країні, зростає важливість підвищення якості інструментів оцінки ризиків на макро- та міро рівнях. Необхідність оцінювання фінансової стійкості банку в будь-який момент часу викликана специфікою установи, що несе зобов'язання перед вкладниками і кредиторами у визначені строки. Тому після кризи 2008 року Національний банк України 06.08.2009 р. затвердив Постанову № 460 «Про схвалення Методичних рекомендацій щодо порядку проведення стрес-тестування в банках України» [1]. Таким чином, Національний банк України актуалізував важливість систематичного аналізу банківської діяльності в умовах постійно мінливих економічних факторів, що породжують різні ризики, які можуть призвести до неможливості банку виконати свої зобов'язання.

Стрес-тестування в банківському середовищі є достатньо популярним. Необхідність застосування банками інструментів стрес-тестування зафіксована в Міжнародній угоді вимірювання капіталу і стандартів капіталу (Базель II). Відповідно до основних принципів ефективного банківського нагляду (Принцип № 7 «Процес ризик-менеджменту») банки зобов'язані проводити стрес-тестування, орієнтоване на перспективу, в якому будуть виявлятися потенційні події або зміни в ринкових умовах, що мають негативний вплив на банк.

Центральні банки багатьох країн виділяють стрес-

тестування як одну з складових внутрішніх процедур оцінки достатності капіталу та рекомендують використовувати:

- в цілях оцінки розмірів кожного суттєвого для банку виду ризику;
- в цілях оцінки загальної потреби банку в капіталі,
- в рамках процедур визначення коректності (точності) результатів оцінки ризиків на основі внутрішніх моделей, що застосовуються банком.

Правила та процедури проведення стрес-тестування рекомендується зафіксувати у внутрішніх документах банку та періодично переглядати залежно від зміни зовнішніх і внутрішніх факторів його діяльності.

Внутрішні процедури оцінки достатності капіталу передбачають широкий спектр рекомендацій стрес-тестування, включаючи:

- стрес-тестування окремих видів ризиків в рамках систем управління відповідними видами ризиків, що є підсистемами внутрішніх процедур оцінки достатності капіталу;
- комплексне (інтегральне) стрес-тестування декількох видів ризиків з оцінкою стану ліквідності (стрес-тест ліквідності) в рамках системи управління ліквідністю;
- комплексне (інтегральне) стрес-тестування декількох видів ризиків з оцінкою достатності капіталу (стрес-тест капіталу) як однієї з основних елементів оцінки достатності капіталу [2].

У практиці застосовуються різні види стрес-тестів, які можна класифікувати за такими критеріями, як: кількість розглянутих факторів, метод проведення стрес-тестування, підхід до різних видів ризиків. Основні види стрес-тестування наведено на рисунку 1.

Базельський комітет з банківського нагляду формулює загальні принципи стрес-тестування, що визначають стрес-тестування як важливу складову системи управління ризиками, яка реалізується на комплексному рівні та спрямована на забезпечення фінансової стабільності банку.

Рисунок 1 – Класифікація видів стрес-тестування (розроблено на основі [3])

Основні принципи стрес-тестування в рамках внутрішніх процедур оцінки достатності капіталу:

- стрес-тестування має бути дієвим і бути частиною системи корпоративного управління та управління ризиками в банку. Результати стрес-тестування повинні розглядатися при прийнятті управлінських рішень;

- участь Ради директорів (Наглядової ради) та вищого керівництва в процедурі стрес-тестування є обов’язковою умовою її ефективності;

- стрес-тестування повинно сприяти ідентифікації нових ризиків;

- стрес-тестування повинно застосовуватися додатково до інших інструментів управління ризиками;

- стрес-тестування повинно враховувати думки експертів різних підрозділів банку: ризик-менеджмент, управління фінансами, бізнес-підрозділи;

- стрес-тестування повинно проводитися за багатьма часовими інтервалами, сценаріями та методами, включаючи катастрофічні стрес-тести та зворотнє стрес-тестування;
- процедури стрес-тестування повинні бути задокументовані належним чином;
- банк повинен мати адекватну стійку інфраструктуру, яка є досить гнучкою для проведення різних стрес-тестів з різним ступенем деталізації;
- підходи до стрес-тестування та стресових сценаріїв повинні регулярно переглядатися;
- необхідно проводити інтегроване та агреговане стрес-тестування [2].

Отже, стрес-тестування полягає в тому, що вже на ранніх стадіях можна прогнозувати зміни в системі і сформулювати попереджувальні заходи для недопущення стресу або при настанні стресу мати представлення про те, як реагує на це система. Від ефективності проведення стрес-тестування залежить фінансова стійкість як кожного окремого банку, так і банківської системи загалом.

Список використаних джерел

1. Про схвалення Методичних рекомендацій щодо порядку проведення стрес-тестування в банках України: Постанова НБУ від 06.08.2009 р. № 460. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0460500-09>.
2. Методика моделирования достаточности капитала: стресс-тестирование [Электронный ресурс] // Ассоциация российских банков. Комитет по стандартам Базель II и управлению рисками. – 2013. – Режим доступа: http://www.riskinfo.ru/upload/files/32/ST_ARB_2013.pdf.
3. Лучаківський А. О. Сучасні підходи до стрес-тестування банків / А. О. Лучаківський // Науковий вісник НЛТУ України. – 2013. – Вип. 23.15. – С. 248–255.

УДК 336.748.12(477)

Макаренко Михайло Ілліч,
д.е.н., професор,
Сумський державний університет, м. Суми

ПРОБЛЕМИ ГНУЧКОСТІ ІНФЛЯЦІЙНОГО ТАРГЕТУВАННЯ В УКРАЇНІ

Незабаром виповниться 30 років від часу, коли вперше у світі було запроваджено в практику управління монетарною сферою режим інфляційного таргетування (ІТ), який став ключовою новацією макромонетарного менеджменту останніх десятиліть. Із запровадженням в Україні національної валюти – гривні та подоланням високоінфляційного тренду економічного розвитку у вітчизняному фаховому середовищі також розгорнулися дискусії щодо створення необхідних передумов та вибору пріоритетного варіанту ІТ для нашої грошово-кредитної політики.

Як відомо, ІТ має дві форми реалізації – гнучку та жорстку [5]. До світової фінансової кризи 2008-2009 років дослідники грошово-кредитних ринків та менеджмент центральних банків сходилися на думці про пріоритетність дотримання жорсткого варіанту ІТ з неухильним і послідовним виконанням виголошених на середньострокову перспективу інфляційних таргетів. Безспірною перевагою такого підходу є надійний контроль над інфляційними очікуваннями суб'єктів економіки та висока довіра до поточної грошово-кредитної політики через постійне дотримання зроблених монетарною владою обіцянок. Разом з тим досягнення інфляційної цілі за будь-яку ціну, у тому числі й за рахунок пригнічення реального виробництва, на практиці виявилось не завжди виправданим. Слабко контрольована турбулентність на

грошово-кредитних ринках періоду великої рецесії із загрозою подальшого різкого спаду обсягів ВВП змусила центральні банки переглянути свій підхід до неухильності дотримання цільових показників інфляції та дозволити собі пересувати у часі момент досягнення інфляційного таргету, задекларованого середньостроковою стратегією грошово-кредитної політики.

Запровадження режиму ІТ в Україні офіційно відбулось у 2016 році, коли пройшла гостра фаза макроекономічного шоку, завданого напередодні господарській системі не завжди виваженою банківською чисткою, слабко керованою девальвацією гривні та рецесією реального сектору. До цього часу були сформовані методологічні, технічні та організаційні передумови такого переходу, що полягали в побудові аналітично-прогнозної системи Національного банку, започаткуванні щоквартального видання інфляційних звітів, запровадженні системи опитування бізнесу та банків щодо інфляційних очікувань, а також створенні моделі для тестування фінансової стабільності в країні. Крім того, попередньо НБУ здійснив перехід до режиму плаваючого валютного курсу та сприяв зростанню ролі облікової ставки як головного інструменту грошово-кредитної політики. Серед інших передумов запровадження Іт слід відзначити створення Комітету з монетарної політики та посилення комунікації з суспільством з приводу майбутніх дій керівництва Нацбанку.

На час започаткування ІТ макроекономічне середовище дещо стабілізувалося, однак до однозначно дезінфляційного тренду та монотонно спадної цінової динаміки справа так і не дійшла. Інфляція 2015 року у 143,3% змінилася нижчими річними значеннями у 112,4 та 113,7% відповідно у 2016 та 2017 роках [1]. У 2018 році індекс споживчих цін (ІСЦ), обчислений у річному вимірі, також

рухався в бік зниження, становлячи наприкінці кожного з перших трьох кварталів відповідно 113,2, 109,9 та 109,5%, але останній, жовтневий ІСЦ виявився вищим за показник попереднього місяця на 0,6 відсоткових пункти, що підтвердило справедливість експертних оцінок стосовно ремісії підвищеної інфляції до кінця 2018 року. Щоправда, НБУ оперативно змінив свій прогноз інфляції на поточний рік, підвищивши його річний показник зі 108,9 до 110,1%, що вкотре змусило переглядати горизонт досягнення визначених інфляційних таргетів.

Ось тут на допомогу НБУ і прийшов гнучкий варіант режиму інфляційного таргетування, де намічені інфляційні показники на рівні 5 ± 1 відсотковий пункт річної інфляції будуть досягнені не в 2019 році (як передбачалось Основними засадами грошово-кредитної політики на 2018 рік) [1, с. 4], а, очевидно, у 2020 році (згідно з Основними засадами на 2019 рік) [2, с. 8]. Причому, волатильність макроекономічної цінової динаміки виявилася помітною ще кількома місяцями раніше, коли Радою НБУ була схвалена Стратегія монетарної політики, де досягнення середньострокової інфляційної цілі у 5 ± 1 в.п. також відкладалося на кінець 2019 року [3, с. 4].

Ставити в докір фаховому середовищу Нацбанку надлишкову еластичність ІТ, мабуть, не варто, адже існує надто велика кількість чинників невизначеності змін макроекономічної ситуації. Крім того, Нацбанк повністю не контролює інфляційні процеси, оскільки на них мають істотний вплив немонетарні чинники - значна відкритість економіки та залежність від глобальних ризиків внутрішнього розвитку, монополізація окремих ринків з можливістю монополістів генерувати підвищувальні цінові зрушення, доларизація грошово-кредитного ринку, державне регулювання цін і тарифів, що останнім часом служить вагомим чинником зростання загального рівня цін

в країні. З огляду на це вкрай необхідна постійна координація дій Нацбанку з іншими гілками виконавчої влади.

Однак до керівництва НБУ все ж залишаються питання, що лежать у практичній площині втілення режиму ІТ. По-перше, чи достатньо дієвим інструментом монетарної політики є облікова процентна ставка та чи надійно працює процентний канал монетарної трансмісії, адже кількаразове підвищення облікової ставки упродовж 2018 року не дало бажаного ефекту у відношенні до темпів інфляції? По-друге, чи такою вже невідкладною стала інфляція щодо флуктуацій валютного курсу гривні, який за плаваючого режиму здійснює потужний вплив на ціни через механізм імпортованої інфляції? І, зрештою, по-третє, якими мусять бути межі гнучкості інфляційного таргетування, щоб довіра до нього з боку економічних суб'єктів не була втрачена остаточно через надмірну мінливість інфляційних орієнтирів?

Список використаних джерел

1. Основні засади грошово-кредитної політики на 2018 рік та середньострокову перспективу. Схвалено рішенням Ради Національного банку України від 12 вересня 2017 року. -К.: НБУ, 2017. – 22 с.
2. Основні засади грошово-кредитної політики на 2019 рік та середньострокову перспективу. Схвалено рішенням Ради Національного банку України від 11 вересня 2018 року. – К.: НБУ, 2018. – 20 с.
3. Стратегія монетарної політики Національного банку України. Схвалено рішенням Ради Національного банку України від 13 липня 2018 року. – К.: НБУ, 2018. – 14 с.

4. Ціни і тарифи: Офіційний сайт Державної служби статистики. - Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/cit.htm

5. Svensson, L. Inflation Targeting as a Monetary Policy Rule / Lars E.O. Svensson // NBER Working Paper. – 1998. - No. 6790. – Access regime: <https://www.nber.org/papers/w6790>

УДК 336

Малишевська Олександра Олександрівна,

студентка,

Науковий керівник: Мордань Є. Ю.,

к.е.н., старший викладач,

Сумський державний університет, м. Суми

ЕЛЕКТРОННИЙ БАНКІНГ: СУТНІСТЬ ТА РИЗИКИ

Банківське обслуговування клієнтів є основою функціонування сучасної банківської установи. Сучасний розвиток банківського сектору тісно пов'язаний із впровадженням та вдосконаленням систем електронного банкінгу, що в свою чергу породжує нові ризики.

Впровадження системи дистанційного банкінгу пояснюється значним переліком очевидних переваг, що приваблюють клієнтів, а також допомагають банківським установам займати конкурентоспроможну позицію на ринку, при цьому скорочуючи їх адміністративні витрати, так як постає необхідність в нарощенні кількості та якості послуг системи електронного банкінгу, а не розширенні мережі відділень.

Електронний банкінг – це діяльність банку з надання комплексу послуг клієнтам за допомогою комп'ютерних

технологій. Він є найбільш поширеною формою дистанційного банківського обслуговування.

У цій сфері можна виділити як очевидні переваги, так і недоліки зумовлені появою додаткових ризиків у банківській системі, що можуть призводити до фінансових втрат, як для клієнтів, так і для самого банку.

Серед основних переваг електронного банкінгу:

- істотна економія часу та виключення необхідності відвідувати банк особисто;
- можливість контролювати свої рахунки або керувати ними в режимі «24x7»;
- вся інформація за рахунками зберігається на сервері і доступна для користувачів;
- для захисту інформації використовуються сучасні засоби криптографічного захисту;
- можливість оперативного реагування на зміни на фінансових ринках;
- програми оновлюються автоматично (не потрібно приходити в банк або викликати фахівців).

Проте на ринку вітчизняних банківських послуг переважає традиційне банківське обслуговування. За даними 2017 року лише 9% роздрібних клієнтів користуються Інтернет-банкінгом, а мобільним банкінгом – 3% [2].

Починає розвиватися комбіноване банківське обслуговування, яке дає банкам можливість надавати фінансові послуги, як безпосередньо через філії та відділення, так і через систему електронного банкінгу. Таке комбінування дозволяє підтримувати значну частку клієнтів, особливо похилого віку, що надають перевагу традиційному обслуговуванню, та дає можливість залучити нових клієнтів, адже молодь частіше обирає саме технологічно розвинені банки з дистанційним обслуговуванням.

Варто відзначити, що сучасна банківська система сильно залежить від надійності електронної та інформаційної систем, які використовує банк. Система електронного банкінгу у процесі свого функціонування потребує постійного вдосконалення, доповнення, налагодження та оновлення. Причиною постійного контролю та покращення є те, що, відповідно до статистичних даних, 20% помилок та перерв у роботі електронних банківських систем виникають у результаті технічних неполадок та 40% – через помилки у процесах роботи. Інші 40% – це помилки персоналу або користувачів, що зумовлює необхідність підвищення рівня обізнаності у галузі електронних систем [1].

Проте поряд з перевагами та очевидною привабливістю, система електронного банкінгу зумовила появу додаткових банківських ризиків.

У 1998 році фахівці Базельського комітету з питань банківського нагляду у публікації «Risk management for electronic banking and electronic money activities» зазначили, що використання технологій електронного банкінгу породжує специфічні ризики для банку, проте вони можуть бути згруповані за категоріями ризиків, які вже відомі банкам. Також дану тематику розглядали як українські, так і зарубіжні науковці.

Використання електронного банкінгу піддається таким ризикам банківської системи, як:

- операційні ризики: технічний ризик та ризик користувача;
- ділові ризики: стратегічний ризик, ризик управління, репутаційний ризик, ризик бізнес-процесу;
- фінансові ризики: кредитний ризик, ризик ліквідності, процентний та валютний ризик;
- транскордонні ризики;

- ризик легалізації незаконних доходів та здійснення операцій, які суперечать діючому законодавству.

В той же час електронний банкінг породжує нові ризики в банківській системі, обумовлені його формою:

- ризик інтернет-банкінгу, що включає в себе неполадки в роботі та неможливість доступу до системи; перебої в доступі до системи; несанкціонований доступ третьої сторони; складний інтерфейс системи;

- ризик мобільного банкінгу: неполадки в роботі та неможливість доступу до системи; ризик провайдера; помилка під час здійснення операцій;

- ризик АТМ та POS-терміналів: неполадки в роботі; несанкціонований доступ третьої сторони; викрадення фінансових ресурсів; складний інтерфейс.

Отже, роль електронного банкінгу в сучасній банківській системі значно зростає, підтвердженням цього є позитивна тенденція щодо збільшення частки користувачів системою електронного банкінгу, зважаючи на переваги, які він надає.

Проте також було з'ясовано, що поява нового виду банківського обслуговування провокує виникнення нових ризиків: ризики інтернет банкінгу, мобільного банкінгу і АТМ та POS терміналів.

Варто відмітити, що вищезазначені ризики тісно взаємодіють і є взаємозалежними, що вказує на важливість їх вчасної ідентифікації та подальшого ефективного управління ними. Задля цього в банківських установах повинні бути сформовані внутрішні документи щодо регулювання даних ризиків.

Список використаних джерел

1. Офіційний сайт Української міжбанківської асоціації платіжної системи ЄМА [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ema.com.ua/>.
2. Офіційний сайт консалтингової компанії McKinsey&Company [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.mckinsey.com/business-functions/mckinsey-analytics>.
3. Тищенко О. І. Огляд сучасних тенденцій на ринку онлайн-банкінгу в Україні / О. І. Тищенко. // Економіка та суспільство. – 2017. – №13. – С. 1237-1243.
4. Домінова І. В. Особливості та ризики банківського обслуговування клієнтів в умовах функціонування електронного банкінгу / І. В. Домінова. // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2017. – №24. – С. 83–88.
5. Домінова І. В. Ризики електронного банкінгу та їх класифікація / І. В. Домінова // Облік і фінанси. – 2016. – № 3. – С. 69-76. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Oif_apk_2016_3_12.

БАНКІВСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Сучасний розвиток світової економіки характеризується технологічними змінами, що активно почали впроваджуватися в економічну діяльність підприємств всіх сфер економічної діяльності в ХХІ столітті, що, як наслідок, привело до виникнення такого нового поняття як «цифрова економіка». Так, цифрова економіка розглядається як тип економіки, що характеризується активним впровадженням і використанням цифрових технологій в усіх сферах суспільно-економічної діяльності.

При цьому розвиток економічної діяльності завжди супроводжується та забезпечується за рахунок розвитку фінансових посередників. Зазначимо, що в Україні в основі розвитку фінансової системи лежить банківська система, а, отже, основними фінансовими посередниками є банки, які для задоволення потреб споживачів та збереження конкурентних переваг на ринку фінансових послуг розробляють та впроваджують в своїй діяльності фінансові технології.

Дослідженням трансформації банківської діяльності в умовах цифрової економіки присвячені роботи Дж.-П. Зігранда, А. Менквелда, Д.Кліффа, К. Скінера, Т. Васильєва, Л. Кузнєцової, С. Леонова, О.Степаненко.

У сучасних дослідженнях банківської діяльності в умовах цифрової економіки багато уваги приділяється процесу її трансформації у цифровий банкінг, що передбачає розробку та впровадження дистанційного обслуговування клієнтів банку. Цифровий банкінг - це нова модель банкінгу, нова культура мислення та споживання банківських послуг.

Оцінюючи перспективи розвитку банківської діяльності Кріс Скіннер зазначає, що: «Якщо банк не має цифрової стратегії, він не має майбутнього». [1].

Банк в цифровій економіці перестає бути посередником, а стає агентом, який надає клієнту послугу доступу до рахунку й операцій за ним. Комунікація з банківською установою обмежується поданням відповідних команд, які виконуються в системі цифрових технологій.

Згідно з Індексом готовності банків до цифрової трансформації (Digital Transformation in Banking Readiness Index) до банків, що найбільш готові до впровадження повністю цифрового банкінгу можна віднести: Banco Santander; Bank of America; Barclays; BBVA; BNP Paribas; Citi; HSBC; JP Morgan Chase; RBS; Société Générale; UniCredit; Wells Fargo [2].

Так, Л. Кузнецова [3] виділяє п'ять основних етапів трансформації банківської діяльності в цифровій економіці, що представлені в таблиці 1.

Таблиця 1 – Етапи трансформації банківської діяльності в цифровій економіці

Етап	Назва	Характеристика
1	Digital-канали	мережі банкоматів, інтернет-банків, мобільних банків, чат-ботів
2	Digital-продукти	BigData, безконтактні платежі, віртуальні карти
3	повний цикл цифрового обслуговування	зміна бізнес-моделі банку, що розширює межі банківського бізнесу
4	Digital Brain	безперервно в автоматичному режимі вивчення даних усіх банківських бізнес-сегментів, відділах, продуктових лініях і послугах
5	Цифрова ДНК	нова система для ухвалення стратегічних рішень впродовж усього життєвого циклу банку

Щодо вітчизняних банків, то, на нашу думку, більшість з них сьогодні проходять лише перший етап цифрової трансформації, і всього декілька банків, серед яких можна виділити Приватбанк та Монобанк, знаходяться вже на другому етапі, розробляючи та впроваджуючи нові банківські продукти. При цьому основними конкурентами банків на другому етапі стають платіжні системи та ІТ-компанії, такі як Apple та Google.

Зазначимо, що для забезпечення цифрової трансформації банків в країні паралельно має формуватися цифрова економіка, забезпечення чого залежить безпосередньо від політики держави, що має розробити та впровадити нормативно-правову базу та забезпечити підготовку кваліфікаційного персоналу для використання цифрових технологій.

Сьогодні з метою визначення розвитку інформаційних технологій в країнах формують Глобальний звіт про розвиток інформаційних технологій (The Global Information Technology Report), результат якого формується у вигляді індексу. За даним індексом країна оцінюється за чотирма основними напрямками: наявність умов для розвитку ІКТ; готовність бізнесу та населення до впровадження ІКТ, а також наявність інфраструктури; використання ІКТ урядом, бізнесом і суспільством; вплив ІКТ на соціально-економічний розвиток країни. Відповідно до даного звіту, Україна за рівнем розвитку інформаційно-комунікаційних технологій посідає лише 64 рейтингову позицію серед 139 країн світу. [4].

Отже, вітчизняні банки проходять шлях цифрової трансформації в непростій економічній ситуації як в країні, так і в усьому світі. При цьому дуже важливо вибрати правильні орієнтири та напрями трансформації своєї бізнес-моделі.

Цифрова трансформація в Україні поступово набирає швидкість, і тільки від активності кожного банку залежать його конкурентні переваги на фінансовому ринку. Однак, як показав досвід Європейських банків: банки, які першими почнуть цифрову трансформацію, отримають переваги по відношенню до конкурентів на фінансовому ринку.

Список використаних джерел

1. Кріс Скіннер: майбутнє банківської системи України за новітніми технологіями // Офіційний сайт Національного банку України. Режим доступу: https://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=12504076
2. Digital Banking Users to Reach Nearly 3 Billion by 2021. Режим доступу: <https://www.juniperresearch.com/press/press-releases/digitalbanking-users-to-reach-nearly-3-billion-by>
3. Кузнєцова Л. В. Цифрова трансформація банківського бізнесу // Матеріали конференції «Інвестиційно-інноваційні моделі розвитку підприємств в умовах сучасної нестабільності (Львів, 27 жовтня 2018 року) / ГО «Львівська економічна фундація». – Львів: ЛЕФ, 2018.
4. The Global Information Technology Report. Режим доступу: <https://www.reportlinker.com/p05312921/Information-Technology-Global-Market-Report.html>

УДК 336.7

Підпригора Людмила Сергіївна,
магістр,
Сумський державний університет, м. Суми

УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ЛІКВІДНІСТЮ ПАТ КБ «ПРИВАТБАНК» ШЛЯХОМ ВВЕДЕННЯ ДОДАТКОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ ОЦІНКИ ЛІКВІДНОСТІ

З метою приведення нормативної бази та системи удосконалення управління, контролю та оцінки ліквідності банків у відповідність до міжнародних стандартів Національним банком було впроваджено нові інструменти оцінки ліквідності банків, зазначені у Базелі III, а саме: норматив короткострокової ліквідності (LCR) та довгострокової ліквідності (NSFR). [3]

Для українських банків використання закордонного досвіду є надзвичайно актуальним, оскільки кризові явища спричинені політичною нестабільністю в країні виявили ряд проблем в контексті регулювання ліквідності, що не були вирішені після кризи 2008 року. Більшість банків, котрі не входять в склад іноземних банківських груп, використовують застрілі методи управління та контролю ліквідності та ризиків, пов'язаних з нею. Тому приведення системи управління ліквідністю до вимог Базельського комітету є необхідною умовою забезпечення стабільного розвитку банківської системи та забезпечення зниження рівня ризику ліквідності як для окремого банку, так і для системи загалом.

Документ LCR та Інструменти Комітету (частина 2) пропонують запровадити стандартизовані інструменти моніторингу ліквідності. Впровадження нових інструментів буде вимагати від керівництва як українських банків, так і

іноземних філій модернізації методологічного, інформаційного та технологічного забезпечення. Як показує досвід європейських країн, методологічні рекомендації комітету щодо введення LCR, NSFR у поєднанні з вимогами до капіталу, не дають повноцінної інформації для керівництва банку для приведення систем управління ліквідністю у відповідність до нових вимог. Документ, розроблений Michael Pohl, містить огляд та роз'яснення рекомендацій Базельського комітету, а також додаткові інструменти оцінки та контролю ліквідності банку, що покликані заповнити прогалини, що непередбачені LCR та NSFR [1].

Показники LCR та NSFR зосереджуються на часових періодах, що складають відповідно 30 днів та 1 рік, тому вони можуть виявити загрози ліквідності тільки в часових горизонтах встановлених LCR / NSFR. Ця система була б повністю ефективною, якщо б банки оптимізували LCR та NSFR встановлюючи обмеження на вилучення на 31 день або продовжуючи строки погашення до періоду відтоку або після притоку грошових коштів. Тим не менш, показник має свої слабкі сторони: затримки в платежах та розрахунках, платежі за позабалансовими зобов'язаннями ті інші фактори, як правило, не враховуються. Період виконання контрактів у більший мірі не підпорядковуються часовим проміжкам визначених Базельським комітетом. Тому пошук шляхів збалансування між частотою подання звітності з урахуванням зусиль, необхідних для опрацювання даних від суб'єктів, що надають звітність, та органів нагляду, потребує ретельного вивчення [2].

Для врегулювання зазначених дисбалансів Michael Pohl було запропоновано додаткові інструменти оцінки ліквідності, як доповнення до інструментів LCR та NSFR, розроблених Базельським комітетом, а саме:

- 1) Концентрація фінансування за строками

- 2) Концентрація фінансування за типом контрагента
- 3) Концентрація чистого фінансування
- 4) Концентрація чистого фінансування за типом контрагента

При реалізації стресового сценарію наявність додаткових інструментів виявлення концентрацій фінансування стане необхідністю, як для системи, так і для окремого банку. Нові інструменти моніторингу грошових потоків розробляються та впроваджуються як регуляторами, так і банками самостійно. Для Приватбанку, як для найбільшого роздрібного банку України, що має статус «системного», одним із основних є питання забезпечення фінансової стійкості. Проведення націоналізації наприкінці 2016 року дозволило стабілізувати ситуацію в банку, забезпечити достатнім рівнем регулятивного капіталу та ліквідності. Для забезпечення подальшого ефективного управління грошовими потоками та уникнення надлишкової ліквідності, на нашу думку, банку необхідно звернути увагу на розширення ряду інструментів оцінки ліквідності. Крім того, збільшення кількості часових проміжків, на додаток до 30-денного та однорічного горизонту, та визначення граничних значень «виживання» під час кризи, дозволить Приватбанку підкреслити результати LCR.

Інструменти моніторингу, пов'язані з ринком, як показники раннього виявлення чутливих до ризику складових, повинні бути диференційовані та надаватися у різних інформаційних формах. Інформація, що надається керівництву банку про загальний стан банку, має бути розміщена в окремих інструментах звітності відповідно до терміну та змісту інформації про фінансування.

Отже, для підвищення ефективності управління ліквідністю та забезпечення комплексності оцінки та аналізу ризику ліквідності невідповідності термінів

контрактів при розрахунку показників LCR та NSFR, на нашу думку, є доцільним впровадження Приватбанком додаткових інструментів, розроблених Michael Pohl для отримання інформації про можливі ефекти «скель», що можуть припадати на періоди, не передбачені LCR або NSFR.

Список використаних джерел

1. Basel Committee on Banking Supervision «Basel III: The Liquidity Coverage Ratio and liquidity risk monitoring tools», January 2013 ISBN 92-9197- 912-0 (online)
2. Michael Pohl, Occasional Paper No 14 Basel III liquidity monitoring tools // Swiss Financial Market Supervisory Authority, - 2017
<http://www.asbasupervision.com/en/todos/virtual-library/recommended-reading/1583-lr247-1/file>
3. Офіційне інтернет-представництво Національного Банку України
https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=123427
4. Рішення № 101-рш від 15 лютого 2018 року «Про схвалення Методики розрахунку коефіцієнта покриття ліквідністю (LCR)»
<https://bank.gov.ua/document/download?docId=64531891>

УДК 336.7

Буряк Анна Володимирівна,

к.е.н., доцент,

Сумський державний університет, м. Суми

Сердечна Вікторія В'ячеславівна,

магістрант,

Сумський державний університет, м. Суми

НЕФІНАНСОВІ ДЕТЕРМІНАНТИ СУСПІЛЬНОЇ ДОВІРИ ДО БАНКІВ ТА ЇХ ОЦІНЮВАННЯ

* Тези підготовлено в рамках виконання науково-дослідної роботи молодих науковців на тему «Економіко-математичне моделювання механізму відновлення суспільної довіри до фінансового сектору: запорука економічної безпеки України» (номер держ. реєстрації 0117U003924)

Глобальна фінансова криза 2008 року стала поштовхом для науковців у поглибленому дослідженні довіри населення до фінансового сектору, зокрема, банків, а також виявленні факторів впливу на суспільну довіру до банків. Дослідженнями в цьому напрямку займалися такі вітчизняні та зарубіжні науковці: Дмитро Лебедєв (2011); David-Jan Jansen, Robert Mosch та Carin van der Cruijsen (2013); Zuzana Fungacova, Iftekhar Hasan та Laurent Weill (2016); Pauline W.J. van Esterik-Plasmeijer та W. Fred van Raaij (2017) та інші.

У сучасних дослідженнях Zuzana Fungacova, Iftekhar Hasan, Laurent Weill [3] та Pauline W.J. van Esterik-Plasmeijer, W. Fred van Raaij [1] окремим фундаментальним фактором довіри до банків виділяють нефінансовий фактор, зокрема міжособистісну довіру. Традиційно виокремлюють такі методи вимірювання міжособистісної довіри: якісний, експериментальний і кількісний (соціологічний). Базовим індикатором виміру міжособистісної довіри вважають «питання М. Розенберга», яке було опубліковано в 1957 році.

Це питання звучить так: «Загалом кажучи, щоб ви обрали: більшості людей можна довіряти, або Вам потрібно бути дуже обережними у спілкуванні з людьми?» [2].

Такий підхід використовує відомий світовий проект World Value Survey (WVS). Цей проект включає шість хвиль опитування з інтервальним проміжком у 5 років, за участю України, починаючи з третьої хвилі [4] (таблиця 1).

Таблиця 1 – Узагальнені результати опитування WVS на «питання М. Розенберга» з 1995 по 2014 роки [4]

Країна	1995-1998/ 3 хвиля		1999-2004/ 4 хвиля		2005-2009/ 5 хвиля		2010-2014/ 6 хвиля	
	Рівень довіри	Рівень недовіри	Рівень довіри	Рівень недовіри	Рівень довіри	Рівень недовіри	Рівень довіри	Рівень недовіри
Економічно розвинуті країни								
США	35,2	62,8	35,5	63,6	39,1	60,3	34,8	64,3
Швеція	56,6	38,3	63,7	32,4	65,2	30,7	60,1	37,2
Японія	39,8	54,2	39,6	52,4	36,6	57,0	35,9	56,8
Австралія	39,6	59,3	15,0	82,6	45,6	53,2	51,4	47,8
ПАР	15,4	81,6	11,5	86,5	28,0	71,1	23,3	76,2
Середньо розвинуті країни перехідної економіки								
Іспанія	28,7	67,7	32,7	63,5	19,8	78,9	19,0	78,0
Туреччина	5,5	93,8	18,6	79,8	4,8	94,6	11,6	82,9
Чилі	20,9	76,8	22,2	75,2	12,4	86,1	12,4	84,7
Мексика	29,4	65,0	20,8	76,6	15,4	83,8	12,4	87,4
Тайвань	36,9	59,7	7,7	87,3	24,2	75,6	30,3	67,7
Постсоціалістичні країни перехідної економіки								
Білорусь	23,0	72,5	-	-	-	-	32,6	59,9
Грузія	17,7	76,8	-	-	17,6	79,4	8,8	90,4
Росія	23,2	73,8	-	-	24,6	69,1	27,8	66,2
Румунія	17,9	77,9	-	-	19,3	75,6	7,7	91,4
Словенія	15,3	83,1	-	-	17,5	78,9	19,9	79,1
Україна	28,8	64,1	-	-	24,5	64,4	23,1	70,3
Країни, що розвиваються								
Індія	32,8	53,9	38,9	55,9	20,7	68,2	16,7	77,9
Перу	4,9	92,2	10,6	88,7	6,2	92,4	8,4	90,5
Країни централізовано керованої економіки								
Китай	50,4	45,9	52,5	43,8	49,3	44,4	60,3	35,2

В таблиці 1 згруповано 19 країн, в тому числі і Україна, за типологією країн Б. П. Яценка. На основі цих даних можна зробити припущення, що рівень міжособистісної довіри населення України варіюється від 23% до 29%. Щодо сформованих груп, то найбільша однотипність рівня довіри

характерна саме для групи країн «постсоціалістичні країни перехідної економіки», інші ж групи мають більшу розбіжність за рівнем довіри. Поряд з базовими методиками співіснують сучасні оновлені та удосконалені запитання – індикатори. Так у 2008 році в банківському секторі Італії було проведено опитування за вибіркою зі 150 клієнтів банків з метою вивчення внеску міжособистісних відносин у процеси побудови довіри до банків. Також у цьому році в США було створено Індекс фінансової довіри, що є щоквартальним опитуванням, яке відстежує ставлення громадськості (американців) до фінансового сектору та його інституцій. Хоча спочатку цей індекс розглядався на індивідуальному рівні і питання стосувалися довіри до людей та установ (банкірів, брокерів, уряду, страхових компаній, населення).

Щодо індикаторів виміру міжособистісної довіри в Україні, то опитування в розрізі цього питання, проводять Київський міжнародний інститут соціології (КМІС) та Інститут соціології Національної Академії наук України (Інститут соціології НАНУ). Питання, що використовує Інститут соціології НАНУ, для виміру міжособистісної довіри звучить так: «Який рівень Вашої довіри співвітчизникам?» [с. 454, 5]. Результати наведені в таблиці 2.

Таблиця 2 – Результати опитування Інститутом соціології НАНУ виміру міжособистісної довіри упродовж 1994 – 2016 рік, % [5]

Відповідь	1994	1996	1998	2000	2004	2006	2008	2010	2012	2013	2014	2015	2016
Зовсім не довіряю	5,9	7,6	7,6	7,1	5,1	2,9	3,9	3	3,6	2,9	3,7	2,8	2,4
Переважно не довіряю	12,8	10,7	12,3	13,3	12,9	8,3	9,6	10,7	12,2	10,2	9,2	10	9,4
Важко сказати, довіряю чи ні	46,5	48,1	44,8	48,6	42,3	41,9	37,4	40,6	41,2	41,7	36,6	35,1	31,8
Переважно довіряю	23	23,1	23,1	22,8	32,8	39,8	41,2	38,5	35,6	37,1	40,2	43,1	46,7
Цілком довіряю	7,2	10,6	10,4	7,3	6,7	6,9	7,6	7	7,4	7,6	10,2	8,4	9,3
Не відповіли	4,5	0	1,2	0,9	0,2	0,2	0,2	0,3	0,2	0,5	0,1	0,7	0,4

Отже, як видно з таблиці 2, незначна частина населення, яка не перевищує 11%, цілком довіряє співвітчизникам.

Підсумовуючи, можна зробити висновок:

- міжособистісна довіра постає як фундаментальна складова для побудови довіри до банків та банківської системи в цілому;
- існують такі методи вимірювання міжособистісної довіри: якісний, експериментальний і кількісний (соціологічний);
- базовим індикатором виміру міжособистісної довіри вважають «питання М. Розенберга», яке використовує WVS;
- рівень міжособистісної довіри в Україні знаходиться в низьких межах: за світовим індикатором становить 23-29%; за вітчизняним - понад 10% цілком довіряють співвітчизникам.

Список використаних джерел

1. Banking system trust, bank trust, and bank loyalty/ Pauline W.J. van Esterik-Plasmeijer, W. Fred van Raaij// International Journal of Bank Marketing. 2017. - №35. – С. 97-111. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://doi.org/10.1108/IJBM-12-2015-0195>
2. Rozenberg M. Occupations and values. – Glencoe, IL, 1957
3. Trust in Banks/ Zuzana Fungáčová, Iftekhar Hasan// BOFIT Discussion Paper.– 2016. - №7. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2782358
4. World Values Survey: Data & Documentation. - [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.worldvaluessurvey.org/WVSContents.jsp>

5. Результати національних щорічних моніторингових опитувань 1992 -2016 років/ ред. М. А. Парашевін. - [Електронний документ]. – Режим доступу: <http://i-soc.com.ua/assets/files/monitoring/dodatki2016.pdf?fbclid=IwAR2Xz6HSZ2ZrnxDox9LAlCFIpEdUzcDSasgwBv58rzGk4KNoYgI12WGcsnI>

УДК 336.71

Стадник А. С.,
аспірант,

*Національна академія державного управління при
Президентіві України, м. Київ*

Качала Т. М.,

д.е.н., професор,

*Національна академія державного управління при
Президентіві України, м. Київ*

ІНСТРУМЕНТАРІЙ ДЕРЖАВНОГО АНТИКРИЗОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ

У сучасних умовах функціонування світової та національної економік та фінансових ринків через зростання інтенсивності кризових явищ та частоти виникнення системних банківських криз особливої актуальності набуває проблема забезпечення необхідного рівня ефективності всіх інструментів державного антикризового регулювання банківської системи. Це вимагає розробки механізму операціоналізації інструментів державного антикризового регулювання банківської

системи (далі ДАРБС), тобто їх відбору, налаштування та виміру ефективності [1-3] шляхом:

1) визначення стану банківської системи на мікро- та макрорівнях для вибору режиму застосування регуляторних впливів та проектування необхідного набору інструментів та оцінки масштабу їх застосування;

2) визначення режиму ДАРБС, проектування та відбір інструментів відповідно до результатів аналізу;

3) ex-ante оцінки інструментарію ДАРБС;

4) активації (та деактивації) антикризових інструментів;

5) ex-post оцінки ефективності інструментів.

Вибір інструментів залежить від значущості факторів, що спричинили наростання кризового потенціалу, охоплення та ступеня вразливості до їх впливу об'єктів ДАРБС на мікро- та макрорівнях, а також рівня ефективності застосування розглянутих інструментів. При цьому необхідно розрізняти: інструментарій, що використовується для підтримки фінансової стабільності окремого банку та всієї банківської системи (превентивні інструменти); інструментарій, спрямований на подолання кризи в окремому банку та в банківській системі (реактивні інструменти); інструментарій, спрямований на врегулювання конкретної кризової ситуації (індивідуалізований відповідно до специфічних характеристик об'єкта) та інструментарій із забезпечення постійної системи антикризового регулювання банківської системи.

Превентивний характер мають інструменти, що активуються завчасно до настання банківської кризи. Їх основне завдання – створення умов для запобігання крихкості та зменшення вразливості до впливів факторів-дестабілізаторів (шоків), що виступають як тригери банківської кризи.

Превентивні інструменти (буфери капіталу, антициклічні обмеження кредитної діяльності, мінімальні вимоги до ліквідності тощо) активуються до переходу банківської кризи в явну фазу, та призводять до зміни бізнес-моделі й, відповідно, параметрів балансів банків.

На етапі розгортання кризових явищ у банківській системі мають як продовжуватись розробляти антикризові механізми превентивного характеру, так і формуватись антикризові механізми реактивного характеру.

Реактивні інструменти виконують компенсаторну функцію та дозволяють нівелювати наслідки реалізації кризових явищ. Механізм їх впливу передбачає тимчасове надання допомоги банкам, в яких виявлено ознаки виникнення кризи, що дозволяє стримати реалізацію мережевих ефектів та ефектів зараження, наростання системних ризиків та максимально запобігти переходу банківської кризи в системну. Інструменти цієї групи передбачають як надання додаткової підтримки окремим банкам, так і коригування встановлених регуляторних вимог, що вивільняє внутрішні ресурси банків для протидії кризовим явищам. При цьому вони активуються після переходу кризових явищ у явну фазу, тому не змінюють бізнес-моделі та, відповідно, параметри балансів банків.

На етапі стримування банківської кризи суб'єктами ДАРБС, як правило, реалізується короткострокова політика, спрямована на відновлення довіри до банків та зменшення впливу наслідків кризових явищ на реальний сектор. У зв'язку з необхідністю оперативного реагування на кризові події суб'єкти ДАРБС обмежені у виборі інструментів, при цьому останні, як правило, є недостатньо збалансованими, системними та комплексними.

На етапі подолання банківської кризи переходять до реалізації довгострокової політики, спрямовані на

оздоровлення фінансової та економічної систем. На цьому етапі використовуються такі інструменти, як списання безнадійних боргів, організація управління токсичними активами під егідою органів регулювання, рекапіталізація банків новими приватними (у тому числі іноземними) інвесторами, націоналізація банків тощо.

Активізація інструментів ДАРБС не є автоматичною процедурою та вимагає проведення ретельного змістовного аналізу факторів, що спричинили наростання кризового потенціалу, масштабів їх впливу, джерела кризових явищ (ex-ante оцінка інструментарію). За результатами має бути обрано найбільш ефективний інструментарій ДАРБС з визначенням функціональних особливостей: сфери та рівня використання, строків запровадження та фазування, ймовірна тривалість (у разі можливості визначення).

По завершенню застосування інструментарію ДАРБС доцільним є здійснення ex-post оцінки їх ефективності через оцінку їх фактичного впливу на фінансову систему та реальну економіку з визначенням побічних ефектів, що виникли в процесі їх застосування.

Список використаних джерел

1. IMF–FSB–BIS. Elements of effective macroprudential policies. Lessons from international experience. (2016). Available at: <https://www.imf.org/external/np/g20/pdf/2016/083116.pdf>.
2. Operationalising the selection and application of macroprudential instruments. (2012). CGFS Papers, 48. Available at: <http://www.bis.org/publ/cgfs48.pdf>.
3. Experiences with the ex ante appraisal of macroprudential instruments. (2016). CGFS Papers, 56. Available at: <http://www.bis.org/publ/cgfs56.pdf>.

УДК 336.71(477)-042.2

Павленко Людмила Дмитрівна,

к.е.н.,

Сумський державний університет, м. Суми

Сухомлин Аліна Андріївна,

студентка 2 курсу, групи Ф-71а,

Сумський державний університет, м. Суми

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ З РЕСПЕКТАБЕЛЬНИМИ БАНКІВСЬКИМИ ЦЕНТРАМИ ЄВРОПИ В УМОВАХ СВІТОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ

Однією з важливих передумов економічного зростання країни є стабільність банківської системи. Першочергово управління та контроль за нею здійснюється запровадженням державою відповідних правових та законодавчих норм. Державним апаратом визначаються і суб'єкти регулювання банківською системою, до яких насамперед належить центральний банк, в Україні – Національний банк України.

В останні роки Національний банк України перебуває на стадії реформ, як і банківська система загалом. Відповідно розроблені стратегії розвитку фінансового сектору економіки, що сприятиме становленню НБУ як сучасного, відкритого і незалежного центрального банку, який має довіру суспільства та інтегрований до європейської спільноти центробанків [1]. Виходячи з візії НБУ необхідно розглянути основні аспекти діяльності європейських банківських систем.

Найбільш стабільну банківську систему в Європі має Швейцарія. Швейцарія належить до найбільш респектабельних фінансових центрів Європи. Штефан Бумбахер, професор економіки Базельського університету, в

якості конкурентних переваг Швейцарії на світовій арені називає її центральне географічне положення і традиційний надлишок капіталу [2]. Відповідно, за Швейцарією закріпився статус транзитного пункту міжнародних фінансових потоків. Швейцарський франк входить до числа основних резервних валют світу [3].

Банківська система Швейцарії представлена Національним банком Швейцарії (Swiss National Bank), універсальними та спеціалізованими банками. Швейцарська банківська система має ряд особливостей у своїй роботі, а саме:

- таємниця вкладу, правова гарантія банківської секретності закріплена в Конституції, Цивільному кодексі, Зводі обов'язків, частково в Кримінальному кодексі, а також в Законі про швейцарських банках від 1934 р. [4];

- відсутність податків – всі доходи, отримані у вигляді відсотків від вкладів та від трастових операцій не оподатковуються;

- номерні рахунки, тобто кожному рахунку присвоюється певний номер;

- захист особистої інформації вкладників.

Порівнявши функції центрального банку Швейцарії та України, що відображені в таблиці 1, ми можемо зробити висновок, що переважна кількість функцій НБУ співпадає зі Швейцарським банком, але має більш деталізований перелік.

Таблиця 1 – Функції центрального банку Швейцарії та України [4,1]

SNB	НБУ
<ul style="list-style-type: none"> – забезпечення стабільності цін; – запровадження грошово-кредитної політики; – забезпечення випуску та розподілу грошових коштів; – сприяння та забезпечення функціонування безготівкових платіжних систем; – управління валютними резервами; – сприяння забезпеченню стабільності фінансової системи. – участь у міжнародному валютно-фінансовому співробітництві; – банкір Конфедерації; – збір статистичної інформації 	<ul style="list-style-type: none"> – забезпечення стабільності грошової одиниці України; – визначає та проводить грошово-кредитну політику; – здійснює емісію національної валюти та організовує готівковий грошовий обіг; – регулює діяльність платіжних систем та систем розрахунків, визначає порядок і форми платежів, у тому числі між банками; – здійснює відповідно до визначених спеціальним законом повноважень валютне регулювання; – представляє інтереси України в центральних банках інших держав, міжнародних банках та інших кредитних установах, де співробітництво здійснюється на рівні центральних банків; – здійснює аналіз стану фінансової системи щодо фінансової стабільності.

Аналіз активів, що відображений на рисунку 1, 2 [5,1], підтверджує значення SNB як фінансового центру, адже значну частину в структурі активів займають валютні інвестиції, іншуситуацію відображають активи НБУ.

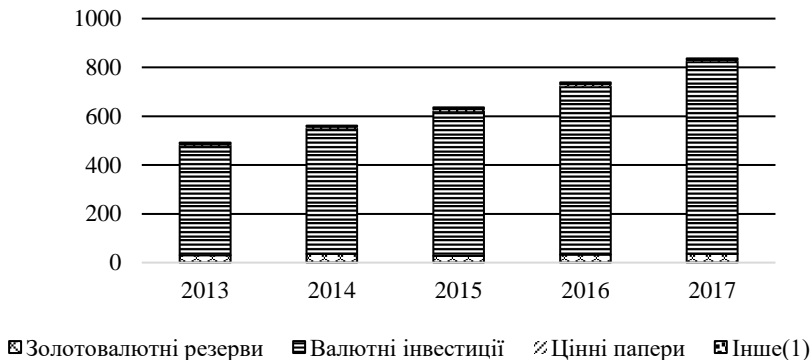

Рисунок 1 – Активи SNB на кінець року

Рисунок 2 – Активи НБУ на кінець року

В структурі зобов'язань центральних банків, рисунок 3,4, істотною відмінністю є обсяги банкнот в обігу та складова «інше», яка включає в себе зобов'язання в іноземній валюті, еквівалент СПЗ, виділених МВФ.

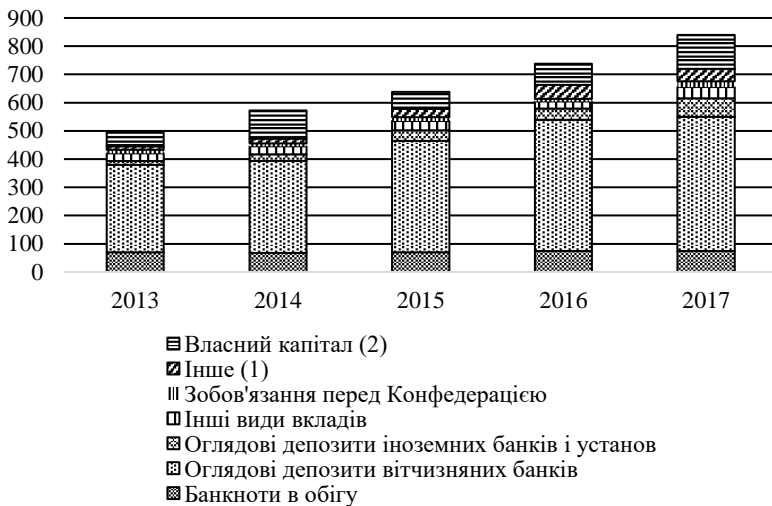

Рисунок 3 – Зобов'язання SNB на кінець року

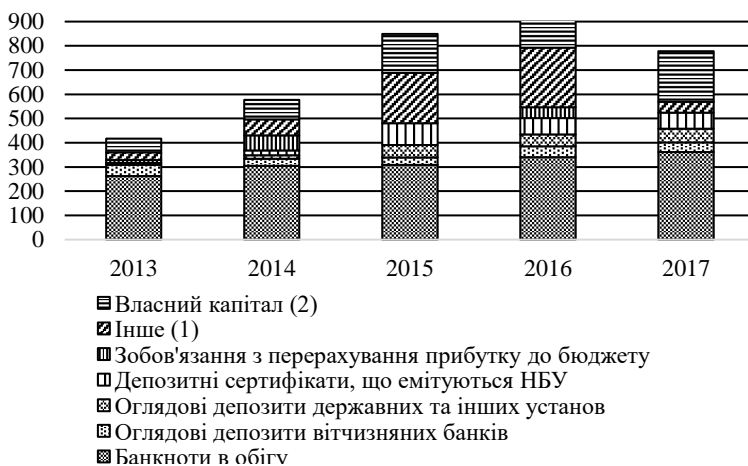

Рисунок 4 – Зобов'язання НБУ на кінець року

Таким чином, розглянувши вітчизняну банківську систему та швейцарську, можна стверджувати, що зміни в банківському секторі потребує насамперед законодавча база,

а також структурні складові. До того ж, наявні схожі характеристики центральних банків, а отже, українська банківська система має достатньо потенціалу щоб вийти на якісно новий рівень розвитку, що має супроводжуватися з загальноекономічним піднесенням України.

Список використаних джерел

1. Національний банк України [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=36081
2. Nobel P. Swiss Finance Law and International Standards. Berne, 2010. P. 10.
3. Гальперіна, Д. О. Порівняльний аналіз банківської системи України та деяких країн світу. / Д. О. Гальперіна, Ю. О. Ольвінська // Статистика – інструмент соціально-економічних досліджень : матер. конф. – 2015 – Одеса, ОНЕУ. – С. 98 – 102.
4. Swiss National Bank [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://www.snb.ch/en/iabout/snb/id/snb_tasks
5. The Swiss National Bank in Brief [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.snb.ch/en/mmr/reference/kurzportraet/source/kurzportraet.pdf>

УДК 336.77

Сисоєва Лариса Юріївна,

к.е.н., доцент,

Сумський державний університет, м. Суми

Цанкова Тетяна Юріївна,

студент,

Сумський державний університет, м. Суми

ДОСЛІДЖЕННЯ СТАНУ ТА МОДЕРНІЗАЦІЯ МЕХАНІЗМУ РЕФІНАНСУВАННЯ НБУ БАНКІВ УКРАЇНИ

Відповідно до норм вітчизняного законодавства Національний банк України, як центральний банк країни та «кредитор останньої інстанції», має право використовувати стандартні інструменти регулювання ліквідності банківської системи у межах визначених монетарних параметрів – рефінансування банків другого рівня. Під рефінансуванням розуміють кредит, що надається НБУ банку шляхом проведення кількісного або процентного тендера з підтримання ліквідності банків [1].

В рамках обраної НБУ стратегії та визначених ключових принципів формування грошово-кредитної політики на 2016-2020 роки, було встановлено, що другою за пріоритетністю ціллю її реалізації є сприяння фінансовій стабільності в державі (у т.ч. стабільності банківської системи). Для цього дії НБУ будуть скеровані на подальший розвиток монетарних інструментів. Мова йде про те, що поряд з традиційними операціями НБУ з регулювання ліквідності банків України (кредити овернайт та власне рефінансування, операції репо, купівлею державних цінних паперів та ін.) можуть бути використані і «операції тонкого налаштування та структурні операції регулювання ліквідності» [2].

Досягнення в країні відповідного рівня цінової стабільності має сприяти посиленню ринкової конкуренції, що, в свою чергу, стане передумовою для зниження довгострокових ставок та, в результаті, призведе до зростання обсягів кредитування реального сектору економіки, зменшення вартості капіталу, інвестиційної та інноваційної активності економічних агентів [3].

Адже розуміння векторів впливу основних факторів на ліквідність банківської системи дозволяє кожному учаснику ринку фінансових ресурсів більш ефективно прогнозувати та управляти власною ліквідністю, прозоро та об'єктивно орієнтуватися у функціонуванні міжбанківського ринку, а також в змісті регулюючих дій і необхідності операцій НБУ.

Кризові ситуації з ліквідністю банків України протягом 3-4 останніх років їхнього функціонування безумовно вимагали впровадження нових та модернізації існуючих механізмів рефінансування. Статистично, через суттєве погіршення ліквідності та втрату платоспроможності за період 2014-2017 рр. з ринку (початок 2014 р. – 182 банки) було виведено 92 банківські установи України (2014 р. – 33 банки, в 2015 р. – 31 банк, в 2016 р. – 19 банків, в 2017 р. – 9 банків).

Також, протягом зазначеного періоду дослідження, вимоги НБУ щодо банків за кредитами рефінансування скоротилися в 7,5 рази (із 112 млрд. грн. в 2014 році до майже 15 млрд. грн. в 2017 році [4]). Чисельність банків скоротилася більш ніж в двічі, що свідчить про жорстку політику НБУ та необхідність модернізації системи рефінансування.

Вирішенням завдання, зазначеного в останній тезі, НБУ активно займається останнім часом, працюючи над удосконаленням механізмів надання банкам кредитів до наступного робочого дня (кредити овернайт), здійснення

короткострокового рефінансування шляхом проведення тендерів із підтримання ліквідності банків строком до 14 днів та строком до 90 днів, а також надання кредитів рефінансування шляхом проведення тендерів із підтримання ліквідності банків строком 1-5 років (довгострокове рефінансування НБУ) [1].

В 2015 році НБУ прийняв рішення про заміну механізму надання стабілізаційних кредитів на використання виключно монетарних інструментів підтримки ліквідності банків. До того ж, відповідними змінами про окремі питання застосування стандартних інструментів регулювання НБУ ліквідності банківської системи (постанова Правління НБУ від 28.02.2017 р. № 16), було спрощено процедуру та умови рефінансування банків України. Зокрема, банкам було дозволено приймати участь у тендерах з розміщення депозитних сертифікатів НБУ не зважаючи на стан дотримання ними порядку формування та зберігання обов'язкових резервів.

За такими кредитами рефінансування, як кредити овернайт, банкам було дозволено надавати НБУ змішану заставу, яка може складатися з депозитних сертифікатів НБУ, облігацій внутрішньої державної позики чи облігацій міжнародних організацій. Дані види високоліквідної застави роблять кредити рефінансування НБУ без ризиковими, а саме отримання їх для банків України стало автоматичним за результатами тендерів із підтримки ліквідності.

Таким чином, в умовах необхідності стимулювання та фінансової підтримки економічних процесів в реальному секторі економіки країни, зміст кредитів рефінансування НБУ реально змінює формат з виключно інструменту регулювання ліквідності банків на механізм підтримки їхніх кредитних можливостей із врахуванням потреб суб'єктів економіки.

Звичайно банки мають максимально концентрувати свої зусилля на формуванні ресурсної бази власноруч. Але в кризових умовах, що на сьогодні склалися в економіці України, кредити рефінансування можуть виступати інструментом антикризового регулювання в системі реалізації механізмів опосередкованої фінансової підтримки НБУ через банки другого рівня саме реального сектору економіки.

Також важливим аспектом стає створення умов для розширення кола потенційних банків-позичальників. Такі умови руйнують вибірковість та непрозорість розподілу кредитних ресурсів НБУ серед обмеженої кількості банків другого рівня, долають передумови для високої концентрації їх в незначній групі найбільших банків з відсутністю належного контролю за цільовим використанням виданих фінансових ресурсів.

Отже, завдяки функціонуванню (адекватного умовам, що склалися в країні), механізму рефінансування, банківська система України, стає більш орієнтованою на внутрішній потенціал фінансового забезпечення. Його ефективна реалізація пов'язана і зі зміною спрямованості монетарної політики та характеру використання НБУ інструментів рефінансування банків на підтримку кредитування реального сектору економіки.

Список використаних джерел

1. Про застосуванням Національним банком України стандартних інструментів регулювання ліквідності банківської системи : положення, затв. постановою Правління НБУ від 17.09.2015 р. № 615 [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0615500-15>.
2. Пропозиції стосовно розроблення Основних засад грошово-кредитної політики на 2016-2020 роки,

затвержені Постановою НБУ № 541 від 18.08.2015 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=28745297>.

3. Основні засади грошово-кредитної політики на 2019 рік та середньострокову перспективу, схвалені рішенням Ради НБУ від 11 вересня 2018 року. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=77912166>.

4. Банківський нагляд. Національний банк України. Офіційне Інтернет - представництво [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=76262&cat_id=36794.

УДК 330.83:336.71

Завадська Діана Володимирівна,

к.е.н., доцент,

Одеський національний економічний університет, м. Одеса

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ДЖЕРЕЛ ФІНАНСУВАННЯ МОДЕРНІЗАЦІЇ ТА ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ

Сьогодні Україна прагне забезпечити збалансоване економічне зростання за рахунок системної модернізації та інноваційного розвитку економіки. Важливу роль у реалізації обраної стратегії відіграють капітальні інвестиції, адже вони є фундаментальним параметром відтворювального процесу, що визначає можливості оновлення основного капіталу, проведення структурних реформ, довгострокового економічного та соціального розвитку країни. Проте динаміка української економіки характеризується наявністю низки системних проблем, що

потребують невідкладного вирішення та формують ризики для подальшого економічного зростання.

Відповідно до даних агентства Bloomberg, за індексом інноваційного розвитку 2018 р. Україна посіла 46 місце в рейтингу з 50 країн; за продуктивністю праці – 50 місце та 48 місце за технологічні можливості. За підіндексом «інновації» Глобального індексу конкурентоспроможності 2017-2018 рр. Україна зайняла 61 місце, що нижче на 9 позицій в порівнянні з рейтингом попередніх років. Валове нагромадження основного капіталу в Україні у 2017 році зменшилося до 16% у ВВП. Імпорт машин, обладнання та програмного забезпечення досяг понад 50 % валового нагромадження основного капіталу. Частка доданої вартості переробної промисловості у ВВП, що визначається як індикатор інноваційної модернізації України, за підсумками 2015 р. становив лише 14 %, а показники інноваційної діяльності підприємств скоротилися у 8-15 разів порівняно із 1990 роком.

Така ситуація є свідченням сировинного характеру економіки України, її технологічної деградації внаслідок занепаду наукомістких галузей та незацікавленості держави і бізнесу в побудові економіки інноваційного типу. Через недостатнє розповсюдження прогресивних технологій країна втрачає можливість використання стратегії нарощування інноваційного потенціалу на пріоритетних напрямках науково-технічного прогресу, що загрожує закріпленням екстенсивної моделі розвитку економіки.

В умовах зростаючого рівня конкуренції та технологічного випередження країн, що обрали інноваційний шлях розвитку, зазначені проблеми зумовлюють необхідність суттєвого збільшення капітальних інвестицій в оновлення та модернізацію матеріально-технічної бази вітчизняних підприємств (табл. 1).

Таблиця 1 – Капітальні інвестиції в економіку України за 2000-2017 роки

Показник	Рік										
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Капітальні інвестиції в економіку, млрд. грн.	222,6	272,0	192,8	180,5	241,2	273,2	249,8	219,4	273,1	359,2	448,4
Темпи зміни капітальних інвестицій в економіку, %	177,7	122,1	70,8	78,0	133,6	113,2	91,4	87,8	124,4	131,5	124,8
ВВП, млрд. грн.	751,1	990,8	947,0	1120,5	1349,1	1459,0	1522,6	1586,9	1988,5	2385,3	2982,9
Рівень інвестування, економіки, % ВВП	29,65	27,46	20,37	16,11	17,88	18,73	16,41	13,83	13,73	15,06	15,03

Підтвердженням негативної тенденції до зниження рівня інвестування національної економіки є скорочення частки капітальних інвестицій у ВВП з 2007 року, що є індикатором економічної безпеки країни. Протягом аналізованого періоду середній рівень капітальних інвестицій у відсотках до ВВП становив 18,39%. Максимального свого значення – 29,65%, при нормативному 25%, показник досяг в докризовому 2007 році та протягом десяти років мав тенденцію до скорочення незважаючи на незначне покращення в 2011-2012 та 2016-2017 роках, що свідчить про дефіцит фінансових ресурсів.

Сутність проблеми недостатньої ефективності фінансового забезпечення інноваційного розвитку в Україні, на нашу думку, полягає у відсутності налагоджених механізмів розкриття потенціалу існуючих фінансових джерел, результативного перерозподілу структури залучених фінансових ресурсів та пріоритетів споживання інноваційної продукції. Так, відповідно до даних Державної служби статистики та результатів проведеного регресійного аналізу, основним та значимим джерелом інвестування в економіку України протягом 2000-2017 рр. залишаються власні кошти підприємств та організацій, питома вага яких у 2017 р. становила 69,13% або 310061,7 млн. грн. від усього обсягу капітальних інвестицій. Не дивлячись на значущість кредитів банків та інших позик у фінансуванні процесів модернізації, протягом 2011-2017 років відбувалося зменшення їхньої частки на 8,59% або 7063 млн. грн. (табл. 2).

Таблиця 2 – Результати регресійного аналізу залежності між капітальними інвестицій в економіку України від джерел їхнього фінансування

		Regression Summary for Dependent Variable: Усього капітальних інвестицій, млн. грн.					
		R= ,99939017 R²= ,99878071 Adjusted R²= ,99840554					
		F(4,13)=2662,2 p<,00000 Std. Error of estimate: 4745,1					
		Beta	Std. Err. of Beta	B	Std. Err. of B	t(13)	p-level
N=18							
Intercept				14774,80	2327,242	6,34863	0,000025
Кошти місцевих бюджетів, млн. грн.		0,228832	0,037647	2,67	0,440	6,07311	0,000039
Власні кошти підприємств та організацій, млн. грн.		0,466888	0,078778	0,67	0,112	5,92666	0,000050
Кредити банків та інші позики, млн. грн.		0,236411	0,022501	2,01	0,192	10,50646	0,000000
Кошти населення на будівництво житла, млн. грн.		0,169781	0,039852	1,74	0,409	4,26029	0,000929

До того ж відмітимо, що джерела фінансування капітальних інвестиції в економіку України є взаємозамінними (табл. 3). Найбільш тісний зв'язок виявився між показниками Кошти державного бюджету, Інші джерела фінансування ($r = 0,817$), Кредити банків та інші позики ($r = 0,788$), що характеризує сформовану структуру джерел фінансування капітальних інвестицій в економіку України як нераціональну.

Таблиця 3 – Кореляційна матриця зв'язку між капітальними інвестиціями в економіку України та джерелами їхнього фінансування

Variable	Correlations (Spreadsheet, FR.sta)							
	Кошти державного бюджету, млн. грн.	Кошти місцевих бюджетів, млн. грн.	Власні кошти підприємств та організацій, млн. грн.	Кредити банків та інші позики, млн. грн.	Кошти іноземних інвесторів, млн. грн.	Кошти населення на будівництво житла, млн. грн.	Інші джерела фінансування, млн. грн.	Усього капітальних інвестицій, млн. грн.
Кошти державного бюджету, млн. грн.	1,000000	0,530244	0,650859	0,788044	0,484368	0,531067	0,817070	0,706487
Кошти місцевих бюджетів, млн. грн.	0,530244	1,000000	0,882557	0,415102	0,601196	0,748403	0,646188	0,865886
Власні кошти підприємств та організацій, млн. грн.	0,650859	0,882557	1,000000	0,702692	0,740714	0,934337	0,748088	0,993426
Кредити банків та інші позики, млн. грн.	0,788044	0,415102	0,702692	1,000000	0,692034	0,812440	0,774770	0,763376
Кошти іноземних інвесторів, млн. грн.	0,484368	0,601196	0,740714	0,692034	1,000000	0,650033	0,548759	0,761097
Кошти населення на будівництво житла, млн. грн.	0,531067	0,748403	0,934337	0,812440	0,650033	1,000000	0,614544	0,921908
Інші джерела фінансування, млн. грн.	0,817070	0,646188	0,748088	0,774770	0,548759	0,614544	1,000000	0,787084
Усього капітальних інвестицій, млн. грн.	0,706487	0,865886	0,993426	0,763376	0,761097	0,921908	0,787084	1,000000

Виходячи з вище зазначеного можна зробити висновки, що використовуючи лише внутрішні можливості вітчизняних підприємств та внутрішньобанківські інструменти в умовах галопуючої інфляції та неможливості

активізації іноземного інвестування в Україну внаслідок несприятливого інвестиційного клімату (структурна деградація економіки, недосконала законодавча база, обтяжлива система оподаткування, нестабільність національної валюти, висока вартість кредитних ресурсів банківської системи) завдання модернізації та інноваційного розвитку економіки вирішити неможливо. В даному процесі вирішальною є системоутворююча роль держави, що передбачає формування ефективного фінансового механізму, зокрема:

- розширення фінансових можливостей промислових підприємств для здійснення самофінансування інновацій;

- реалізація державної політики «довгих грошей» під забезпечення інноваційних проектів (формування законодавства щодо синдикуваного кредитування, банківського проектного фінансування, підвищення капіталізації та стабільності ресурсної бази банків; спрямування коштів міжнародної фінансової допомоги на кредитування нових та наукомістких виробництв через створення спеціалізованих банків розвитку) тощо.

Список використаних джерел

1. Проект постанови Верховної Ради України від 06.07.2018 року № 8571 Про Рекомендації парламентських слухань на тему: «Національна інноваційна система: стан та законодавче забезпечення розвитку». Ліга Закон. Законодавство України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/1_doc2.nsf/link1/DH6M300A.html
2. Капітальні інвестиції за видами економічної діяльності за 2010-2017 роки. Державна служба статистики України. [Електронний ресурс]. – Режим

доступу://<http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2013/ibd/ibdrik/ibdu/kirikuebe.htm>

3. Валовий внутрішній продукт (у фактичних цінах). Архів. Державна служба статистики України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2003/vvp/vvpkv/vvpkvu/arhvvp_kv.html

УДК 336.71

Шмуратко Яна Антонівна,

*к.е.н., викладач кафедри банківської справи,
Одеський національний економічний університет,
м. Одеса*

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СВІТОВОГО РИНКУ ПОХІДНИХ ФІНАНСОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ

Аналіз подій, які започаткували світову кризу 2008р., та хронологія розгортання кризових явищ, свідчать, що масштаб та глибина кризи були визначені подіями, що розгортались на ринку похідних фінансових інструментів, зокрема діяльністю банків у зазначеному сегменті фінансового ринку. Непрозорість операцій, неконтрольований рівень ризиків, недосконале регулювання – неповний перелік проблем, які виникли у функціонуванні світової фінансової системи в період економічної кризи. Так, напередодні світової фінансової кризи 2008 р. обсяги світового ринку деривативів сягнули історичних максимумів та склали 664,8 трлн. дол., при цьому частка біржової торгівлі склала 78,9 трлн. дол. США, а обсяги позабіржової торгівлі сягнули 585,9 трлн. дол. США [1].

Особливості функціонування ринку ПФІ, його «інфекційна» природа, роль банків на цьому сегменті фінансового ринку, системні ризики, які генеруються банківськими установами в процесі здійснення операцій на

ринку ПФІ зумовили необхідність впровадження нових методів та підходів щодо загального регулювання ринку похідних фінансових інструментів [2].

Отже, суттєвою характеристикою посткризового періоду розвитку ринку ПФІ стає посилення процесів регулювання саме його позабіржового сегмента ринку ПФІ. Протягом зазначеного періоду впроваджується низка нормативних актів, спрямованих на посилення регулювання ринку похідних фінансових інструментів. Так, на зустрічі лідерів країн, що входять до двадцятки провідних країн світу (G20) визначено основні напрямки реформування позабіржового ринку ПФІ, які передбачали запровадження інституту централізованого клірингу, формування торгових репозитаріїв з метою створення інформаційної бази для збереження та подання достовірних даних по всіх позабіржових деривативах для здійснення централізованого клірингу незалежно від місця угоди та підвищення вимог до фінансового забезпечення за нецентралізованими похідними.

У 2011 р. лідери G20 додають до програми реформування ринку ПФІ необхідність установлення маржинальних вимог до нецентралізованих операцій із похідними. У 2012 р. Міжнародна організація регуляторів ринків цінних паперів оприлюднює «Звіт щодо вимог до обов'язкового клірингу», який визначає принципи та надає рекомендації щодо впровадження режиму обов'язкового клірингу для стандартизованих позабіржових похідних з метою підвищення транспарентності, зменшення системних ризиків та захисту від зловживань на позабіржовому ринку похідних інструментів; Комітет платіжних та розрахункових систем разом із Міжнародною організацією регуляторів ринків цінних паперів розробляє «Принципи інфраструктури фінансового ринку», які охоплюють нові міжнародні стандарти щодо здійснення платежів, клірингу та розрахункових систем, включаючи центральних контрагентів. У 2013 р. Базельський

комітет публікує пропозиції щодо встановлення мінімальних розмірів маржинальних вимог за інструментами, які не підлягають централізованому клірингу [2].

Зазначені заходи, спрямовані на врегулювання ринку похідних фінансових інструментів, безумовно вплинули на його подальший розвиток. Як свідчать наведені у табл. 1 дані протягом 2010-2017рр. суттєвих змін зазнали наступні сегменти ринку: ринок кредитних деривативів зменшився більш ніж у 3 рази; обсяги ринку процентних деривативів після стрімкого зростання протягом 2010-2013рр скоротились майже вдвічі у 2016р та поступово почали відновлюватися у 2017р.; вдвічі скоротились обсяги операцій з товарними похідними фінансовими інструментами. Єдиним сегментом, який мав позитивну динаміку, залишався ринок валютних похідних.

Зазначені тенденції пояснюються розвитком ключового елементу програми реформування позабіржового ринку похідних фінансових інструментів, спрямованих на зменшення системних ризиків, а саме інституту централізованого клірингу.

Так, за даними Банку міжнародних розрахунків, впровадження централізованого клірингу переважало саме у сегменті ринку процентних похідних та меншою мірою поширювалось у інших сегментах. Дані на кінець грудня 2016 року вказують на те, що центральні розрахунки набувають все більшого значення і в інших сегментах ринку [3].

Кількісні показники ринку похідних фінансових інструментів свідчать про дієвість заходів, що намагаються вжити регулятори. Разом з тим, варто визначити, що зазначені заходи спрямовані на посилення вимог до капіталу учасників ринку, на більш жорстке дотримання стандартів ділової етики, організації діяльності ринку, але вони не вирішують основної проблеми ринку ПФІ – зменшення обсягів спекулятивних операцій на ринку похідних та вплив ключових гравців ринку похідних на ринки базисних активів за допомогою деривативів.

Таблиця 1 – Динаміка обсягів позабіржового ринку похідних фінансових інструментів протягом п'ятого етапу розвитку, 2010-2017 рр., трлн. дол. США

Вид похідних фінансових інструментів	Номінальна вартість відкритих угод, станом на кінець року							
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Валютні	67,9	74,3	78,1	78,5	82,1	75,9	78,7	87,1
<i>Зміни до попереднього року (%)</i>	<i>X</i>	<i>9</i>	<i>5</i>	<i>1</i>	<i>5</i>	<i>-7</i>	<i>4</i>	<i>11</i>
Поцентні	492,3	533,3	521,2	600,8	519,6	395,1	385,5	426,6
<i>Зміни до попереднього року (%)</i>	<i>X</i>	<i>8</i>	<i>-2</i>	<i>15</i>	<i>-14</i>	<i>-24</i>	<i>-2</i>	<i>11</i>
Фондові	6,2	6,7	6,9	6,7	7,1	7,2	6,2	6,5
<i>Зміни до попереднього року (%)</i>	<i>X</i>	<i>6</i>	<i>4</i>	<i>-3</i>	<i>6</i>	<i>2</i>	<i>-14</i>	<i>5</i>
Товарні	3,3	3,6	3,0	2,4	2,1	1,5	1,7	1,8
<i>Зміни до попереднього року (%)</i>	<i>X</i>	<i>6</i>	<i>-14</i>	<i>-19</i>	<i>-15</i>	<i>-28</i>	<i>11</i>	<i>11</i>
Кредитні	31,0	29,9	26,3	21,5	16,9	12,6	10,1	9,5
<i>Зміни до попереднього року (%)</i>	<i>X</i>	<i>-4</i>	<i>-12</i>	<i>-18</i>	<i>-22</i>	<i>-25</i>	<i>-20</i>	<i>-5</i>
Інші	0,7	0,08	0,08	0,8	0,07	0,06	0,10	0,1
Загальний обсяг ринку	601,0	647,8	635,6	710,1	627,7	492,5	482,4	531,9
<i>Зміни до попереднього року (%)</i>	<i>X</i>	<i>8</i>	<i>-2</i>	<i>12</i>	<i>-12</i>	<i>-22</i>	<i>-2</i>	<i>10</i>

Джерело: складено за даними Банку міжнародних розрахунків [1]

Таким чином, в умовах реформування вітчизняної фінансової системи не втрачає своєї актуальності необхідність постійного моніторингу тенденцій розвитку світового ринку ПФІ та розуміння його еволюційних особливостей, що створює підґрунтя для впровадження дієвої системи регулювання діяльності вітчизняних банків на ринку похідних фінансових інструментів

Список використаних джерел

1. Офіційний сайт Банку міжнародних розрахунків [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.bis.org
2. Шмуратко Я.А. Тенденції розвитку світового та вітчизняного ринків похідних фінансових інструментів / Я.А. Шмуратко // Електронне наукове видання «Глобальні та національні проблеми економіки». – 2015. – Випуск 8. – С. 1092–1096.
3. The changing shape of interest rate derivatives markets, BIS Quarterly Review, December 2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.bis.org/quarterlyreviews/index.htm>

УДК 336.7

Крухмаль О. В.,

к.е.н., доцент,

Сумський державний університет, м. Суми

Зленко Я. В.,

магістрант,

Сумський державний університет, м. Суми

УПРАВЛІННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ В БАНКУ

На сучасному етапі розвитку фінансового ринку досить вагомим тенденціям набуває конкуренція. Фінансові установи на сьогодні намагаються бути конкурентними з метою підвищення прибутковості. Одночасно загострюється конкуренція між банківськими установами. Наразі, для того, щоб діяльність банківської установи на ринку банківських послуг була ефективною, банк міг якісно задовольняти потреби клієнтів, та отримувати вищий прибуток, фінансово-кредитна установа повинна бути конкурентоспроможною.

Дослідження наукової літератури стосовно поняття «конкурентоспроможність банку» дають підстави стверджувати, що дана дефініція трактується різними вченими досить схоже. Різні визначення поняття зводяться до того, що конкурентоспроможністю називають здатності суб'єкта набувати чи володіти тими якостями, характеристиками, властивостями, що мають сприятливий вплив на його діяльність в умовах постійного економічного змагання за клієнтів, долю ринку, прибуток [1-4].

На сьогодні, в основних наукових джерелах виокремлюють такі підходи стосовно управління конкурентоспроможністю комерційного банку: системний, процесний та ситуаційний.

Визначені підходи стосовно управління конкурентоспроможністю банку є вагомим внеском у розвиток

теоретико-методичних основ управління банківською діяльністю. Але, зважаючи на постійну зміну зовнішніх умов функціонування банків, актуальними залишаються питання збільшення ефективності діяльності комерційних банків, що виокремлює необхідність постійного вдосконалення методів управління банківською установою. Забезпечення високого рівня конкурентоспроможності банку за умов інтенсивної конкуренції можливе лише за умови розробки відповідної стратегії, створення системи комплексного управління конкурентним потенціалом, що є перспективним напрямом на майбутнє [3].

В сучасній науковій літературі виділено кілька типів стратегій, що спрямовані на підвищення чи на забезпечення необхідного рівня конкурентоспроможності банку. Науковці виділяють стратегію формування конкурентних переваг, стратегію конкурентної поведінки, стратегію забезпечення конкурентоспроможності банку. Остання є комплексом стратегій, що містять довгострокові програми дій за всіма банківськими предметними сферами: фінанси, маркетинг, організація, матеріально-технічна база, план розвитку персоналу та ін. [1-4].

За результатами факторного аналізу формування конкурентоспроможності банків України, можна зробити висновок, що ринок банківських продуктів в Україні має високий рівень концентрації, що є значною перешкодою для розвитку конкурентного середовища, що значною впливає на процес формування конкурентоспроможності та кінцевий результат цього процесу. Зважаючи на те, що остаточна ціна на банківський продукт, сформована окремим банком, буде визначатися цінами на аналогічні продукти конкурентів, то високий рівень концентрації на ринку банківських послуг, обмежить окремі банки в здобутті власних конкурентних переваг, особливо в питаннях ціноутворення.

Аналіз інструментів підвищення конкурентоздатності на банківському ринку дозволяє зробити висновок, що в сучасних українських реаліях вагомий вплив на конкурентоспроможність

банку здійснюють програми по стимулюванню збуту банківських послуг, що проявляється періодичним оновленням асортименту, появою нових послуг, відмовою від надання застарілих. Одним із банківських продуктів, що є інструментом боротьби за клієнтів, є платіжні та кредитні картки. Банки активно використовують картки для створення унікальних пропозицій, причому кількість їх щорічно зростає. В сучасній банківській системі України розширення асортименту банківських послуг за допомогою платіжних карток дає можливість банкам збільшити залучення коштів, підвищити їх конкурентоспроможність та покращити свій імідж.

Список використаних джерел

1. Лютий І. Конкурентоспроможність банків в умовах глобалізації та лібералізації руху капіталу / І. Лютий // Вісник НБУ. – 2006. – № 11. – С. 18–25.

2. Котковський В.С. Проблеми трактування дефініції «конкурентоспроможність банку» / В.С. Котковський, Д.В. Коваленко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=73526>.

3. Крухмаль, О. В. Конкурентоспроможність банку та банківського продукту: фактори впливу та оцінка [Електронний ресурс] / О. В. Крухмаль, О.А. Барановська // Ефективна економіка. – 2014. – № 5. - Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3023>

4. Вовк В. Я. Концептуальні засад иорганізації стратегічного управління конкурентоспроможністю банку / В. Я. Вовк // Бізнесінформ – 2012 – № 9. – С. 237-240.

5. Показники банківської системи [Електронний ресурс] :[Режим доступу] https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=34661442&cat_id=34798593

СЕКЦІЯ 5
ОБЛІК І ОПОДАТКУВАННЯ В УМОВАХ
СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ТА
ІНСТИТУЦІОНАЛЬНИХ ЗМІН

УДК 657.92

Бурденко Ірина Миколаївна,
к.е.н., доцент,
Сумський державний університет, м. Суми

ЗНАЧЕННЯ ТА МЕТОДИ ОЦІНКИ ЛЮДСЬКОГО
КАПІТАЛА В СИСТЕМІ ОБЛІКУ ЛЮДСЬКИХ
РЕСУРСІВ

Успішність будь-якої компанії залежить від її людського капіталу. В епоху знань і технологій лише ті компанії можуть вижити і досягати успіху, які мають адекватну інформацію про витрати, вартість та продуктивність своїх людських ресурсів. Ця інформація є основою ефективного управління елементами людського капіталу в будь-якій компанії. Така імперативна інформація про людські ресурси може бути забезпечена спеціалізованою галуззю обліку, розробленою науковцями, і відомою під назвою «Облік людських ресурсів» (Human Resource Accounting –HRA). Він забезпечує інформацією про вартість людських ресурсів, яка допомагає керівництву приймати рішення щодо адекватності людських ресурсів [2].

На сьогодні в Україні не існує ні єдиної методики оцінки людського капіталу, ні обліку. Для визначення напрямків вирішення цього питання звернемося до міжнародних стандарти обліку 38 «Нематеріальні активи»,

де зазначено, що нематеріальний актив слід визнавати, якщо і тільки якщо: а) є ймовірність того, що майбутні економічні вигоди, які відносяться до активу, надходять до суб'єкта господарювання; б) собівартість активу можна достовірно оцінити.

При цьому суб'єктові господарювання слід оцінювати ймовірність очікуваних майбутніх економічних вигід, використовуючи припущення, які можна обґрунтувати і підтвердити. Ці припущення відображають найкращу оцінку управлінським персоналом сукупності економічних умов, які існують протягом строку корисної експлуатації активу [7].

Отже, основним для визнання людського капіталу є отримання майбутніх економічних вигід.

Розглянемо міжнародний досвід оцінки людського капіталу, який будує організацію обліку на підставі очікуємих вигід. В американській практиці існують два принципових підходи до обліку людського капіталу на мікрорівні: модель активів («витратна») та модель корисності (рис. 1).

В першій моделі у внутрішній системі управлінського обліку вводить окремий рахунок. Джерело цих коштів зазначається у пасиві балансу, шляхом введення у статтю нового пункту.

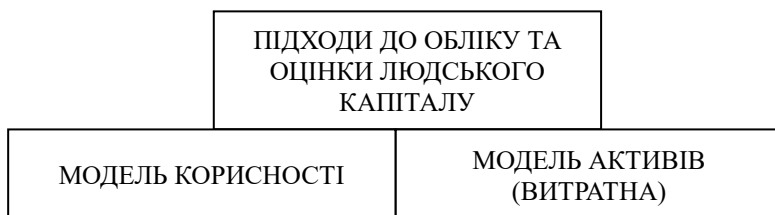

Рисунок 1 – Основні підходи до оцінки та обліку людського капіталу

Джерело: складено автором на основі [5]

Ці спеціальні рахунки призначені для обліку витрати «на людські ресурси», які залежно від складу розглядаються або як довгострокові вкладення, що збільшують розмір функціонуючого людського капіталу, або списуються як втрати.

Витрати на навчання розглядаються як відновлення первісної вартості капіталу або як зростання вартості «людського капіталу». Облік людського капіталу здійснюється шляхом систематичного розподілу та списання витрат через амортизацію.

На наступному етапі складаються баланси людських ресурсів. У річному плановому балансі дається розбивка по кварталах і півріччях. Щомісяця складаються звітні баланси, які дають можливість зрівняти фактичне положення із плановими цифрами й визначити їх невідповідність [6].

Урахування та нівелювання негативних наслідків особливості можливі в межах використання другої моделі обліку й оцінки людського капіталу – моделі корисності. Відповідно до цієї моделі визначаються витрати на підтримку й підвищення кваліфікації, які розглядаються як інвестиції, тобто як вид активів, що направляється на господарську діяльність із метою одержання доходу. При цьому, як правило, безпосередньо активи людського капіталу окремо не виділяються, а розподіляються на три групи за ознакою відокремленості (не відокремленості) від підприємства або індивідуума [5].

До першої групи включено нематеріальні активи, не відокремлювані від підприємства. Вони, як правило, мають невизначений термін служби, оцінюються в сукупності й не амортизуються: наявність навченого персоналу; наявність клієнтури; досягнення у сфері реклами і просування своєї продукції; гудвіл.

До другої групи нематеріальних активів, не відокремлюваних від індивідуума і таких, що не мають

встановленого терміну служби (крім фахівців, робота яких на підприємстві обумовлена строком контракту), входять: особиста репутація працівників або власників підприємства; особисті професійні якості індивідумів; загальна кваліфікація тощо.

До третьої групи нематеріальних активів, відокремлюваних від підприємства, входять товарні (фірмові) знаки, технічні бібліотеки, авторські права, ліцензії, патенти тощо.

Також у світовій практиці є широко вживаним досвід створення власної методики обліку нематеріальних активів самостійно кожним підприємством залежно від специфіки діяльності (компанії «Telia», «ABB Sverige», «SCAA» та інші) [1]. Так, наприклад, ринкова вартість імперії Білла Гейтса включає лише 5% матеріальних активів, як мінімум 50% займає людський капітал, який вони оцінюють за особливою методикою, в якій більшу частину, а саме близько 55–65 млн дол. США (в 2016 р.) складала вартість бренду [4].

Отже, значення обліку людських ресурсів (HRA) надамо словами Лікерта [3]. HRA служить наступним цілям в компанії:

1. Дає інформацію про витрати / вартість для прийняття управлінських рішень щодо придбання, розподілу, розробки та підтримки людських ресурсів для досягнення економічної ефективності.

2. Дозволяє менеджменту з персоналу ефективно контролювати використання людських ресурсів.

3. Забезпечує надійну та ефективну основу управління активами людей, відносно того чи оцінений, вичерпаний чи збережений актив.

4. Допомогає в розробці принципів управління шляхом класифікації фінансових наслідків різних практик.

Список використаних джерел

1. Flamholtz, E. Human Resource Accounting, Jossey-Bass Publishers, San Francisco, CA. 1985.
2. Jalaja K.R, Bhargavi. H, An Analysis Of Human Resource Accounting System In Select Companies In India. Online Multi-Disciplinary Research Journal Volume 3, Issue 1, January 2018.
3. Likert R., Human Organisational Measurements: Key to Financial Success, Michigan Business Review, May, 1971. pp. 1-5.
4. Noe A. Raymond, John R. Hollenbeck, Patrick M. Wright, Barry Gerhart, Human Resource Management. McGraw-Hill College, 2007.
5. US Department of Labor, Recommendations of Federal Glass Ceiling Commission. Good for Business: Making Full Use of the Nation's Human Capital, Washington, D.C., November 2015. URL: https://digitalcommons.ilr.cornell.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1118&context=key_workplace
6. Азгальдов Г.Г. Оценка стоимости интеллектуальной собственности и нематериальных активов: учебное пособие. М. : Международная академия оценки и консалтинга, 2016. 400 с.
7. МСБО 8 «Нематериальні активи» від 01.01.2012. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_050.

УДК: 657-026.15:658.114

Гриценко Олена Іванівна,

к.е.н., доцент,

Сумський державний університет, м. Суми

ОСНОВНІ ПЕРЕДУМОВИ ЗАПОЧАТКУВАННЯ КРЕАТИВНОГО ОБЛІКУ В БІЗНЕСІ

Метою створення будь-якого підприємства є здійснення певного виду діяльності для отримання прибутку. Фінансові результати діяльності підприємств, у свою чергу, характеризують прибутки та збитки. Для їх визначення зіставляють отримані доходи та понесені витрати, достовірною оцінкою яких можлива лише за даними бухгалтерського обліку. Саме від повноти та достовірності інформації залежить адекватність прийнятих управлінським персоналом рішень.

Система бухгалтерського обліку є основним джерелом інформації, необхідної для оцінки діяльності підприємства в цілому, та для контролю витрат зокрема.

Для контролю обґрунтованості виробничих витрат підприємства необхідно з'ясувати, які витрати можна вважати такими, що можуть бути усунені (тобто, такими, яких можна уникнути шляхом прийняття альтернативного варіанту рішень).

Для оцінки ефективності понесених витрат під час контролю необхідно проаналізувати надходження, які одержані внаслідок понесення витрат. Для оцінювання ефективності витрат необхідно досліджувати не лише обсяг надходжень, але й їх регулярність та тривалість. Це забезпечить контроль ефективності витрат не лише від операційної діяльності, але й від інвестиційної та фінансової, що дозволить оцінити ефективність системи

управління в цілому та прийняття рішень в окремих центрах відповідальності зокрема.

Стандартизований набір взаємопов'язаних фінансових показників є тим індикатором, що здатний визначити подальші дії як керівництва підприємства, так і потенційного інвестора. При цьому необхідно приділяти значну увагу розробці принципів і методів фінансового планування, оскільки якість управління фінансовими потоками на підприємстві безумовно позначається на його фінансовому становищі.

Очевидним здається твердження, що бізнес-звітність повинна відповідати потребам користувачів. Однак і інтереси користувачів, і фокус їх уваги постійно змінюються. Процес оцінки бізнесу являє собою не механічне застосування моделі, а творчий процес, де розглядаються всі релевантні фактори і дані без будь-яких обмежень. Такий підхід в формуванні облікової інформації часто називають креативним обліком.

Власники деяких компаній використовують у своїй діяльності особливі методи обліку або ж структурують угоди таким чином, щоб користувачі звітної інформації (як внутрішні, так і зовнішні) сформували не здогадувалися б про реальний стан речей. Така практика має назву креативного (творчого) бухгалтерського обліку. Загальноприйнятого визначення креативного обліку немає. Більше того, у вітчизняній науці його прояви є малодослідженими. Увага науковців більше зосереджена на звичайних помилках в обліку та звітності, способах їх виправлення відповідно до положень (стандартів).

Креативний облік у кращих своїх проявах – це будь-який науковий метод, який не відповідає загальноприйнятій практиці чи встановленим стандартам та принципам, але не використовується для прямого порушення законодавства для відображення основних тенденцій у зміні вартості

бізнесу і достовірної картини стану справ фірми, особливо, якщо не існує інших методів відображення операції в обліку.

При організації бухгалтерського обліку на підприємстві значна частина часу, як правило, приділяється технічних питанням обліку та оподаткування, і практично залишаються осторонь актуальні проблеми професійного рівня бухгалтерів та їх освітнього розвитку в процесі діяльності. Виходом із такої ситуації є організація перманентної освіти бухгалтерів, що має бути організована на рівні підприємства та держави в цілому.

Чим вища кваліфікація облікового працівника тим більше можливостей отримати якісні фінансові показники діяльності. Від вміння застосування на практиці різноманітних елементів облікової політики залежить кінцевий фінансовий результат.

Варіантність вибору елементів облікової політики, а відповідно й ведення бухгалтерського (фінансового) обліку дає змогу підприємству оптимізувати як результати фінансово-господарської діяльності, так і суму сплачуваних податків, зокрема тих, для яких базою оподаткування є прибуток.

Змінними, що впливають на величину витрат і фінансові результати діяльності підприємства, є практично усі елементи облікової політики, зокрема порядок нарахування амортизації основних засобів і нематеріальних активів, облік величини зношення малоцінних та швидкозношуваних предметів, система обліку і метод оцінки виробничих запасів, порядок обліку витрат на виробництво, калькулювання собівартості продукції, метод оцінки незавершеного виробництва, визначення вибору від реалізації продукції та багато інших.

У ринковій економіці професія бухгалтера набула громадського значення. При організації на підприємстві роботи, пов'язаної з процедурами формування і

представлення фінансової звітності, необхідно приділяти увагу такому важливому питанню як використання професійного судження. Це, у свою чергу, вимагає формування у бухгалтера нового світогляду, докорінної перебудови його мислення, застосування творчих підходів в професійній діяльності, відтворення основних засад креативного обліку.

Креативний облік має забезпечувати формування позитивного уявлення про фінансове становище підприємства та відповідати при цьому основним вимогам до відповідати певним якісним характеристикам інформації: державне регламентування, обов'язковість, точність, повнота, своєчасність, дохідливість, достовірність, порівнянність, простота і ясність, неперервність.

Таким чином, основними передумовами креативного обліку є потреба бізнесу в доречній (корисній) інформації, яка здатна вплинути на вартісну оцінку або на рішення, яке приймається в даний час або на майбутній період.

Застосовувати творчий підхід до формування облікової інформації спроможні висококваліфіковані облікові працівники. В креативному обліку слід також дотримуватись кодексів професійної етики та основних засад інтегрованої звітності. Саме такий облік має сприяти пошуку резервів для зниження витрат до раціонального рівня, досягнення росту економічної ефективності діяльності, підвищення конкурентноздатності.

ОБЛІКОВА ПОЛІТИКА ЯК ІНСТРУМЕНТ УПРАВЛІННЯ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Достовірну, повну і своєчасну фінансову звітність можливо одержати лише завдяки чіткій організації бухгалтерського обліку та вчасно сформованій обліковій політиці підприємства. Саме облікова політика має на меті створити на кожному підприємстві таку систему бухгалтерського обліку, яка б дозволила показати у фінансовій звітності якісну і кількісну обліково-економічну інформацію, що однозначно тлумачиться, складену з урахуванням особливостей кожного конкретного підприємства [6].

Від того, наскільки облікова політика є економічно обґрунтованою залежить також здатність підприємства впливати на ефективність використання своїх ресурсів та на фінансово-економічні показники своєї діяльності [4]. Вплив облікової політики на показники діяльності підприємства наведений на рис. 1.

В Україні поняття «облікова політика» з'явилося в бухгалтерському обліку на початку 90-х років ХХ ст. як наслідок перекладу Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку [7].

Рисунок 1 – Вплив облікової політики на показники діяльності [3]

Вперше можливість використання підприємствами України облікової політики з'явилася у 1993 році, коли було введено в дію Положення про організацію бухгалтерського обліку і звітності [1]. У даному положенні було передбачено, що підприємства та організації можуть самостійно визначати форму бухгалтерського обліку, виходячи з виду підприємства і умов господарювання; розробляти систему внутрішньовиробничого обліку, звітності і контролю господарських операцій та визначати права працівників на підпис документів. Слід зауважити, що в даному положенні термін «облікова політика» не згадувався.

Хоча бухгалтери з введенням даного нормативно-правового акту стали мати можливість вибору варіантів відображення окремих господарських операцій в бухгалтерському обліку, проте вона була зовсім не значною, адже в той час існувала жорстка регламентація бухгалтерського обліку на державному рівні.

Проте, обмеженість методик оцінки об'єктів обліку гальмувало процес переходу України до ринкових відносин. У 1999 році Україна відмовилась від жорсткої регламентації системи бухгалтерського обліку, було введено національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку, які ґрунтувалися на міжнародних стандартах і в яких були передбачені різні альтернативні варіанти організації та ведення обліку окремих видів активів, зобов'язань, доходів, витрат і фінансових результатів.

Необхідність формування облікової політики підприємства в ринкових умовах також пов'язана з переорієнтацією обліку на надання своєчасної, достовірної, повної і неупередженої інформації про фінансовий стан та результати діяльності не тільки зовнішнім, але і внутрішнім користувачам для прийняття обґрунтованих управлінських рішень [7].

Термін «облікова політика» отримав законодавчого тлумачення разом з прийняттям Закону України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні». У статті 1 даного закону зазначається, що облікова політика – це сукупність принципів, методів і процедур, що використовуються підприємством для складання і подання фінансової звітності [5].

Проте, не існує єдиного трактування сутності поняття «облікова політика» серед науковців. Розглянемо підходи науковців щодо трактування поняття «облікова політика» в табл. 1.

Таблиця 1 – Тлумачення сутності поняття «облікова політика»

Прізвища авторів	Визначення поняття
Барановська Т. В.	Комплекс методичних прийомів, способів і процедур організації та ведення бухгалтерського обліку, що обираються підприємством із загальноприйнятих або розробляються самостійно з урахуванням особливостей його діяльності з метою забезпечення захисту прав та інтересів власника (власників, учасників)
Вербило О. Ф. Кондрицька Т. П.	Принципи та правила ведення бухгалтерського обліку в певній організації
Бутинець Ф. Ф.	Система способів і прийомів організації та ведення обліку на конкретному підприємстві, закріплена відповідним внутрішнім нормативним актом на визначений термін.
Бичкова С. М., Райхман М. В., Соколов В. Я.	Сукупність способів ведення бухгалтерського обліку і складання бухгалтерської звітності, обраних компанією, які відповідають умовам господарювання.
Вербицька Л. В., Канаєва Т. В.	Сукупність способів ведення бухгалтерського обліку, які були обрані підприємством.
Горяєва М. С., Кочерга С. В.	Сукупність форм і методів ведення бухгалтерського обліку на підприємстві.

Продовження таблиці 1

Прізвища авторів	Визначення поняття
Ружмайка І. В.	Сукупність довготривалих заходів переважно стратегічного значення, що мають за мету суттєвий розвиток системи управління та забезпечення динамічного функціонування всіх її частин, в тому числі обліку, відповідно до чинного законодавства та змін, які відбуваються у зовнішньому середовищі.
Свірко С. В.	Сукупність облікових принципів, методів, процедур та заходів для забезпечення якісного, безперервного проходження інформації від етапу первинного спостереження до узагальнюючого – складання звітності.
Стефанюк І., Л. Ловінська	Сукупність принципів, методів і процедур, що використовуються суб'єктом господарювання для ведення поточного обліку, складання та подання фінансової звітності, визначених законодавством України
Касич А. О., Онищенко О. В.	сукупність способів і прийомів ведення бухгалтерського обліку, вибраних підприємством індивідуально з урахуванням специфіки його діяльності, для забезпечення необхідних результатів діяльності.

Джерело: складено на підставі [2]

Таким чином, узагальнюючі сутність трактування поняття «облікова політика», надані вченими, можна вважати, що облікова політика – це сукупність облікових принципів, методів, способів організації та ведення бухгалтерського обліку та контролю, складання і подання фінансової звітності, що обираються суб'єктом господарювання самостійно з врахуванням особливостей його діяльності і знаходять своє відображення у внутрішньому нормативному документі підприємства.

Список використаних джерел

1. Бутинець Ф. Ф., Лайчук С. М., Олійник О. В., Шигун М. М. Організація бухгалтерського обліку / За ред. Ф.Ф. Бутинця. Житомир: ПП Рута, 2005. 528 с.
2. Гошовська В. В., Гончарова Я. О. Формування організаційно-розпорядчого документа про облікову політику підприємства дорожньо-транспортного комплексу. Управління проектами, системний аналіз і логістика. Технічна серія. 2012. Вип. 10. С. 439-444. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Upsal_2012_10_79
3. Лень В.С., Гливенко В.В. Облікова політика підприємства: зміст та оформлення. Вісник Чернігівського державного технологічного університету. 2003. № 20. С. 11-18.
4. Партин Г.О. Облікова політика та її вплив на фінансові результати діяльності підприємств. Фінанси України. 2011. № 1. С. 54–60.
5. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16 липня 1999 р. № 996-14. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14>
6. Риндя А. Облікова політика підприємства. Податки та бухгалтерський облік. 2007. № 19. С. 23-26.
7. Щирба М. Т. Облікова політика в системі управлінського обліку : монографія. Тернопіль : ВЦП «Економічна думка ТНЕУ», 2011. 340 с.

УДК 336.22

Острівний Вадим Григорович,
студент,
Сумський державний університет, м. Суми
Науковий керівник:
Бухтіарова Аліна Геннадіївна,
к.е.н.,
Сумський державний університет, м. Суми

АКТУАЛЬНІ ЗМІНИ У ПРОЦЕДУРІ РОЗМИТНЕННЯ АВТОМОБІЛІВ В УКРАЇНІ

Вже не один десяток років автомобіль вважається показником успішних людей, тих, хто має певний матеріальний достаток. Проте, для деяких категорій населення – це, скоріше, необхідний засіб пересування, а ніж розкіш. Саме через це люди шукають дешеві і економічні авто. Рішенням цієї проблеми для багатьох людей стали так звані «євробляхи».

Автомобілі з європейськими чи американськими номерами зараз можна побачити на кожному кроці. Чисельність даних авто постійно збільшується. Проте, законність перебування на території України залишається під сумнівом. За даними прес-служби ДФС, тільки з початку року станом на 01.11.2018 року до України було ввезено 173 тис. автомобілів в режимі «транзит» з закордонною реєстрацією, а в режимі «тимчасового ввезення» – 53 тис. од. Причому кількість автомобілів з «євробляхами» щороку зростає. За різними оцінками, їхню загальну кількість в Україні оцінюють від 1 до 2 млн автомобілів.

Загалом, ця проблема склалась через те, що ціна на одне й те ж саме авто в Україні і за кордоном відрізняється в декілька разів. Для прикладу можна взяти BMW 325 з об'ємом двигуна 2,5 л, тип пального – бензин, 2003 року

випуску. В Україні такий автомобіль коштує 7-8,5 тис. євро, в той час, як в сусідній Польщі даний автомобіль можна купити за 3,5 тис. євро. Тому, різниця очевидна.

Ще однією причиною використання «сірих схем» щодо ввезення автомобілів в режимі «транзиту» або «тимчасового ввезення» є вартість розмитнення. Слід пам'ятати, що крім акцизного збору при розмитненні сплачується ввізне мито (5-7,3 % для авто з ЄС, 10 % – для інших країн), ПДВ (20 %) і пенсійний збір (3-5 %) при реєстрації машини. Раніше пропорції акцизного збору було прописано настільки нерівномірно, що українцеві, який бажає придбати вживаний автомобіль у Європі або США, довелося б платити в 7-20 разів більш високий акциз за авто віком до 5 років, ніж за нову, і в 10-28 разів більше, якщо машині понад 5 років.

Сьогодні ж ситуація дещо змінилась, так 8 листопада 2018 року Верховна Рада України прийняла у другому читанні 2 закони, які повинні вирішити проблему з «євробляхами». Відповідно до них, по-перше – скасовується заборона на ввезення автомобілів старше 2010 року випуску. По-друге – зміниться система розрахунку акцизу. Так, раніше була велика кількість ставок, які треба було множити на об'єм двигуна. Зараз же ставок тільки чотири та розроблена спрощена формула, для якої необхідно знати кубатуру двигуна та вік авто.

$$\text{Ставка} = \text{Ставка базова} \times K \text{ двигун} \times K \text{ вік}$$

де *Ставка базова* – ставка податку в євро за 1 штуку транспортного засобу;

K двигун – коефіцієнт, що визначається діленням об'єму циліндрів двигуна внутрішнього згоряння відповідного транспортного засобу в куб. см на 1000 куб. см;

K *вік* – коефіцієнт, що дорівнює кількості повних календарних років з року, наступного за роком виробництва відповідного транспортного засобу, до року визначення ставки податку.

Розрахуємо на прикладі автомобіля Volkswagen Golf (2012 року випуску, об'єм двигуна 1,4 л, тип пального – бензин, вартість 10 тисяч євро) суму грошей, яку потрібно буде заплатити за розмитнення.

За нинішнім законодавством: 730 євро – ввізне мито, 88 – євро акциз, 2164 євро – ПДВ, 433 євро – пенсійний збір. Сума платежів – 3415 євро за ціни авто 10000 євро.

Відповідно до законопроекту № 8487: 420 євро – акциз, 730 євро – ввізне мито, 2230 євро – ПДВ, 446 євро – пенсійний збір. Загальна сума платежів – 3826 євро за ціни в 10000 євро. Дорожче на 411 євро, ніж було.

Також досить важливим моментом, що в законі враховано 90-денний пільговий термін, під час якого акциз охочим розмитнити свої автомобілі буде коштувати вдвічі дешевше. Це приведе до зменшення податку і пенсійного збору, прив'язаних до інших мит.

Порахувавши розмитнення ще по декількох різних автомобілях можна дійти до висновку, що в разі набуття чинності нового закону, за кордоном дешевше буде купити авто з об'ємом двигунами понад 2 л, автомобілі преміум сегменту та майже нові авто. Для малолітражних автомобілів розмитнення обійдеться навіть дорожче ніж було, доведеться доплатити декілька сотень євро.

Можна зробити висновки, що прийняття законопроекту не вирішить питання з авто на іноземних номерах, адже більшість автомобілів – це малолітражки, які є досить дешевими і економічними, розмитнення яких обійдеться українцям приблизно в таку ж суму, як і вартість авто. Вигідним цей законопроект буде лише тим, хто буде купувати закордоном дорогі або нові автомобілі,

для них, дійсно, вартість легалізації іноземних авто істотно знизиться.

Список використаних джерел

1. Податковий кодекс України [Електронний ресурс] Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>. – Назва з екрану.
2. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо оподаткування акцизним податком легкових транспортних засобів [Електронний ресурс] Проект Закону України від 15.06.2018 року № 8487. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=64235. – Назва з екрану.

УДК 339.16.012.23:658.787

Мірошниченко Олеся Володимирівна,
*к.е.н., ст. викладач,
Сумський державний університет, м. Суми*
Попович Анастасія Олександрівна,
*студентка 2-го курсу магістратури,
Сумський державний університет, м. Суми*

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЯ ОБЛІКУ ТОРГІВЕЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Торгівля як невід’ємна частина економічної системи країни забезпечує зайнятість населення, збалансування виробництва та споживання, задоволення попиту споживачів на різні товари, сприяє збільшенню економічних зв’язків між секторами народного господарства, сприяє валютній стабільності та активно бере участь у формуванні державного бюджету. Сьогодні основними формами

торгівлі є оптова та роздрібна торгівля. Багатовимірна взаємодія роздрібної торгівлі з усіма галузями економіки та інститутами суспільного життя, збільшення впливу зовнішніх та внутрішніх дестабілізаційних факторів на результати управління підприємством, їх конкурентоспроможність та перспективи сталого розвитку, потребують реформування існуючих та нових ефективних ділових інструментів для малого бізнесу. Вирішальну роль відіграє вдосконалення теоретичних, організаційних, методологічних та прикладних аспектів бухгалтерського обліку продажу товарів у роздрібній торгівлі.

Значний внесок у розвиток теорії, методології та організації обліку товарних операцій зробили такі вітчизняні вчені, як, зокрема, З.Л. Бандура, О.М. Брадул, В. І. Матюха, Т.А. Бутинець, Н.Н. Грабова, В.Г. Горєлкін, Л.М. Котенко, А.М. Кузьмінський, а також такі представники зарубіжної наукової школи, як, зокрема, С.І. Волков, Х. Андерсон, Н.С. Макарова, В.Ф. Палій, Ю.А. Ратміров, Й.А. Шумпетер.

Торгова діяльність забезпечує безперервний процес руху активів у вигляді товарів від промислових підприємств різних форм власності до прямих споживачів. Для забезпечення торговельної діяльності здійснюються продажі товарів, які є найбільш важливою та значною частиною активів компанії. Вони займають особливе місце та домінуючу позицію у структурі витрат торгових підприємств.

На сучасному етапі розвитку держави передбачається функціонування торгівлі на основі наступних принципів:

- організаційно-господарська незалежність;
- відкритість (доступність торговельних послуг для всіх категорій споживачів, пріоритетне врахування їх інтересів, запобігання дискримінації покупців);

- цивілізованість (високий рівень торговельного обслуговування);
- самоокупність (повернення суб'єктами господарювання витрат у процесі торговельної діяльності, запобігання банкрутству і фінансової неплатоспроможності підприємств);
- конкурентоспроможність суб'єктів господарювання;
- урегульованість (відповідне реагування торговельної сфери на вплив координуючих і коригуючих зовнішніх факторів через систему правових, науково-технічних, інвестиційних, соціально-політичних та інших механізмів державного регулювання);
- контрольованість – попередження і профілактика порушень та зловживань [1].

Торгівля виконує наступні функції:

- 1) доведення товарів до споживачів;
- 2) продовження процесу виробництва у сфері товарного обігу (сортунання, комплектування, пакування);
- 3) зміна форм вартості з товарної на грошову;
- 4) надання торгових послуг населенню в процесі реалізації товарів.

Відповідно до законодавства, об'єктами торговельної діяльності можуть виступати товари, послуги, цінності чи гроші. Проте головним об'єктом торговельної діяльності доцільно вважати саме товари – матеріальні цінності, що придбані або утримуються підприємством для подальшого продажу, а також супутні роботи та послуги, до яких належить фасування, пакування тощо.

Бухгалтерський облік товарів та їх реалізації є основною ділянкою бухгалтерського обліку підприємства торгівлі, яка забезпечує визначення і контроль за точністю і об'єктивністю основного показника його діяльності –

обсягу роздрібного товарообігу та доходу як джерела покриття витрат обігу та створення прибутку.

У процесі господарської діяльності підприємства, здійснюються різні операції. Операції називаються товарними, якщо йдеться про оплату продукції, товарів, робіт і послуг, тобто процес виникає внаслідок звичайної операційної діяльності підприємства. Облік товарних операцій на підприємствах забезпечує збір та систематизацію інформації про товарні залишки на початок і кінець звітного періоду, їх надходження та витрачання. Облік товарних операцій здійснюється на підставі супровідних документів, прикладених до товарного звіту. Товари підприємству надходять на підставі договорів купівлі-продажу (замовлень) від оптових торгових підприємств або безпосередньо від виробників.

Для формування достовірної інформації про рух товарів та їх збереження необхідно:

- 1) документальне оформлення всіх операцій товароруку;
- 2) укладення договору про матеріальну відповідальність з особою, що здійснює операції у сфері руху товарів;
- 3) ведення систематичної звітності матеріально відповідальних осіб;
- 4) єдність оцінки товарів при їх надходженні та списанні;
- 5) проведення зустрічної звірки документів;
- 6) проведення інвентаризації товарних запасів та їх обліку та фактичного нарахування [2].

Бухгалтерія на кожну матеріально-відповідальну особу відкриває особовий рахунок, за яким в подальшому на підставі прибутково-видаткових документів, звітує про вартість одержаних та відпущених товарів і виводить залишок на звітну дату. Всі матеріально-відповідальні особи

у встановлені строки складають і подають до бухгалтерії товарні звіти, які після перевірки є підставою для відображення операцій в облікових регістрах.

Організація обліку торгової діяльності забезпечує:

- виконання плану товарообігу, підготовка інформації, необхідної для управління всіма послугами підприємства;

- перевірка правильності документарної діяльності, законності та цілеспрямованості операцій, своєчасне та повне їх відображення на рахунку;

- правильність списання товарних затрат;

- дотримання правил інвентаризації, своєчасного виявлення та відображення їх результатів [1].

Облік товарів ведеться на рахунку 28 «Товари». На рахунку 28 ведеться облік руху товарно-матеріальних цінностей за первісною вартістю, або за цінами реалізації. За дебетом рахунка 28 «Товари», відображається збільшення вартості придбаних (отриманих) товарів, за кредитом – відображається зменшення вартості реалізованих (вибулих) товарів [3]. На рахунку 28 здійснюється окремий облік товарів на складі (281 субрахунок) і в місцях реалізації (282 субрахунок), тобто поділ здійснюється за місцем перебування, а не за якісними характеристиками товарів. На цьому рахунку може одночасно проводитись облік товарів за різними цінами: за первісною вартістю і за ціною реалізації. У роздрібних підприємств після проведення нарахування націнки на рахунку 282 товари обліковуються не за первісною вартістю, а за цінами продажу.

Таким чином, належно організований бухгалтерський облік реалізації товарів має важливе значення для підвищення ефективності роботи підприємств і, як результат - зміцненню їх фінансового стану.

Список використаних джерел

1. Балджи М. Д., Допіра І. А., Однолько В. О. Економіка та організація торгівлі : навчальний посібник. – Київ : Кондор-видавництво, 2017. – 368 с.
2. Бутинець Ф.Ф. Бухгалтерський фінансовий облік/ Житомир. ПП. «Рута». 2014 – 912 с.
3. Матюха В. І. Бухгалтерський облік розрахунків підприємства за товарними операціями [Електронний ресурс] / В. І. Матюха, Г. В. Мисака // Молодий вчений. - 2018. - № 1(2). - С. 933-936. - Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2018_1\(2\)__88](http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2018_1(2)__88)

УДК 657.1:658

Мірошниченко Олеся Володимирівна,
к.е.н., ст. викладач,
Сумський державний університет, м. Суми
Турчик Анна Володимирівна,
студентка 2 курсу магістратури,
Сумський державний університет, м. Суми

ОБЛІКОВА ПОЛІТИКА ПІДПРИЄМСТВА В КОНТЕКСТІ МСФЗ

Облікова політика є Конституцією для підприємства, в якій зазначаються методи, принципи та процедури, які є обов'язковими для використання працівниками підприємства під час ведення бухгалтерського та податкового обліку, складання та подання фінансової звітності. Облікова політика є важливою складовою загального механізму управління господарською діяльністю підприємства, а також є важливим інструментом, який надає можливість оперативно реагувати на зміни, швидко та

раціонально пристосовувати виробничу систему до змін, що відбуваються у навколишньому середовищі.

Основними причинами появи облікової політики на українських підприємствах є: перехід від жорсткої регламентації системи обліку до можливості підприємством самостійно обрати способи та методи обліку, бухгалтер більше не вважався реєстратором фактів, а мав можливість активно приймати участь в діяльності підприємства.

Дослідженням формування облікової політики займалися такі вчені як Голов С.Ф., Житний П.Є., Івахненко І.В., Пушкар М.С. та інші.

Відповідно до Закону України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність" облікова політика - сукупність принципів, методів і процедур, що використовуються підприємством для ведення бухгалтерського обліку та складання та подання фінансової звітності [5].

З кожним роком в Україні збільшується кількість підприємств, які складають та подають річну фінансову звітність за міжнародними стандартами, за власною ініціативою власників або відповідно до вимог чинного законодавства. Згідно зі внесеними змінами до Закону України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність", з 2018 року підприємство після подання першої консолідованої або фінансової звітності за МСФЗ, підприємство повинно вести бухгалтерський облік відповідно до облікової політики, сформованою за міжнародним стандартами. Тому виникає необхідність визначення облікової політики згідно МСБО. У міжнародному стандарті бухгалтерського обліку 8 "Облікові політики, зміни в облікових оцінках та помилки" наводиться наступне трактування: "облікові політики - це конкретні принципи, основи, домовленості, правила та практика, застосовані суб'єктом господарювання при складанні та поданні фінансової звітності" [4]. Розбіжність між

національним та міжнародним тлумаченням полягає у множинності облікових політик згідно з МСБО.

Не існує єдиної думки і серед науковців у фаховій літературі щодо трактування терміну "облікова політика" (таблиця 1.1). Відповідно до першого підходу, облікова політика розглядається як сукупність принципів та методів ведення бухгалтерського обліку на підприємстві. За другим підходом, облікова політика - це процеси складання фінансової звітності. Вважаємо, що розглянуті підходи уточнюють та конкретизують поняття, яке наведено в МСФЗ.

Таблиця 1 – Підходи щодо тлумачення поняття "облікова політика"

Автор	Визначення поняття "облікова політика"
Васильєва Л. М. [1]	Це методологія бухгалтерського обліку, яка спрямована на досягнення цілей та завдань, використовується з метою забезпечення надійності фінансової звітності та якісної системи управління.
Кулик В.А. [3]	Спосіб ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності.
Голуб Н. Ю. [2]	Це цілеспрямована діяльність людей з управління бухгалтерським обліком задля досягнення поставлено мети.

Нормативно-законодавче регулювання облікової політики здійснюється на декількох рівнях. Л. М. Васильєва стверджує, що питанню облікової політики приділяють увагу на державному рівні та на рівні окремого підприємства [1]. В. А. Кулик наголошує на тому, що процеси глобалізації та гармонізації зумовили виникнення міжнародного та міжнаціонального рівнів [3]. Вважаємо, що регулювання необхідно розглядати на міжнародному, міждержавному, державному, галузевому рівнях та рівні підприємства.

На процес формування та реалізацію облікової політики впливають зовнішні та внутрішні фактори.

Вагомий вплив серед зовнішніх факторів мають наступні чинники: загальноекономічна ситуація в країні, податкова політика, ступінь взаємодії міжнародних та національних стандартів обліку і звітності. Значний вплив за МСФЗ має прийняття нового стандарту або внесення змін до чинних. Ці чинники зумовлюють внесення змін до облікової політики. До внутрішніх факторів належить: рівень кваліфікації персоналу, вид діяльності, особливості виду діяльності, організаційна структура.

Відповідно до МСФЗ та НП(с)БО головною метою формування облікової політики на підприємстві є забезпечення ефективної основи для складання звітності та задоволені потреб користувачів в необхідній інформації. Зацікавленими особами в обліковій політиці є як внутрішні користувачі, так зовнішні. Останні прагнуть отримати достовірну інформацію про фінансовий стан. Внутрішнім користувачам необхідна детальна та достовірна інформація для прийняття раціональних управлінських рішень.

Завданнями облікової політики є: об'єктивно відобразити діяльність підприємства, надання необхідної інформації про діяльність підприємства. Л. М. Васильєва вважає, що основними завданнями облікової політики є реалізація фінансової, податкової та управлінської функції [1].

Підприємство самостійно визначає облікову політику, враховуючи специфіку діяльності та вимоги чинного законодавства. За МСФЗ розробкою облікової політики займається виключно бухгалтерська служба. А за НП(с)БО, до процесу можуть долучатися консалтингові, бухгалтерські або аудиторські фірми. Використовуючи облікову політику, керівництво має прямий вплив на фінансовий стан та результати діяльності. Вибір конкретних методів щодо елементів облікової політики обумовлює те, що рівень фінансових результатів можна змінити через

методи оцінки. Прикладом є обрання методу амортизації малоцінних НМА: списання на витрати 100 % вартості при введенні об'єкта в експлуатацію, або по 50 % у місяцях вводу та виведенні активу з експлуатації. При першому методі в місяці введення об'єктів будуть завищені витрати, за другим методом вартість активів відноситиметься на витрати більш рівномірно.

Отже, облікова політика є важливим інструментом, який дозволяє отримувати за допомогою бухгалтерського обліку достовірну та обґрунтовану інформацію щодо фінансового стану підприємства, дозволяє обрати оптимальну схему оподаткування прибутку підприємства, а також дозволяє впливати на фінансові результати.

Список використаних джерел

1. Васильєва, Л. М. Сутність облікової політики, її значення і вимоги, які до неї пред'являються [Текст] / Л. М. Васильєва // Ефективна економіка. – 2013. – № 6. – С. 45-63
2. Голуб, Н. Ю. Формування облікової політики підприємства в сучасних умовах господарювання [Текст] / Н. Ю. Голуб, К. В. Худоба // Науковий вісник НЛТУ України. – 2013. – 23.17. – С. 192-197
3. Кулик, В. А. Облікова політика підприємства [Текст] : монографія / В. А. Кулик. – Полтава: РВВ ПУЕТ, 2014. – 373 с.
4. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 8 "Облікові політики, зміни в облікових оцінках і помилки" [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_020. – Назва з екрану.
5. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні [Електронний ресурс] : Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14>. – Назва з екрану.

Ярошина А. П.,
студентка,
Сумський державний університет, м. Суми
Бурденко І. М.,
к.е.н., доцент,
Сумський державний університет, м. Суми

АУТСОРСИНГ: СУТНІСТЬ ТА ВИДИ

Аутсорсинг почав поширюватися в 80-і роки минулого століття, як ефективний спосіб зниження витрат і збільшення прибутковості. У 90-х прийшло усвідомлення того, що аутсорсинг - це не тільки спосіб підвищення прибутковості підприємств, але і міра, що сприяє глибокій оптимізації їх структур і діяльності - за рахунок зосередження на основному предметі і передачі побічних, службових функцій зовнішнім фахівцям.

Існує багато поглядів різних авторів, щодо визначення терміну «аутсорсинг», зокрема можна структурувати їх за підходами (таблиця 1).

Таблиця 1 – Підходи до визначення поняття «аутсорсинг»

Підхід	Автор	Визначення
Функціонально-орієнтований	Дідух О.В.[2]	Аутсорсинг – це передавання традиційних функцій організації зовнішнім виконавцям – аутсорсерам, висококваліфікованим фахівцям сторонньої фірми
	Календжян С. [3]	Аутсорсинг – це відмова від власного бізнес-процесу протягом обумовленого терміну та передача ведення цього процесу іншій компанії

Продовження таблиці 1

Підхід	Автор	Визначення
Коопераційний	Бутов А.М. [1]	Аутсорсинг – це один із десяти найбільш вагомих факторів, що визначають характер розвитку світової економіки на сучасному етапі
Управлінський	Чмут А.В. [5]	Аутсорсинг – це організаційне рішення, яке оптимізує конфігурацію бізнес-системи, виходячи з параметрів «якість-витрати-володіння»
Інструментальний	Микало О. І. [4]	Аутсорсинг – це інструмент посилення конкурентоспроможності підприємства за рахунок концентрації на ключових, для підприємства компетенціях, функціях та/або бізнес процесах

Перший підхід розкриває аутсорсинг, як процес передачі певних ключових функцій або операцій підприємства професійному посереднику для їх виконання у певних обсягах. Другий підхід наголошує на практичній цінності використання аутсорсингу у світовій економіці. Наступний підхід визначає аутсорсинг, як модель управління компанією та доповнює попередні підходи. Інструментальний підхід розкриває аутсорсинг, як інструмент для зменшення витрат підприємства, посилення конкурентоспроможності, зосереджуючи увагу на бізнес – процесах підприємства.

Виділимо основні мотиви використання аутсорсингу на підприємствах (рисунок 1).

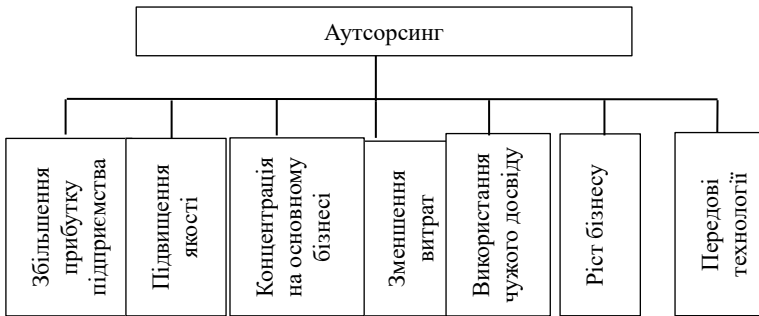

Рисунок 1 – Найбільш типові причини використання аутсорсингу в Україні

Аутсорсинг дає змогу компаніям використовувати глобальну базу знань через максимізацію вигоди реструктуризації, зниження ризику, вільні внутрішні ресурси для інших цілей підприємства, доступність капітальних коштів.

У свою чергу аутсорсинг може приносити компанії значні переваги, проте потрібно зважати і на деякі недоліки його використання (таблиця 2).

Таблиця 2 – Переваги та недоліки аутсорсингу в Україні

Переваги	Недоліки
Скорочення обсягів інвестицій в не основні фонди	Можлива втрата контролю над ресурсами
Зосередження на основній діяльності	Новизна сфери аутсорингу
Передбачуваність витрат: в більшості випадків оплата послуг постачальника чітко фіксована	Загроза рейдерської атаки від аутсорсера
Відсутність залежності від хвороб або звільнення працівників	Виникнення витрат на процес передачі функцій
Використання фахівців з великим досвідом роботи, найм яких був би занадто дорогим	Відсутність чітких правил співпраці підприємства та аутсорсера
Гнучка реакція на зміни на ринку і в компанії	Ризик відтоку інформації

Отже, аутсорсинг дозволяє компанії, по-перше, зосередитися на розробці нових продуктів і послуг; по-друге,

збільшити гнучкість виробництво - адже на невеликих заводах простіше займатися перебудовою виробничого процесу і диверсифікувати свою продукцію, вести бізнес з дешевою робочою силою.

Щодо недоліків, то однією з причин, що стримують розвиток аутсорсингу, є те, що керівники фірм-замовників не готові витратити додатковий час на роботу з аутсорсером. За оцінкою зарубіжних експертів, всі невдалі експерименти з аутсорсингом пов'язані з поганими процедурами контролю за переданим бізнес-процесом з боку замовника.

Найбільш популярним видом аутсорсингу по передачі бізнес-процесів є аутсорсинг бухгалтерського обліку. Держава регулярно ускладнює облік і звітність, збільшує штрафи навіть за незначні помилки. Це призводить до того, що компанії і індивідуальні підприємці прагнуть знизити ризики і починають шукати надійних постачальників бухгалтерських послуг. Можна виділити декілька видів бухгалтерського аутсорсингу (таблиця 3).

Таблиця 3 – Види бухгалтерського аутсорсингу

Бухгалтерське консультування	застосовується в тому випадку, коли виникає необхідність контролю діяльності штатних бухгалтерів. Періодичні консультації з досвідченими фахівцями можуть бути дуже корисні
Вибірковий аутсорсинг	передача окремих функцій бухгалтерії: розрахунок заробітної плати, підготовка статистичної звітності, подання податкової декларації
Повний аутсорсинг	це повне бухгалтерське обслуговування компанії сторонньою організацією. При виборі цього виду організація може обійтися без штатної бухгалтерії, оскільки всі її функції візьме на себе аутсорсер
Ведення обліку від імені головного бухгалтера	надання права підпису в документах бухгалтерського та податкового обліку. Проте наявна повна відсутність контролю над діяльністю аутсорсера

Вибір того чи іншого способу бухгалтерського аутсорсингу залежить від специфіки діяльності компанії, її

фінансових можливостей і ступеня готовності перейти на віддалене бухгалтерське обслуговування.

Таким чином, застосування аутсорсингу забезпечує збалансування залучених та власних капіталів підприємств. Головними перевагами аутсорсингу мають стати забезпечення конкурентних переваг за рахунок підвищення економічної ефективності діяльності, утримання ключових компетенцій і удосконалення бізнес-моделі. У свою чергу фірма – замовник має зважати на ризики використання даного співробітництва, таких як відтік інформації та можливість втрати контролю над ресурсами.

Список використаних джерел

1. Бутов, А. М. Передумови та перспективи використання аутсорсингу в діяльності вітчизняних підприємств [Текст] / А. М. Бутов // Наукові записки. Економіка. – 2012. – №19. – С. 466.
2. Дідух О.В. Основні види аутсорсингу в господарській діяльності підприємств / О.В. Дідух // Вісник Хмельницького національного університету. – 2012. – № 2. – С. 29–32.
3. Каледжян, С. О. Аутсорсинг сегодня – это фордовский конвейер 100 лет назад: второе дыхание бизнеса? [Текст] / С. О. Каледжян // Управление персоналом. – 2010. – №3 (229). – С. 15-22. 17
4. Микало, О. І. Підходи до визначення терміна «Аутсорсинг» [Електронний ресурс] / О. І Микало. – Режим доступу: http://economy.kpi.ua/files/files/22_kpi_2010_7.pdf.
5. Чмут А. В. СУТНІСТЬ АУТСОРСИНГУ ТА ТЕНДЕНЦІЇ ЙОГО РОЗВИТКУ НА МІЖНАРОДНИХ РИНКАХ / А. В. Чмут, О. Д. Осадчий. // Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського. – 2017. – №17. – С. 116–119.

УДК 336.711

Бояджян Маргарита Мартінівна,
магістрант кафедри економічної кібернетики,
Сумський державний університет, м. Суми
Яровенко Ганна Миколаївна,
к.е.н., доцент кафедри економічної кібернетики,
Сумський державний університет, м. Суми

ОЦІНКА ВПЛИВУ МАКРОЕКОНОМІЧНИХ ФАКТОРІВ НА ФОРМУВАННЯ СХИЛЬНОСТІ ДО ШАХРАЙСТВА В БАНКІВСЬКІЙ СФЕРІ

Зараз банківська індустрія стикається з гострою проблемою – шахрайство, ні одна з країн не є повністю захищеною від цієї проблеми. З кожним роком шахрайські операції все більше шкоди завдають банківській системі країни, окремим громадянам, а також на функціонування економічної системи держави в цілому. Інформаційні технології набирають значних обертів і разом з цим способи шахрайства стають все більш витонченішими. Як свідчить світовий досвід шахрайські операції не мають кордонів, це говорить про те що у шахраїв є можливість загрожувати інформаційним системам у будь-якій країні світу [1].

Шахрайство — це заволодіння чужим майном або придбання права на майно шляхом обману чи зловживання довірою [2]. Найефективніший метод боротьби з шахрайськими операціями – це недопущення і виявлення причин, які сприяли виникненню проблеми. Проблема постає в тому, що міри які пропонуються для пошуку та боротьби з шахрайством не є ефективними на стадії виявлення професійного шахрайства.

Актуальність даної проблеми визначається високим рівнем уразливості банківської системи до шахрайських

операцій, збільшення фінансових витрат банку, швидкими темпами розвитку нових шахрайських механізмів.

Платіжні системи Exchange-Online протягом восьми місяців зафіксували 12416 підозрілих операцій на загальну суму 3409000 гривень. В операціях прийняло участь 7390 банківських карт 135 банків з 53 країн, в тому числі з 67 українських банків [3]. Україна займає лідируюче місце серед країн в яких шахрайські операції відбувалися найчастіше – 19% від загальної кількості операцій. Друге місце займає США – 13%, Росія – 11%.

На рисунку 1 наведені групи шахрайських операцій, здійснених за 1 півріччя 2017 року та об'єднаних за однаковим способом здійснення, які представлені у відсотках.

Рисунок 1 – Групи шахрайських операцій, об'єднаних за однаковим способом здійснення (графік побудовано на основі даних Української міжбанківської Асоціації членів платіжних систем [3])

Соціальна інженерія займає лідируючу позицію у шахраїв – 41%, за допомогою якої здійснюються зловживання. Також популярними способами крадіжки коштів через банкомат (32%) та через Інтернет (16%) (рис. 2).

Збитки від шахрайських операцій залежать від часу тривалості злочину. Якщо шахрайська операція відбувається довготривалий термін, то збитки від неї збільшуються, на рисунку 2 представлено збитки від шахрайських операцій за часом тривалості.

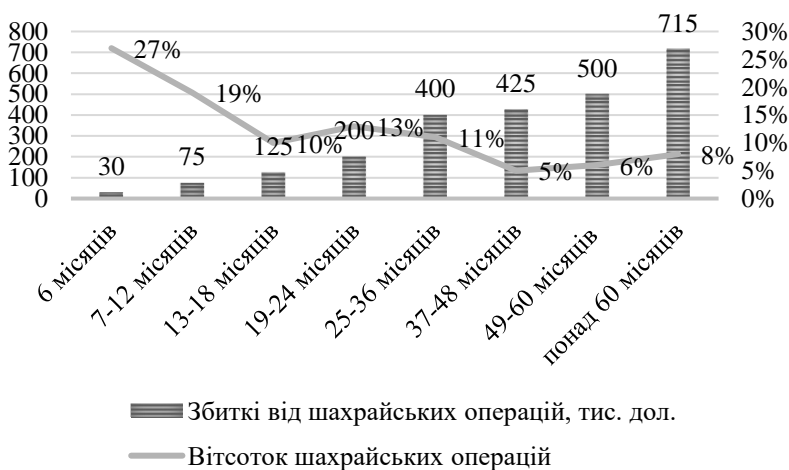

Рисунок 2 – Збитки від шахрайських операцій в залежності від тривалості [4]

Видно, що збитки від шахрайських операцій які тривали більше ніж 60 місяців значно більше ніж ті які тривали 6 місяців.

Мета полягає у побудові математичної моделі для оцінки впливу макроекономічних показників на

формування схильності до шахрайства за допомогою інтелектуального аналізу.

Побудова даної моделі передбачає використання макроекономічних факторів: ВВП на душу населення, рівень безробіття, середня заробітна плата, рівень розвитку країни. Були обрані саме ці фактори, тому що вони найбільше впливають на формування схильності до шахрайства в кожній країні. В процесі реалізації моделі буде виявлені країни, які найбільш піддаються шахрайським операціям.

Виходячи з обраних вхідних даних та методів інтелектуального аналізу було розроблено модель виявлення впливу макроекономічних факторів на формування схильності до шахрайства. Для побудови моделі було обрано скористатися аналітичним пакетом SAS Enterprise Miner, за допомогою якого було побудовано нейронну мережу.

Недоліком моделі є те, що вона потребує постійного удосконалення у зв'язку появою нових шахрайських операцій.

Отже, використання даної моделі дасть змогу попередити наявні шахрайські операції. Ефективне використання інтелектуального аналізу дасть змогу банкові організувати ефективну систему захисту від несанаційного проникнення, що допоможе банку швидше виявити потенційні загрози і тим самим зменшить втрати від шахрайських операцій.

Список використаних джерел

1. Кібербезпека в банківській сфері [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://icf.ua/blog/view/kiberbezopasnost-v-bankovskoy-sfere>.
2. Конституція України від 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30

3. Report to the nations «2018 Global study on occupational fraud and abuse» [Електронний ресурс] // The official site of the company “ACFE”. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.acfe.com/report-to-the-nations/2018/>

4. Fraud Digest 28.09.2017 [Електронний ресурс] // Українська міжбанковська асоціація членів платіжних систем ЕМА. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <https://ema.com.ua/fraud-digest-28-09-2017>.

УДК 330

Олійник Віктор Михайлович,

д.е.н., професор,

Сумський державний університет, м. Суми

Вовк Валерія Володимирівна,

студентка,

Сумський державний університет, м. Суми

ВПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕКТРОННОЇ КОМЕРЦІЇ В РОЗДРІБНИЙ БІЗНЕС

Стрімкий розвиток інформаційних технологій диктує нові умови конкуренції роздрібного бізнесу та здійснення бізнес – взаємин. Все частіше підприємства звертаються до засобів електронної комерції для підвищення загального іміджу, як в очах потенційних клієнтів, так і бізнес – партнерів. Мережа Інтернет надає можливість поширювати бізнес в міжнародних масштабах та взаємодіяти з максимальною аудиторією потенційних платоспроможних споживачів. Але слід враховувати, що окремі види бізнесу більш сприятливі до впровадження засобів електронної комерції, а деякі у зв'язку із специфікою товару, мають обмежені умови впровадження новітніх технологій. Роздрібний бізнес, банківські та інформаційні послуги,

розробка та підтримка програмного забезпечення є сприятливий галузями для впровадження та подальшого розвитку засобів електронної комерції. Це не тільки інструмент для розширення ринків збуту та знаходження потенційних споживачів, а і ефективний інструмент конкурентної боротьби. Тому, питання впровадження сучасних інформаційних та комунікаційних технологій в роздрібний бізнес є актуальним.

Метою роботи є визначення сутності поняття електронної комерції, аналіз переваг та недоліків впровадження засобів електронної комерції в роздрібному бізнесі, а також аналіз потенційних ризиків та знаходження шляхів їх усунення.

Електронна комерція є предметом дослідження багатьох зарубіжних та вітчизняних науковців. Ховрак І.В.[10] досліджує переваги та недоліки електронної комерції, розкриває сутність і форми даного поняття. Переваги в загальному визначенні та в розрізі основних моделей електронного бізнесу, досліджували Задвірний Я. та Орловська А. [3]. Класифікація проблем та переваг наведена у праці Денисова А.Л. [11]. Глибокі дослідження виконанні науковцями: Возний М.І. [1], Креденець О.В. [4], Кудіна О.Ю. [5], Легенчук С.Ф. [6], Філіппова Л.Л. [9].

Електронна комерція – це будь-яка транзакція, яка здійснюється через комп'ютерну мережу, внаслідок якої право власності або право використання товаром або послугою було передано від однієї особи до іншої. Електронний бізнес – це будь-який процес, який будь-яка організація проводить за допомогою мережі пов'язаних між собою терміналів (комп'ютерів, телефонів) [2]. З огляду визначень, можна стверджувати, що електронна комерція існує давно і, вже на сьогоднішній день, стрімко розвивається.

В Україні законодавче закріплення питань електронної комерції здійснюється у наступних нормативно – правових актах: Господарський кодекс України, Цивільний кодекс України, Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг», Закону України «Про електронний цифровий підпис», Закону України «Про інформацію», Закону України «Про захист прав споживачів» [7], Закону України «Про електронну комерцію» [8].

Хоча в Україні і визначена нормативно – правова база регулювання питань електронної комерції, подальша систематизація законодавства та розроблення більш детальних правових норм з врегулюванням існуючих конфліктів ще потрібна.

В умовах роздрібного бізнесу одна з переваг застосування електронної комерції може стати проблемою для іншого виробника. Тому необхідно класифікувати переваги та недоліки засобів електронної комерції із сторін споживача та виробника.

За рахунок зменшення невикористаних витрат, споживачі можуть сподіватися на потенційно нижчі ціни ніж у традиційних магазинах. Вони зможуть отримати доступ до асортименту товарів та детальної інформації у режимі реального часу. Зручний інтерфейс інтернет – магазинів прискорює пошук необхідних товарів, а система зворотнього зв'язку із споживачами надає можливість попередньої оцінки товарів шляхом відгуків клієнтів, що вже придбали товар. Споживачі отримують доступ до зарубіжних магазинів та можливості конференційного здійснення покупок.

Зі сторони підприємств спостерігається можливість зниження невикористаних витрат та вкладень в бізнес. Виробникам не потрібно орендувати великі за обсягом торговельні місця та проводити вартісні рекламні кампанії, витратити значні кошти та великий персонал підприємства.

Достатньо створити та просувати електронний ресурс з незначною кількістю персоналу, необхідною для його обслуговування. Також, для підприємств відкривається можливість освоєння нових сегментів ринку, отримання доступу до світових ринків.

З іншого боку, споживачі та підприємства мають і негативні наслідки використання засобів електронної комерції. Споживачі мають доступ до інформації про товар, але пересвідчитись у його якості до моменту отримання, не можуть. Через засоби ідентифікації особи можна здійснювати контроль за її діяльністю. Заплутаність та громіздкість мережі Інтернет ускладнюють регулювання питань електронної комерції.

У свою чергу, підприємці через відкритість цінової політики, вже не можуть значно завищувати ціни, конкурентна боротьба стає сильнішою. Також на підприємстві ускладнюються процеси ведення бухгалтерського обліку та підвищуються витрати на забезпечення інформаційної та технічної безпеки.

Питання впровадження засобів електронної комерції, також має вплив на державу і суспільство. З однієї сторони збільшується асортимент товарів та послуг у різних сферах, що надаються населенню, підвищується рівень національної безпеки та створюються нові робочі місця. З іншою сторони на деяких підприємствах, навпаки, через автоматизацію відбувається зменшення робочих місць. В країні ускладнюється контроль товарно – грошових відносин в мережі Інтернет, спостерігається нерівномірний розвиток електронної комерції у різних сферах та регіонах.

Впровадження сучасних інформаційних технологій та комунікаційних засобів в роздрібний бізнес мають як переваги, так і недоліки. Підприємствам слід орієнтуватися на переваги впровадження засобів електронної комерції, але

враховувати потенційні ризики та зокрема, забезпечувати надійних захист інформаційних та технічних ресурсів.

Список використаних джерел

1. Возний М. І. Міжнародна електронна торгівля. Проблеми та перспективи розвитку в Україні /М. І. Возний // Збірник наук. праць Буковинського університету. Економічні науки. — 2011. — Вип. 7. — С. 243–252.
2. Електронна комерція: навчальний посібник з підготовки бакалаврів / Царьов Р.Ю. – Одеса: ОНАЗ ім. О.С. Попова, 2010. – 112 с.298
3. Задвірний Я. Використання можливостей електронної комерції у процесі ведення бізнесу/ Я. Задвірний, А. Орловська // Формування ринкової економіки в Україні : зб. наук. пр. - Львів : Інтереко, 2008. - Вип. 18. - С. 70-75.
4. Креденець, О. В Стан і тенденції розвитку електронної роздрібною торгівлі в українському секторі мережі Internet [Текст] /О. В. Креденець // Вісник Львівської комерційної академії. — 2011. — № 34. —С. 268–272.
5. Кудіна, О. Ю. Розвиток електронної торгівлі в умовах становлення глобального інформаційного простору [Текст] / О. Ю. Кудіна // Бюлетень Міжнародного Нобелівського економічного форуму. — 2011. — № 1(4). — С. 196-202.
6. Легенчук С. Ф. Сутність електронної комерції: обліковий вимір / С. Ф. Легенчук, А. С.Скакун // Вісник ЖДТУ. Серія: Економічні науки. – 2011. – № 4 (58). – С. 59-65.
7. Офіційний портал Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://rada.gov.ua>
8. Про електронну комерцію: Закон України від 03.09.2015 р. № 675-VIII, редакція від 26.04.2017, підстава

1977-VIII [Текст]. – Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 45 – С. 410. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/675-19>

9. Філіппова Л. Л. Електронна комерція: за і проти / Л. Л. Філіппова // Вісник Нац. техн. ун-туХПІ. – Харків : НТУ "ХПІ". – 2013. – № 44 (1017). – С. 58-65.

10. Ховрак І. В. Електронна комерція в Україні: переваги та недоліки / І. В. Ховрак // Економіка. Фінанси. Право. - 2013. - № 4. - С. 16-20.

11. Электронная коммерция: основы организации и ведения бизнеса : учебное пособие / А.Л. Денисова, Н.В. Молоткова, М.А. Блюм, Т.М. Уляхин, А.В. Гуськов. – Тамбов : Изд-во ФГБОУ ВПО «ТГТУ», 2012. – 88 с.

УДК 004.6:336.7

Яровенко Ганна Миколаївна,

к.е.н., доцент,

Сумський державний університет, м. Суми

Клімов Сергій Володимирович,

студент,

Сумський державний університет, м. Суми

СИСТЕМА ВИЯВЛЕННЯ ШАХРАЙСЬКИХ ОПЕРАЦІЙ З БАНКІВСЬКИМИ КАРТКАМИ

Банківські картки є універсальним міжнародним засобом платежу, тому що за допомогою них можна розраховуватися будь-де, незалежно від валюти, в якій відкрито банківський рахунок. Вони допомагають власникам зменшити витрати та незручності, що пов'язані зі зберіганням, переміщенням, конвертацією грошей. Вони надають змогу швидко проводити розрахунки та отримати готівкові кошти з рахунку.

Шахрайська транзакція – це неавторизована транзакція з дебетової або кредитної картки клієнта. Вона може виникнути з картки, яка була втрачена, викрадена, підроблена, не отримана або шахрайська за рішенням банку.

Вчені виділяють дві категорії методів виявлення шахрайства: наглядова та безконтрольна класифікації.

Наглядова класифікація:

- необхідні приклади з минулого шахрайської та легітимної діяльності;
- метод ефективний для виявлення відомих типів шахрайства;
- неможливо виявити нові типи.

До методів цієї класифікації належать нейронні мережі та байєсівські мережі. Також широко застосування набув метод аналізу зміщення тренду.

Безконтрольна класифікація:

- потрібні лише приклади попередньої законної діяльності;
- висока ефективність у виявленні нових типів шахрайства;
- ефективні при відомих типах, що відхиляються від норми;
- нормальний стан може базуватися на порівнянні діяльності самого клієнта або інших клієнтів в попередні часи.

Прийнято вважати, що від інтернет-шахрайства з пластиковими картами страждають покупці – власники цих самих карт. Але насправді жертвою є інтернет-магазин [3]. Шахрайські операції загрожують продавцеві втратою грошей, клієнтів і репутації.

Класична схема працює наступним чином: в результаті скімінгу / фішингу або будь-яких інших протиправних дій власник банківської карти сам того не знаючи передає зловмисникам дані своєї карти, достатні для здійснення покупки в інтернет-магазині [1]. Зловмисник оформляє покупку і отримує

товар або послугу. Власник картки, дізнавшись про несанкціонований списання, заявляє про зникнення грошей в банк.

У свою чергу банк ініціює перевірку. Якщо факт шахрайства підтверджується, то відбувається повернення списаних коштів на рахунок клієнта, а вони списуються з онлайн-магазину. Якщо товар вже був отриманий зловмисником, то ТПС отримує потрійний збиток: повертає гроші власнику картки, позбавляється товару, за який вже заплачено постачальнику, плюс може заробити штраф за те, що виконав шахрайську транзакцію.

Для виявлення шахрайських операцій та протидії їм виникнення використовують системи антифрод (з англ. anti-fraud «боротьба з шахрайством»). Механізми антифрода працюють таким чином, щоб простежити, чи немає в платежі чогось незвичайного, що виходить за межі сформованого стандарту. Завдання системи є перевірка кожної транзакції на предмет шахрайської операції.

Система повинна захищати учасників процесу онлайн-платежів від можливих шахрайських операцій. Схематично взаємозв'язок учасників при здійсненні платежів в мережі Інтернет в загальному вигляді можна подати як на рисунку 1. Суцільна та пунктирна лінії показують зв'язок компонентів у режимі реального та нереального часу відповідно.

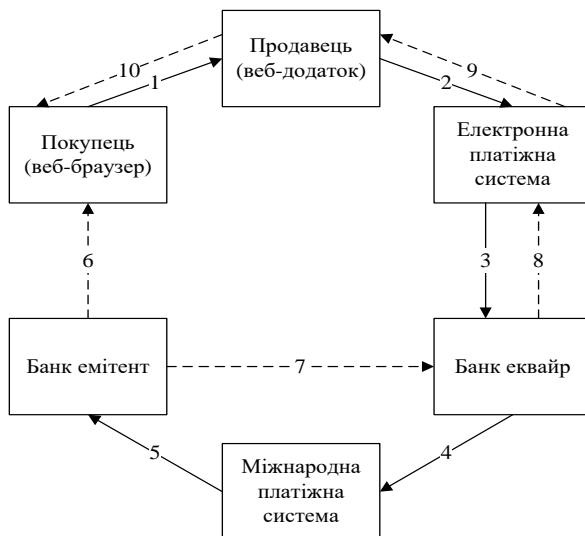

Рисунок 1 – Загальний вигляд процесу онлайн-платежів

Виявлення шахрайських операцій може відбуватися за рахунок використання різних правил та їх комбінацій.

Варто зазначити, що правильне технічне розгортання системи боротьби з шахрайством не гарантує успіху. Потрібно також знати, які дані збирати і як їх об'єднувати, які найсуттєвіші фактори шахрайства у випадку конкретної компанії, як збагатити свої власні бази даних із зовнішніх тощо. Важливо, щоб продавці та покупці разом працювали, оскільки ці рішення вплинуть на кінцеві результати системи.

Один із найпоширеніших підходів до виявлення та попередження шахрайства базується на заздалегідь визначених правилах. Це дуже легко зрозуміти. Набори правил визначають дії, які слід вживати за певних обставин.

Взагалі, розробники антифрод систем використовують три основні підходи щодо розгортання своїх рішень [2]:

- загальний – створення рішення для окремої галузі, яке швидко інтегрується, але має низьку точність;

– індивідуальний – рішення налаштовується не для галузі, а для бізнес-процесу, враховуючи специфічні особливості і має високу точність, але потребує час для встановлення;

– змішаний – система встановлюється миттєво для негайного захисту і протягом часу її підлаштовують та вдосконалюють в залежності від бізнес-процесу.

Більше правил означає, що для здійснення процесу перевірки шахрайства потрібно буде більше часу, що може збільшити час відповіді серверу. Крім того, більшість шаблонів шахрайства треба було простежити та відобразити в оцінці шахрайства.

Використання ефективної антифрод системи дасть змогу виявляти шахрайські операції в онлайн-платежах і призупинить виконання даної транзакції. Відновити її можна після автентифікації клієнта по телефону. Ефективність системи полягає у збереженні коштів клієнтів та онлайн-магазинів, репутації банківської установи та інтернет-продавців.

Робота виконана в рамках держбюджетної науково-дослідної роботи № 0118U003574 «Кібербезпека в боротьбі з банківськими шахрайствами: захист споживачів фінансових послуг та зростання фінансово-економічної безпеки України».

Список використаних джерел

1. Batani, J. 2017. An Adaptive and Real-Time Fraud Detection Algorithm in Online Transactions. International Journal of Computer Science and Business Informatics, Vol. 17, No. 2, pp. 1-12.

2. Fraud Detection in Debit Card Transactions, 2015 [Electronic resource] – Mode of access: https://www.researchgate.net/publication/301908348_Fraud_Detection_in_Debit_Card_Transactions.

3. Статистика платіжного шахрайства [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://ema.com.ua/cyberfraud-ema-statistics-results-2017>.

СЕКЦІЯ 6
СУЧАСНІ ЕКОНОМІКО-МАТЕМАТИЧНІ МЕТОДИ
ТА ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ФІНАНСОВО-
КРЕДИТНІЙ СИСТЕМІ

УДК 336.761:338.124.4

Пластун Олексій Леонідович,
д.е.н., професор,
Сумський державний університет, м. Суми

ЧИ Є У СТРАХА НА ФІНАНСОВИХ РИНКАХ
ПАМ'ЯТЬ?³

Відповідно до старого прислів'я на Уолл-стріт, ринком керують лише дві емоції: страх і жадібність. Х. Шефрін (Shefrin, 2000 р.) у своїй відомій книзі «За межами жадібності і страху» стверджує, що вони є найважливішими серед ряду евристично керованих упереджень, що впливають на інвесторів та призводять до ринкової неефективності [2]. Д. Цвейг (Zweig, 2007 р.) зазначає, що агенти зазвичай знаходяться під впливом емоцій, навіть не усвідомлюючи цього, і надає цікавий приклад: опитування 1000 інвесторів показало, що існує 51 % імовірності, що в будь-якому конкретному році фондовий ринок США знизиться на одну третю, у той час, як на основі історичних даних вірогідність того, що фондовий ринок США втратить одну третю своєї вартості в будь-якому конкретному році становить лише близько 2%. Таке неправильне сприйняття

---

³ Матеріал підготовлено в рамках НДР «Моделювання та прогнозування поведінки фінансових ринків як інформаційний базис забезпечення фінансової стійкості та безпеки держави» № державної реєстрації 0117U003936

реальності є прямим наслідком страху і доводить, що інвестори не завжди діють раціонально [5].

Х. Шефрін (Shefrin, 2000 р.) вказує на поведінкові аномалії в окремих інвесторів, інституційних фінансових менеджерів, і корпоративних менеджерів, незалежно від їх підготовки чи досвіду; більше того, такі аномалії можна спостерігати в усіх секторах ринку, включаючи акції, фіксований дохід, курси іноземної валюти, товари і опціони [2]. Р. Дж. Шиллер (Shiller, 2003 р.) стверджує, що деякі зміни ціни відбуваються не з фундаментальних причин, а навпаки – внаслідок психології мас [3]. Інші поведінкові дослідження фінансів надали більше доказів, які суперечать Гіпотезі Ефективного ринку (ГЕР), відповідно до якої інвестори є раціональними, і ціни на активи цілком відображають всю доступну інформацію, а отже повинні дотримуватись випадкового блукання (див. Малкієл (Malkiel) і Фама (Fama), 1970 р.) [1].

Отже, аналіз настроїв та зокрема побоювань інвестора має вирішальне значення. Дивно, що на сьогоднішній день серед останніх досліджень немає такого, яке б стосувалось властивостей довгострокової пам'яті ринкового страху. Дане дослідження має на меті заповнити цю прогалину в літературі шляхом дослідження ступеня персистентності загальнопоширеного Індексу волатильності, також відомого як CBOE Volatility Index. Його можна тлумачити як індекс «страху», оскільки, на думку Вейлі (Whaley, 2000 р.), це показник страху інвестора, що досягає більш високих рівнів у періоди ринкової кризи [4].

Використовуючи два різні підходи до аналізу довгострокової пам'яті (R/S-аналіз методом експоненти Херста та часткова інтеграція), нами було проаналізовано персистентність Індексу волатильності упродовж періоду 2004-2016 рр., а також деяких субперіодів (докризисний,

кризовий та посткризовий), щоб визначити, чи змінюється він у часі залежно від ринкових умов.

Аналіз щоденних та щомісячних рядів для індексу VIX (найбільш часто використовувана кількісна міра ринкового страху) показав, що ринковий страх не дотримується випадкового блукання. Як правило, він демонструє антиперсистентність, але в кризові періоди його персистентність зростає, що також свідчить про ефект натовпу. Факт, що довгострокові властивості ринкового страху є нестабільними та змінюються з часом є важливим відкриттям, яке може призвести до кращого розуміння поведінки фінансових ринків.

Результати нашого аналізу представляють інтерес як для вчених, так і для практиків. Вони можуть бути інформативними щодо природи фінансових бульбашок та антибульбашок і надавати докази того, чи існує ринкова неефективність, що може бути використано для отримання надприбутків шляхом розробки відповідних торгових стратегій. Краще розуміння фінансових ринків може бути досягнуте шляхом застосування кількісних методів до поведінкових фінансів задля аналізу настроїв інвесторів, як це було зроблено в нашому дослідженні.

Список використаних джерел

1. Прогнозування фінансових ринків: сучасні концепції та нові підходи: монографія / О.Л. Пластун. – Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2014. – 401 с.
2. Shefrin Hersh, 2000, Beyond Greed and Fear: Understanding Behavioral Finance and the Psychology of Investing. Harvard Business School Press, 2000.
3. Shiller, R.J., 2003, From Efficient Market Theory to Behavioral Finance (2003). Journal of Economic Perspectives, 17, 1, 83-104.

4. Whaley, R., 2000, The Investor Fear Gauge, *Journal of Portfolio Management* 26, 12-17.

5. Zweig J., 2007, *Your Money and Your Brain: How the New Science of Neuroeconomics Can Help Make You Rich*, chapter 7, by Jason Zweig, New York: Simon & Schuster, Inc., 2007.

УДК 330.45

Кузьменко Ольга Віталіївна,

д.е.н., професор,

Сумський державний університет, м. Суми

Попова Зоя Володимирівна,

студент,

Сумський державний університет, м. Суми

**ВИЗНАЧЕННЯ ТА АНАЛІЗ ФАКТОРІВ
ДЛЯ ЕКОНОМЕТРИЧНОГО МОДЕЛЮВАННЯ
КОРУПЦІЙНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ТА
ШАХРАЙСТВА У БАНКІВСЬКОМУ СЕКТОРІ
УКРАЇНИ**

Корупція в Україні – проблема, яка досить гостро проявляється у всіх сферах суспільної діяльності, найбільш вразливою з яких є фінансово-кредитна, адже вона має прямий вплив на загальний стан економіки України.

З часів початку становлення вітчизняного банківського сектору, корупція та шахрайство вважаються одними з головних дестабілізаторів та причин гальмування його розвитку. В свою чергу це призводить до зниження загальних показників економіки країни, упадку активізації у площині міжнародних відносин та участі в глобалізаційних фінансово-економічних процесах.

Згідно з державним порталом відкритих даних, єдиний держреєстр осіб, які вчинили корупційні правопорушення (в т.ч. акти шахрайства) містить 386 записів щодо банківських працівників різних рівнів відповідальності та повноважень за період з 2012 – 2018 рр [1]. Проведений аналіз показав, що найчастіше особи притягувалися за такими статтями:

— ККУ, стаття 366. Службове підроблення (в т.ч. через злом інформаційної безпеки);

— ККУ, стаття 191. Привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем;

— ККУ, стаття 368. Одержання хабара та незаконне збагачення;

— КУпАП, стаття 172-6. Порушення вимог фінансового контролю.

Наведені статті можна вважати своєрідними індикаторами для аналізу багатьох вразливих місць в функціонуванні інститутів банківського сектору при моделюванні корупції та шахрайства, наприклад, показників доброчесності працівників чи стану інформаційної безпеки банків.

Шахрайство у банківських установах – це лише один з проявів загальної корупції в країні. Сьогодні в Україні на аналіз та запобігання шахрайству витрачається багато ресурсів, проте проблема так і залишається невирішеною. Важливість протидії на локальному рівні залишається в пріоритеті, але для якісної реалізації ефективних заходів з боку держави, необхідно досліджувати шахрайство в контексті загальної корупції в банківському секторі, та боротися в першу чергу саме з нею.

Моделювання корупційних правопорушень на сьогодні є однією з актуальних тем для досліджень як вітчизняних, так і закордонних вчених та дослідників. До

найбільш відомих робіт у даному питанні по особливостям банківської сфери вважаються праці Джеффри Тей Юнга, Лоурента Вейла, Мазуренко В., Буряк Г. та ін.

Варто зазначити, що для дослідження та розробки корупційних моделей у розрізі банківської сфери існують певні особливості у визначенні відповідних факторів та прогнозування економічних наслідків [2]. За загальними принципами економіко-математичного моделювання, при побудові моделі повинні враховуватися як зовнішні, так і внутрішні фактори, які впливають на сферу дослідження.

У контексті вивчення корупції банківського сектору, зовнішні фактори – це ті, що виникають незалежно від цільової направленості діяльності банків, а внутрішні фактори пов'язані з діями та менеджментом самих суб'єктів банківської системи.

Концептуальне вираження моделі розгляду корупції в банківському секторі та факторів впливу на неї можна представити так:

$$CORR \leq EP + S + IB, \text{ де}$$

CORR – показник корупції в банківському секторі; *EP* – економіко-політичні фактори (зовнішні); *S* – соціальні фактори (зовнішні); *IB* – фактори, що діють всередині банківських інститутів (внутрішні).

Опис факторів, які можна використати для побудови моделей, та їх загальна характеристика наведені в таблиці.

Таблиця 1 – Класифікація факторів впливу на показник корупції у банківському секторі

Група	Характеристика	Фактори
Економіко-політичні фактори	описують стан макросередовища з точки зору політичних умов, економічних характеристик і загальної ситуації, які впливають на банківський сектор та його функціонування. Джерелами отримання інформації по даним факторам є офіційні державні ресурси (держстат, урядові портали міністерств, Національного банку), законодавчі ресурси (КУ, закони, кодекси та ін.), міжнародні організації та їх дослідження.	Дохід на душу населення; середня заробітна плата; стан державного бюджету; величина грошової емісії; відсоткові ставки на кредити та депозити; банківське законодавство; визначена законом величина штрафів чи строків ув'язнення за корупційні дії; кількість діючих підприємців (показник бізнес-середовища); демократія; міжнародні грошово-кредитні відносини та ін.
Соціальні фактори	характеризують макросередовище з точки зору демографічних, культурних та соціальних проявів, які впливають на банківський сектор та його функціонування. Джерелами отримання інформації по даним факторам є офіційні державні ресурси (держстат, урядові портали міністерств), міжнародні організації та їх дослідження і статистика.	Рівень сприйняття корупції, чисельність населення, що користується банківськими послугами; кількість зайнятих у банківській сфері; економічна грамотність населення; рівень освіти населення; криміналізація суспільства; рівень урбанізації та ін.

Продовження таблиці 1

Група	Характеристика	Фактори
Внутрішньо-банківські фактори	відображають стан мікросередовища функціонування окремого суб'єкту банківської системи у розрізі установчих, менеджментових та фінансових характеристик. Джерелами отримання загальної інформації по даним факторам є офіційні державні ресурси (держстат, Національний банк), міжнародні організації та їх дослідження і статистика. Крім того, конкретні фінансові, соціологічні показники моніторингів, внутрішніх розслідувань та оцінок містяться безпосередньо у розпорядженні самих банківських суб'єктів.	Розмір банку (по чисельності працівників); тривалість існування банку; розмір установчого капіталу; стан інформаційної захищеності банку; вид власності банку; розмір активів банку; співвідношення депозитів до загальних активів (депозити до активів); рентабельність активів; зареєстровані випадки корупції; середній розмір хабаря; зареєстровані випадки шахрайства; «концентрація банку» на певній території; якість внутрішнього моніторингу працівників (задоволеність роботою, умовами) та ін.

Варто розуміти, що описані вище фактори можуть бути представлені різними типами змінних (індексні, бінарні, відсоткові, числові і т.д). Їх підбір та використання в розроблюваній моделі залежить того, який аспект прояву

корупції в банківському секторі, та який рівень функціонування даної сфери вивчає дослідник.

Таким чином, дослідження за допомогою моделювання явних проявів корупції, наприклад, таких як шахрайство, як однієї з основних причин гальмування розвитку вітчизняної фінансово-кредитної сфери, є напрочуд актуальним для України. При побудові економетричних моделей корупційних правопорушень у банківському секторі важливим етапом є підбір факторів впливу на досліджувану проблему. Потрібно враховувати як зовнішні, так і внутрішні чинники для повного відображення стану корумпованості банківських інституцій. Це дозволить екстраполювати вплив на економіку країни, та створити план заходів по регулюванню корупційних проявів у банківському секторі, як складової частини фінансово-кредитної системи України.

Список використаних джерел

1. Єдиний державний реєстр осіб, які вчинили корупційні правопорушення (останнє оновлення від 7 листопада 2018 р.) [Електронний ресурс]: Міністерство юстиції України. – Режим доступу: <https://data.gov.ua/dataset/1b80e5ef-3c57-4090-8c4f-cda687f67721>.

2. Дмитрова О.С. Моніторинг корупційних загроз в системі економічної безпеки банківських установ [Електронний ресурс] / О.С.Дмитрова // Ефективна економіка. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4866>. – Назва з екрана.

УДК 330.46

Гриценко Костянтин Григорович,
к.т.н., доцент,
Сумський державний університет, м. Суми
Посканна Аліна Миколаївна,
магістр,
Сумський державний університет, м. Суми

ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ВІДДІЛЕНЬ БАНКУ З ВИКОРИСТАННЯМ ТЕОРІЇ НЕЧІТКИХ МНОЖИН

Аналіз сучасного стану банківського сектору України вказує на необхідність підвищення ефективності діяльності банків. Підвищення ефективності банківської діяльності потребує проведення досліджень в перспективних напрямках моделювання економічних систем, зокрема, теорії нечітких множин [1]. Нечітка множина – це поняття, що призначене для формалізації людських міркувань у вигляді неточних або наближених рішень, які дозволяють більш адекватно описувати ситуації з невизначеністю. Нечітка множина описується функцією належності, що приймає значення від 0 до 1 і інтерпретується як ступінь належності конкретних значень шкали вимірювання показника нечіткій множині [2].

Зважаючи на те, що базовою складовою ефективності будь-якої діяльності є продуктивність людських ресурсів, то в даному дослідженні за основу було взято дані по виконанню планових показників продажів банківських продуктів менеджерами з обслуговування клієнтів 25 відділень АТ КБ «ПриватБанк» в Сумській області. Було розглянуто продажі наступних продуктів банку: депозитні вклади; кредити та інші зобов'язання; пенсійні карти; накопичувальні рахунки; навчальні операції;

небанківські продукти, в тому числі послуги страхування та квитки. Інформація була зібрана за 5 півріч останніх трьох років.

Спочатку були розраховані значення планових середньомісячних показників продажу банківських продуктів для відділення банку в цілому.

Потім були розраховані коефіцієнти виконання планових показників продажу: x_1 – коефіцієнт оформлення депозитних вкладів; x_2 – коефіцієнт оформлення кредитів; x_3 – коефіцієнт видачі пенсійних карт; x_4 – коефіцієнт формування накопичувальних розрахунків; x_5 – коефіцієнт виконання навчальних операцій; x_6 – коефіцієнт продажу небанківських продуктів.

Далі на основі підходу, розглянутого в роботі [3], було сформовано рівні виконання планових показників продажу для кожного банківського продукту, представлені в таблиці 1.

Таблиця 1 – Класифікатор рівнів виконання планових показників продажу банківських продуктів

Коефіцієнт	Критерій розбивки по рівнях виконання планових показників продажу				
	Дуже високий	Високий	Середній	Низький	Дуже низький
x_1	$x \geq 3,62$	$3,62 > x \geq 2,75$	$2,75 > x \geq 1,87$	$1,87 > x \geq 0,99$	$0,99 > x \geq 0,11$
x_2	$x \geq 2,65$	$2,65 > x \geq 2,05$	$2,05 > x \geq 1,44$	$1,44 > x \geq 0,84$	$0,84 > x \geq 0,24$
x_3	$x \geq 3,39$	$3,39 > x \geq 2,65$	$2,65 > x \geq 1,9$	$1,9 > x \geq 1,15$	$1,15 > x \geq 0,41$
x_4	$x \geq 4,92$	$4,92 > x \geq 3,8$	$3,8 > x \geq 2,69$	$2,69 > x \geq 1,57$	$1,57 > x \geq 0,46$
x_5	$x \geq 2,18$	$2,18 > x \geq 1,66$	$1,66 > x \geq 1,15$	$1,15 > x \geq 0,64$	$0,64 > x \geq 0,12$
x_6	$x \geq 2,57$	$2,57 > x \geq 2,01$	$2,01 > x \geq 1,45$	$1,45 > x \geq 0,9$	$0,9 > x \geq 0,34$

Використовуючи таблицю 1, здійснюємо розпізнавання поточних рівнів виконання відділеннями банку планових показників продажу банківських продуктів. Залежно від значення, кожному коефіцієнту x_i відповідає певний рівень виконання планового показника продажу i -го банківського продукту, $i = \overline{1, 6}$. В залежності від потрапляння значення коефіцієнту x_i в той чи інший j -тий інтервал ($j = \overline{1, 5}$), привласнюємо кожному рівню виконання планового показника продажу банківського продукту («Дуже високий», «Високий», «Середній», «Низький», «Дуже низький») бінарну характеристику 1 або 0.

Далі розраховуємо значення комплексного показника оцінки ефективності діяльності відділення банку з урахуванням пріоритетності його складових [4]:

$$V = \sum_{j=1}^5 \left[(0,9 - 0,2 \cdot (j-1)) \sum_{i=1}^N r_i \lambda_{ij} \right], \quad (1)$$

де r_i – вага коефіцієнта виконання планового показника продажу i -го банківського продукту; λ_{ij} – бінарна характеристика потрапляння коефіцієнта виконання планового показника продажу i -го банківського продукту до інтервалу значень j -го рівня виконання планового показника продажу; N – кількість банківських продуктів.

Для спрощення розрахунків вважаємо, що система переваг відсутня і всі банківські продукти мають рівну значимість, тобто $r_i = \frac{1}{N}$. Фрагмент розрахунку значень V наведено в таблиці 2.

Таблиця 2 – Комплексний показник ефективності діяльності відділення банку

Відділення АТ КБ «ПриватБанк» в Сумській області	Комплексний показник				
	I піврічч я 2016	II піврічч я 2016	I піврічч я 2017	II піврічч я 2017	I піврічч я 2018
...					
Білопільське	0,90	0,90	0,90	0,80	0,77
Краснопільське	0,90	0,83	0,90	0,83	0,87
Липоводолинське	0,90	0,90	0,87	0,90	0,90
Недригайлівське	0,90	0,90	0,90	0,87	0,63
Покровське (м. Суми)	0,87	0,90	0,90	0,90	0,90
Путивльське	0,87	0,87	0,90	0,90	0,90
Фрунзенське (м. Суми)	0,87	0,90	0,87	0,87	0,80
...					

Таблиця 3 – Класифікатор рівнів значень комплексного показника V

Інтервал значень V	Класифікація рівня комплексного показника V
$0 < V < 0,2$	Ефективність діяльності відділення банку дуже низька
$0,2 < V \leq 0,4$	Ефективність діяльності відділення банку низька
$0,4 < V \leq 0,6$	Ефективність діяльності відділення банку середня
$0,6 < V \leq 0,8$	Ефективність діяльності відділення банку висока
$0,8 < V \leq 1$	Ефективність діяльності відділення банку дуже висока

В залежності від інтервалу, до якого потрапили значення комплексного показника V , формулюємо висновок про рівень ефективності діяльності відділення банку. Для цього використовуємо класифікатор, представлений в наведеній вище таблиці 3.

Проаналізувавши значення комплексного показника V по відділенням АТ КБ «ПриватБанк» в Сумській області за останні три роки, наведені в табл. 2, можна стверджувати,

що найбільш ефективними банківськими відділеннями є Покровське (м. Суми), Липоводолинське та Путивльське, для яких середнє за період значення $V=0,89$, а також Краснопільське з $V=0,87$, Фрунзенське (м. Суми) з $V=0,86$ і Білопільське з $V=0,85$. В той же час аналіз динаміки комплексного показника V показує тенденцію до його зростання для Покровського (м. Суми), Липоводолинського та Путивльського відділень і тенденцію до його спадання для Фрунзенського (м. Суми), Білопільського та Недригайлівського відділень.

Запропонований нами метод оцінювання ефективності діяльності відділень банку дає можливість приймати обґрунтовані управлінські рішення. Для його практичного використання необхідно своєчасно коригувати критерії розбивки по рівнях виконання планових показників продажу.

Список використаних джерел

1. Матвійчук А.В. Аналіз та прогнозування розвитку фінансово-економічних систем із використанням теорії нечіткої логіки: монографія. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 206 с.
2. Нечітка логіка [Електронний ресурс] – Режим доступу:
https://uk.wikipedia.org/wiki/Нечітка_логіка#Нечітка_множина – Назва з екрану.
3. Олійник В.М. Фінансова стійкість страхових компаній: монографія. – Суми: Університетська книга, 2015. – 287 с.
4. Недосекин А.О. Нечетко-множественный анализ риска фондовых инвестиций [Електронний ресурс] – Режим доступу:
http://www.mirkin.ru/_docs/book23.pdf – Назва з екрану.

УДК 330.46

Гриценко Костянтин Григорович,

к.т.н., доцент,

Сумський державний університет, м. Суми

Сахно Владислава Ігорівна,

магістр,

Сумський державний університет, м. Суми

МЕТОД ОЦІНЮВАННЯ РІВНЯ ЖИТТЄЗДАТНОСТІ БАНКУ

Поточний стан розвитку банківської системи України, нестабільність зовнішнього середовища та зростання банківської конкуренції вказують на нагальну проблему підвищення рівня життєздатності банків. У роботі [1] запропоновано оцінювати рівень життєздатності соціально-економічних систем у розрізі забезпечення їх існування та розвитку.

Забезпечення існування системи досягається за рахунок властивостей стійкості та надійності. Стійкість відповідає здатності системи зберігати свої функції та структуру при зовнішніх впливах. Надійність характеризує здатність системи досягати мети за рахунок внутрішніх ресурсів.

Розвиток системи, для забезпечення якого необхідний час, досягається за рахунок властивостей живучості та вмотивованості. Живучість характеризує потенціал системи, який можна спрямувати на розвиток. Вмотивованість відображає тривалість та інтенсивність дій, спрямованих на розвиток.

Як інформаційна база дослідження використовувалась фінансова звітність АТ «Ощадбанк» за 2008-2017 роки [2]. Нами було обрано наступні показники:

– стійкості: миттєва ліквідність, поточна ліквідність, короткострокова ліквідність, загальна ліквідність;

– надійності: коефіцієнт достатності капіталу, адекватність регулятивного капіталу, рентабельність активів, рентабельність власного капіталу, чиста процентна маржа;

– живучості: норматив інвестування в цінні папери, норматив загальної суми інвестування;

– вмотивованості: строк окупності інвестицій, норма прибутку інвестицій.

Для оцінювання поточного стану життєздатності банку порівнюємо поточні значення зазначених показників з їх умовно оптимальними значеннями (найкращими з раніше досягнутих), як це пропонується зробити в роботі [3].

Варто зазначити, що обрана для дослідження сукупність показників включає 10 показників-стимуляторів, зростання яких сприяє покращенню фінансового стану банку, та 3 показники-дестимулятори, зростання яких несприятливо впливає на фінансовий стан банку.

На першому етапі дослідження формуємо умовно оптимальні значення j -тих показників:

– для показників-стимуляторів:

$$X_j^{opt} = \max X_{ij}; \quad (1)$$

– для показників-дестимуляторів:

$$X_j^{opt} = \min X_{ij}, \quad (2)$$

де X_{ij} – значення j -го показника в i -му році.

Наступним етапом оцінювання рівня життєздатності банку є нормування фактичних значень показників щодо умовно оптимальних значень. Нормоване значення j -го показника в i -му році визначається так [4]:

- якщо показник є стимулятором:

$$X_{ij}^{norm} = \frac{X_{ij}}{X_j^{opt}}; \quad (3)$$

- якщо показник є дестимулятором:

$$X_{ij}^{norm} = \frac{X_j^{opt}}{X_{ij}} \quad (4)$$

Три аналізовані показники мали від’ємне значення, тому після нормування було отримано некоректні результати розрахунку, оскільки нормовані значення показників порушували межі інтервалу від 0 до 1. Дану проблему було вирішено шляхом використання формули зведення [5]:

$$I_{ізв} = \frac{1}{2}I_i^* + \frac{1}{2}, \quad I_i^* = \frac{I_i}{\sum_{i=1}^n |I_i|}, \quad (5)$$

де I_i – нормоване значення відповідного показника.

Комплексний показник ризику втрати життєздатності банку в i -му році розрахуємо за трансформованою формулою евклідової відстані [3]:

$$I_{ВЖі} = \sqrt{\sum_{j=1}^m (1 - X_{ij}^{norm})^2}. \quad (6)$$

Високим значенням $I_{ВЖі}$ відповідає низький рівень життєздатності банку.

Результати розрахунку комплексного показника ризику втрати життєздатності АТ «Ощадбанк» за роками аналізованого періоду наведено в таблиці 1.

Таблиця 1 – Комплексний показник ризику втрати життєздатності АТ «Ощадбанк»

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Миттєва ліквідність	0,167	0,009	0	0,107	0,012	0,068	0,148	0,098	0,044	0,196
Поточна ліквідність	0,158	0,180	0,200	0,019	0	0,208	0,179	0,210	0,119	0,158
Короткострокова ліквідність	0,194	0	0,052	0,039	0,106	0,122	0,147	0,083	0,187	0,125
Загальна ліквідність	0,573	0,201	0,237	0,375	0	0,389	0,130	0,022	0,480	0,171
Коефіцієнт достатності капіталу	0,001	0,001	0	0,024	0,055	0,104	0,198	0,695	0,534	0,269
Адекватність регулятивного капіталу	0,014	0,011	0	0,060	0,139	0,138	0,050	0,513	0,539	0,697
Рентабельність активів	0,238	0,221	0,231	0,233	0,234	0,462	0,499	0,243	0,243	0,245
Рентабельність власного капіталу	0,238	0,236	0,240	0,239	0,238	0,403	0,605	0,236	0,242	0,245
Чиста процентна маржа	0,134	0	0,028	0,049	0,045	0,049	0,097	0,208	0,309	0,444
Норматив інвестування в цінні папери	0,821	0,213	0,568	0,410	0,391	0,160	0	0,471	0,063	0,630
Норматив загальної суми інвестування	0,091	0,027	0	0,433	0,620	0,582	0,350	0,578	0,564	0,227
Строк окупності інвестицій	0,972	0,907	0,085	0	0,428	0,351	0,294	0,999	0,986	1,000
Норма прибутку інвестицій	0,259	0,262	0,133	0,135	0,178	0,192	0,185	0,250	0,249	0,250
Комплексний показник ризику втрати життєздатності банку	1,965	1,507	1,331	1,457	1,564	1,797	1,698	2,146	2,135	2,158

На нашу думку, значення нормованих показників, наведених у таблиці 1, доцільно розподілити на чотири рівні відносно їх відхилення від умовно оптимальних значень: нормальний рівень – від 0,75 до 1; допустимий рівень – від 0,5 до 0,75; критичний рівень – від 0,25 до 0,5; кризовий рівень – від 0 до 0,25.

За результатами дослідження найменше значення комплексного показника ризику втрати життєздатності АТ «Ощадбанк» було зафіксоване у 2010 році, найвище – у 2015, 2016 та 2017 роках.

Розглянутий метод оцінювання рівня життєздатності банку дозволяє визначати відхилення поточних значень фінансових показників банку від їх умовно оптимальних значень і на цій основі розраховувати комплексний показник ризику втрати життєздатності банком, що сприятиме вчасному корегуванню стратегії розвитку банку.

Список використаних джерел

1. Моделювання структури життєздатних соціально-економічних систем: монографія / Л.Н. Сергєєва, А.В. Бакурова, В.В. Воронцов, С.О. Зульфугарова. – Запоріжжя : КПУ, 2009. – 256 с.

2. Ощадбанк. Фінансова звітність [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.oschadbank.ua/ua/about/reporting/>.

3. Іщенко С.В. Удосконалення системи діагностики рівня життєздатності промислового підприємства / С.В. Іщенко, М.Р. Литвиненко, С.О. Лафазан // Ефективна економіка. – 2011. – №6 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=605>.

4. Сухоруков А.І. Теоретико-методологічний підхід до інтегральної оцінки та регулювання рівня економічної безпеки держави / А.І. Сухоруков,

Ю.М. Харазішвілі // Банківська справа. – 2011. – №4. – С. 13-32.

5. Бабець І.Г. Удосконалення методичних підходів до нормування індикаторів економічної безпеки держави / І.Г. Бабець, С.С. Семак // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. – 2015. – №1.

УДК 336.744

Синявська О. О.,

кандидат економічних наук,

Сумський державний університет, м. Суми

Халімончук І. В.,

магістр,

Сумський державний університет, м. Суми

ПРОГНОЗУВАННЯ ДИНАМІКИ КУРСІВ КРИПТОВАЛЮТ НА ОСНОВІ ПРИЧИННО- НАСЛІДКОВИХ ЗВ'ЯЗКІВ ІЗ КЛЮЧОВИМИ ІНДИКАТОРАМИ

Стрімкий розвиток ІТ технологій та комп'ютеризації впливає не тільки на автоматизацію нашого повсякденного життя, але й вносить значні корективи до економіки країни, модифікуючи її складові. Саме тому все більше закріплюють свої позиції на валютному ринку криптовалюти – аналог традиційним платіжним засобам.

Питання про те, як працюють криптографічні валюти, є цілком новим науковим питанням не тільки на національному рівні, але й на міжнародному [1]. До основних властивостей та ознак криптовалюти можна віднести наступні: повна анонімність, відсутність центрів емісії та обмежена кількість одиниць. Постійний

моніторинг та прогнозування криптовалюти допомагає не тільки швидко реагувати на фінансові зміни, але й використовувати їх в своїх цілях.

Проте, беручи до уваги високий ступінь волатильності курсів криптовалют, питання їх прогнозування є актуальним. Незважаючи на велику кількість досліджень, присвячених даній тематиці, основною задачею дослідників є визначення системи критеріїв та показників, які чинять вплив на курс. При цьому, варто враховувати не лише кореляційні зв'язки, а й які саме з обраних показників є первинними, тобто є причиною зміни курсів.

Таким чином, в рамках даного дослідження, пропонується обрати такі ключові фактори та дослідити саме їх вплив на курс криптовалют:

- 1) курс долара;
- 2) ціна золота;
- 3) MSCI World – зважений індекс ринкової капіталізації, призначений для широкого виміру ефективності ринку на рівні акціонерних товариств у всьому світі;

- 4) S&P 500 – фондовий індекс, у кошик якого включено 500 виборчих акціонерних компаній США, що мають найбільшу капіталізацію. Цей індекс, також, називають барометром американської економіки;

- 5) CBOE Volatility Index (VIX) – індикатор очікування волатильності (мінливості) ринку. VIX, званий також «індексом страху», відображає саме очікування (настрої, пульс) ринку, а не те, що точно має статися. Значення VIX є узагальненим припущенням, на основі ціни премій, які інвестори готові платити за право купити або продати опціон на індекс S&P 500. Таким чином, VIX є середньозваженим показником за всіма цін опціонів індексу S&P[2];

б) курс NVIDIA Corporation (NVDA) – американська компанія, одна з найбільших розробників графічних прискорювачів і процесорів, а також наборів системної логіки. Курс цієї компанії є важливим для дослідження, адже процес майнінгу сам по собі є енергозатратним та потребує потужних графічних процесорів, які і пропонує дана компанія;

7) статистика пошукових запитів Google по ключовим словам – ми, споживачі, впливаємо на розмір попиту та пропозицію будь-якого товару чи послуги на ринку. Не виключенням є і криптовалюта, попит на яку збільшується з меншою її кількістю в системі. Використовуючи статистику Google Trends по ключовим словам, ми маємо можливість кількісними категоріями виразити інтерес споживачів до цієї тематики.

З метою виявлення причинних зв'язків між виділеними індикаторами та курсами криптовалют пропонується застосувати тест Гренджера.

Тест Гренджера на причинність – процедура перевірки причинно-наслідкових зв'язків між динамічними рядами [3]. Ідея тесту полягає в тому, що значення (зміни) часового ряду x , являє собою причину зміни часового ряду y . Таким чином, провівши даний тест, ми можемо виділити ті індикатори, зміна яких є причиною зміни курсу криптовалюти.

Кінцевим етапом дослідження є побудова авторегресійної моделі та надання прогнозу криптовалют на наступні періоди. Авторегресійні моделі широко використовуються для опису стаціонарних випадкових процесів [4]. Побудова моделі саме такого типу пояснюється тим, що, на нашу думку, на теперішній курс криптовалюти може, в тому числі, впливати його значення за попередні періоди. Таке ж припущення дійсне і для інших індикаторів. Тобто, маючи на теперішній час t значення виділених

індикаторів, ми можемо прогнозувати значення курсу криптовалюти на період $t+n$, де n визначається порядком авторегресійної моделі.

Побудована модель для прогнозування може бути використана споживачами для порівняння різних криптовалют, для прогнозу курсів на наступні періоди, з метою прийняття подальших рішень щодо купівлі-продажу та інвестування в ту чи іншу криптовалюту.

Список використаних джерел

1. Галушка Є. О. Сутність криптовалют та перспективи їх розвитку / Є. О. Галушка, О. Д. Пакон. // Молодий вчений. – 2017. – №4. – С. 634–638.

2. Індекс волатильності CBOE Volatility Index (VIX) [Електронний ресурс]. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <https://pingblockchain.com/tag/volatility/>

3. Губарева І. О. Причинно-наслідкові зв'язки інструментів монетарної політики та показників сталого розвитку економіки країни (на прикладі облікової ставки НБУ) / О. І. Губарева, Є. М. Огородня // Бізнес Інформ. – 2013. – № 9. – С. 264–273.

Vercellis Carlo. Business intelligence: data mining and optimization for decision making. – John Wiley & Sons, Ltd., Publication, 2009. – 417 p.

Наукове видання

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВО-КРЕДИТНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

**Збірник матеріалів
III Всеукраїнської науково-практичної
on-line конференції
(Суми, 22-23 листопада 2018 року)**

Відповідальний за випуск
Комп'ютерне верстання
Відповідальний редактор

професор
аспірант
професор

**І. О. Школьник
Т. О. Бочкарьова
І. В. Белова**

Відповідальність за фактичні помилки, достовірність інформації
і точність викладених фактів несуть автори.
Усі права застережено. Посилання на матеріали збірника обов'язкові.

Формат 60x84/16. Ум. друк. арк. 19,30. Обл.-вид. арк. 18,37. Тираж 18 пр. Зам. №

Видавець і виготовлювач
Сумський державний університет,
вул. Римського-Корсакова, м. Суми, 40007
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3062 від 17.12.2007.